

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

ΧΡΟΝΟΣ Ε'
ΤΕΥΧΟΣ 19
ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ '88
ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Τετραδιο για τα γραμματα και τις τεχνες

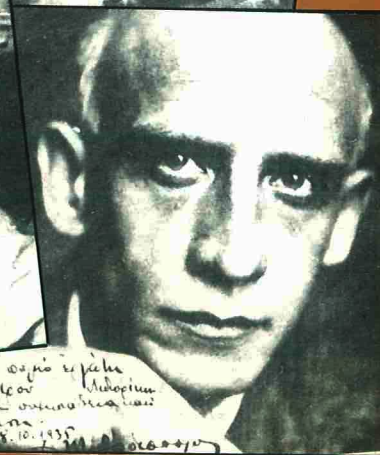
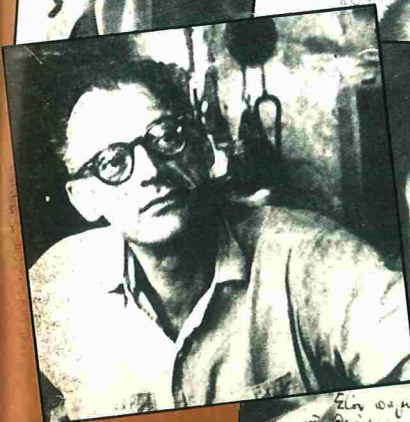
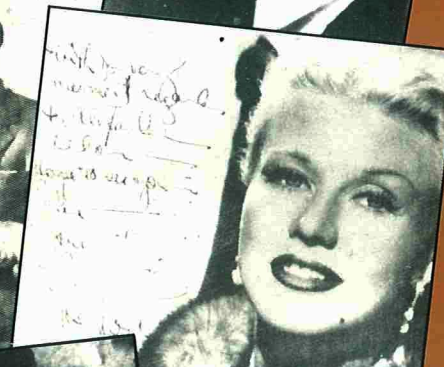
ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΕΚΟ ΛΙΔΩΡΙΚΗ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

•
ΤΑΣΟΣ ΛΙΓΝΑΔΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

•
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ
ΣΤΑΘΗΣ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

•
ΑΛΕΚΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ
Α.Β. ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Δ. ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ
Σ. ΦΥΝΤΑΝΙΔΗΣ

Ο 20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ
ΤΟΡΑ
ΔΙΚΑΙΩΝΕΤΑΙ!

ΚΥΡ

ΑΛΕΚΟΣ ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ: «Μίλησα με μορφές του αιώνα μας»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΙΘ. ΤΕΥΧΟΥΣ 19

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 350 ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΖΑΚΥΝΘΟΣ
ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ '88

ΠΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ	114
ΕΝ ΠΛΩ	114
ΤΡΙΒΟΛΟΙ	(επιμέλεια: ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ) 115
ΣΧΟΛΙΑ	ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ : Σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς 116 ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ : Προς Μάρτζυ δεκάτη επιστολή 118 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ : Πρόσφατες και «επίκαιρες» μεταφράσεις 120
ΓΙΑ ΤΟΝ	
ΑΛΕΚΟ ΛΙΔΩΡΙΚΗ	Σημείωμα του εκδότη: 122 ΤΑΣΟΣ ΛΙΓΝΑΔΗΣ : Αλέκος Λιδωρίκης: Μια απόπειρα σκιαγραφίας 123 ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ : Τα μουσικά της διάρκειας 125 ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ : Αγαπημένο μου Αλέκο 127 ΣΤΑΘΗΣ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ : «Ένας ωραίος συγγραφέας είχε μια νέα επιτυχία» 129 ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ : Πατέρας και γιος ανάμεσα στο νεοελληνικό θέατρο 133 ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ : Τρία κείμενα για τον Αλέκο Λιδωρίκη 142 ΑΛΕΚΟΣ ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ : Κουβεντιάζοντας με τον Φαιδωνα 147 ΑΛΕΚΟΣ ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ : Το Νεοελληνικό θέατρο 150 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΛΕΚΟΥ ΛΙΔΩΡΙΚΗ ΜΕ ΤΟ ΔΙΟΝΥΣΗ ΡΩΜΑ 167 ΑΛΕΚΟΣ ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ : «Μα τον Άγιο» 172 ΑΛΕΚΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ : Αλέκος Λιδωρίκης: ο κατακτητής της ζωής 176 Για τον Αλέκο Λιδωρίκη: Λ.Β.ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ 178 Δ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 179 Δ.ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ 179 Σ.ΦΥΝΤΑΝΙΔΗΣ 179
ΕΝΘΕΤΟ	ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΑΠΟΥΝΤΖΗ : Πέντε ποιήματα 157
ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΑΛΑΜΒΡΕΖΟΣ : Η σθημένη σελήνη 180 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ : A. Camus: Ένας ειδωλολάτρης 186
ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ : Αντίδοτα 192
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	(γράφουν: Δημήτρης Αρβανιτάκης, Διονύσης Σέρρας, Μάριος Στράνης) 196
ΕΚΔΟΣΕΙΣ	202

περιπλους

Εδρα: Ζάκυνθος, Διον. Στεφάνου 11 (29100) τηλ.: 28446
Γραφείο Αθήνας: Ασκληπιού 37 (176 74) τηλ.: 94.16.668

Τετράδιο για τα γράμματα και τις τέχνες

Ιδιοκτήτης - Εκδότης - Διευθυντής: Διονύσης Βίτσος

Αρχισυντάκτης: Διονύσης Φλεμοτόμος

Συντακτική Επιτροπή: Δημήτρης Αγγελάτος, Σπύρος Καθβαδίας, Κατερίνα Κωστίου, Νίκος Λούντζης

Γραμματεία: Γιολάνδα Δάλκα

Υπεύθυνοι Συνδρομών: Δημήτρης Αβούρης, Νίκος Θεοδόσης

Λογιστήριο: Μίνα Δάλκα

Συνεργάτες στην έκδοση: Γιάννης Αγγελάτος, Δημήτρης Αρβανιτάκης, Σπύρος Καρυδάκης, Νίκος Κουρκουμέλης, Νίκος Λυκούρεσης, Διονύσης Σέρρας, Τάκης Μαυρωτάς

Νομικός Σύμβουλος: Κώστας Βαρδακασάνης, Γεναδίου 8, 106 78 Αθήνα

Φωτοστοιχειοθεσία: ΓΡΑΜΜΟΡΟΗ Ο.Ε. ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΑΔΑ 5-7 ΤΗΛ.: 32.24.693

ΔΙΑΝΟΜΗ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: Σάκης Μαραδιάς, Ζαλόγγου 1, Αθήνα, τηλ.: 36.20.889

Ανθούλα Παλουκτσά, Λασσάνη 9, Θεσσαλονίκη, τηλ.: 237463

ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ - ΠΑΓΚΟΙ - ΕΠΑΡΧΙΑ: Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου

Εξώφυλλο: ΚΥΡ. Σύνδεση: Γιώτης Παυλογιάννης

Προς Αναγνώστης

Είχαμε καλέσει τον Αλέκο Λιδωρίκη στο «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο», που οργάνωσε ο «Περίπλους» την περασμένη άνοιξη στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του Δήμου Ζακυνθίων. Τον Απρίλιο θα μιλούσε με θέμα «Παλιά και σύγχρονη δημοσιογραφία» στη σειρά των εισηγήσεων που έκαναν επώνυμοι δημοσιογράφοι καλύπτοντας το γενικό θέμα του Β' Κύκλου, στην πληροφόρηση. Το ραντεβού μας δεν πραγματοποιήθηκε. Γνωρίζοντας ότι η μνήμη είναι το αποτελεσματικότερο όπλο μας για να αντιμετωπίσουμε τη φυσική φθορά του χρόνου, μεταφέρουμε στη Ζάκυνθο την έκδοση για τον Α. Λιδωρίκη που οργάνωσε η Ένωση Συντακτών και ο Ροταριανός Όμιλος Γλυφάδας στην Αθήνα και του αφιερώνουμε αυτό το τεύχος.

ο Ευδοκίμης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια εσωτερικού: 2.000 (φιλική: 3.000)

Ετήσια ΝΠΔΔ - Οργανισμών: 5.000

Ετήσια εξωτερικού: 3.000

Οι συνδρομές θα πρέπει να στέλνονται στη διεύθυνση:

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ, Ασκληπιού 37,
176 74 Καλλιθέα

• Με ταχυδρομική επιταγή

• Με τραπεζική εντολή προς το κατάστημα της Εθνικής Τράπεζας Κλυθμώνος (654)

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 350

ΕΝ ΠΛΩ

- Το **ΘΕΑΤΡΟ** πάλι κυριαρχεί στα θέματά μας αλλά αυτή τη φορά αφήνουμε τους περασμένους αιώνες, απομακρυνόμαστε από τη σύγχρονη θεατρική παραγωγή και στεκόμαστε στο Ελληνικό Θέατρο των αρχών του αιώνα μας.
- Για τον **ΑΛΕΚΟ ΛΙΔΩΡΙΚΗ** γράφουν παλιοί και σύγχρονοι άνθρωποι του θεάτρου. Ο δεατρολόγος και διευθυντής της δραματικής Σχολής του Εθνικού Θεάτρου **ΤΑΣΟΣ ΛΙΓΝΑΔΗΣ**, ο σκηνοθέτης **ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ** και ο θεατρικός συγγραφέας **ΣΤΑΘΗΣ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ** και ακόμη ο ιστορικός του θεάτρου μας **ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ**. Παραθέτουμε επίσης κείμενα του **ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ** και του ίδιου του Αλέκου Λιδωρίκη. Τέλος, οι διευθυντές των αθηναϊκών εφημερίδων εκφράζουν την αγάπη και την εκτίμησή τους για το μεγάλο συνάδελφό τους.
- Τη χαρακτηριστική αλλά και ιδιόρρυθμη κατάθεσή του στον Αλέκο Λιδωρίκη κάνει και ο **ΚΥΡ** στο εξώφυλλό μας.
- Στις λογοτεχνικές σελίδες μας ο νέος Ζακυνθινός λογοτέχνης **ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΑΛΑΜΒΡΕΖΟΣ** και στο ένθετο αυτού του τεύχους μια δεκαεξάχρονη φίλη του «Περίπλους», η **ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΑΠΟΥΝΤΖΗ**, που οι ποιητικές της δυνατότητες είναι εύκολο να κριθούν από τα πέντε ποιήματα που δημοσιεύουμε.
- Ο **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ** παρουσιάζει τον «ειδολολάτρη» **A. CAMUS**.
- Ο **ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ** αποφάσισε να χαρεί το καλοκαίρι μέχρι την τελευταία σταγόνα του. Μας έδωσε τον περασμένο χειμώνα τόσο ωραία κείμενα και έκανε τόσο καλές εκπομπές στον 9,85FM, που κανείς δεν μπόρεσε να του το αρνηθεί. Πώς είναι δυνατόν άλλωστε να περιμένουμε κι άλλα ωραία κείμενα, αν δεν τον αφήσουμε να ξεκουραστεί;

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

τριβόλοι

επιμέλεια: Διονύσης Βίτσος

ο κ. Μικρούτσικος

Ο κ. Θάναος Μικρούτσικος σ' ένα ευγενικό του τηλεφώνημα μας πληροφόρησε ότι δεν κλήθηκε για να κάνει προτάσεις για το γενικότερο πολιτιστικό πρόβλημα της Ζακύνθου, αλλά για εκδηλώσεις. Γι' αυτό και οι προτάσεις του ήταν αυτές που ήταν. Ακόμα ότι δεν προκειται να γίνουν οι αναγγελθείσες εκδηλώσεις πλην ίσως μιας όχι ιδιαίτερα πολυδάπανης. Τον ευχαριστούμε για την απάντησή του, που θα έπρεπε να είχαν δώσει άλλοι, υποτίθεται αρμόδιοι, ενώ εκφράζουμε τη λύπη μας που βρέθηκε αυτός στο στόχαστρό μας.

με φιόρα

Είχαμε δεν είχαμε την απολαύσαμε την ορχήστρα της Σκάλας του Μιλάνου με έργα της εποχής του μπαρόκ. Πόσο μας συγκίνησε φάνηκε από τα χειροκροτήματα που διέκοπταν την εκτέλεση κάθε φορά που ο μάεστρος τολμούσε να αλλάξει σελίδα. Δεν μπορώ να μην ξαναθυμηθώ την παροιμία «Ο κόλός μας ξεβράκωτος κι η σκούφια με φιόρα».

γιατί όχι;

Τι λέμε τώρα θα μου πείτε. Εδώ έχουνε δει κι έχουνε δει τα ματάκια σας πολιτιστικές δαπάνες... Δεν πειράζει όμως, ενάμισο εκατομμύριο, ενάμισο εκατομμύριο! Καλό δεν θα ήταν να είχαμε κι έναν απολογισμό αυτής της συναυλίας; Μπορεί να είχαμε και κέρδη. Γεμάτο το θέατρο, υπήρχε εισιτήριο, πλήρωσαν και όσοι μπήκαν. Γιατί όχι;

μήπως;

Στην ανακοίνωση της Νομαρχίας είδαμε ότι στη συνδιοργάνωση της εκδήλωσης έλαβαν μέρος και «οι πολιτιστικοί φορείς της Ζακύνθου». Μήπως είναι εύκολα κατανοητά έτσι για να τους γνωρίσουμε και κατά μόνας;

στα χαρακώματα

Τις γλυτώσαμε λοιπόν τις μεγαλόπρεπες πολιτιστικές εκδηλώσεις και φέτος. Ευτυχώς υπήρξε αντίδραση. Που ξεκίνησε από το περιοδικό μας, μα που επεκτάθηκε ακόμα στον πνευματικό και μη κόσμο του νησιού και που εκφράστηκε και στον υπόλοιπο τύπο. Στα χαρακώματα λοιπόν τώρα, γιατί — που θα πάει — από χρονιά θα ξαναέχουμε επίθεση.

οδυρμοί

Κάποιοι οδύρονται ότι με τις ματαιώσεις των πολιτιστικών μηνών (ή μήπως ημερών, ή μήπως σπαταλών), που προκαλούνται από τις αντιδράσεις, είναι αδύνατον να επιτευχθεί η πολιτιστική αναβάθμιση της Ζακύνθου. Άγουρος προζενητής....

Δημήτρης Αρβανιτάκης

Σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς

Ένα εργοστάσιο για να υπάρξει, πρέπει αφ' ενός να υπάρξει εκείνος που θα το δημιουργήσει και αφ' ετέρου πρέπει να διαφαίνεται η αναγκαιότητά του. Για να λειτουργήσει είναι ανάγκη να υπάρξει ένα συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ενταχθεί και πρέπει να εφευρεθεί ένα καθεστώς λειτουργίας του. Θα βρεθούν οι άνθρωποι που θα το επανδρώσουν, ειδικοί καλά ή όχι, και που θα δεχτούν συνολικά ή εν μέρει τους κανόνες λειτουργίας του και την αναγκαιότητα της ύπαρξής του.

Ένα εργοστάσιο σκοπό του έχει να παράγει συγκεκριμένα προϊόντα. Προϊόντα, βέβαια, που πρέπει όχι να παραμείνουν στις αποθήκες, αλλά να χρησιμοποιηθούν. Άρα, προς χρίσιν της κοινωνίας προϊόντα άμεσα, ή έμμεσα καταναλώσιμα. Και τούτα τα προϊόντα θα προέλθουν από την επεξεργασία της πρώτης ύλης.

Ο ειδικευμένος εργάτης θα επεξεργαστεί την πρώτη ύλη που έχει στα χέρια του - όσο πιο εύπλαστη, τόσο καλύτερα για το εργοστάσιο - σύμφωνα με έναν κώδικα πληροφοριών και εντολών που του έχουν δοθεί και τις έχει αποδεχθεί. Αν δεν αποδεχθεί τις εντολές αυτές, τότε, βέβαια, είναι ένας κακός εργάτης και ο εργοδότης θα αναγκαστεί να τον συμβουλέψει ή ενδεχομένως, να του αφαιρέσει αρμοδιότητες. Καμιά φορά και οι συνεργάτες του μπορεί να διαμαρτυρηθούν γιατί παρεμποδίζεται η συνολική παραγωγή και πέφτει η παραγωγικότητα. Στο εργοστάσιο, εν τέλει, τέτοιοι προβληματισμοί δεν έχουν θέση. Η δουλειά πρέπει να βγει. Και αν κάποιοι εργάτες δείξουν απρόθυμοι να συνεχίσουν να λειτουργούν μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, τότε μπορεί και να απολυθούν, γιατί ο εργοδότης σ' αυτό το χώρο έχει σπρίξει τις ελπίδες του, έχει επενδύσει τα κεφάλαιά του και, στο κάτω-κάτω, αυτή είναι η δουλειά του.

Ας συνεχίσουμε στην επεξεργασία. Η πρώτη ύλη πρέπει να μ ο ρ φ ο π ο ι η θ ε ί. Θα αφαιρεθούν κάποια πρωταρχικά (μάλλον, ειδοποιά) στοιχεία της και τα εναπομείναντα θα καλλιεργηθούν με σκοπό το ποθητό αποτέλεσμα. Πρέπει η επεξεργασία να γίνει με βάση ακριβώς τις υπάρχουσες πληροφορίες - εντολές, και γιατί η πρώτη ύλη είναι εύπλαστη, αλλά και γιατί κάποιο λάθος στην περίοδο αυτή μπορεί στο μέλλον -κατά την κατανάλωση- να αποβεί προς βλάβη των χρηστών. Καμιά φορά η πρώτη ύλη μπορεί να «αντισταθεί». Τότε τίθενται σε εφαρμογή οι ειδικές εντολές και καμιά φορά η ύλη δαμάζεται. Μπορεί όμως η δύναμη αντίστασης του υλικού να φανεί πιο ισχυρή από την αποτελεσματικότητα των μεθόδων. Τότε, το υλικό αυτό αφού τεμαχιστεί, αφού γίνει άχρηστο, απορρίπτεται (:προσοχή, υπάρχουν ειδικοί χώροι γι' αυτό). Όλο το άλλο υλικό, η εύχρηστη πρώτη ύλη θα προχωρήσει και θα αντιμετωπιστεί κατάλληλα. Πρέπει να αποχτήσει μια συγκεκριμένη χρησιμότητα, να «συνθίσει» να επιτελεί κάποιες συγκεκριμένες λειτουργίες, να ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένες εντολές και όχι κάποιες άλλες. Θα καθοριστούν τα όρια της αντοχής του και θα προσδιοριστούν οι συνθήκες της άριστης αποτελεσματικότητάς του (όλα τα προϊόντα έχουν σύνθετες ή απλές οδηγίες χρήσεως). Μπορεί το παραγόμενο αγαθό να ικανοποιεί δια-

φορητικά ενδεχόμενα χρήσης, ή μπορεί να πρέπει να ανταποκρίνεται σε διαφορετικά καταναλωτικά γούστα - πόσες ποικιλίες τυριών υπάρχουν:

Το τελικό προϊόν που θα πρόκύψει, αφού έχουν προηγηθεί όλα τα απαραίτητα στάδια επεξεργασίας, πρέπει να έχει εμφανή χρησιμότητα και η κοινωνία πρέπει να το αποδεχτεί. Συχνά, σε μια προηγμένη κοινωνία, το κοινό μπορεί κάλλιστα και να πεισθεί ότι το έχει άμεση ανάγκη. Έτσι, το προϊόν θα διαφημιστεί κατάλληλα και θα περάσει στην αγορά. Το σημαντικό είναι να έχει «εμπέδωσε» τις εντολές που του έχουν δοθεί και να επιτελεί το σκοπό για τον οποίο ο εργοστασιάρχης και οι σύμβουλοί του κοπίασαν. Καμιά φορά, όμως, κατά τη χρήση, κάποια από τα προϊόντα αυτά δεν «αντιδρούν» φ υ σ ι ο λ ο γ ι κ ά. Ξέχασαν ίσως τις εντολές ή η επεξεργασία δεν είναι πλήρης. Αυτά τα προϊόντα π ρ έ π ε ι να πεταχτούν και να καταστραφούν αμέσως γιατί μπορεί να αποβούν καταστροφικά. Μπορεί όμως και να έχει συμβεί κάποιο λάθος απλούστερο κατά την επεξεργασία - άνθρωποι είμαστε. Οπότε το προϊόν πρέπει να επιστραφεί στο εργοστάσιο ή καλύτερα σε χώρους επισκευής. Εκεί με μεγαλύτερη αυστηρότητα θα ελεγχθεί και άλλες μέθοδοι θα χρησιμοποιηθούν προς επίτευξη της «υπακοής» του προϊόντος στο μέλλον. Αν τελικά η προσπάθεια ευοδωθεί, έχει καλώς· ειδάλλως, το προϊόν θα μπει σε μηχανήματα π ο λ τ ο π ο ί η σ η ς (τέτοια υπάρχουν πολλά σε κάθε κράτος) και θα εξαφανιστεί. Άλλα, πολλά προϊόντα θα το αντικαταστήσουν πρόθυμα.

Επειδή η κοινωνία εξελίσσεται, ο εργοδότης (που έχει επιχειρηματικό πνεύμα) θα επιδιώκει όλο και να βελτιώνει το προϊόν του, ούτως ώστε τούτο πάντα να τυγχάνει της προτιμίας των καταναλωτών και να επιτυγχάνει έτσι και τη διαιώνιση της ύπαρξής του και της ικανοποίησης των καταναλωτικών δ ι α θ έ σ ε ω ν του συνόλου.

Κάποιες φορές βέβαια, οι εργάτες μπορεί να διαμαρτυρηθούν για τις συνθήκες εργασίας ή για το τεράστιο κέρδος του εργοδότη, σε αντίθεση με τη δική τους μιζέρια. Έχουν καταλάβει τώρα πια, ότι το κέρδος του εργοδότη μπορεί και να μην είναι καθαρό υλικό, μπορεί να μη σημαίνει άμεσα χρήμα και επανεπένδυση - ξέρουν πάντως ότι παράγουν υπεραξία, την οποία καρπούται κάποιος εις βάρος τους. Αλλά ο εργοδότης δεν είναι ο στενγνός βιομήχανος των πρωτοκαπιταλιστικών σταδίων. Είναι και αυτός εξελιγμένος - άσε που μερικές φορές είναι το ίδιο το κράτος, ή αλλού μονάχα το κράτος, δηλ. οι ίδιοι οι εργαζόμενοι. Στις διαμαρτυρίες τους ο εργοδότης θα τους καλέσει για να τους νουθετήσει· θα τους εξηγήσει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια ή, ακόμη, ότι, όντας σε τούτο το εργοστάσιο, επιτελούν λ ε ι τ ο ύ ρ γ η μ α, ότι η κοινωνία έχει ανάγκη το προϊόν και ότι αν σταματήσει η παραγωγή, το κοινωνικό σύνολο δεν θα μπορέσει να κορέσει ομαλά τις ανάγκες του. Αν εκείνοι επιμείνουν, μπορεί και να χρησιμοποιήσει βία ή ακόμα και να υποχωρήσει εν μέρει. Έτσι, η παραγωγή θα συνεχιστεί - οι βαλβίδες ασφαλείας λειτουργούν. Αν κάποιοι συνεχίσουν να αντιδρούν επί της ουσίας, σχετικά με την αξία, τη νομιμοποίηση, τον τρόπο παραγωγής, αυτοί ή δεν έχουν καθόλου θέση, ή θα παραμείνουν αλλά υπό τη, φανερό ή όχι, επίβλεψη. Στενάχωροι ή προβληματισμένοι εργάτες αποτελούν εμπόδιο. Οι υπόλοιποι πάντως, θα γυρίσουν στη δουλειά τους με μεγαλύτερο ίσως κέφι, η παραγωγικότητα θα ανέβει και οπωσδήποτε η επεξεργασία του υλικού θα γίνει πιο αποτελεσματικά. Έχουν και οι ίδιοι πεισθεί για την προσφορά τους. Τα πράγματα έχουν πάρει το δρόμο τους.

Παρατήρηση: Το εργοστάσιο που περιέγραφα είναι χώρος παραγωγής αλλαντικών και όχι ένα σχολείο.

δεν υπάρχει

Δεν υπάρχει ίσως καταλληλότερος τρόπος για να περιγραφεί ο αγώνας που καταβάλλουν οι σημερινοί απόγονοι του Σολωμού στη Ζάκυνθο για την παράδοση που τους παρέδωσε παρά αυτοί οι στίχοι του:

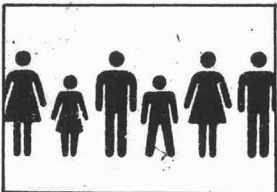
«Αραπιάς άτι, Γάλλου νου, βόλι Τουρκίας, τοπ Άγγλου. Πέλαγο μέγα πολεμα, βαρύ το καλυβάκι.»

η Λέσχη

Μια σειρά ταινιών τέχνης πρόβαλε η Κινηματογραφική Λέσχη Ζακύνθου στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού έτους κινηματογράφου και τηλεόρασης. Εξυπακούεται πλέον χωρίς αιδούσα, χωρίς λεφτά, χωρίς καμιά βοήθεια. Φυσικά με πολύ κουράγιο και όρεξη. Κι υπομονή...

τα πρωτεία

Αναμφισβήτητα τα πρωτεία στην πολιτιστική δραστηριότητα στη Ζάκυνθο δεν έχει κανείς άλλος φορέας παρά η Πολιτιστική Κίνηση Εργαζομένων ΟΤΕ Ζακύνθου. Πολλές και προσεγγμένες εκδηλώσεις υψηλής ποιότητας. Και γι' αυτό με μεγάλη προσέλευση κοινού. Φυσικά μόνον, αβοήθητοι κλπ κλπ. Να μην τα λέμε πάλι.

ΕΝ ΑΙΓΑΙΩ ΠΕΛΑΓΕΙ

Προς Μάρτζυ δέκατη επιστολή
του Νίκου Γιαλλούρη

Αγαπητή μου αδελφή, χαιρε και πάλιν χαιρε.

Γιατί δύο «χαιρε»: Έ, όταν ακούσεις τι έγινε προχτές που πήρα και το τσέκι σου και το δέμα που μούστειλες το Πάσχα, θα καταλάβεις και θα πεις κι εσύ «χαιρε». Μα πρώτα να σε ευχαριστήσω για τα λεφτά και τα ρούχα που μούστειλες, γιατί αλλοιώς θα πέσει φωτιά να με κάψει. Αν δεν είχα κι εσένα, με κείνη την υφροσύνη, που δεν φτάνει ούτε για αλογόμυγα, θα τάχα τινάζει προ καιρού να φχαριστηθούν οι διάφορες θεούσες και χαρτοπαίχτρες της γειτονιάς, που χρόνια με λένε «Αμερικανοταϊσμένη» και «πλουτοκράτισσα». Κι ασ κάνω αιματηρές οικονομίες και τέτοια, έτσι για να βγαίνω στον κόσμο με υπλά το κεφάλι.

Λοιπόν, για να μην έχεις αγωνία. Η αδελφή σου, που δεν έβγαινε απ' το σπίτι παρά μονάχα γιορτάδες και εσπερινούς και σε κάνενα γάμο συγγενικό ή σε βάφτιση, επήνε πού θα ρεεις – στο κλάμπ Μενπιτερανέ! Ναι, καλά εδιάβασες, στο Κλαμπ Μενπιτερανέ, κι ακόμη δεν το πιστεύω. Έχετε εσείς τέτοια κλαμπ μενπιτερανέ, στην Αμέρικα; Πολύ το αμφιβάλλω. Αφού ερώτησα και το κομμούνι, την κόρη της Ματούλας που την είχα μαζί μου και λέει «Πού να κάνουμε τέτοια πράγματα οι βλάκες οι Αμερικάνοι! Αυτοί μόνο πύραυλους και πόλεμους των Άστρον ξέρουνε και να φυτεύουνε γευτικά μαλλιά στην πατσούρω τον Πρόεδρό τους, το Ρήγκαν. Μόνο οι Ευρωπαίοι έχουνε πολιτισμό και πιο πολύ οι Ρώσοι! «Ανέβηκε πάλι το αίμα στο κεφάλι μου και της λέω «Μωρή συντρόφισσα, πόσα Κλαμπ Μενπιτερανέ έχει στη Ρωσία, έ; «Κατάπιε τη γλώσσα της και τόνιζε στο σφύριγμα.

Μα άκου τα από την αρχή. Λέει μια μέρα το ράδιο πως μια εταιρία που βγάζει κρέμες, κάμνει ένα διαγωνισμό μεγάλο με βραβεία, λεφτά και ταξίδια και πλάκες για πικάπ. Και βάζουνε ένα αίνιγμα που έλεγε «Ποιός άντρας της Ελληνικής μυθολογίας ήταν ο πιο ντροπαλός και γιατί;» Λυσάσκανε οι θεούσες να τόβρουνε, άλλες εμάχνανε σε κάτι (αγιωτικά) βιβλία, άλλες ελέγανε κάτι λόγια του Αγίου Βασιλείου, Σκοτωμός. Γιατί και τα λεφτά ήτανε πολλά και είχε και ταξίδια – δύο άμα θες να ξέρεις. Η άλλη ερώτηση ήταν «ποιά αρχαία γυναίκα εσκέπαζε τη γύμνια της με κάποιο άλλον τρόπο εκτός από ρούχο». Ξέρεις τι έγινε; Εδυμήθηκα τη δεσποινίς Ερωφίλη. Την κουτόπ, που μας είπε στην Τρίτη Δημοτικού ότι ο «σεμνός βασιλεύς ο Οδυσσεύς εκάλυψε τα γυμνά του μέλη με κλάδον δένδρου, ότε τον ανεκάλυπεν η παιδίσκη Ναυσικά, όταν εξεβράσθη ναυαγός εις την νήσον της».

Ο Θεός ξέρει πού μου κατέβηκε να λάβω μέρος. Μα αφού και οι δύο θεούσες, οι Μαυράκινες, εστειλανε απάντηση, γιατί να μη στείλω κι εγώ. Και νάσου σε ένα μήνα ο ταχυδρόμος μ' ένα φάκκελο ένα κιλό βάρους. Συχαρητήρια από την εταιρία που ενίκησατε και σας προσκαλούμε δια ταξίδι εις το Κορφού – την Κέρκυρα δηλαδή, δια διακοπές δέκα ημερών δύο άτομα, τα πάντα πληρωμένα. Τ' ακούει το Κομμούνι της Ματούλας και λέει «Δεσποινίς Μαριάνθη, μου χρωστάς το ταξίδι της Βουλγαρίας. Εγώ δεν σου τόπα; Δεκάρα δεν θα ξοδέψεις αν με πάρεις μαζί σου για παρέα. Ποιός ξέρει, μεγάλη γυναίκα είσαι. Κάτι μπορεί να σου τύχει. «Ήξερε η πουλάδα τι θα βλέπανε τα μάτια μας, μα εγώ είχα μαύρα μεσάνυχτα και κόντευε να μούρδει κόλπος. Μα έσκασα στα γέλια όταν άκουσα πως οι δύο θεούσες, η Βιργινία και η Μέλ-

επί τέλους

Από γραφόμενα του πρώην δημάρχου μας κ. Τάλλμποτ Κεφαλινού μαθαίνουμε ότι το υπαίθριο θέατρο μας κόστισε μέχρι στιγμής «εξήντα τόσα εκατομμύρια». Επί τέλους, γιατί τόσα χρόνια που ρωτούσαμε δεν μπορούσαμε να πάρουμε μια απάντηση υπεύδυνη.

που πήγαν;

«Εξήντα τόσα» λοιπόν εκατομμύρια (εξήντα πόσο, άραγε;) για ένα γιαπί και για είκοσι χρόνια εργασίες. Είναι λοιπόν να μη ρωτάς που στο καλό πήγαν τα «εξήντα τόσα»;

δεν θα γλύτωνα

Από τα ίδια γραφόμενα ξαναθυμηθήκαμε τις παραστάσεις της «Λυρικής σκηνής» (ο θεός να την κάνει Λυρική Σκηνή, αφού για ένα αυτοσχέδιο διάσσο καλλιτεχνών της μόνο επρόκειτο) καθώς και τον Δημήτρη Λάγιο. Αν ζούσαμε στην αρχαία Αθήνα, δεν θα γλύτωνα ο γράφων το πρόστιμο που επιβλήθηκε στον Φρύνιχο, επειδή θύμισε «οικεία (και στην περίπτωση μας εξαιρετικά δραχμοβόρα) κακά».

Η αδελφή σου
Μαριάνθη

πω, κερδίσανε κι αυτές βραβείο οι μουσίτσες, γιατί βρήκανε πως η κυρά με τα τσιτσιδώματα, ήταν η Μαρία η Αιγύπια.

Νάσου της Μέλω την άλλη μέρα να ρωτάει «Καλέ δεσποινίς Μαριάνθη, αλήθεια είναι πως κι εσείς εκερδίσανε βραβείο για ταξίδι; Γιατί κι εμείς πια έσπασαν ο Οζαποδός το ποδάρι και εκερδίσανε το ίδιο ταξίδι και είπαμε με την αδελφή μου να σας παρακαλέσουμε νάρθωμε παρέα, γιατί δύο κορίτσια, που να πάμε μονάχες μας; Εγώ είπα της αδελφής μου να εξαργυρώσουμε το εισιτήριο. Εσείς τι λέτε;» «Καλύτερα να κατάπινα τη γλώσσα μου εκείνη την ώρα, γιατί το πλήρωσα ακριβά, δέκα ολόκληρες μέρες. Μέχρι «τασά» με είπανε οι φαρμακομύτες. Τόκανα λέει επίτηδες να τις πάρω μαζί μου για να τις ρίξω στην αμαρτία. Ακούς εκεί, οι καρότσες του 21! Που να ξέρω εγώ τι θα πει Κλαμπ Μενπιτερανέ και πως «άμα πάς σου βγαζούνε ακόμα και το βρακί σου. Γιατί, λέει, πρέπει ο άνθρωπος να είναι ξενονιαστος και ελεύθερος μέσα στη φύση. Μα άκου να σου τα πω με λίγα λόγια και θα μάθεις κι άλλα φοβερά σαν έρδεις, γιατί τέτοια πράγματα δεν τα γράφουνε σε επιστολές.

Μπαίνουμε στο αεροπλάνο, πάμε στην Αθήνα, μια ζέση να λωλένεσαι! Άλλο αεροπλάνο, πάμε στην Κέρκυρα, που να βουλιάζει και να χαθεί, παναθεμά τνε. Μπαίνουμε στο βαποράκι και σε μισή ώρα να και βλέπουμε κάτι Αφρικάνινες καλύβες με κάτι αξεβράκωτους να χοροπηδούνε και να μας πιάνουν απ' το χέρι να κατέβουμε. Και επιτροπές υποδοχής, και ορχήστρες. Οι δύο παρθένες επάδανε την πλάκα τους που λένε. Τέτοιο τσιτσιδώμα άντρες, γυναίκες και παιδιά πρώτη φορά το βλέπαμε. Η προκομένη της Ματούλας βρίσκει έναν κοκκινομάλη και εξαφανίζεται. Μας πάνε σε μια καλύβα, λουλούδια, κεράσματα γιατί είμαστε νικήτριες και καλεσμένες. Οι δύο θεούσες τρυπώσανε και δεν δέλανε ούτε στο απόπατο να πάνε μέσα σε τόσους αξεβράκωτους. Το λέω σε έναν κύριο που ήρθε να δει τι θα φάμε – άκου περιποίησι! Λέει «θα τις βάλουμε σε μια καλύβα για γέρους, άκρη – άκρη να συχάσετε».

Το τι κάνανε εκείνες τις δέκα μέρες ο θεός κι η γυχή τους. Το Κομμούνι της Ματούλας άφαντο κι αυτό με τον κοκκινομάλη. Εγώ αδελφή μου, έλεγα τις προσευχές μου να μην κολάζομαι, αλλά καλοπέρασα και ξεκουράστηκε το κοκαλάκι μου. Μου δίνουνε κι ένα μπουκαλάκι κρέμα για τον ήλιο, μου φέρνουνε και καπέλο, δώρο της εταιρίας. Ούτε η πριγκίπισσα Σίσου νάμουνε, τέτοια καλοπέραση! Πάω μία μέρα να δω αν ζούνε εκείνα τα ζωντόβολα, οι αδελφάδες του θεού, και τις βρήσκω ζάπλα σε κάτι λουλουδένιες πολυθρόνες να μασάνε το καταπέτασμα. Δεν πρόφτασαν να κρυφτούνε. «Μπράβο κορίτσια», τους λέω. «Έτσι σας δέλω, όχι μόνο κερί και λιβάνι και πράσινο τραπέζι». Εμειναμε ξερές. Η μια μούκανε και προγουλία και κοιλήσες από το καλό φαί. Και μόλις γυρίζουμε πίσω, σαν τις αρωτήσανε πως επεράσανε στην εκδρομή, τι λένε: «Αυτή η Μαριάνθη μας επήρε στο λαιμό της και κατακολαστήκαμε. Σόδομα και Γόμορα». «Τις σκοτώνεις ή δεν τις σκοτώνεις, όχι, πες μου κκι εσύ. Ήταν το «ευχαριστώ» για την παρέα.

Θαρρώ πως σε ζάλισα σήμερα πολύ. Θα σου πω και τα άλλα σαν έρδεις. Πριν το ξεχάσω. Το κομμούνι της Ματούλας εκάλεσε τον κοκκινομάλη νάρθει διακοπές εδώ και η Ματούλα άναγε κερί στην Αγία μας και την κουκουλώσει και ζοφλήσει μαζί της, γιατί εδώ δεν τη δέλει κανείς με τα κομματικά. Μέχρι δωμάτιο δικό της ετοιμάζει «το δωμάτιο των ξένων» το λέει, για να δαμπώσει το γαμπρό. Άντε και καλή αντάμωση

οικολογικά

Τρίτης Οικολογικής Συνάντησης στη Ζάκυνθο περιθώρια:

Ο πρόεδρος της τοπικής επιτροπής Νίκος Λυκουρέσης: «Αναγκάζομαστε να κάνουμε τους χωροφύλακες. Αντί οι παρεμβάσεις μας στη διοίκηση να έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα, χρειάζεται να πιέσουμε συνέχεια τις Αρχές του νησιού για να εφαρμόσουν αυτά που βγάζουν προς τα έξω».

και η χελώνα

Όσο για τα περί τη χελώνα, τα καταφέραμε να χωριστούμε σε χελωνοπροστάτες και χελωνόπληκτους, με τους πρώτους να ζητούν από τους δεύτερους να θυσιάσουν τις περιουσίες τους για το καλό της ανθρωπότητας, χωρίς βεβαίως παράλληλα να εύχονται να θρυσκόταν στη θέση τους. Όσο για το κράτος κάνει οικολογική πολιτική με ξένα κόλυβα.

Δημήτρης Αγγελάτος

Πρόσφατες και «επίκαιρες» μεταφράσεις.

Σχετικά πρόσφατα οι εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ παρουσίασαν στη σειρά «Λογοτεχνική Βιβλιοθήκη» ορισμένες μεταφράσεις σημανόντων κατά το μάλλον ή ήττον κειμένων της ευρωπαϊκής (και αμερικάνικης) λογοτεχνίας, που θέτουν ενδιαφέροντα προβλήματα και ελκύουν δια των ειδολογικών και άλλων απολήξεών τους το ενδιαφέρον (και) του ειδοποιημένου αναγνώστη.

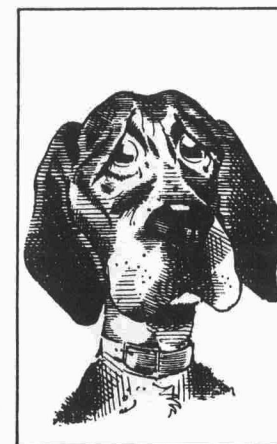
Πρόκειται για κείμενα (μυθιστορήματα, χρονικά και διηγήματα) των Daniel Defoe, E.A. Poe, H. de Balzac & B. Brecht, καθώς και για μία περίεργη εκ πρώτης όψεως, αλλά πρωτότυπη, επιλογή διηγημάτων γύρω από το θεματικό άξονα του σκακιού, των E.B. White, Stanley Ellin, K. Svendsen, R. Garnett, P. Wilde, κ.ά.

Η έκδοση των μεταφράσεων των 6 διηγημάτων του E.A. Poe από τον E. Ροϊδη, καλύπτει ένα κενό καθώς οι μεταφράσεις αυτές, δημοσιευμένες στον **Παρνασσό** από το 1877, και αναδημοσιευμένες αργότερα σποραδικά δεν ήταν εύκολα προσιτές στους ενδιαφερόμενους. Η εισαγωγή από τον Ροϊδη όχι μόνο του Poe αλλά και του Baudelaire καθώς και του Ντοστογιέβσκι στο ελληνικό κοινό του τέλους του 19^{ου} αιώνα, έμεινε χωρίς συνέχεια μιας και οι ζητήσεις του τελευταίου δεν συστοιχούσαν με τις υψηλές προϋποθέσεις του Ροϊδη για τη λογοτεχνία. Έτσι και ιδιαίτερα επειδή πρόκειται για μεταφράσεις που θέτουν φιλολογικά θέματα, θα έπρεπε αυτές να είχαν τύχει φιλολογικής επιμέλειας (ποια είναι για παράδειγμα η λειτουργικότητα του ανυπόγραφου κειμένου που επέχει θέση επιλόγου, ή πιο απλά, από πού είναι αποσπασμένο το κείμενο αυτό, κλπ). Αυτή η έλλειψη χαρακτηρίζει και τις άλλες μεταφράσεις της σειράς, εκτός από την πολύ πρόσφατη του κειμένου του Daniel Defoe.

Η πολύ επιμελημένη, και για πρώτη φορά στα ελληνικά, μετάφραση του ας πούμε χρονικού (καθώς οι ειδολογικές κατανομές, τουλάχιστον σ' αυτό το επίπεδο, οφείλουν να είναι όσο γίνεται χροσπικότερες) του D. Defoe αποτελεί το δεύτερο σημείο αναφοράς μας κείμενο που εκδίδεται κατ' αρχήν μία συγκλονιστική πραγματικότητα: την πανούκλα που εκδηλώθηκε κυρίως στο Λονδίνο αλλά και σε άλλες πόλεις της Αγγλίας στα 1665-1666, και έχει έμμεσα μία εξαιρετική επικαιρότητα,

μεταφυσικά

Πρόσφατη δόλωση του κ. Δημήτρη Λάγιου: «Πιστεύω ότι αν ζούσε σήμερα ο Καρυωτάκης θά 'ταν αντάρτης πόλεων και χλευαστής της κοινωνίας μας». Ενδιαφέρουσα η άποψη και φιλολογικώς και μεταφυσικώς. Μήπως όμως θα μπορούσαμε να μάθουμε τι θα ήσαν, αν ζούσαν σήμερα, οι δημιουργοί της ζακυνθινής παράδοσης:

τι τον ήθελε;

Ο σκηνοθέτης κ. Νίκος Ζερβός μίλησε δημοσιογράφο γιατί τόλμησε να γράψει ότι δεν της άρεσαν τα «κουφώματά» του στην τηλεόραση. Μα και αυτή η χριστιανή τι την ήθελε την κριτική; Αφού η τηλεόραση ενέκρινε το σήριαλ, υπήρχε περίπτωση να ήταν σκάρτο:

αυτήν της μαζικής (και ενδεχομένως ολοκληρωτικής) καταστροφής.

Η μυθιστορηματική αφήγηση, που εκτίθεται ως αναπαράσταση των δρωμένων από έναν (υποτιθέμενο) αυτόπτη μάρτυρα, συνδυάζεται με την άμεση παράθεση στατιστικών δεδομένων και σχετικών πινάκων, αρχειακών και άλλων παρεμφερών εγγράφων, ήτοι επισήμων πηγών. Έτσι αναδεικνύεται και η ιδιοτυπία ύφους ενός κειμένου που υπαινικτικά επαναδραστηριοποιεί μία σειρά προγενέστερων ανάλογων κειμένων και ενυπάρχει σε μία άλλη σειρά νεότερων: εδώ οι προοπτικές της διακειμενικότητας αποβαίνουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες και «διδασκτικές».

Το παιχνίδι ανάμεσα στο τυπικό και στο ιστορικό μυθιστορημα χαρακτηρίζει το **Μία σκοτεινή υπόθεση** του H. de Balzac που ασφαλώς, παρά την σε πρώτο επίπεδο «υπάκουη» αναδίπλωσή του στα όρια του συμβατικού μυθιστορηματικού λόγου, παρουσιάζει ενδιαφέρουσες αποκλίσεις, ιδίως σε ό, τι αφορά την αφηγηματική του οργάνωση.

Τέλος, ικανό ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του βιβλίου του B. Brecht, όπου ένα ημερολόγιο-πληροφοριοδότης διαγράφει μυθιστορηματικές προοπτικές, εντασσόμενο ευμήχανα και «ειρωνικά» εντός των αντιστοιχούντων του μυθιστορήματος ορίων.

Έντγαρ Άλλαν Πόε, **Ο Χρυσοκάραβος** (Μετάφραση: E. Ροϊδη), [Αθήνα], εκδ. Κριτική, [1988].

Stanley Ellin, κ.ά., **Ιστορίες της σκακιέρας** (Μετάφραση: Γ. Μαγκλιβέρα), [Αθήνα], εκδ. Κριτική, [1988].

Μπέρτολτ Μπρεχτ, **Οι δουλειές του κυρίου Ιουλίου Καίσαρος**, (Μετάφραση: I. Τερζιάν), [Αθήνα], εκδ. Κριτική, [1988].

Ονορέ ντε Μπαλζάκ, **Μία σκοτεινή υπόθεση**, (Μετάφραση: N. Παπασπύρου-Υφαντή), [Αθήνα], εκδ. Κριτική, [1988].

Ντανιέλ Ντεφόου, **Η πανούκλα στο Λονδίνο**, (Μετάφραση: T. Συμεωνίδης) [Αθήνα], εκδ. Κριτική, [1988].

 ή λέξη

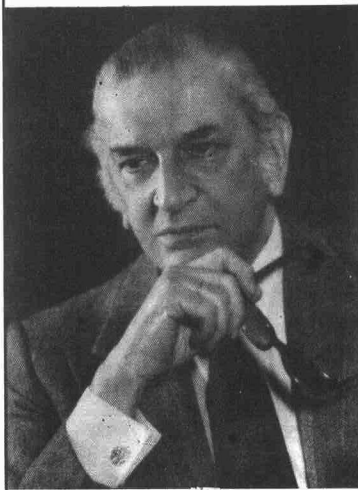

Για τον Αλέκο Λιδωρίκη

επιμέλεια: Διονύσης Βίτσος

εν αποσκοπούμε ασφαλώς στο να κάνουμε στις σελίδες που ακολουθούν ένα αφιέρωμα στον Αλέκο Λιδωρίκη. «Μίλησα με τις μορφές του αιώνα μας» επιγραφόταν η έκθεση που οργάνωσε η ΕΣΗΕΑ και ο Ροταριανός Όμιλος Γλυφάδας πέρυσι την Άνοιξη για την δημοσιογραφική πορεία του και ο ΚΥΡ στο εξώφυλλο αυτού του τεύχους αποφαινεται ότι «ο αιώνας τώρα δικαιώνεται». Ανεπαρκείς λοιπόν οι σελίδες μας για ένα τέτοιο αφιέρωμα. Μια σκιαγράφηση μιας ελάχιστης πτυχής του Α. Λιδωρίκη επιχειρούν μόνο. Εκείνης της σχέσης του με τη Ζάκυνθο και τις ζακυνθινές «μορφές του αιώνα». Γιατί; θα πείτε. Αφού ο Αλέκος Λιδωρίκης μίλησε με τόσες σημαντικές μορφές του αιώνα, γιατί αυτή η εμμονή στις ζακυνθινές; Απλώς, γιατί η Ζάκυνθος είναι ο χώρος μας ως περιοδικό, που αν εμείς δεν ερευνήσουμε και δεν καταγράψουμε, όπου και όπως μπορούμε, το

πιθανότερο είναι ότι δεν θα βρεθεί κανείς άλλος να το κάνει. Δεν είναι όμως τόσο σωβινιστικός ο στόχος μας. Για αυτό επεκτεινόμαστε και στην θεατρική και τη δημοσιογραφική πλευρά του Λιδωρίκη. Και δημοσιεύουμε κείμενα σπουδαίων ανθρώπων του θεάτρου μας και του δημοσιογραφικού κόσμου, στα οποία ο Α. Λιδωρίκης σκιτσάρεται περισσότερο ιστορικά και λιγότερο αξιολογικά. Είναι γεγονός ότι το έργο του απαιτεί μια μελέτη πολύ ενρύτερη. Δεν μπορούμε να την κάνουμε. Απλώς αφιερώνουμε αυτές τις σελίδες σε ένα σπουδαίο φίλο, που αγάπησε τον «Περίπλου» και του συμπαραστάθηκε.

Ο εκδότης

Τάσος Λιγνάδης

Αλέκος Λιδωρίκης: Μια απόπειρα σκιαγραφίας

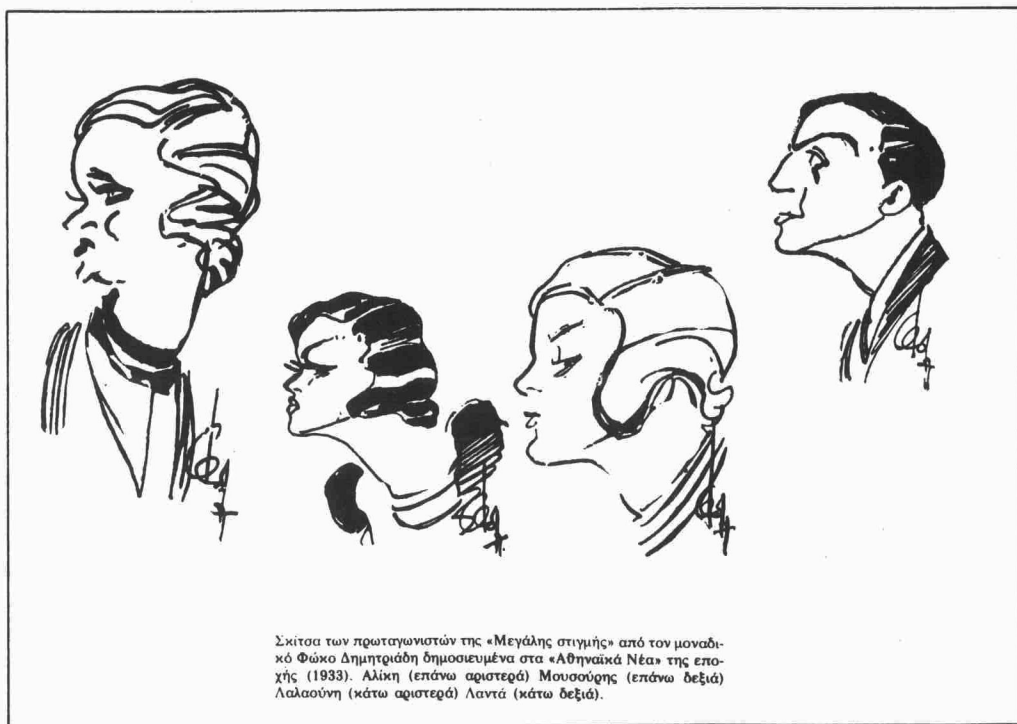
”Αν μου ζητούσαν να αποδώσω με μία μόνο λέξη την εντύπωση που μου προξενούσε ή προσωπικότητα του Άλεκου Λιδωρίκη, δέν θά δυσκολευόμουν να τίν βρω. Άρχοντιά! Αυτή είναι ή λέξη που σημαίνει σπή μνήμη μου τό έξω και τό μέσα ήθος μιās σημασίας που ίσοδυναμεί με εικόνα ταυτότητας του προσώπου του. Άρχοντιά, που τίν απέπνεε ως φυσικό παρακλούθημα εκείνη ή πάντοτε ωραία μορφή μέ τό επιβλητικό παράστημα και τίν επιβλητική άγωγή γυχής, που έδελγε όσους γνώρισαν είτε από κοντά είτε και πιό απόμακρα τόν άνθρωπο και τόν συγγραφέα. Δίδυμο πλάσμα στήν περίπτωση του. Λεπτότητα συμπεριφορās, άφοπλιστική ευγένεια, ευπροσηγορία, άνωτερότης, ευπρέπεια επικοινωνίας, ευπάθεια και άνεση στό κάλλος, ίπποτικός ρομαντισμός και άπεσταγμένος στήν άπλότητα άριστοκρατισμός. Αυτά είναι, πιστεύω, τά γνωρίσματα που στοιχειοθετούν ένα ήθος και ένα είδος φευγάτου ήδη ανθρώπου, που δέν πρόκειται πιά νά συναντήσουμε τόσο συχνά στήν άγοραία τύρβη του κοιωνικού και του πνευματικού μας βίου.

Τά στοιχεϊα αυτά δέν έπαρκει μία άτομική προσωπογραφία, για νά τά έρμηνεύσει και νά τά αξιολογήσει. Άποτελούν περιουσία, που είναι αλήθεια ότι δέν άποκτάται ευκόλα κατά τήν διάρκεια ενός προσωπικού βίου. Είναι κληρονομία. Κύτταρο. Χάρισμα πρό γενετής. Ό Λιδωρίκης προσδιορίζεται από τον γονικό τύπο μιās ιστορικής άρχοντικής οικογένειας προκρίτων από τήν Δωρίδα. που τό όνομά της τουλάχιστον από τόν δέκατο όγδοο αιώνα τό έδωσε (κατά Βλαχογιάννη) στόν τόπο τής καταγωγής της τό Λιδωρίκι. Αυτή ή επιφανής οικογένεια καρποφόρησε πολλές προσωπικότητες και κατά τήν περίοδο τής Έπανάστασης του 21 και κατά τή διάρκεια του άνεξάρτητου κρατιδίου. Τό οικογενειακό αυτό δένδρο έχει αδιάλειπτες διακλαδώσεις έως τīs μέρες μας. Ό Άλέκος ήταν γιός του Μίλτου Λιδωρίκη του θεατρικού συγγραφέα και προσωπάρχη του Έθνικου Θεάτρου που πέθανε τό 1951 (ό έγγονός του Μίλτος, γιός του Άλέκου, συνεχίζει επάξια τόν κλάδο). Από τόν πατέρα του ό Άλέκος ίσως κληρονόμησε τήν κλίση για τό θέατρο ή ίσως επηρεάσθηκε ό προσανατολισμός του ό καλλιτεχνικός. Πάντως και ή κλίση και ό προσανατολισμός δέν εγκατέλειψαν ποτέ τήν φύση μιās οικογενειακής παράδοσης, που ή χρονική της διάρκεια προσδίδει κατά κανόνα στόν κάθε δημιουργό και στό έργο του τήν αυτοκόλλητη ευγένεια τής «έτικέτας». Αυτή ή «έτικέτα» αποτέλεσε μία άνεξίτηλη κυριολεξία και στήν ζωή και στό έργο του Λιδωρίκη.

Δημοσιογράφος, ποιητής, πεζογράφος, αλλά κυρίως - κατά προτίμηση δηλαδή - θεατρικός συγγραφέας ό Άλέκος καλύπτει μέ τήν άνοδική του συγγραφή πάνω από πέντε δεκαετίες του αιώνα μας. Δέν είμαι μελετητής του θεατρικού του έργου, είμαι άπλως ένας άναγνώστης και ένας θεατής του. Και από τήν σκοπιά μου του άποδέκτη παρατηρώ ότι τά στοιχεϊα που άπεκόμισε ή γνωριμία μου μέ τόν άνθρωπο και τόν συγγραφέα προσδιορίζουν τό έργο του ως μία καταγραφή τών βιωμάτων και τών πλούσιων κοινωνικών του έμπειριών. Η θεματογραφία του είναι συνεπώς άμετακίνητα άστική και ως γυχισμός και ως έμπνευση και ως δραματογραφικός τρόπος. Στο κλίμα τής γραφής του επικρατεί επίμονα ένας αισθηματισμός που είναι περισσότερο καταφατική θέα τής ζωής παρά συγκινησιακή πρόκληση. Έτσι δικαιολογείται ή τρυφερότητα, ή κατανόηση, ή ευαισθησία, και ή αγαθή προσοχή στους δραματογραφικούς τρόπους μέ τούς όποιους χειρίζεται τά θέματα και τούς ήρωες έργων του. Ό Λιδωρίκης σηκώνει μέ προσήλωσι τήν εποχή που τόν επηρέασε ως σύστημα αξιών και ιδε-

ων. ως αισθαντική και ως τεχνική σχηματογραφία. Είναι ιδανικός στόν ρεαλισμό του και ρεαλιστής στόν ρομαντισμό του. Αυτές οι προσμίξεις χαρακτηρίζουν τήν προσπάθειά του να συζεύξη τις αναζητήσεις του Μεσοπολέμου με τήν μεταπολεμική ανατροπή των καθιερωμένων ως προς τήν φόρμα και τήν ιδεολογία. Έμεινε πιστός στις απαιτήσεις του «καλώς φτιαγμένου έργου» και μέσ' απ' αυτές προσπάθησε να απαντήσει στους νέους καιρούς και να απαντηθῆ απ' αυτούς. Έτσι στά πρόσωπα τῶν ἡρώων του (ὡς πρὸς τὰ ἤδη καὶ τὴν διάνοιά τους) φωτίζεται περισσότερο τὸ προσωπεῖο τῆς κοινωνικῆς δοσοληγίας καὶ τῶν συναισθηματικῶν συνδυασμῶν καὶ ἀφήνεται στὸν σκοτεινὸ ὑπαινιγμὸ τὸ ὑπαρξιακὸ βάθος. Δεδομένη ἀρετὴ του εἶναι ἡ δραματουργικὴ του εὐχέρεια στὴν σύσταση καὶ στὴν οἰκονομία τοῦ μύθου καὶ οἱ ικανότητες νὰ προσδίδῃ στὸ προσωπικὸ ἢ ἰδιωτικὸ ἐρέθισμα μιὰ διέξοδο κοινωνικῆς ἀναγωγῆς. Π.χ. στὸ ἔργο του ΟΥΡΑΝΙΟ ΤΟΞΟ (πού τὸ χρησιμοποίησ' ἔδω ως χαρακτηριστικὴ ἔνδειξη καὶ ὄχι ὡς ἀξιολογικὸ ἀντιπροσώπευμα) τὸ ἀδυσώπητο εἰδύλλιο τοῦ ἡλικιωμένου μετὰ τὸ νεαρὸ κορίτσι, δίνει οὐσιαστικὰ - καὶ γι' αὐτὸ ἐνδιαφέροντα - στοιχεῖα ἀναγωγῆς ἀπὸ τὸ προσωπικῶς βιωμένο στὸ γενικῶς ἀναγνωρίσιμο. Καὶ αὐτὸ ὅπωςδήποτε ἀποκαλύπτει τὴν ἀποστολὴ μιᾶς συνέπειας πού φαίνεται ὅτι ἐσφράγισε σ' ἓνα ἀδιαίρετο δραματικὸ ἀπομνημόνευμα τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀλέκου Λιδωρίκη.

Τὸ πρόσωπο, πού προσπάθησα ἀπλῶς καὶ μόλις με ἐσπευσμένες ὁμολογῶ κονδυλιές, νὰ σκιαγραφήσω σ' αὐτὸ τὸ ἀσθματικὸ καὶ ἐπειγόμενον σημεῖωμα, ἔφυγε ἀπὸ τὴν ζωὴ, ἐκπληρώνοντας μετὰ τὴν ἴδια συνέπεια τὸ ριζικὸ του. Ἐφυγε τότε πού ἔπρεπε, σέ καιροὺς βάνουσους πού δέν τοῦ ἔπρεπαν, γλυτώνοντας ἀπὸ εἶδη καὶ ἤδη τῆς σύγχρονης κοινωνικῆς χαμέρπειας ἐντελῶς ξένα γιὰ τὴν ἀρχοντιά. Ὑπῆρξε τυχερός κατὰ τὸ ὅτι τὸ συντροφικὸ χέρι πού τὸν ἐβάσταξε μετὰ τὴν φωτεινὴ ἀφοσίωση στὴν ζωὴ του ἦταν δίπλα του ἔως τὸ ὕστατο κατευόδιο.

Σκίτσα τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς «Μεγάλῃς στιγμῆς» ἀπὸ τὸν μοναδικὸ Φώκο Δημητριάδη δημοσιευμένα στα «Αθηναϊκά Νέα» τῆς ἐποχῆς (1933). Αἰλίκη (ἐπάνω ἀριστερά) Μουσοῦρης (ἐπάνω δεξιὰ) Λαλασοῦνη (κάτω ἀριστερά) Λαντὰ (κάτω δεξιὰ).

Κώστας Γεωργουσόπουλος

Τα μυστικά της διάρκειας

Ο Λιδωρίκης μόλο που ανήκει ἢ αν θέλετε να ακριβολογήσουμε διατρέχει δύο συγγραφικές γενιές, αφού το πρώτο μεγάλο και, από την διάρκειά του, ώριμο έργο του, η «Μεγάλη στιγμή», πρωτοπαρουσιάστηκε το 1933 και το ωριμότερο τελευταίο, οι «Ξεριζωμένοι», το 1964, είναι από τους συγγραφείς που δεν απομακρύνθηκαν αισθητά από έναν σταθερό και έντονα αναγνωρίσιμο άξονα θεματογραφίας και ύφους. Η διαπίστωση αυτή γι' άλλους μπορεί να σημαίνει αδυναμία· αδυναμία να ανανεωθούν, να προσαρμοστούν στα νέα συγγραφικά ρεύματα, να επανατοποθετηθούν πάνω στο θεατρικό προβληματισμό όπως αυτός άλλαξε, ιδίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Για τον Λιδωρίκη η διαπίστωση είναι το μυστικό της δύναμής του. Και κατόρθωσε κρατώντας τα βασικά γνωρίσματα της γραφής του να μιλήσει για τα νέα προβλήματα και για τον νέον, μεταπολεμικό άνθρωπο χωρίς ούτε τις δομές της τέχνης του να κλονίσει ούτε τη γλώσσα του τη θεατρική να αλλοιώσει ούτε την τεχνική του να μεταποιήσει. Πού έγκειται άραγε αυτή η δύναμη που ενυπάρχει στο έργο, το θεατρικό του Λιδωρίκη; Νομίζω ότι οφείλεται στην ιδιοσυγκρασία του ως ανθρώπου και ως συγγραφέα.

Ο Λιδωρίκης είχε ένα προσωπικό ύφος ως άνθρωπος μοναδικό. Η δημοσιογραφική του ιδιότητα νομίζω πως έπεται και απλώς διαφωτίζει την ιδιοσυγκρασία του, ή, αλλιώς ειπωμένο, ο Λιδωρίκης είχε μια έντονη προσωπικότητα η οποία σφράγισε και τον δημοσιογράφο και τον θεατρικό συγγραφέα.

Η παρουσία του απέπνεε έναν άνθρωπο σπάνιας καλλιέργειας, βαθύτατης αίσθησης του χιούμορ και αισιόδοξης άποψης για τη ζωή. Η οικογενειακή του ιστορία, οι έξοχες καταβολές του, η αγαθή κληρονομιά ενός πατέρα με σπάνιο γούστο ήταν η πνευματική του περιουσία και ο αγρός, ο γόνιμος, πάνω στον οποίο η νέα σπορά βρήκε πρόσφορο έδαφος.

Ο Λιδωρίκης είχε ένα πάθος για τη ζωή, μια ερωτική λαχτάρα για τα ανθρώπινα, έναν ακόρεστο πόθο για το νέο, μια κατάφαση για τις ανθρώπινες αδυναμίες, έναν απέραντο θαυμασμό για τα μυστήρια του ζην, μιαν όρεξη του ειδέναι. Χωρίς αυτές τις παραμέτρους δεν μπορεί να καταλάβει κανείς τον συγγραφέα Λιδωρίκη.

Ερχόταν από έναν κόσμο βαθειών χαράξεων, ορθής αγωγής, αξιοπρέπειας και σεβασμού για τις αξίες του βίου. Μέσα σ' αυτό το αμετακίνητο πλαίσιο, αμετανόητος για τις αξίες που υπερασπιζόταν ενέγραψε τα θεατρικά του κείμενα.

Ερχόταν από μια θεατρική παράδοση που καλλιέργούσε την αρχιτεκτονημένη δομή, την

καθαρή γραμμή, την ορθολογισμένη πλοκή, τη γεωμετρία των σχέσεων και την ισόρροπη όσο και σύμμετρη ανάπτυξη των συγκρούσεων.

Ο Λιδωρικής ανήκει στην ομάδα των συγγραφέων που ανδρώθηκαν με το καλά μαστορεμένο έργο της γαλλικής σχολής. Εξάλλου κι αυτό το μοντέλο οφείλει την καταγωγή του στον Ίμπεν. Είναι ο Σερίμπ και ο Μαριβώ που συναντούν το ρεαλισμό και με τον καρτεσιανισμό τους παράγουν την Γαλλική Σχολή των αρχών του αιώνα τον Φεϋντώ, τον Σαρδού, τον Πασιόλ. Αυτή η σχολή και μαζί της ο Λιδωρικής και όσοι από τους συγχρόνους του είχαν την ικανότητα να αφομοιώσουν το μάθημα και να προχωρήσουν σε προσωπικές λύσεις δέχεται πως η ζωή είναι απεικονίσιμη στη σκηνή και το σκηνικό αποτέλεσμα επικοινωνίσιμο σήμα. Δέχεται πως η ζωή και η τέχνη είναι μια αλληλουχία λογικά προσδιορισίμων γεγονότων περιγράψιμων και εξηγήσιμων. Έτσι ο μύθος των έργων τους έχει αιτιολογικές αρθρώσεις και η χρόνωση των σχέσεων ακολουθεί τη ροή και τη φορά των δεικτών του ωρολογίου.

Αυτή η αντίληψη και αυτή η τεχνική απευθύνεται και επαληθεύεται στη συνείδηση ευρέως φάσματος του κοινού κάθε εποχής. Γι' αυτό τα έργα του Λιδωρικής δεν χρειάστηκαν ποτέ διαμεσολαβητή, διερμηνέα ή γυμνάζια είναι πάντα τεχνικώς αποδεκτά και ιδεολογικώς αυτοπόδεικτα. Έχουν αυτό που λέμε τον κοινό νου και απευθύνονται έγκυρα στον κοινό νου.

Σ' αυτό βοήθησε τον Λιδωρική η δημοσιογραφική του οξυδέρκεια. Δεν τον άφηνε ούτε να φλυαρεί, ούτε να ωραιολογεί ούτε να σχηματοποιεί ούτε να «φιλοσοφεί» ούτε να αιθεροβατεί. Τα πρόσωπά του και οι σχέσεις τους είναι προσγειωμένα, οικεία και ιστορικά αναγνωρίσιμα.

Η γλώσσα του Λιδωρική όμως είναι εκείνο το εκφραστικό από τα μέσα του που τον σώζει από τη μοίρα κάθε επίκαιρου. Πολλοί συντεχνίτες του παγιδευμένοι στον νατουραλισμό και στη φωτογραφική αποτύπωση της γλώσσας των ηρώων τους πάλιωσαν μαζί με τη γλωσσική μόδα, μαζί με τον ήχο της αγοραίας γλώσσας τους.

Ο Λιδωρικής έγραψε μια προσιτή αλλά λογοτεχνική γλώσσα, άρα διαχρονικότερη και έτσι κατόρθωσε να διασχίσει τον καιρό και τις παγίδες του. Έγραψε δηλαδή στον θεατρικό γλωσσικό κώδικα που του παρέδωσε η συγγραφική συντεχνία κι όχι στον κώδικα που υπαγόρευε η καθημερινότητα.

Αυτά λοιπόν είναι τα θεατρικά μυστικά του Λιδωρική που καθιστούν το έργο του διαρκές, ενδιαφέρον και ζωντανό, παρόλο που ούτε μια στιγμή δεν υπέκυψε σε καμιά μόδα και δεν ακολούθησε κανένα ρεύμα.

Ο Λιδωρικής ανήκει στην ιστορία, στην παράδοση της θεατρικής γραφής της Ευρώπης, είναι τέκνο του ρεαλισμού, του λογοτεχνισμού και του θεατρικού ορθολογισμού. Μια αυθεντική υφολογικά και ιδεολογικά φωνή του αστικού θεάτρου στον τόπο μας.

Γιάννης Ιορδανίδης

Αγαπημένο μου Αλέκο,

Ιούλιος '88

Τώρα είμαστε μόνοι... Όλοι.

Εσύ αλλού κι εμείς εδώ... Με μια ανάμνηση από τα τόσα που χάριζες, σ' όλους όσους τίμησες με τη φιλία σου.

Τελευταίο ταξίδι στο Παρίσι... Μου τηλεφώνησες. Βρεθήκαμε το ίδιο βράδυ μπρος από την Comedie Francaise. Ανεβήκαμε ναυαγικά κουβενιάζοντας την Avenue de l'Opera. Εσύ, η Ζωζώ, εγώ. Η βραδυά ήταν αρκετά γλυκειά για Σεπτέμβρη στο Παρίσι. Επέμενες να καθήσουμε στο "Café de la Paix". Σούλεγε τόσα ο χώρος... Έμοιαζε να γέμιζε μυθιρίσματα για σένα. Σιγανές φωνές αλλοτινών καιρών... Μιλήσαμε για την υγεία σου, το πρόσφατο ταξίδι στη Ρωσία. Παραγγείλαμε. Σηκώνοντας το ποτήρι σου ευχήθηκα:

— Γρανιτένιος, Αλέκο.

Με κοίταζες με το μοναδικό τρόπο που κοιτούσες τους φίλους σου κι απάντησες σιγά μα ευχαριστημένα.

— Και η Σφίγγα από γρανίτη είναι. Δεν δάδελα ποτέ να γίνω έτσι.

Γελάσαμε...

Το γκαρσόνι με τη μακρυνά άσπρη ποδιά γύρισε προς το μέρος μας και μας κοίταζε απορημένα. Με το δάρρος του ανθρώπου που χαιρέται και ως τα βάθη της καρδιάς του γελάει, είπες:

— C' est la Méditerranée, monsieur, c' est la Méditerranée.

Από τη Ρωσία κατ' ευθείαν στην Αθήνα και τη θεατρική της ζωή με τη μιζέρια, αλλά και τις εκπλήξεις, με τα απίθανα εκείνα που επιβεβαιώνουν για άλλη μια φορά τι σημαίνει Méditerranée πούλεγες πριν.

Μου μίλησες για τη μετάφραση της «Τρελής του Σαγιώ» που είχα δώσει στο Κρατικό Θέατρο. Έτσι η κουβέντα έφτασε στο Ζιρώντου. Σαν παραμύθι μου φαινόταν τα όσα άκουγα από το στόμα σου για το συγγραφέα κι όχι μόνον γι' αυτόν. Εκείνο το βράδυ μίλησες για τον Κοκτώ, τον Ανούϊν, τον Μπαρρώ...

Δε λοιδορούσες ποτέ να χαρίσεις τις αναμνήσεις και τις γνώσεις σου στους φίλους σου. Στο πλάι σου η Ζωζώ, φύλακας άγγελος, σε κοίταζε μ' εκείνη τη χαρακτηριστική τρυφερότητα που κρύβει το βλέμμα της και σε καμάρωνε.

Κουβεντιάσαμε έναν κόσμο θέματα, εκείνο το ζεστό βράδυ του Σεπτέμβρη στο Παρίσι. Για τους «Ξεριζωμένους» και τη μετάφρασή τους στα Γαλλικά, για τη μοναξιά που ένοιωσα κι εγώ στην αρχή ξένος σε ξένη χώρα, για τον «Βύρωνα» και την Αθηναϊκή παράσταση...

Η βραδυά είχε προχωρήσει...

Εκεί χωρίσαμε. Συνεχίσαμε την επόμενη. Επέστρεψες στην Αθήνα. Σε ξαναείδα τον επόμενο Οκτώβρη, αυτή τη φορά στην Αθήνα. Πόσο δε γελάσαμε εκείνο το βράδυ όταν πήγαμε στην ταβέρνα κοντά στο σπίτι σου.

Ήμουν στην Κέρκυρα όταν έμαδα... Μου φάνηκε σαν κακόγουστο πρωταπριλιάτικο γέμα. Μακάρι νάτανε!

Συγχώραμε, εδώ όμως θα σταματήσω. Ένα γράμμα σαν κι αυτό δεν μπορεί να τελειώσει ποτέ...

Παντοπινά φίλος σου

Γιάννης Ιορδανίδης

Καυμένη άβυσσ άρχι-
 με μ' εδω το βιβλίο μου
 να μάνω μετε η δατ
 για το κωλο; άδαιλα
 άγερμα άν' εδω βω...

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΜΟΥ

- άνω ν' υψώσω ψυχή
 μα' δ' το κωλο μου...
 άνω ψυχή... άρωμα
 να προσάξω...
 να άναμε...
 για' αυτό...

«Ο θάνατος είναι κάτι που
 δεν μπορούμε να ξέρουμε τότε
 θα μ' άρω...
 Για να κάνω τη ζωή μου
 ήσυχά, ήρεμα και μακριά άπ'
 από το φόβο πρέπει να χωμε
 πάντα στο Λόδο μας π' άρα π' άρα
 άπ' αυτόν κάτι πρέπει να ύπό-
 χη που έμεις οι ζώντανοι δεν τ' ά-
 ξέρουμε γιατί οι Νεκροί δεν από-
 ρεσαν να μ' άρω το πούν...»

12/8/25

Αφιέρωση του Αλέκου Λιδωρίκη στον εαυτό του στην πρώτη σελίδα του πρώτου βιβλίου του «Από τη ζωή στο θάνατο».

Στάθης Σπηλιωτόπουλος

«Ένας ωραίος συγγραφέας είχε μια νέα επιτυχία»

Ο επισκέπτης του Προεδρικού Γραφείου της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων βλέπει, κρεμασμένα στον τοίχο του, τα πορτραίτα έξι θεατρικών προσωπικοτήτων που διετέλεσαν Πρόεδροί της. Ανάμεσα σ' αυτούς, και ένας κύριος με μονόκλ και με ύφος που αποτελεί κράμα σπινθηροβόλου εξυπνάδας και καλόκαρδης ειρωνείας. Ο κύριος αυτός είναι ο αείμνηστος Μίλτος Λιδωρίκης, ο πατέρας του Αλέκου που διετέλεσε Πρόεδρος από τα 1929 έως τα 1932. Η προεδρία του εκείνη, που συνέπεσε με την έναρξη λειτουργίας του Εθν. Θεάτρου, του είχε δώσει την ευκαιρία να κάμει μία δήλωση, που είναι πάντοτε επίκαιρη, γιατί σχετίζεται μ' ένα θεμελιώδες αλλά άλυτο ακόμη ζήτημα του Θεάτρου. Στη δήλωση αυτή, που έγινε στην εφημερίδα «Έθνος», ο Μίλτος Λιδωρίκης έλεγε: «Αν το νέον ελληνικόν Θέατρον - δηλαδή το νεοσύστατο Εθνικό - και η Διοικούσα αυτό Επιτροπή πρόκειται να κλείουν την θύραν, οσάκις σύγχρονοι Έλληνες συγγραφείς, παλαιοί και νέοι - και προ πάντων νέοι - εισέρχονται εις αυτό με το χειρόγραφον ανά χείρας, ουδείς ύπάρχει λόγος να τεθούν νέοι φόροι, δια να μισθοδοτηθούν κρατικοί υπάλληλοι και να προστεθούν άλλοι μισθοί εις γνωστά εις όλους μας πρόσωπα».

Ας ανατρέξουμε για μια στιγμή στα 1919. Ο ομιλητής αυτής της ώρας ήταν ένας αμούστακος νεανίσκος τότε - αμούστακος είναι και τώρα, αλλά φευ! όχι πλέον νεανίσκος - και μοναδικός του τίτλος θεατροφιλίας ήταν οι ξυλιές που είχε εισπράξει αντί θεωρικών από ένα Γυμνασιάρχη Καλαβρύτων, γιατί τόλμησε να πάει ένα βράδυ στην παράσταση ενός περιοδεύοντος μουλουκιού. Έβλεπε λοιπόν ο θεατρόφιλος νεανίσκος το Μίλτο Λιδωρίκη σαν έναν απρόσιτο θεατρικό Βούδα - με σεβασμό και με κάποιο δέος. Τον έβλεπε στο παλιό θέατρο «Ολύμπια», όπου ο Λιδωρίκης ανέπτυσε στα 1919 τη θεατρική του δραστηριότητα, ως ιδρυτής και εμυχωτής του διάσου της Εταιρείας Ελληνικού Θεάτρου.

Αρκετά χρόνια αργότερα τον έβλεπε πάλι - αλλά από πιο κοντά τώρα - στις παραστάσεις του, νεοσύστατου τότε, Εθνικού Θεάτρου, όπως και στο κοσμικό, αλλ' ανύπαρκτο πλέον, εσπιατόριο «Αβέρωφ» της οδού Σταδίου. Στις παραστάσεις του Εθνικού, ήταν ο πάντοτε άγογος σε εμφάνιση και τρόπους προσωπαρχης και αυστηρός Διευθυντής Εδιμοτυπίας του Θεάτρου. Στις εσιάσεις του «Αβέρωφ», ήταν ο επίσης άγογος τζέντλεμαν, αλλά λιγότερο αυστηρός, τουλάχιστον απέναντι των νεαρών και, κατά κανόνα, ευειδών πλασμάτων που συνόδευε. Ο Αλέκος, γεννημένος στα 1907, ήταν τότε ακόμη μαθητής - μαθητής όμως όχι μόνον του σχολείου, αλλά και του πατέρα του. Και όπως λέει το παλιό ρητό, «ο μαθητής υπερέβαλε τον διδάσκαλον». Τον υπερέβαλε και στη θεατρική και στις άλλες του, τις κοσμικές, ας πούμε, επιδόσεις και επιτυχίες.

Στη χειμερινή περίοδο 1963-64, ο θεατρικός κόσμος εγιόρτασε, ομόθυμα, τα 30 χρόνια του Αλέκου Λιδωρίκη στο Θέατρο, λογαριάζοντας για πρώτο του έργο τη «Μεγάλη Στιγμή» που παίχτηκε στα 1933. Τότε, μια άσπονδη φίλη του, η Κα Ελένη Χαλκούση, του έγραψε: «Με συγχωρείς, αγαπτή Αλέκο, αλλά τα 35 και όχι τα 30 χρόνια της θεατρικής σου σταδιοδρομίας εορτάζεις απόγε. Γιατί το πρώτο σου ξεκίνημα - θυμάσαι, αγαπτή Αλέκο; - έγινε το χειμώνα του 1929, με ένα ηθογραφικό μονόπρακτο - «Ο Νόμος» - που έπαιξε ο διάσος Αμνρά, στο θέατρο Κυβέλης της πλατείας Συντάγματος, που τότε λεγόταν «Διονύσια». Και προσθέτει, γεμάτη φίλτρο, η Κα Χαλκούση, ότι έκαμε αυτή την υπόμνηση «για να πεισθεί ο Αλέκος ότι είναι πραγματικά φίλη του».

Υπονοούσε ίσως μ' αυτό ότι ο Αλέκος, τοποθετώντας το θεατρικό του ξεκίνημα στη «Με-

γάλη Στιγμή» του 1933, επεδίωκε να λησμονηθεί ο «Νόμος» του 1929. Άδικη όμως η υποψία. Ο Αλέκος είναι πολύ «φιλόνομος» - «νομοταγής», αν προτιμάτε - και στο βιογραφικό του σημείωμα στο «WHO IS WHO» μνημονεύει παλληκαρισία το «Νόμο» του 1929. Ο αγαπητός μας Γιάννης Σιδέρης του αποδίδει μάλιστα και παλαιότερα, εφηβικά - και παιδικά ακόμη - αμαρτήματα που ανατρέχουν έως το 1922, σε κάποιο μονόπρακτο «Βρυκόλακα», που τον έπαιξε μία ερασιτεχνική ομάδα.

Αλλ' ας μην ανακαλούμε στη ζωή βρυκόλακες ενταφιασμένους στα βάθη του προ 50ετίας παρελθόντος, και ας έρθουμε στην ώριμη θεατρική ηλικία του Αλέκου. Υπογραμμίζω την ώριμη **θεατρική** ηλικία του, που άρχισε εδώ και 40 χρόνια, ενώ η ψυχική του ηλικία δεν έφτασε ακόμη στην ωριμότητα - είναι πάντα νεανική.

Η μεγάλη θεατρική στιγμή του Αλέκου υπήρξε πραγματικά η «Μεγάλη στιγμή», που ανέβασε ο Κώστας Μουσούρης στα 1933. «Ένας νέος συγγραφέας είχε μία ωραία επιτυχία», έγραψε τότε ο Γρηγόριος Ξενόπουλος. Ήταν ακριβολόγος και στις δύο του διαπιστώσεις ο αείμνηστος. Και νέος ήταν τότε ο Αλέκος - μόλις 26 χρόνων - και ωραία υπήρξε η επιτυχία του, όπως και οι τότε θεατρικοί κριτικοί το βεβαίωσαν και οι παλαιότεροι το θυμούνται.

Θα μπορούσε όμως ο Ξενόπουλος, χωρίς να πάγει να είναι ακριβολόγος, να είχε κάμει αμοιβαία μετάθεση των δύο επιθέτων που χρησιμοποίησε. Να είχε γράψει, δηλαδή: «ένας ωραίος συγγραφέας είχε μια νέα επιτυχία». Γιατί και ωραίος ήταν τότε ο Αλέκος, όπως πολλά γυναικεία μάτια του καιρού εκείνου το είχαν διαπιστώσει «επί ιδίω κινδύνω» - και νέα ήταν η επιτυχία του, με την έννοια της καινοφανούς, της πρωτόφαντης.

Ως προς την ωραιότητά του, όμως, τη συμμετρία μάλλον των χαρακτηριστικών του, έχει κάποια επιφύλαξη ο παραγωγός και πρωταγωνιστής της «Μεγάλης στιγμής» Κώστας Μουσούρης. «Ίσως να έχετε προσέξει - γράφει - πως ο λαιμός του Αλέκου είναι αρκετά ψηλός. Δεν ήταν έτσι εκ γενετής. Έγινε κατά τη διάρκεια των δοκιμών του έργου του - και, ειδικότερα μάλιστα, τη βραδιά της πρεμιέρας. Παράξενο κι όμως αληθινό! Πώς έγινε αυτό; Θα σας εξηγήσω: Από την πρώτη μέρα των δοκιμών της «Μεγάλης στιγμής», ο Αλέκος άρχισε ν' αδυνατίζει. Αιτία το τρακ.... Κι ενώ αδυνατίζει ο καημένος ο Αλέκος, τα κολλάρα του - περιέργω - άρχισαν να τον στενεύουν. Κι όλο τα τραβούσε με το δάχτυλό του, τεντώνοντας προς τ' άνω το λαιμό. Κι όλο τα τραβούσε.... Αποτέλεσμα: έως την πρεμιέρα της «Μεγάλης στιγμής», ο λαιμός του είχε ψηλώσει κατά δύο πόντους. Πόσους πόντους έχει ψηλώσει μέχρι σήμερα, έπειτα από τόσες πρεμιέρες και τόσες επιτυχίες, δεν ξέρω. Ας μας το πεί ο ίδιος....».

Βέβαια, αν αυτή η χιουμοριστική διαπίστωση του Μουσούρη είχε βρει τη φυσική της πραγμάτωση στο λαιμό του συγγραφέως, τότε ο Αλέκος δεν θα ήταν πλέον άνθρωπος - θα ήτανκαμηλοπάρδαλις.

Γιατί 26 πρεμιέρες, χωρίς τις επαναλήψεις του αναγνωρίζει ο Σιδέρης. Με δύο πόντους στην κάθε πρεμιέρα, ο λαιμός του συγγραφέως θα είχε κερδίσει έως σήμερα παραπάνω από μισό μέτρο - και ο Αλέκος θα μας έβλεπε κυριολεκτικά «αφ' υψιπλού». Πράγμα που ευτυχώς δεν συμβαίνει, γιατί ο Αλέκος, παρά τις επιτυχίες του, εξακολουθεί να είναι «ευγενικός και συμπαθητικός, γεμάτος διάκριση και μετριοφροσύνη», όπως τον είχε χαρακτηρίσει ο Ξενόπουλος, όταν πρωτοπαίχτηκε η «Μεγάλη στιγμή» του.

Απ' αυτό τον ευγενικό και συμπαθητικό άνθρωπο, ένα μόνο κίνδυνο διατρέχετε - κι αυτόν αν τύχει και βρεθείτε κοντά του στα παρασκήνια, σε ώρα πρεμιέρας. Πάλι ο Μουσούρης τον επισημαίνει αυτό τον κίνδυνο! «Μη τον ζυγώνετε - γράφει. Υπάρχει κίνδυνος να σας φάει

το μαντήλι σας. Γιατί το τρακ του προκαλεί κι αυτές τις απίδανες ορέξεις: να μασάει και να κουρελιάζει μαντήλια - δικά του, ξένα, δεν έχει σημασία. Μαντήλια νάναί.... Στην πρεμιέρα της «Μεγάλης Στιγμής», εμάσπσε και κουρέλιασε τρία: το δικό του - που το τελείωσε μάλιστα νωρίς νωρίς - το δικό μου, που το άρπαξε από το τσεπάκι μου, και, επειδή δεν εύρισκε τρίτο πρόχειρο, μια άσπρη πετσέτα του φροντιστηρίου, που την άρπαξε για να συνεχίσει τη μαντιλοφαγία του».

Δεν θα απαριθμήσω τα 26 θεατρικά έργα του Αλέκου Λιδωρίκη ούτε και τα αντίστοιχα μαντήλια που κατεβρόχδισε. Γιατί, **και μόνον** για τη μνημόνευση των τίτλων των έργων, δεν θα έφθναν τα λίγα λεπτά που μου απομένουν. Υπάρχει άλλωστε λεπτομερής αναγραφή τίτλων, χρόνου παρουσιάσεως των έργων και θεάτρων που τα παρουσίασαν, στο πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου - στο πρόγραμμα του «Όταν δεν τον περίμεναν» - με την αξιόπιστη υπογραφή του Γιάννη Σιδέρη.

Θα κάμω όμως ένα σύντομο σταθμό σε ένα από τα έργα του, στο **πρώτο** που του έπαιξε το Εθνικό Θέατρο και πρώτο μετά τη «Μεγάλη Στιγμή». Εννοώ τον «Λόρδο Βύρωνα», που παίχτηκε, σ' αυτήν εδώ την αίθουσα, στα 1934, με σκηνοθέτη το Φώτο Πολίτη και με μία σύνθεση διάσου, **άφθαστη** σε ποιότητα καλλιτεχνικών στελεχών: Ελένη Παπαδάκη, Σαφώ Αλκαίου, Νίκος Ροζάν, Γιώργος Γληνός, Ευάγγελος Μαμίας, Θόδωρος Αρώνης, Ηλίας Δεστούνης, Γιάννης Αυλωνίτης, Τίτος Φαρμάκης, Καρούσος - καλλιτέχνες αλυσμόνητοι, που δεν υπάρχουν πια στη ζωή - και άλλοι που, ευτυχώς, όχι μόνο ζουν, αλλά έχουν οι περισσότεροι και ενεργό θεατρική δράση: Κατίνα Γλαζινού, Βάσω Μανωλίδου, Μιράντα, Ρίτα Μυράτ, Θάνος Κωτσόπουλος, Νίκος Δενδραμής, Άρης Μαλλιαγρός, Χρήστος Ευθυμίου κ.λ.π.

Στις 20 Ιανουαρίου 1964, ο Αλέκος Λιδωρίκης εγιόρτασε τα τριάντα του χρόνια θεατρικής συγγραφικής σταδιοδρομίας, στο Θέατρο Έλσα Βεργή. Ο εορτασμός συνέπιπτε με την εκατοστή παράσταση των «Ξεριζωμένων», του έργου που είχε τιμηθεί, τον προηγούμενο χρόνο, με το Α' κρατικό βραβείο Θεάτρου και το είχε ανεβάσει η Έλσα με το διάσό της. Στην Πανηγυρική παράσταση, που δόθηκε μ' αυτή την ευκαιρία, emίλησαν για το συγγραφέα και για το έργο του η Έλσα Βεργή, πρωταγωνίστριά του, η Ελένη Χαλκούση, ο Κώστας Μουσούρης, ο Γιάννης Κοκκινάκης, ο Γιώργος Θεοδοσιάδης και ο Δημητράκης Σκουζές που, με την ιδιότητα του Προέδρου του Συλλόγου των Αθηναίων, απένειμε στον τιμώμενο το «αργυρούν μετάλλιον αξίας» του Συλλόγου. Emίλησαν ακόμη δύο από τους σημαντικότερους τότε παράγοντες του Θεάτρου μας, που ατυχώς δεν ζουν πλέον: ο Αχιλλέας Μαμάκης και ο Γιώργος Ασημακόπουλος. Ας στρέψουμε και στους δύο ευλαβικά τη σκέψη μας....

Και τώρα, για να τελειώσουμε με μια εύθυμη νότα, θα δανειστώ από το Γιάννη Κοκκινάκη την αφήγηση της πρώτης... αποτυχίας της «Μεγάλης στιγμής», αποτυχίας που προηγήθηκε από την κατόπιν επιτυχία, αλλ' ευτυχώς δεν υπήρξε θανάσιμη για το έργο.

Ο Λιδωρίκης είχε παραδώσει το χειρόγραφο της «Μεγάλης στιγμής» στο, μακαρίτη τώρα, Γιώργο Χέλμη, το γνωστότατο θεατρικό επιχειρηματία και σύζυγο της αλυσμόνητης Μαρίκας Κοτοπούλη. Αφού πέρασε κάμποσος καιρός, αρκετός οπωσδήποτε για να έχει διαβάσει ο Χέλμης το έργο, ο Λιδωρίκης πήγε να πάρει την απάντηση. «Αβρός και καλότροπος ο Χέλμης - γράφει ο Κοκκινάκης - τον υποδέχθηκε εγκάρδια.

— Τι να σας πω, κύριε Λιδωρίκη - το έργο σας είναι έξοχο. Το διάβασα με μεγάλο ενδιαφέρον και μου άφησε ζωηρές εντυπώσεις. Αλλά το βρίσκω πολύ τολμηρό και ακατάλληλο για το διάσό μας.

Ο Λιδωρίκης, πνίγοντας το θυμό του σ' ένα πικρό χιούμορ, του απαντά:

— Έχετε δίκιο, κύριε Χέλμη. Φαντάζομαι ότι θα σας εσόκαρε προπάντων εκείνη η σκηνή με την αγελάδα.

— Και άλλες βέβαια σκηνές είναι απαράδεκτες, κύριε Λιδωρίκη, αλλά κυρίως αυτή η σκηνή με την αγελάδα - τι να σας πω φίλε μου - είναι τρομερή! Πώς θα μπορούσε ποτέ να παιχθεί στο θέατρό μας;

Εννοείται - προσθέτει ο Κοκκινάκης - ότι στη «Μεγάλη στιγμή» δεν υπήρχε καμία σκηνή με αγελάδα. Ο Λιδωρίκης είχε καταλάβει: ο Χέλμης δεν είχε καν ανοίξει το χειρόγραφο του».

Ωστόσο, ο Κώστας Μουσούρης, προικισμένος με θεατρική διορατικότητα πολλαπλάσια από εκείνη του Χέλμη, ανακάλυψε μέσα στις σελίδες του χειρογράφου μία αγελάδα - και μάλιστα μία πολύ παχειά αγελάδα - και την άρμεξε πλουσιοπάροχα.

Ομιλία του Στάθη Σπλιωτόπουλου στο λογοτεχνικό πρωινό του έργου «Όταν δεν τον περίμεναν» του Αλέκου Λιδωρίκη (4/4/71)

Μίλτος Λιδωρίκης

Γιάννης Σιδέρης

Πατέρας και γιος ανάμεσα στο νεοελληνικό θέατρο

Ρώτησαν, τελευταία, τον Αλέκο Λιδωρίκη, αν «δικαίωσε» όσα έγραψε ο Φώτος Πολίτης για τη «Μεγάλη Στιγμή» του. Ο Αλ. Λιδωρίκης απάντησε: «Πιστεύω πως υπηρέτησα την ανθρωπιά, αγαπώντας ιδέες, ανθρώπους, προοπτικές... Η καρδιά μου χώρεσε μόνο την αγάπη, ποτέ το μίσος. Ίσως δεν είχα τα φτερά να ολοκληρώσω τους πόθους μου αυτούς».

Εκτός όμως από την καθαρά συγγραφική εργασία υπάρχει κι ένα υπόστρωμα - θεμέλιο, η ανθρωπιά, η αγάπη, η ελπίδα στο μέλλον..., «στους νέους», πρόσθεσε ο τιμώμενός μας.

Με μια λέξη όλα τα παραπάνω ευγενικά αισθήματα και τη σεμνότητα που απ' αυτήν εκπορεύονται, θα μπορούσε να τα ενώσει κανείς, μέσα σ' έναν όρο: «Καλωσύνη» ή καλύτερα: «Καλή καρδιά»: Η «Καλή Καρδιά» ομορφαίνει το έργο ενός ανθρώπου, το κάνει καλύτερο και δεν πρέπει να ξεχωρίζουμε το ήθος από το έργο, επειδή και στην πραγματικότητα, δεν ξεχωρίζουν. Ο «Καλής Καρδιάς» άνθρωπος γίνεται, με την τέτοια ποιότητα της δουλειάς του, ωφέλιμος ή τουλάχιστον, όχι βλαβερός, για την Κοινωνία που τον τιμά.

Ο Αλέκος Λιδωρίκης είχε αδελφό μεγαλύτερο, το Γιώργο· φοιτήσαμε κάποτε στο ίδιο Γυμνάσιο· πηγαίναμε για γυμναστική σ' ένα γυμναστήριο απέναντι στο Στάδιο· γυρίζοντας, μου έδειξε στο Ζάππειο ένα παιδί που έπαιζε μαζί με τ' άλλα, λίγο μακρύτερα· μου είπε: «Αυτός είναι αδελφός μου».

Ήταν από εκείνα τα παιδιά, που, αργότερα, όταν ευτύχησα να συγκαταλεχθώ ανάμεσα στους λειτουργούς της Μέσης Παιδείας, είχαν πάντα ευγένεια, στοχασμό, επιμέλεια και δεσμούς με το πνεύμα της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας.

Μετά έγραψε πολλά έργα, ταξίδεψε στους ωκεανούς, έγινε δημοσιογράφος, πέρασαν τόσα χρόνια, όμως το στοχαστικό παιδί έμεινε μέσα του ακέραιο.

Όλοι μας είμαστε μικρά παιδιά και ξέρουμε πως κάποιος μεγαλύτερος είχε δυνατότερη επίδραση απάνω μας κι αυτός μας διαμόρφωσε τελειωτικά, με την επιμονή του, άμεσα ή ελεύθερα, με το παράδειγμά του, ή μ' ένα μέρος από το παράδειγμά του!

Πρότυπο του Αλέκου Λιδωρίκη εστάθηκε ο πατέρας του, ο Μιλτιάδης Λιδωρίκης, ο «Μίλτος» και με το παράδειγμά του κι ελεύθερα με τη θέση του, μέσα στην ελληνική Κοινωνία.

Ο Μίλτος ήταν μια «Καλή Καρδιά» για το θέατρό μας· μπορούσε κανείς να τον πλησιάσει, χωρίς να φοβηθεί τίποτε. Το αντίθετο!

Πριν από δύο μήνες, κλείσανε είκοσι χρόνια από τότε που ο πατέρας έφυγε από τη ζωή, αφήνοντας μια συνέχειά του, όχι μόνο φυσική, το γιο του.

Ο Μιλτιάδης Λιδωρίκης τα τελευταία του χρόνια τα πέρασε στη Διοικητική υπηρεσία του Θεατρικού Οργανισμού που μας φιλοξενεί, αυτό το μεσημέρι· μπορεί λοιπόν και γι' αυτό να τον θυμηθούμε τώρα: Ήταν ένας μικρόσωμος, ενδουσιαστικός, περίκομπος κύριος, με λεπτό σώμα, ουσιαστικά κομγός, ώστε και όταν ήταν στο ευζωνικό, στους βαλκανικούς πολέμους, με τη χακί· φουστάνελλα, πάλι διατηρούσε την κοσμική του χάρη, αν και χωρίς το μονόκλ που ήταν τόσο ταιριαστό και ανεπιτήδευτο στο πρόσωπό του.

Χαρίστε μου, παρακαλώ, την ευμηνεία σας, για να σχεδιάσουμε, πιο πολύ, παρά για να εκδέσουμε αναλυτικά, τι πρόσφερε ο πατέρας Λιδωρίκης για το καλό του Νέου-ελληνικού θεάτρου:

Σε ηλικία τριάντα τόσων χρόνων ε γνώρισε τη Σκηνή για τα καλά, μ' ένα τρίπρακτο κοινωνικό δράμα· λεγόταν «Ιουλία», στις 16 Ιουλίου 1898, στο θέατρο «Ομοιοίας», εδώ κοντά και στο διάσό του Δημητρίου Κοτοπούλη που η μόνη του αρετή, η θεατρική, δεν ήταν πως υπήρξε

ο πατέρας της Μαρίκας.

Είχαν, βέβαια, προηγηθεί ο Γιάννης Καμπύσης και ο Ξενόπουλος ως προς αυτό το είδος, αλλά, για την ώρα, τα δραματικά έργα ήταν ή τραγωδίες ιαμβικές ή δραματικά ειδύλλια του βουνού.

Η πρωτοπορία ήταν το «κοινωνικό δράμα», της πολιτείας και το «σαλόνι».

Ο Μίλτος προτίμησε το «σαλόνι».

Αλλά-σε λίγο-, γρήγορα, ξεπρόβαλε η «Νέα Σκηνή» και το «Βασιλικόν Θέατρον», δύο μορφές μιας παραστασιακής πρωτοπορείας και με καινούριο δραματολόγιο, ιδίως η πρώτη.

Στο θέατρο του Γεωργίου του Α' εντάχθηκε, μ' ευχαρίστηση, ο Μίλτος και φιλοτέχνησε δύο μεταφράσεις από γαλλικά μονόπρακτα στην πρώτη του περίοδο και συνήδιζε να γράφει άρθρα κατατοπιστικά για τα μεγάλα έργα του, για τον Σαίξπηρ π.χ.

Είχε και έναν αδελφό λόγιο· έβαζε την υπογραφή του κάτω από μερικές κριτικές, τον ίδιο καιρό.

Από τότε πρέπει ν' άρχισε ο δεσμός του με την Αυλή· ήταν αρχοντόπουλο και του πήγαινε μια τέτοια προτίμηση!

Κατά τους βαλκανικούς πολέμους -λίγο πριν- ξεκίνησε για να τη συνεχίσει, την προσωπική του δραματογραφία, την πρωτότυπη, κι έδωσε δέκα, περίπου, έργα στους κορυφαίους διάσους της Μαρίκας και της Κυρίας Κυβέλης. Έγραψε και πολλές επιθεωρήσεις και παρουσίασε και διασκευές.

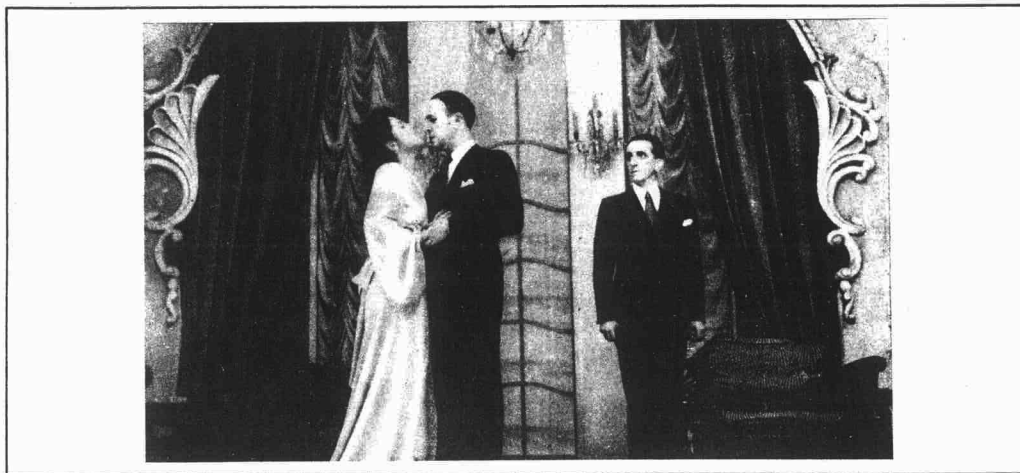
Στην κυρία Κυβέλη έδωσε ένα μονόπρακτο, το «Κοντά στη φωτιά»· σ' αυτό χρειαζόταν ένα μικρό παιδί. Το έπαιξε ο Αλέκος. Έτσι άρχισε η μύση του.

Πατέρας και γιος συνεργασθήκανε στο ίδιο έργο. Με πόση χαρά θ' ακούει, πολύ αργότερα, εδώ μέσα τις προετοιμασίες για το «Βύρωνα»!

Το Θέατρό μας πια, τώρα που γράφει ο Μίλτος πρωτότυπα, είναι πηγμένο, ριζωμένο. Έχει τους επαγγελματίες του σε πληρότητα σε όλα τα είδη.

Στέκεται καλά ως ένα Ευρωπαϊκό Θέατρο.

Δεν έχει, όπως δείχνουν τα πράγματα, την ανάγκη της ερασιτεχνίας. Όμως, από τα μέσα του περασμένου αιώνα και τριάντα χρόνια πιο ύστερα, το θέατρό μας, παρά την εντιμότητα της δουλειάς των ηθοποιών του και παρά το талант τους δεν είχε κατορθώσει να επιβληθεί

Μαίρη Αρώνη, Κώστας Μουσούρης, Θόδωρος Αρώνης, σε μια σκηνή του έργου στην Πρώτη Αθηναϊκή παρουσίασή του «Ένας ιππότης στον καιρό μας» 1943.

ούτε στο λίγο ακόμα λαϊκό κοινό ούτε στους μορφωμένους και προπάντων στους ταξιδεμένους απ' αυτούς. Εκείνοι βλέπανε θέατρο στην Ευρώπη και γυρίζοντας ένοιωθαν καταφρόνια προς τους επαγγελματίες μας: Δεν τους είχανε σε υπόληψη: Η ίδρυση του Ωδείου Αθηνών, πριν από εκατό χρόνια, ως προς τη θεατρική του άποψη, γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό έγινε, για ν' ανυψώσει τη Σκηνή μας από το «χαμήλωμα» του τακτικού θεάτρου· δεν βλέπανε γενικά τον αγώνα του, βλέπανε μόνο το όχι υψηλό του επίπεδο, σαν να μη φταίγανε οι όροι της ζωής του και οι δυσμενείς περιστάσεις καθόλου!

Υγώθηκε λοιπόν ένα τείχος ανάμεσα στην «καλή», όπως λέμε, Κοινωνία και στη Σκηνή μας.

Τις θεατρικές απαιτήσεις θα τις θεράπευε η ερασιτεχνία, η κοσμική, καλλιεργημένη πρώτα και αραία στα σπίτια τ' αρχοντικά και μετά, πλούσια, ταχτικά και οργανωμένα στο Παλάτι, με τη γνωστή φιλοθέατρη έφεση του Γεωργίου του Α' από το 1880.

Μέσα όμως από αυτή την παλατιανή ερασιτεχνία ξεπετάχθηκαν δύο συγγραφείς, πρωτόποροι του καιρού τους· μέσ' από τα γαλλικά μονόπρακτα που έπαιζαν και που τα διανθίζανε και μερικά μονόπρακτα του Κορομπλά, του ευγενέστατου και ταλαντούχου ανθρώπου του Θεάτρου· μπορεί να έδινε κωμωδίες του μεταφρασμένες σε διαβατικούς γαλλικούς διάσους, αλλά είχε στο βάθος της ψυχής του μια κρυφή διαλεχτή θέση για το επαγγελματικό θέατρο· το παράδειγμα το πρόσφερε ο Άγγελος Βλάχος· είχε δώσει στα 1866 την «Κόρη του παντοπώλου», κωμωδία μονόπρακτη, στους ηθοποιούς μας, αν και δεν του διαφεύγανε οι ελλείψεις τους.

Ο άλλος συγγραφέας ήταν ο χαριτωμένος ο Κόκκος και καθώς ο Κορομπλάς, που σκηνοδοτούσε κιόλας, έβγαινε κι εκείνος απάνω στην ανακτορική Σκηνή. Ανάμεσά τους καλλιεργήθηκε ο πόθος για το «Βασιλικόν Θέατρον», που ανοίγοντας, δέχθηκε κοντά του και το Μίλτο Λιδωρίκη.

Ο μεγάλος διάσος του Διονυσίου Ταβουλάρη είχε αναλάβει στο 19ο αιώνα, στο τέλος, τη διαπαιδαγώγηση του μεγάλου Κοινού που έτρεχε στις παραστάσεις του βασανισμένο από την αρχαϊζουσα τραγωδία, όταν αρχίσανε ν' ανεβαίνουν στην απλή γλώσσα το Κωμειδύλλιο και το Δραματικό Ειδύλλιο, τέκνα του Κορομπλά, η «Τύχη της Μαρούλας» και ο «Αγαπητικός της βοσκοπούλας».

Πάλι όμως και με αυτά τα δύο είδη και με την επιθεώρηση που ήρθε από κοντά, το θέατρό μας δεν έφτανε στα ύψη που το είχαν ονειρευτεί οι ιδαλγοί του.

Η «Νέα Σκηνή» και το «Βασιλικόν Θέατρον» δε βαστήζανε για πολύ, όμως από μέσα τους θα ξεχυθούν ηθοποιοί πεπαιδευμένοι, εκτός από μεγάλα таланτα, που ήταν η Μαρίκα και η Κα Κυβέλη, και θ' αρχίσουν τη δουλειά τους εγκάρδια συνδεμένες με τον Ξενόπουλο, με το Μελά, με το Χόρν, κυρίως και αρχικά.

Το «Βασιλικόν Θέατρον» και η «Νέα Σκηνή» είχαν -και δικαίως- γίνει ένα ιδανικό και η απώλειά τους τα έκανε ποθητά, πιο πολύ.

Οι συνήθειες και τα καθαρεύοντα ιδανικά του 19ου αιώνα, που κρατούσαν απελπισμένα μιάν άμυνα στο περιθώριο, είχαν σαρωθεί με σκληρότητα.

Με τις δύο πρωταγωνίστριες, που είπαμε, το καινούργιο εμποδώθηκε, αλλά η νοσταλγία των δύο μεγάλων θεάτρων που εκείνες τα δύμιζαν, δεν υποχωρούσε. Οι νοσταλγοί δε βλέπανε με καλό μάτι την Επιθεώρηση που θέρριε ούτε το ότι έλειπαν οι συχνές παραστάσεις με σπουδαία έργα. Δε βλέπανε και πολύ ευχάριστα ούτε και το βουλευάρτο· οι διασαρχίνες μας δεν ξεχνούσαν την καταγωγή τους από το «Βασιλικόν» και από τη «Νέα Σκηνή» κι αργά και που γυρίζανε προς τα σπουδαία έργα που τις είχαν αναδείξει και τ' ανέβαζαν στις τιμητικές τους, έστω!

Την επιστροφή αυτή προς τα έργα της τέχνης ο Νιρβάνας την είχε ονομάσει «Λουτρόν της

Ἦρας», ανακτούσαν δηλαδή με αυτά την καλλιτεχνική τους αγνότητα, καθώς και η Ἦρα την ερωτική! Από το 1910, μια κίνηση ξέσπασε στο «Νουμά» για ένα θέατρο Τέχνης. Μπροστά ο Ποριώτης, μαζί ο Συναδινός.

Οι βαλκανικοί πόλεμοι σταματήσανε τις πρωτοποριακές διαθέσεις. Μετά με τις νίκες, το Θεατρικό Κοινό πυκνώθηκε, γιατί ο λαός μας, γεμάτος μεγαλοφροσύνη, γέμιζε τα θέατρα, έχοντας την επιθυμία να γλεντήσει δημόσια και χαιρότανε αυτή την κοινή ευτυχία μέσα στην Επιδεώρηση, μαζί με τους ηγέτες του.

Η Επιδεώρηση τότε είχε υψωθεί σ' ένα πρώτης γραμμής και ανάγκης λαϊκό θέατρο. Υμνούσε τα πολεμικά γεγονότα και συνειδητοποιούσε στον κόσμο το τι σπουδαίο είχε συντελεσθεί.

Ταυτόχρονα οι λόγιοι ζητούσαν από το Κράτος την ίδρυση ενός «Εθνικού Θεάτρου» όμως τότε, στην καλή αλλά και αμφίβολη ακόμα κατάσταση δεν μπορούσε να γίνει τίποτε. Θα γινόταν σε λίγο, που θα είχαν ικανοποιηθεί τα εθνικά ζητήματα.

Τούτο ήταν η επίσημη δήλωση.

Ωστόσο, ενώ η Επιδεώρηση γοήτευε το λαό, η αριστοκρατία, με τη συνεργασία ξένων διπλωματών, δόθηκε σε μια θερμή ερασιτεχνική εκδήλωση, πότε μέσα στα μέγαρά τους και πότε στον «Παρνασσό» ή στο Δημοτικό Θέατρο.

Δεν ήταν όμως πια επιφυλακτικοί μπροστά στους επαγγελματίες - αυτό τους έλειπε - και ζητούσαν επαφές μαζί τους: εζούσαν πάντα, τη δική τους χαρά, στις εμφανίσεις τους, τις ερασιτεχνικές, αλλά το κατανούσαν πως η γνήσια θεατρική τέχνη δεν ήταν η δική τους!

Κυριότατο όργανο αυτής της ορμής ήταν ο «Σύλλογος ερασιτεχνών». Είχε συγκροτηθεί στα 1909 και τώρα δυνάμωσε, μέσα στη γενική ευφορία. Κυρίες της αριστοκρατίας ήταν οι ιδρυτές μαζί και ο Ψαρούδας. Το Σύλλογο τον είχε υπό την προστασία του ο πρίγκιψ Χριστόφορος.

Τα καλά δ' αρχίζουν: Μέσ' από την ερασιτεχνίαν αυτή, θα βγει ένα μεγάλο σκηνογραφικό τάλαντο, με τη συνεργασία του Λιδωρίκη του Μίλτου, ο Πάνος Αραβαντινός.

Στα 1914, ο «Ηπειρωτικός Σύλλογος» - υπήρχε ζήτημα ηπειρωτικό - μαζί με τον «Ερασιτεχνών», έδωσαν μια ποικίλη παράσταση, μέσα στο θέατρο που βρισκόμαστε τώρα.

Ο Μίλτος έγραψε μια σκηνή της υπαίδρου' την παίζανε κυρίες και ο ίδιος' προβλήθηκε και μια ταινία' κόστισε πολύ, αλλά η αξία της δεν ανταποκρίθηκε στα έξοδά της' της επιτεθήκανε και δεν χρειάζεται να σταματήσουμε τώρα σ' εκείνην' άλλως τε δεν πήγανε να κάνουν κινηματογραφική τέχνη! Τι πειράζει λοιπόν που δεν την έκαναν;

Έχουμε, ωστόσο, να σταθούμε στον Αραβαντινό: Δεν είναι καλύτερα;

Η σκηνογραφική του τελειότητα εδάμπωσε την Αθήνα. Δίκαια τον ύμνησαν και στήριξαν απάνω του πολλές ελπίδες. Εκείνος τους δικαίωσε!

Την καλλιτεχνική διεύθυνση του αξιόλογου «Συλλόγου Ερασιτεχνών» την είχε ο Μίλτος στα 1915. Τότε δόθηκε η αλησμόνητη παράσταση του «Αγαπητικού της βοσκοπούλας», με απογόνους του Κορομπλά επί Σκηνής' σε μια γωνιά, πανηγυριώτισσα και η Ντόρα Στράτου, πάρα πολύ μικρή!

Παράλληλα, από το τέλος του 1914, είχε αναγγελθεί και μια καινούργια εξόρμηση, για ένα καλλιτεχνικό θέατρο: Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Φώτος Πολίτης, Παντελής Χορν. Ο πρώτος τριγύριζε τα Θέατρα' κυνηγητής ταλέντων κι έγραφε αδυσώπητες εντυπώσεις!

Σε άρθρα του Φώτου Πολίτη, γραμμένα τότε, μαντεύεται ο μελλοντικός ηγέτης, μόνο που τα σπουδαία έργα θέλουν καιρό πολύ για να γίνουν. Και ο Φώτος Πολίτης δεν ήξερε πώς να πετύχει με το πρώτο!

Στο καινούργιο θέατρο που θα γινόταν, οι ηθοποιοί θα ήταν ερασιτέχνες' τότε τους ήθελε ο Πολίτης! Αλλά το θέατρο αυτό δεν έγινε. Έπεσε γκρίνια και σκορπίσανε.

Και η Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών συντελεί στο θεατρικό οργανισμό' με τις εμφα-

νίσεις της, μέσα στον οργανισμό που τον έφερε η συναίσθηση της πολεμικής νίκης!

Ως τα 1917, η ακμή της κοσμικής ερασιτεχνίας κρατούσε' ύστερα το Παλάτι άδειασε από τους ενοίκους του' οι κοσμικοί ερασιτέχνες χάσανε μια προϋπόθεση!

Οι προσπάθειες πια περάσανε σε μια ερασιτεχνία που είχε τάσεις επαγγελματικές.

Καρπός της το Θέατρον Ωδείου.

Μαζί του κι ένας προσφιλής που είχε γίνει γνωστός και νωρίτερα, ο Αντώνης Φωκάς!

Καρπός επίσης, ως προς το ξεκίνημά της, ήταν και η «Εταιρεία Ελληνικού Θεάτρου», ένας μεγάλος διάσος, γεννημένος μέσα στην ατμόσφαιρα που είπαμε, όργανο μιας ομώνυμης Εταιρείας που έδωσε τ' όνομά της και στο διάσο.

Το πρώτο μετοχικό της κεφάλαιο ήταν 100.000. Οι 30 ήταν του Μίλτου, του αρχηγού της. Μέτοχος και ο βασιλέας Αλέξανδρος: Υπήρχε Διοικητικό Συμβούλιο και Καλλιτεχνική Επιτροπή.

Ξεχάσανε και τις πολύ ζωηρές τους πολιτικές αντιθέσεις. Η επιθυμία για ένα καλό θέατρο κυριάρχησε.

Η πατρίδα μας βρισκόταν σ' εμπόλεμη κατάσταση, αλλά οι ελπίδες για το μέλλον ήταν μεγάλες. Μετά την ανακωχή μεγάλωσαν περισσότερο' πιστεύανε γενικά, σε μίαν αδιατάραχτη και πολύχρονη γαλήνη που ερχότανε.

Ο Μίλτος Λιδωρίκης βρίσκεται τώρα στο πιο υψλό σημείο της ακμής του:

Ήταν ο διευθυντής του διασού. Είχε πριν από λίγο, πραγματοποιήσει και θεατρικές επιτυχίες μ' έργα του πατριωτικά, με τον «Κρυφό Πόθο» και με την «Ψυχή του Στρατιώτου» είχε συντελέσει πολύ στην επιτυχία του ζακουστού «Ξιφίρ Φαλέρ» - ήταν μια Επιδεώρηση στο Νέο Φάληρο - με τις σκηνογραφίες του Αραβαντινού, που είχε σκηνογραφήσει και το «Πάνοραμα του 15» και σε λίγο θα σκηνογραφήσει δραματικά έργα.

Ο Θίασος, η «Εταιρεία Ελληνικού Θεάτρου», θα ήταν πολυπρόσωπος και οι καλλιτέχνες του θα ήταν επαγγελματίες.

Μερικοί διασάρχες ακούσανε το νέο με θυμό' τον δίζανε μάλιστα το Μίλτο για την ερασιτεχνική του καταγωγή' ο Μίλτος δείχθηκε βράχος μπροστά στα κύματα των επιδέσεων.

Οι ηθοποιοί του όμως ενθουσιαστήκανε. Ο Βεάκης ήταν από τους πρώτους που τους εκάλεσαν καθώς και ο Χριστόφορος Νέζερ. Ο Βεάκης του έγραψε: «Τα συμβόλαιά μας θα είναι επίσημα και όσο για λεπτά (για) να πληρωθούμε, επί ένα έτος θα υπάρχουν έστω και αν δεν πραγματοποιηθή καθ'όλο αυτό το διάστημα καμιά θεατρική είσπραξις. Έχω την ιδέα, Νεζεράκο μου, ότι εις το «Ελληνικόν Θέατρον» (-μια έκφραση του τίτλου του διασού-) θα γεράσουμε ήσυχοι, καλοτυχισμένοι, συνταξιούχοι - εταίροι, σαν τους συναδέλφους μας της Γαλλικής Κωμωδίας....»

Πέστε, παρακαλώ, δεν νομίζετε, σ' αυτά τα λόγια του, πως βλέπετε το Βεάκη να χειρονομεί θερμά, να εκφράζει πλατεία την αισιοδοξία του, με προτεταμένο, απογοητευτικά, το κάτω χέλος μπροστά στις πιθανές αντιρρήσεις;

Ο Λιδωρίκης ίδρυσε και μια Δραματική Σχολή' πίστευε λοιπόν στο μέλλον. Παιδιά του ελληνικού λαού τρέξανε να διδαχθούν' μαζί τους ο Κώστας Μουσούρης και ο Ροντήρης.

Στο διάσο ήταν, για να θυμηθούμε τους πιο γνωστούς, ο Βεάκης, ο Νέζερ, ο Λύτρας, ο Μουστάκας, η Καλογερίκου, η Αθανασία Μουστάκα, η Νίνα Κόκκου και από τους παλαιότερους, η Βασιλική Στεφάνου, η Αγαθή Περίδου. Διευθυντής Σκηνής με αυξημένα δικαιώματα, ο κ. Χριστόφορος Ταβουλάρης.

Ο αντιπρόεδρος του Συμβουλίου, ο Τσοκόπουλος, ταξίδευε στην Ευρώπη, με κυβερνητική αποστολή, αλλά θα φρόντιζε και για το διάσο' τον εφοδιάσανε με χίλιες δραχμές και θα συζητούσε μ' ευρωπαίους συγγραφείς, για να του δώσουν άπαιχτα έργα τους' κι ακόμα θα έγραφε καινούργιους μετόχους.

Ο διάσος, ο Λιδωρίκης βέβαια, κάλεσε για σκηνοθέτη το Φώτο Πολίτη.

Πολλοί εκεί μέσα προφανώς δε θα τον αγαπούσαν. Κάποιους η πέννα του θα τους είχε

ΔΕΥΤΕΡΑ 20 Μαΐου 1919 ώρα 10 μ.μ. ακριβώς

ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ Π
ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΕΝΑΡΞΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ

ΕΜΜΕΤΡΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ

Φ. ΠΟΛΙΤΟΥ

Αί παραστάσεις του Οιδίποδος θ' αποτελέσουν μίαν σειράν άνευ επαναλήψεως, λόγω του άδυνατού της εκάστοτε μετατροπής του Θεάτρου.

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Οιδίπους	Αιμίλιος Βεάκης
Ίεραύς	Ν. Σύλλβας
Κρέων	Ν. Κόκκος
Τειρεσίας	Κ. Μουσιτάκας
Ίσκάστη	Έφη Άγρα
Άγγελος	Χρ. Νέζερ
Θεράπων Λαίου	Σ. Σάββας
Ήφαιστος	Η. Γεωργηλίδης
Κορυφαίος του Χορού	Η. Καλεμερτζίκος

ΧΟΡΟΣ

πληγώσει' τελευταία είχε κακομεταχειριστεί και το Λιδωρίκη για το δράμα του «Εστίας».

Ο θίασος απόηψε γρήγορα μια δική του αίγλη μέσα στην Αθήνα: Κοσμιότητα, πολυτέλειες, λάμψη, απλοχεριά, μεγαλεία! Δεν εί χανε ξαναγίνει τέτοια πράγματα!

Μια Δευτέρα λοιπόν - η Δευτέρα ήταν η καθιερωμένη για τις πρεμιέρες - 20 Μαΐου του 1919, άνοιξε η αυλαία των «Ολυμπίων» για τον «Οιδίποδα Τύραννον», μετάφραση και σκηνοθεσία Φώτου Πολίτη. «Άνοιξε» είναι τρόπος του λέγειν: Γιατί δεν υπήρχε! Στη δέση της εμπήκε ένας τοίχος γκρίζος με μια πύλη αρχαϊκή, στη μέση. Από τη μια μεριά κι από την άλλη, στεκόταν από ένας βωμός. Ο Χορός είχε δέση του το μπροστινό μέρος της πλατείας, αφού του αφαιρέθηκαν τα καθίσματα από τις πρώτες σειρές.

Το σπουδαίο είναι πως αποκαλύφθηκε ο Φώτος Πολίτης ως πρώτης γραμμής σκηνοθέτης και πως ο Βεάκης από εκείνη τη βραδυά ήταν ένας τραγωδός, «ουδενός - όποιου! - δεύτερος».

Η παράσταση αυτή, καθώς είναι γνωστό, υπήρξε η πρώτη υπεύθυνη αρχαία τραγωδία στον τόπο μας.

Το πνεύμα του Φώτου Πολίτη νικούσε! Ο «Οιδίπους» παίχθηκε όχι σαν ένα έργο του δραματολογίου - τούτο είχε συμβεί και άλλοτε - αλλά με τον τρόπο που του εταίριαζε, ειδικά, ραϊνχαρπανά, όμως γόνιμα ο Αλέκος Λιδωρίκης θα έλεγε: «με προοπτικές»!

Και μ' έξοδα που δεν είχαν συμβεί άλλοτε! Φαντασθείτε: 500 δραχμές κόστισε κάποιο διαφημιστικό πανώ: Αυτό θα πει Μίλτος! Προτιμούσε την πληρωμένη διαφήμιση ως πηγή επιτυχίας!

Στην πλατεία βρέθηκαν 115 δεατές, 220 στο αμφιθέατρο και 211 στο υπερώο. Πουλήθηκαν και οχτώ θεωρεία της πρώτης σειράς, 5845 δραχμές και 60 λεπτά η είσπραξις! Τζαμπατζήδες, όχι! Νόμος του Μίλτου! Και πολλά χρονογραφήματα γι' αυτό το δέμα. Και γέλιο για το πάθημά τους!

Τις ενδυμασίες τις εφρόντισε ο Αντώνης Φωκάς' ήταν η πρώτη φορά που έγινε προμηθευτής της Αυτού Μεγαλειότητας του Βασιλέως των Θηβών.

Το χαριτολόγημα ανήκει στον ίδιον!

18 ήταν οι παραστάσεις του «Οιδίποδος τυράννου».

Μετά τον «Οιδίποδα» ανέβηκαν, με πρωτοφανή για την Αθήνα σκηνογραφήματα και με σκηνοθεσία προσεκτική του Μίλτου, διάφορα έργα του Βουλευάρτου.

Η δεύτερη σκηνοθεσία του Φώτου Πολίτη ήταν ο «Επιθεωρητής» του Γόγγολ, μεταφρασμένος από τον Κωνσταντίνο Χατζόπουλο.

Πρωταγωνιστές οι δύο φίλοι, ο Λύτρας και ο Νέζερ. Το σκηνοθετικό δαιμόνιο του Φώτου Πολίτη είχε θριαμβεύσει και σ' έργο τόσο διαφορετικό από τον «Οιδίποδα».

Σε λίγο, ανέβηκε μια γαλλική διασκευή των «Αδελφών Καραμαζώφ», σκηνοθετημένη από το Λιδωρίκη.

Έγινε μια παρεξήγηση' και ο Πολίτης παραιτήθηκε.

Υπήρχε ευδιξία! Όμως οι δύο αντιμαχόμενοι έμειναν αλώπητοι στην αξιοπρέπειά τους' η αλληλογραφία τους απάνω στη διαφωνία ήταν κι εκείνη ευπρεπέστατη!

Η δουλειά προχωρούσε και χωρίς τον Πολίτη με εισπράξεις. Το κοινό πήγαινε, γιατί ο Θίασος είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη του!

Οι αρχαίοι Αθηναίοι βαρεθήκανε τη δικαιοσύνη του Αριστείδη και οι νεότεροι παραείχανε χορτάσει, επί δέκα χρόνια και περισσότερο, συνεχώς, τις δύο πρώτες κυρίες' είχαν επιδυμήσει και κάτι άλλο. Με περισσότερη πολυτέλεια και με τη φανερή νοσταλγία της «Νέας Σκηνής» και του «Βασιλικού Θεάτρου», που δεν την είχαν μόνο οι κύριοι της «Εταιρείας Ελληνικού Θεάτρου», αλλά και πολλοί κάπως ώριμοι Αθηναίοι.

Αλλά πώς να μη γοπεύονται οι θαμώνες των «Ολυμπίων»; Όταν ανέβηκε η «Φλόγα» των Μελά και Κοκκίνου, τη σκηνική παρουσίαση την είχαν αναλάβει δύο ευαίσθητοι καλλιτέχνες, ο Βυζάντιος και ο Φωκάς' παρουσίασαν ένα εργαστήριο ζωγράφου αλησμόνητο μέχρι και

την παραμικρή λεπτομέρεια. Καιρόμίλαγε η Αθήνα για χάρη του.

Άλλες επιτυχίες: «Ο Αρλεκίνος βασιλεύς», οι «Φοιτηταί», το «Επίσκοπο και Σία».

Συνήθως - και δικαίως - γίνεται λόγος για τον «Οιδίποδα»! Στο Λιδωρίκη όμως οφείλουμε και την «Ειρήνη» του Αριστοφάνη: την παίζανε ως μια συμμετοχή για τη λήξη του Α' Ευρωπαϊκού πολέμου, που για μας δεν είχε λήξει!

Την είχε μεταφράσει ο Δημητρακόπουλος και την είχε σκηνογραφήσει ο Βυζάντιος.

Όπως με τον «Οιδίποδα» αρχίζει μια καινούργια ζωή για την τραγωδία στον τόπο μας, έτσι και με την «Ειρήνη» αποκτά το σεβασμό που της χρειάζεται και η Αρχαία Κωμωδία, που είχε δεινοπαθήσει και στα χέρια του Χρηστομάνου.

Τότε άρχισε και ο Νέζερ τις αριστοφανικές του επιδόσεις!

Όταν το καλοκαίρι πλησίαζε στο τέλος του ξεσηκώθηκε μια μεγάλη απεργία των ηθοποιών.

Ο Λιδωρίκης, καλεσμένος του Σωματείου, εμφανίσθηκε στη Γενική Συνέλευση και πρότεινε ένα σχέδιο για τη σύμπληξη θιάσων χωρίς κεφάλαια. Παρεξηγήθηκε, αλλά είχε δείξει το ενδιαφέρον του για την απεργία και πριν παρουσιασθεί στη Συνέλευση.

Αυτό το πρώτο καλοκαίρι κράτησε πέντε μήνες ακριβώς. Δόσανε 170 παραστάσεις και 24 έργα: 2 αρχαία ελληνικά, 10 νεότερα, 7 γαλλικά, δύο ρωσικά, ένα ιταλικό, ένα αγγλικό και ένα αυστριακό. Είσοδη συνολικά 170.000 - έξοδα 210.000. Είχαν έλλειμμα, όμως αυτό δεν τον ένοιαζε το Μίλτο! Το φιλότιμο είχε ικανοποιηθεί! Όχι μόνο δεν κλείσανε, καθώς το ελπίζανε οι άλλοι, παρά είχαν και την αισιόδοξη ελπίδα μιας μεγάλης περιοδείας' η φήμη της καλοκαιρινής εργασίας τους την εξασφάλιζε!

Η περιοδεία άρχισε από την Πόλη που βρισκόταν κάτω από τη συμμαχική και κάτω από την ελληνική Κατοχή.

Παίζανε στο «Βαριετέ» οι δυσκολίες ήταν πολλές' το θέατρο ακατάλληλο για τέτοιο θίασο και μια πολεμική από την Αθήνα εμπόδιζε την εγγραφή μετόχων. Οι εισπράξεις έπρεπε να γίνουν μεγαλύτερες. Εορταστικές παραστάσεις όταν υπογράφηκε μια συνθήκη, εορταστική και στην εορτή του Βενιζέλου: το ταλέντο του Μίλτου ήταν οι εορτασμοί. Το ήξερε από τις ερασιτεχνικές του, τις κοσμικές εμφανίσεις. Του είχε γίνει πιδανώς ένας τρόπος ζωής: Να διώχνει τις λύπες μακριά του με το δόρυβο ενός εορτασμού!

Καμιά φορά, οι λύπες θαμπώνανε ωφέλιμες, όπως έγινε στην περίπτωση αυτή...

Το Σαββατοκύριακο διώχνανε κόσμο. Αλλά τρία έργα την εβδομάδα πήγαινε πολύ και ο χειμώνας ήταν σκληρός. Όμως το Συμβούλιο στις 31 Δεκεμβρίου είχε λάβει κέρδος 14 χιλιάδες, 130 δραχμές τα 90 λεπτά!

Η καλύτερη περίοδος της θεατρικής ζωής του Μίλτου ήταν αυτή, της Πόλης: το όνειρό του ήταν η μεταβολή του θιάσου του σ' «Εθνικό Θέατρο».

Για την ενίσχυση του δραματολογίου ήρθαν οι επιθεωρήσεις και ύστερα οι «Άθλιοι» και τ' ανάλογα μελό.

Οι ηθοποιοί μπορεί να μην καταλαβαίνανε τις αγωνίες του!

Εκείνος όμως έτρεμε μη λυγίσει ο θίασος' φοβάται μην πάθει τίποτα το «παιδί» του, όπως τον αισθανόταν το θίασο.

Από την άλλη μεριά πίστευε πως ήταν υποχρεωμένος να ζει μεγαλόπρεπα, κοσμικά!

Την παραμονή της πρωτοχρονιάς του 1920 «έκλεισε», με κουβαρντοσύνη σπάνια για διασάρχη, το πιο καλό κέντρο της Πόλης, το «Λόντον», και υποδέχθηκε τον καινούριο χρόνο, με καλεσμένους τον Αρμωστή μας και το θίασο. Έκανε πρόποση για το Βενιζέλο: ξεφάντωση ως το πρωί. Στο γλέντι και οι προξενικές αρχές και ο Στρατιωτικός διοικητής!

Τι κόσμος εκεί στην Πόλη και τι χρήμα! Πήγανε για δυο μήνες και μείνανε πέντε! Αλλά και τι έγνοιες! Στο τέλος πήρανε και την Κρατική επιχορήγηση: 30.000! Τι τράβηξε όμως εκείνος ως που να αποφασιστεί να την πάρουν!

Ύστερα πάλι μια καλύτερη περιοδεία στην Αίγυπτο, όπου ετελείωσε τη ζωή του ο Λύτρας!

η μόνη σκία ήταν ο θάνατος αυτός! Ο μεγαλοπρεπής Μίλτος του έκανε μνημόσυνο στον Άγιο Σάββα της Αλεξανδρείας επιθλητικό!

Ύστερα Σμύρνη, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη.

Από τη Θεσσαλονίκη φύγανε βιαστικά. Τους εκάλεσε το Συμβούλιο για μια παράσταση των «Περσών» για την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών: 15 Σεπτεμβρίου η «πρώτη» με τη σκηνοθεσία του Λιδωρίκη! Στον Ηρώδη!

Μετά τους «Πέρσες» ο θίασος ήταν δικός του, μακριά από συμβούλια. Ύστερ' από αγώνες ο θίασος ετελείωσε ξαφνικά στις 7 Σεπτεμβρίου 1921, στο «Κεντρικόν»!

Γενικά: Ο Μιλτιάδης Λιδωρίκης αύξησε τα μεροκάματα των ηθοποιών, εμφάνισε το Φώτο Πολίτη, προώθησε το Βεάκη και παρουσίασε τρία αρχαία έργα.

Αυτά θα είχαμε να θυμηθούμε σήμερα όλοι εμείς εδώ, πολύ περιληπτικά, για το Μίλτο Λιδωρίκη, με τις πολλές χάρες και με την αγνή υπομία μας μήπως το γλεντοκόπι και οι μεγαλοπρέπειες δεν ήταν η πραγματική του ιδιοσυστασία παρά μια μορφή «φυγής», περισσότερο.

Μέσα του ανδούσε πάντοτε η αγάπη για τους άλλους και μερικά πράγματα, για το καλό των άλλων, είχαν την αρχή σ' εκείνον. Τον εαυτό του δεν τον είχε ως το πρώτο θέμα: όταν εορτάσθηκαν τα σαράντα του καλλιτεχνικά χρόνια δεν επεζήτησε προσφωνήσεις, αλλ' αφέθηκε να του οργανώσουν ένα πρόγραμμα με χορούς, με κοπιγιόν, με τραγούδια, με νούμερα της Αρζεντίνας και από μια επιθεώρηση!

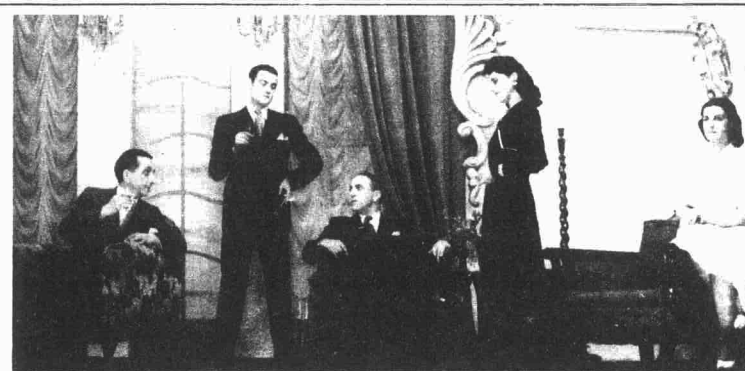
Κι αν, αυτή τη στιγμή, σήμερα, τον ρωτούσε κανείς ποιο «παιδί» του, καθώς τον είπε ο ίδιος το θιάσος του, δ' αγαπούσε και θα προτιμούσε πιο πολύ: το θιάσος του ή το άλλο του το παιδί, το φυσικό μαζί και πνευματικό, το γιο του, χωρίς αμφιβολία, δ' απαντούσε: «το γιο του!» αυτός ο αφίλαυτος άνθρωπος του θεάτρου -τι αταίριαστη και παράξενη λέξη για θέατρο, στ' αλήθεια, το αφίλαυτος!- Γιατί και ο Μίλτος ήξερε να υπηρετεί: «την ανθρωπιά, αγαπώντας ιδέες, ανδρώπους, προοπτικές... Η καρδιά του χώρεσε μόνο την αγάπη, ποτέ το μίσος!».

Πάτερας και γιος φαίνονται, αυτό το πρωινό, σα μια ενότητα, μέσα στη θεατρική μας οικογένεια.

Ο γιος όμως είναι, μοιραίως, πιο δικός μας, αφού στολίζει τη γήινη, την εδώ ζωή μαζί μας και του αξίζει, πραγματικά, αγάπη, τιμές κι ένας θαυμασμός!

Θα το διαπιστώσετε αμέσως πάλι, όταν δ' ακούσετε και γι' άλλη μια φορά δύο σκηνές από το «Όταν δεν τον περίμεναν», το έργο που εγνώρισε την αγάπη και την έγκριση της αθηναϊκής Κοινωνίας!

Ομιλία του Γιάννη Σιδέρη στο λογοτεχνικό πρωινό του έργου «Όταν δεν τον περίμεναν» του Αλέκου Λιδωρίκη (4/4/71)

Θόδωρος Αρώνης, Λάμπρος Κωνσταντάρας, Κώστας Μουσούρης, Μαίρη Αρώνη, Μαίρη Λεκού, στο «Ένας Ιππότης στον καιρό μας».

Γρηγόριος Ξενόπουλος

Τρία κείμενα για τον Αλέκο Λιδωρίκη

Αθήναι 18 Ιανουαρίου 1933

Σε 11 εικόνες ο συγγραφέας προσπάθησε ν' αναπαραστήσει την περιπετειώδη ζωή και τον ανώμαλον χαρακτήρα του Άγγλου ποιητού. Δυο απ' αυτές τις εικόνες, - η 2α της Α' Πράξεως και η τελευταία του έργου - είναι στην Ελλάδα. Η μια στην Αθήνα, όπου εμφανίζεται λίγο και η «κόρη των Αθηνών», και η άλλη στο Μεσολόγγι, που τελειώνει με το θάνατο. Αλλά και η προηγούμενη αυτής της τελευταίας, στη Βενετία, όπου αναγγέλλουν στον ποιητή την εξέγερση των Ελλήνων κατά των Τούρκων κι αυτός αποφασίζει να καταβή στην Ελλάδα, να βοηθήσει τον αγώνα τους, γίνεται για μας το ίδιο ενδιαφέρον. Οι άλλες είναι στην Αγγλία, σε διάφορες κατοικίες του ποιητού, και δείχνουν κυρίως πώς φέρνεται με τον ποδόγυρο (όπως λέει κάπου και ο Γκάμπα) που έπαιξε τόσο ρόλο στη ζωή του, με διάφορες δηλαδή γυναίκες, τη μητέρα του, τη γυναίκα του, κι ένα σωρό ερωμένες. Γι' αυτές ως επί το πλείστον μιλεί και με τους φίλους του. Για τις άλλες του αγάπες ή για τ' άλλα του μίση - φιλολογικά, πολιτικά, κοινωνικά - μιλούν πολύ λιγότερο. Έτσι ο ποιητής κι ο δημόσιος άνθρωπος μένει μάλλον στη σκιά.

Ωστόσο ο συγγραφέας έχει μελετήσει καλά τις πηγές και προπάντων τις τελευταίες βιογραφίες του Μπάϋρον. Ότι αναφέρει στο έργο του, είναι ιστορικά βεβαιωμένο. Υπάρχουν ακόμα και πολλοί στίχοι του Μπάϋρον, βαλμένοι εκεί που πρέπει. Απ' αυτή την άποψη την ιστορική να πούμε - το έργο είναι αξιοσημείωτο. Ένα μόνο δεν θα μπορούσε κανείς να βεβαιώσει: αν αυτά όλα έχουν διαλεχθή καλά, αν είναι όσα χρειάζονται για να χαρακτηρίσουν τον άνθρωπο Μπάϋρον, αν όλες αυτές οι εικόνες αποτελούν σύνολον επιβλητικόν και ενδιαφέρον, κι αν όλες είναι ενδιαφέρουσες «αυταί καθ' εαυτάς» σαν κομμάτια αυτοτελή.

Κατά τη γνώμη μου, ο πρόλογος πρέπει ν' αφαιρεθή, όχι για τεχνικούς λόγους όπως λέει ο συγγραφέας αλλά για ουσιαστικούς.

Η εικόνα όμως του συμποσίου των «καλογήρων» με το κρανίο για ποτήρι και με τα κορίτσια στο τέλος' η εικόνα στην Αθήνα με τον Σαρή και την Τερέζα Μακρή' μια δυο από τις εικόνες στην Αγγλία' η εικόνα στη Βενετία με τη Φορναρίνα και το Σέλλεϋ' και προπάντων η τελευταία στο Μεσολόγγι με την αναγγελία του θανάτου και την εμφάνιση του Μπάϋρον στη νεκρική κλίνη (φινάλε) είναι ωραίες εικόνες που δάκναν εντύπωση στο θέατρον.

Το συμπέρασμά μου είναι ότι ο «Μπάϋρον», πρώτα πρώτα για το θέμα του, έπειτα για την αρκετά επιτυχημένη κατασκευή του, μπορεί να γίνη δεκτός, υπό τον όρον να παραδεχθή ο συγγραφέας τις τροποποιήσεις που θα του επρότειναν ο κ. Διευθυντής και ο κ. Σκηνοθέτης και να το επεξεργασθή σύμφωνα με τις υποδείξεις τους. Οπωσδήποτε, το έργο, ένεκα της μεγάλης δαπάνης που απαιτεί και της μεγάλης σειράς παραστάσεων που θα μπορούσε να κάμψ, δεν είναι δυνατό να παιχθή μέσα σ' αυτή την περίοδο. Υποδέτω όμως ότι ο συγγραφέας δεν δάχη αντίρρηση να φυλαχθή για την επομένη.

Εισήγηση ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ στο Διοικητικό Συμβούλιο του «ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ» για το έργο του Αλέκου Λιδωρίκη «ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ».

Ένας νέος - ο κ. Αλέκος Μ. Λιδωρίκης - έδωσε προχθές το πρώτο του θεατρικό έργο, κι είχε μια ωραία επιτυχία. Σύντομα, ελπίζει, νάχη κι άλλη. Κι αυτό είναι πάρα πολύ ευχάριστο. Αλήθεια, ο νέος συγγραφέας μ' ενδιαφέρει και σα γυιός παλνού αγαπητού μου συναδέλφου,

Λαίδη Αὐγούστα Λεὶ ἰ
Παξινού 1934

Η Κατίνα Παξινού που ενσάρκωσε την αδελφή του Βύρωνα, Λαίδη Αυγούστα Λεϊ, σε φωτογραφία της αφιερωμένη στο συγγραφέα.

ευγενικός και συμπαθητικός ο ίδιος, γεμάτος διάκριση, σεβασμό και μετριοφροσύνη. Αλλά το ίδιο θα χαιρόμουν για την επιτυχία της «Μεγάλης Στιγμής» κι αν ο νέος συγγραφέας μου ήταν άγνωστος και ξένος. Γιατί η προσωπική συμπάθεια ή αντιπάθεια - κι ομολογώ ότι δεν συμπαθώ καθόλου κάποιους νέους γεμάτους οίηση και φούμαρα - δεν παίζει εδώ κανένα ρόλο. Εκείνο που μ' ενδιαφέρει - όπως ετόνισα και προ ολίγου απ' αυτή τη στήλη - είναι να φανούν νέοι συγγραφείς, ικανοί ν' αντικαταστήσουν μια μερα τους παλπούς που φεύγουν. Η λογοτεχνία μας γενικά, και το θέατρό μας ιδιαίτερος έχουν μεγάλη ανάγκη από νέο αίμα. Κι από τους νέους που φάνηκαν στο θέατρο από την εποχή που οι άνθρωποι της γενιάς μου άρχισαν να θεωρούνται παλποί - δηλαδή τα τελευταία είκοσι χρόνια - ο κ. Αλέκος Λιδωρίκης μου έδωσε τις μεγαλύτερες ελπίδες. Δεν είναι, μου φαίνεται, από κείνους που λάμπουν μια στιγμή και σβύνουν σα μετέωρα. Έχει αληθινό ταλέντο και γι' αυτό δεν ποζάρει για μεγαλοφυΐς. Δεν βγαίνει φωνάζοντας ότι θα γκρεμισί και θ' αναδημιουργήσῃ. Δεν θα περιορισθῇ στο κλασικό «άπαντον». Εργάζεται και θα εργασθῇ. Εξελίσσεται και θα εξελιχθῇ.

Για πόσους οι ελπίδες μου διαγεύσθηκαν ως τώρα! Πόσες φορές η χαρά μου για μια πρώτη επιτυχία βγήκε μάταιη! Είναι περιπτώ ν' αναφέρω ονόματα, ξεχασμένα άλλωστε από χρόνια. Αλλά εγώ θυμούμαι πέντε τουλάχιστο νέους, που ενώ το πρώτο τους - μερικών και το δεύτερο - θεατρικό έργο εκίνησε τη γενική προσοχή και χαιρετίσθηκε σαν ένα ευοίωνο πρωτόλειο, δεν είχαν καμιά συνέχεια, καμιά εξέλιξη. Κι ή σώπασαν αμέσως, ή ξαναγύρισαν στην αφάνεια αφού έδωσαν ένα-δυο ακόμα έργα γελοία. Μερικών από τους νέους αυτούς τα πρώτα έργα παίχθηκαν κατά σύσταση δική μου και, σα να λέμε, υπ' ευθύνη μου. Γιατί οι διασάρχει δεν τολμούσαν να τ' ανεβάσουν κι έπρεπε, για μια δοκιμή, νάχουν οπωσδήποτε μια ενθάρρυνση. Τους την έδινα πρόθυμα. Γιατ' είχα, όπως κι έχω ακόμα, την ιδέα ότι οι νέοι πρέπει να υποστηρίζονται με κάθε δυσία. Αλλά το ξαναλέω: οι περισσότεροι απ' αυτούς που σύστησα κι ενθάρρυνα, μ' έβγαλαν γυυή. Αλλά κι όσοι κάτι έκαναν μετά το πρώτο τους έργο, που είχε είτε πραγματική, είτε απλώς επιτυχία εκτιμήσεως - συζῆ ν' εστίμ - δεν έκαναν όμως ύστερα και το σπουδαίο εκεί που ελπίσαμε απ' αυτούς και περιμέναμε.

Είμαι βέβαιος ότι ο κ. Λιδωρίκης θα δειχθῇ εξαιρετικός. Η «Μεγάλη στιγμή», που δόθηκε στο θέατρο Αλίκης, καθώς και ο «Μπάϋρον» που θα δοθῇ τον χειμώνα στο Εθνικό, μας εγγυώνται. Δεν είναι απλώς ωραία πρωτόλεια, που στέκονται στη σκηνή κι αρέσουν. Είναι κι έργα που δείχνουν ότι ο νέος συγγραφέας έχει μέσα του φωτιά που δεν θα την αφήσει να σβύσει.

Κι αυτό το καταλαβαίνουμε προπάντων γιατί τα έργα αυτά δεν έχουν τίποτα το σπασμωδικό, όπως συνήθως τα έργα των νέων, τίποτα το εξωφρενικό και το αφηνιασμένο. Είναι γραμμένα με συλλογή, με περίσκεψη, με υπομονή, με σύστημα. Είναι έργα ανθρώπου που ξέρει να εργάζεται και που δεν μπορεί παρά να εργασθῇ.

Ήταν μια ωραία βραδυά η προχθεσινή στο θέατρο Αλίκης. Φυσικά ο κόσμος - κι ήταν πολύς - πήγε με μεγάλο ενδιαφέρον, με ζωηρή περιέργεια, αλλά και με κάποιο δισταγμό: Νέος συγγραφέας. Τι θα ήταν;... Αλλά ευθύς από την πρώτη πράξη φάνηκε η επιτυχία, φάνηκε το έργο. Κι ο κόσμος της πρώτης κυριεύθηκε από χαρά. Ναι, από χαρά. Την έβλεπα ολοφάνερα σ' όλα τα πρόσωπα, εις τα νεανικά και τα γεροντικά. Γιατί κι ο κόσμος δέλει να βγαίνουν νέοι συγγραφείς κι ο κόσμος αισθάνεται την ανάγκη που αισθανόμαστε μεις κι ο κόσμος εννοεί ότι αυτό είναι καλό για τον τόπο - για την πρόοδό του, τον πολιτισμό του, το μελλοντικό του μεγαλείο... Σήμερα ξέρουν πια και τα μικρά παιδιά ότι το λαμπρότερο δείγμα του πολιτισμού ενός τόπου είναι η λογοτεχνία του, το θέατρό του, η τέχνη του. Και τι γίνονται όλ' αυτά, όταν δεν παρουσιάζονται ολοένα νέοι;

2 Σεπτεμβρίου 1933

Αγαπητοί μου,

Ένας νέος παρουσιάσθηκε αυτές τις ημέρες με το πρώτο του έργο στο θέατρο κι είχε μια θριαμβευτική επιτυχία. Το έργο του ονομάζεται «Η μεγάλη στιγμή». Αλλά μπορούμε να πούμε πως ήταν επίσης μια μεγάλη στιγμή αυτή που μας αποκαλύφθηκε ο νέος συγγραφέας. Το Θέατρο Αλίκης, εκείνο το βράδυ, είχε γεμίσει ασφυκτικά. Ο κόσμος πήγε με πολλές ελπίδες - ένα σοβαρό θέατρο σαν της Αλίκης δεν θα δεχόταν βέβαια να παίξῃ έργο νέου, πρωτόλειο, αν δεν είχε κάποια αξία - αλλά και με αμφιβολίες, με δισταγμούς. Πραγματικώς δεν είχαν γελαστεί οι ηθοποιοί; Πραγματικώς το έργο είχε αξία κι ο νέος συγγραφέας ταλέντο; Ή του το έπαιζαν γιατί ήταν φίλος τους, δημοσιογράφος και γνωστός στην κοινωνία σα γιος του κ. Μιλτιάδη Λιδωρίκη, συγγραφέα κι αυτού, προέδρου άλλοτε της Εταιρείας των Θεατρικών Συγγραφέων;...

Αλλά οι αμφιβολίες διαλύθηκαν μόλις σχεδόν άνοιξε η αυλαία. Ο κόσμος βρέθηκε μπροστά σ' έργο, μπροστά σε ταλέντο. Το είδε, το κατάλαβε, το αιστάνθηκε. Και στο φινάλε της πρώτης πράξης, πριν μάλιστα κλείσει ακόμη η αυλαία, ξέσπασε, γεμάτος χαρά κι ενθουσιασμό, σε ζωηρότητα χειροκροτήματα. Φώναξε και το συγγραφέα επίμονα. Κι η αυλαία ξανάνοιξε, κι ο νέος συγγραφέας, ο κ. Αλέκος Λιδωρίκης, βγήκε στη σκηνή. Τον καταχειροκρότησαν. Κι αυτή ήταν η αληθινή μεγάλη στιγμή: Η στιγμή που το κοινό, χαρούμενο κι ενθουσιασμένο, αναγνώριζε και καθιέρωνε ένα νέο Έλληνα θεατρικό συγγραφέα.

Απ' αυτή τη στιγμή φάνηκε η επιτυχία, ο θρίαμβος της «Μεγάλης Στιγμής». Έτσι ωραία πήγε το έργο ως το τέλος. Την άλλη μέρα και την άλλη, όλες οι εφημερίδες, απογευματινές και πρωϊνές, έγραψαν επαινετικώτατα. Οι κριτικές αυτές, και προπάντων οι θεατές της πρώτης - η ζωντανή ρεκλάμα - έστειλαν και άλλους πολλούς. Κάθε βράδυ τώρα το Θέατρο Αλίκης είναι γεμάτο, πιο γεμάτο κάποτε κι από την πρώτη. Κι οι παραστάσεις της «Μεγάλης Στιγμής» εξακολουθούν. Στη γενική δοκιμή, όπου πήγα από ενδιαφέρον και για το νέο συγγραφέα και για το διάσσο, έβαλα στοιχείο με την Αλίκη πως το έργο θα παιχθῇ συνεχώς τρεις εβδομάδες το λιγότερο. Τώρα είμαι βέβαιος πως θα το κερδίσω.

Πολύ ευχάριστο πράγμα να παρουσιάζονται νέοι συγγραφείς με ταλέντο και για όλο τον κόσμο βέβαια, αλλά προπάντων για μας τους παλιούς. Τα τελευταία χρόνια ήμαστε απελπισμένοι. Φοβόμαστε πως θα μέναμε χωρίς συνέχεια, χωρίς διαδόχους. Κι ακόμα, επειδή είχαμε απομείνει λίγοι, δυο-τρεις και φαινόμαστε πάντα όλο οι ίδιοι, όλο εμείς κι εμείς, φοβόμαστε πως ο κόσμος επιτέλους θα μας βαριόταν. «Ωχ αδερφέ - θάλεγε - όλο Συναδινό θα βλέπουμε, όλο Μωραϊτίνη, όλο Ξενόπουλο; Ας βγῇ και κανένας άλλος!». Μ' άλλοι δεν έβγαίναν. Ο Μελάς, ο Χορν, που είναι ύστερ' από μας, έχουν χρόνια να παρουσιάσουν νέο έργο. Κι από τους πιο νέους, δυο μόνο μπόρεσαν να σταθούν: ο Μπόγγρης κι ο Ιωαννόπουλος. Αλλά να, τώρα προσδέεται σ' αυτούς κι ο νεώτερος - εικοσιπέντε μόλις χρονών - ο Αλέκος Λιδωρίκης. Κι από την πρώτη του εμφάνιση εμπνέει τις πιο μεγάλες και τις πιο βάσιμες ελπίδες.

Έχει ταλέντο γερό. Δεν είναι από κείνους που λάμπουν μια στιγμή σα μετέωρα κι έπειτα σβύνουν. Αυτός θα εργασθῇ, θα επιμείνῃ, θα εξελιχθῇ. Εκτός από τη «Μεγάλη στιγμή», έχει κιάλας γράψει κι άλλο θεατρικό! Είναι ο «Μπάϋρον» όπου παρουσιάζει σε πολλές εικόνες όλη τη ζωή του μεγάλου Άγγλου ποιητή. Ωραίο έργο, που έγινε δεκτό στο Εθνικό Θέατρο και θα παιχθῇ το χειμώνα. Σύντομα λοιπόν δάχη και δεύτερη επιτυχία ο νέος συγγραφέας.

Και δάχη κι άλλες ακόμα πολλές.

Το συμπεραίνω γιατί τον γνωρίζω καλά. Είν' ένας πολύ συμπαθητικός νέος, γεμάτος σεμνότητα και μετριοφροσύνη. Εργάζεται χωρίς φούμαρα. Δεν βρίζει, δεν περιφροει, δεν φω-

νάζει μαζί με κάποιους άλλους στα καφενεία ή στα περιοδικάκια των νέων: «Ελάτε να φάμε τους παλιούς! Είναι καιρός να βγουν πια απ' τη μέση». Ο νέος Λιδωρίκης ξέρει καλά πως οι παλιοί δεν τρώγονται με λόγια. Για να βγουν απ' τη μέση, χρειάζονται έργα περισσότερα και καλύτερα απ' τα δικά τους. Αλλά και βγαλμένοι απ' τη μέση, πάντα είναι και μένουσες βαστοί. Αυτοί προηγήθηκαν, αυτοί άνοιξαν το δρόμο. Δεν τους βρίζουν, δεν τους περιφρονούν, δεν τους αρνούνται τη θέση τους στην Ιστορία της Λογοτεχνίας και την επίδρασή τους στη διαμόρφωσή της, στην εξέλιξή της, στην πρόοδό της. Μόνο νέοι, που δεν είναι ικανοί να κάμουν τίποτα, μπορούν ν' ασεβούν στους παλιούς. Οι νέοι, που έχουν αληθινή αξία και κάνουν και θα κάμουν κάτι γενναίο, είναι γεμάτοι ευλάβεια.

Για τη «Μεγάλη στιγμή» δεν πρέπει να σας πω περισσότερα. Η υπόθεση κι η ιδέα του έργου δεν είναι πράγματα που ενδιαφέρουν τον κύκλο μας. Το πιο ενδιαφέρον για μας είναι η εμφάνιση ενός νέου συγγραφέα με ταλέντο, μ' επιτυχία και μ' αναγνώριση. Κι αυτό θέλω να τονίσω. Όταν ένας νέος έχει αξία, όταν παρουσιάζει έργα καλά, δεν μπορεί παρά να υποστηριχθεί. Κι απόδειξη ο νέος Λιδωρίκης, που το πρώτο έργο παίχθηκε στο σοβαρό Θέατρο Αλικίας, και το δεύτερο θα παιχθεί στο Εθνικό. Η ίδια τους η αξία υποστηρίζει τους νέους. Αλλά όταν δεν υπάρχει αξία, παρά μόνο μουντζουρωμένα χαρτιά και μεγάλες φιλοδοξίες, τι να τους κάμουμε και μεις;

Σας ασπάζομαι

ΦΑΙΔΩΝ

Διάπλασις των Παίδων: ο Γρηγόριος Ξενόπουλος χαιρετίζει την εμφάνιση του νέου θεατρικού συγγραφέα και «Διαπλάσσοπουλου» ΑΛΕΚΟΥ ΛΙΔΩΡΙΚΗ.

Αλέκος Λιδωρίκης

Κουβεντιάζοντας με τον Φαίδωνα

Προ ολίγων ημερών, μιλώντας σε μια συνέντευξή μου από την Τηλεόραση του Ε.Ι.Ρ., αναθυμήθηκα, πάνω απ' όλα, τον άνθρωπο Ξενόπουλο, που η μοίρα με αξίωσε ν' αντικρουστώ μαζί του σε διάφορες φάσεις της ζωής μου.

Δεν μίλησα προχθές, ούτε θα γράψω σήμερα για το έργο του ανθρώπου που έζησε μόνο με τη μαγεία της πέννας του, αυτής της πέννας που τόσες φορές απείλησε πως θα την «σπάσει», γεμάτος πικρία και χολωμένος ως τα κατάβαθα του είναι του για τις κακές, βίαιες και άδικες — τόσο συχνά — επιθέσεις και κριτικές ενάντια στην ανεξάντλητη προσπάθειά του. Χρειάζονται ώρες να μιλάς για το έργο αυτό και αναρίθμητες σελίδες για να το ιστορήσεις και να το αναλύσεις με κάποια ευσυνειδησία. Πού χρόνος και πού χώρος!

Γι' αυτό περιορίσθηκα — και τώρα περιορίζομαι και πάλι — σε μερικά στιγμιότυπα, ορισμένα «φλας» απ' τη ζωή του, που έτυχε να βρεθώ κοντά σ' αυτήν, παιδί, θεατρογεννημένος νέος κι αργότερα πολεμιστής στον ίδιο τομέα του θεάτρου, που είχε κι αυτός διαλέξει σαν κύρια ενασχόληση και κύριο πόθο της μαχητικής ύπαρξής του.

Δώδεκα χρόνων — «Διαπλάσσοπουλο» στα 1919. Ήμουν αδαμαστής του τότε από το περιοδικάκι που γαλουχούσε με την πολύτιμη ύλη του όλα τα σχολιάροπαιδα, που μεγαλώνανε στο διάστημα του πρώτου παγκόσμιου πολέμου. Για μένα οι «Επιστολές» του στη «Διάπλαση», που τις υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Φαίδων» κάτω από δυό λέξεις: «Σας ασπάζομαι», για μένα τα χρονογραφημάτια αυτά, που απευδύνονταν με τόση αγάπη, τόση σαφήνεια και τόση μαεστρία στον παιδόκοσμο, ήτανε η κυριότερη πνευματική τροφή μου. Ο Φαίδων μας παρότρυνε, μας κέντριζε για δράση. Και μας εμψύχωνε για να ακονίζουμε τις κάποιες, μες στη δειλή τους γέννηση, ικανότητες για γράψιμο, που υποπτεύομαστε πως είχαμε. Στέλναμε στη «Διάπλαση» (κι εμπιστευόμαστε στην κρίση και στην...αντοχή του), ποιημάτια, πεζοτράγουδα, όλα τα φιδόρα που κατέβαζε η εξημμένη παιδική μας φαντασία. Και δίπλα σ' αυτά παίρναμε μέρος στις Μικρές Αγγελίες, στην άλληλογραφία, με πρόγραμμα να συνδεθούμε μεταξύ μας — έστω και από μακριά — εμείς τα Διαπλάσσοπουλα με τις αγνές φιλοδοξίες και τα μεγάλα όνειρα!

Ήμουν ο «Μεφιστοφελής»! Με το σατανικό αυτό ψευδώνυμο βομβάρδιζα τις στήλες της «Διαπλάσεως» και κάποτε, όταν ο Φαίδων με μνημόνευσε για μια μικρή συνεργασία μου, αισθάνθηκα ότι ανήκα πια στο Πάνθεον της πατρίδας μου!

Όσοι ήρθε η μεγάλη μέρα. Μια μέρα του 1919. Μια μέρα που ο αζέχαστος πατέρας μου Μιλτιάδης, παρουσίαζε (σαν ιδρυτής της «Εταιρίας Ελληνικού Θεάτρου») στα Ολύμπια πρώτη φορά — το έργο του Ξενόπουλου «Οι φοιτηταί». Θεέ μου, τι μέρα! Σε κάποιο κάθισμα του αμφιθεάτρου — σκασιάρχης από το σχολείο του Μακρή — πιστός να παρακολουθώ τις δοκιμές και να τρυπώνω στα παρασκήνια έπειτα, για να κοιτάξω από μακριά αυτό τον κύριο που — πρώτη φορά — δά' βλεπα θεάτρό του.

Τι μέρα. Τι παράσταση. Θάνος: ο Αιμίλιος Βεάκης. Τάσος: ο Περικλής Γαβριηλίδης. Βασός: ο Μιχαήλ Κωνσταντίνου. Πλάτωνας, ο ισόβιος φοιτητής: ο Κώστας Μουστάκας. Και ένα θαύμα δροσσίας και χάριτος εκείνη, η Φανίτσα: η Νίνα Κόκκου, που είναι σήμερα η χήρα του μακαρίτη πια συναδέλφου Κώστα Αθάνατου. Και ποιος ο δρυλικός κλητήρας Μπάρμπα Γιώργης. Ποιος: Πάντα ο Νέζερ... Ο Χριστόφορος! Ο αμίμητος... Σκεφθήτε: σαράντα οκτώ χρονάκια πριν!

Γεύθηκα με την πυρετική ηδονή που γεύεται ένα δωδεκάχρονο παιδί την πρώτη αισθηματική (αγρία — όπως την ένοιωσα!) περιπέτεια των «μεγάλων». Κι ύστερα έτρεξα πάνω στη σκηνή που ο Ξενόπουλος εισέπραττε, ευτυχισμένος και χαμογελαστός, τα όσα συγχαρητήρια του

αξιζαν

Κύριε Φαίδων... Κύριε Φαίδων... Είμαι ο «Μεφιστοφελής»!

Με κοιτάξε με τα ερευνητικά, διαπεραστικά του μάτια:

Της «Διαπλάσεως».

Ναι, κύριε Φαίδων Ξενόπουλε... Έχω γράψει κι εγώ ένα έργο!

Με κοιτάξε πιο παραξενεμένος τώρα ο Ξενόπουλος:

Στασου, παιδί μου... Είσαι...

Ήταν η ώρα να παρέμβει ο πατέρας μου:

- Μην τον ακούς, Γρηγόρη... Είναι ο γιος μου!

Α' γέλασε τότε με συμπάθεια εκείνος. Τώρα εξηγείται γιατί είναι... Μεφιστοφελής και γιατί γραφει έργα! Έλα, παιδί μου, να με δεις και φέρε και το εργάκι σου...

Πήγα. Τον είδα στο παλιό, στο γηραλέο διαμέρισμά του της οδού Ευριπίδου. Όλα ήταν εκεί μέσα. Το εργαστήριό του, η «Διαπλάση των Παίδων», πηγή κάθε έμπνευσης, κάθε πρωτοβουλίας, χειρόγραφα, βιβλία, σημειώσεις: ανάκατα πάνω στο γραφείο σκορπισμένα, όπως και η πένα που χάρασε με γράμματα μικρά, μα καλλιγραφικά, τις σκέψεις, τις κρίσεις, τα φωτεινά πετάγματα της φαντασίας του δασκάλου. Του πήγα και το έργο. Τρίπρακτο σε δώδεκα σελίδες! Δεν γέλασε, δεν ειρωνεύθηκε, δεν πίκρανε τον... τολμηρό νεοσσό. Νουθέτησε, συμβούλεψε και σύστησε: υπομονή και εργασία.

Εκεί κοντά, στη θορυβώδη και ρυπαρή οδό Αθηνάς, μάδαμε τόσο εγώ, όσο και ο καλός συναδέλφος Δημήτρης Ιωαννόπουλος, τα πρώτα κύρια γράμματα της Τέχνης μας. Πριν 26 χρόνια - Δεκέμβριος του 1941 - σε μια εκατοστή παράσταση του έργου μου «Μια ζωή είν' αυτή» που μίλησαν τμητικά για μένα ο Σπύρος Μελάς και ο Ιωαννόπουλος, ανάμεσα σε άλλα, είπε κι αυτά τα παρακάτω ο δεύτερος:

«Έχει περάσει πολύς καιρός από τότε. Σχεδόν 20 χρόνια. Μια συντροφιά νέων παιδιών, μαθητών του γυμνασίου και κοριτσιών από καλά σπίτια της Αθήνας, ενώθηκαν σε μια ερασιτεχνική ομάδα. Η ομάδα αυτή θα έπαιζε διάφορες κωμωδίες και δραματάκια σε φιλικά σπίτια και σε θέατρα ακόμα, για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Την κίνηση αυτή την βοηθούσε και την ενεγύχωνε ο πρώτος δάσκαλος όλων μας: ο Γρηγόριος Ξενόπουλος. Και δεν την ενεγύχωνε μόνον. Της παραχωρούσε και στέγη, το σπίτι του. Και πρωταγωνίστριες: τις δυο του κόρες!».

Πέρασαν άλλα 10 χρόνια... Πέρασαν... Από τα 1933, (μα και νωρίτερα), που παρουσιάσθηκε η «Μεγάλη Στιγμή», από τον Κώστα Μουσουρή, αρχίζουν οι αγάπες αλλά και οι κονταρομαχίες με το «δάσκαλο». Θερμός χαιρετισμός του για το πρώτο έργο μου, εισήγησή του για το ανέβασμα του «Λόρδου Βύρωνα» στο Εθνικό μας Θέατρο στα 1934, με σκηνοθεσία του Φώτου Πολίτη κι έπειτα κάποιες συννεφιές... Στο «Εδώ θα μείνουμε για πάντα» (είμαστε πια στον ίδιο στίβο!) δεν μου χαμογελάει πια. Σε τρανταχτή επιφυλλίδα του φωνάζει: «Όχι έργα με δέση», «Μη γενικεύετε!». Ο νεαρός ακόμα συγγραφέας χυμιάει τότε στο δάσκαλο! Και ο δάσκαλος σε δευτερολογία του, πεισμώνοντας, κακομεταχειρίζεται το μαθητή...

Πόσο μακρὰ είν' όλ' αυτά και πόσο πρόσκαιροι και αδικαιολόγητοι οι θυμοί της ώρας. Και πόσο μετανιωμένος τώρα ο μαθητής για όσα απάντησε στη δευτερολογία του δασκάλου...

Τρία χρόνια μετά... κι έπειτα τέσσερα, ο αγαθότατος στο βάθος του Ξενόπουλος, ο αγίκορος, ο ανεξήγητα καμιά φορά ζηλόφθονος «φθασμένος», ξαναχαρίζει ροδοπέταλα αγάπης και τιμής στο νέο που είχε πληγώσει.

Κρατάω μέσα στο αρχείο μου τα όσα ωραία έγραψε για το «Ένας Ιππότης στον καιρό μας», για το «Παντού τα πάντα» και για την «Έξοδο κινδύνου». Κι ακόμα κρατάω ένα επισκεπτήριο του με ημερομηνία 2 Δεκεμβρίου 1941:

«Αγαπτέ μου Αλέκο.

Θερμότατα συγχαρητήρια για την 100η του ωραίου σου έργου. Λυπήθηκα πολύ που δεν μπόρεσα ν' ανταποκριθώ στην ευγενική σου πρόσκληση. Αλλά η παράσταση θα τελειώνει αργά και δεν θα έβλεπα να γυρίσω. Δεν είμαι πια νεος και υιαν δεν υπάρχει φωτισμός, ταξί ή τουλάχιστον τραμ ως το σπίτι μου, δεν μπορώ να κυκλοφορώ. Πίστεψε όμως πως νοερώς ήμουν μαζί σου και συμμερίσθηκα όλη την δικιά σου χαρά. Σου εύχομαι πολλούς ακόμα ίδιους και ανώτερους θριάμβους και σε φιλώ.

Γρηγόριος Ξενόπουλος»

Ο «αυθάδης» νέος πήγε σε λίγες μέρες και ευχαρίστησε το δάσκαλο. Έρριξε μια ματιά, ολοτριγυρά του κι αποχαιρέτισε το σπίτι, το γραφείο, που έπειτ' από λίγο, δεν θα υπήρχαν πια...

Η Μαύρη Κατοχή και οι συνέπειές της τίναξαν στον αέρα το άντρο του πολυκύμαντου Ζακυνθινού.

Το θάνατό του τον έμαθα αργότερα, σαν ήμουν στην Αμερική. Τα μάτια έκλεισαν με αληθινή οδύνη και αναθυμώθηκαν τα τελευταία λόγια του:— Δώσε ό,τι μπορείς όσο ακόμα είσαι νέος... Μην περιμένεις... Δεν έχει αύριο. Αλέκο... Ή μήπως δεν το ξέρεις:...

Δάσκαλε, πόσο δίκιο είχες... Τόμαθα τόσο αργά!

Εφ. «Απογευματινή» 8.1.68

Αγαπτέ μου Αλέκο, 2 Δεκεμ. 1941
 Θεραπεύετα συγχαρητήρια για το 100^ο έργο σου
 έργο σου έργου. Λυπήθηκα πολύ που δεν μπόρεσα να
 κυκλοφορώ. Πίστεψε όμως πως νοερώς ήμουν μαζί σου
 και συμμερίσθηκα όλη την δικιά σου χαρά. Σου εύχομαι
 πολλούς ακόμα ίδιους και ανώτερους θριάμβους και σε φιλώ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
 ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ, 42
 ΑΘΗΝΑΙ

Νέ' δέ' έγρασα να' γράψω. Δέ' έγρασα σε κ
 σεις, κι' έλα δέ' όσα'ρχαι ενδεομής, λαί'
 ή' λογική'λα λαί' ή' έ' σ'οι'ε μου, ~~από~~
 δέ' μοι'αυ' να' αυγο'ε'ε'ε'. Πί'αυ'ε'ε'ε'
 σ'ή' ν'α'ε'ε' ή'μ'αυ' σ'ή' σ'α'μ'ε'ε'ε'ε'
 ή'μ' α'ί' δ'ί'α' σ'α' χαρά'. Δέ' εύχομαι σ'α'χ'ός
 α'ί'ε'ε'ε' ή' δ'ί'α' σ'ή' α'ί'ε'ε'ε'ε' ε'ε'ε'ε' α'ί'
 δέ' ε'ε'ε' ε'ε'ε'ε'ε'

Το επισκεπτήριο του Γρηγ. Ξενόπουλου

Όταν μιλάμε για το Νεοελληνικό Θέατρο μοιραία κάνουμε ένα διαχωρισμό του Ελληνικού Θεάτρου που συνδέεται με τους άμεσα μετεπαναστατικούς χρόνους ως σήμερα και του αρχαίου – του κλασικού – θεάτρου, της τραγωδίας και αττικής κωμωδίας.

Δεν αγνοούμε βέβαια ότι μεταξύ των δύο αυτών περιόδων μεσολαβούν κάποια σκιρτήματα – κάποτε και σημαντικά – θεατρικής δημιουργίας, όπως κάποια βυζαντινά μυστήρια και ορισμένα κρητικά έπη του Κορνάρου ή και του Χορτάση, αλλά η σημερινή μας ομιλία είναι αφιερωμένη – κι αυτό όσο γίνεται πιο σύντομα κατ' ανάγκη και πιο περιεκτικά – στο καινούργιο θέατρό μας, αυτό που ξεπήδησε δειλά στην αρχή, ακολουθώντας τον αναγεννητικό δρόμο που πήρε το έθνος...

Δεν είναι τόσο εύκολη υπόθεση... αλλά θα την επιχειρήσουμε μαζί με την αγάπη σας, γιατί το θέμα δεν είναι άμοιρο ενδιαφέροντος.

Απ' το Ζαμπέλιο δ' αρχίσουμε που έπαιξε ρόλο και σαν μαχητική πολιτική φυσιογνωμία προεπαναστατικά, έναν από τους δασκάλους του γένους, που όμως βρήκε καιρό και για το θέατρο, κυρίως με έργα ιστορικά, που ήταν κάπως επηρεασμένα απ' την Ιταλική, βαρύγδουπη τότε και φραστικά πολυγαρνιρισμένη, φιλολογία αλλά που είχανε ταυτόχρονα και σπέρματα μέσα τους γνήσιου ενθουσιασμού όσο και ποιητικής αλήθειας.

Μεγαλόστομος ο ποιητής, με γλώσσα βαριά καθαρευουσιάνικη προς την αρχαϊζουσα, συχνά σχολαστικός και πάντα βερμπαλιστής, ωστόσο άφησε σαν το πιο αντιπροσωπευτικό του έργο τον «**Τιμολέοντα**» που πρωτοπαίχθηκε στα 1818 επί Τουρκοκρατίας ακόμα. Ύστερα από την απελευθέρωση τα κείμενά του για αρκετό καιρό απασχολούσαν τους πρώτους – πρόχειρους βέβαια – ελεύθερους ελληνικούς διάσους και το διαφορετικό κατά καιρούς κοινό τους.

Τώρα τι καταλάβαιναν οι απλοϊκοί θεατές από τα «Ω! τλήμων» ή «ώ! τάλαινα» ή τα τόσο φωσφορούχα! «Διαλάμπεις ως περινούστατος φωτί αστήρ, ός καταυγάζει τους ερεβώδεις δρυμούς των σκολιών μοι λυχνικών φαραγγών» έ! εδώ είναι άλλη υπόθεση.

Δεν απομένει σήμερα τίποτα από το Ζαμπέλιο, για παράσταση εννοώ... Για άμεση επαφή με το κοινό. Απηρχαιωμένος, δεινοσαυρικός, βρίσκεται σε σκονισμένα ράφια βιβλιοθηκών, όπου ο σπουδαστής μπορεί να επικοινωνήσει μαζί του, το ίδιο όπως οι πνευματιστές και οι υπνωτιστές επιχειρούν να βρουν κάποια ζωή από τους νεκρούς, ζωή που είναι αμφίβολο αν υπάρχει.

Αλλά αν δεν επέζησε ο Ζαμπέλιος σαν κάτι το πρωταρχικά αντιπροσωπευτικό για το καινούργιο θέατρό μας, υπάρχουνε κάποιοι μεταγενέστεροί του που το επέτυχαν, με ολοκληρωτική επιτυχία, αλλά πάλι ο καθένας απ' αυτούς μ' ένα μονάχα έργο. Δύο είναι οι κύριοι, οι κυριότατοι παράγοντες, που ασφαλώς δε θα σας είναι άγνωστοι. **Αντώνιος Μάτεσης** είναι ο ένας (1794-1875) και **Δημήτριος Βυζάντιος** (1790-1853) ο δεύτερος. Του πρώτου το έρ-

γο είναι ο «Βασιλικός» ο αμίμητος, ο τρισχαριτωμένος, δραματικός αλλά και παιχνιδιάρης, έργο άρτιο, μεστό από φως και αλήθεια, έντονες – αληθινά ανθρώπινες – δραματικές σκηνές χωρίς να του απολείπει το πηγαίο χιούμορ, το αλάτι της ζωής... Ίσως όχι και άδικα ο «Βασιλικός» θεωρείται από πολλούς μελετητές σαν το καλύτερο έργο του σύγχρονου, (αρχίζοντας πάντα από το 1821), Ελληνικού Θεάτρου ως τη στιγμή που – όπως θα δούμε παρακάτω – ξεπρόβαλε η γενιά του 1900 για να ζητήσει τα πρωτεία στη νέα ιεραρχία που γραφόταν.

Πάντως η επιτυχία του «Βασιλικού» πέρασε τον αιώνα και μέχρι τώρα τελευταία, κάθε παράστασή του (και από κρατικές και από ελεύθερες σκηνές), σημειώνει δρίαμβο. Το έργο απόμεινε περίπου αθάνατο. Όπως και η δίδυμη αδελφή του: «Η Βαβυλωνία» του Βυζάντιου. Ο Ροΐδης κάποτε την είχε χαρακτηρίσει σαν «μεγαλειώδη παρλαπίπαν». Και είναι: Το τι δεν γίνεται απάνω στη σκηνή μ' αυτή την κωμωδία ηδών και χαρακτήρων. Και το τι λέγεται. Φαρσάρα τεραστίας ολκής! Αλλά με πόσο νόημα, πόσο ζουμί...

Όλες οι ελληνικές «φυλές» (φυλές σε εισαγωγικά) ανταμώνονται κάτω από τους προβολείς της ράμπας. Πελοποννήσιοι και Μωραΐτες, Ανατολίτες, Χιώτες και Κρητικοί, Ζακυνθιοί και Αρβανιταίοι, Βορειοηπειρώτες, Λογιότατοι και Αστυνομικοί, κοπέλλες όμορφες και μορφονιοί. Σε μιά λοκάντα (χάνι... μετεπαναστατών), συναντιούνται οι Έλληνες από κάθε γωνιά της ελευθερωμένης χώρας τους. Καθένας με τα χούγια του και προπαντός με τους γλωσσικούς ιδιοματισμούς του. Ο Πύργος της Βαβέλ... Οι Έλληνες, κατά βάσιν, δύσκολα συνεννοούμεθα και όταν μιλάμε την ίδια γλώσσα. Για βάλτε με το νου σας τι γίνεται όταν μιλάει ο καθένας τη δική του, τη διαφορετική...

Ο Λογιότατος ζητάει **νυμφοκοκόζωμον**. Ξέρετε τί είναι αυτό; Για ρωτήστε... Καφές!!

Ο ένας μιλάει για «πριντζ η επανάσταση...» και όλοι γάχνουν για τον πρίγκηπα Αναστάση. Αλλά ο άνθρωπος πούχει μιλήσει θέλει να εξηγήσει κάτι που έγινε πριν απ' την επανάσταση. Ο Κρητικός βλέπει τους άλλους σαν κατακαθισμένα πρόσωπα, πολύ μείλιχα, πολύ ήρεμα, τους θέλει ζωντανότερους και τους αποκαλεί «Κουράδια». Σεισμός!!! Το φονικό επίκειται. Και όμως η κακόχη λέξη στην κρητική διάλεκτο σημαίνει τι; Πρόβατα... Εντάξει;

Ηδογραφία πρώτης γραμμής η κάπου τραχειά αλλά τις περισσότερες φορές ευφυέστατη και δαντελένια «Βαβυλωνία» του Βυζάντιου είναι το δεύτερο ελληνικό έργο που έχει πολιτογραφηθεί επίσημα στα ρεπερτόρια των διασών μας και για το διπνεκές...

Μεσολαβεί ένα μεγάλο διάστημα, ως την αρχή σχεδόν του εικοστού αιώνα, που το Νεοελληνικό Θέατρο ισορροπεί – με αμφίβολη κάπως σταθερότητα – ανάμεσα στη Νεοκλασική - να την πούμε έτσι; - τραγωδία και την αφελή, νεοπλασμένη απάνω σε καινούργια βάρδα, σύγχρονη αττική κωμωδία.

Από τη μια πλευρά έχουμε τους υγιπετείς δραματογράφους που κεραυνώνουν κάθε αισιοδοξία και που αποθεώνουν τη δύστινη μοίρα του ανθρώπου, και από την άλλη έχουμε τους νεοκωμωδιογράφους που θέλγονται ιδιαίτερα να δημιουργούνε θέματα πάνω στην αιώνια παρεξήγηση.

Ιδού λοιπόν λαμπρός και καταυγάζων το σκηνικό στερέωμα ο **Δημήτριος Βερναρδάκης** (1833-1907), που είναι βαθύτατα επηρεασμένος από το Σαίξπηρ και που νεότατος γράφει μια τραγωδία, την «**Μαρία Δοξαπατρή**» που κατ' αυτήν απειλούνται με σφαγή άνθρωποι και αμνοί, που εις την πρώτη της εμφάνιση σφυρίζεται από το «νοήμον», (τότε είχαμε και σφυρίγματα και μαξιλάρια και «Αουά» και άλλα τέτοια...), αλλά που γνωρίζει αργότερα την επιτυχία των 6 (αριθμός έξι) παραστάσεων, εν μέσais Αθήναις, όπου και χειροκροτείται θερμά!!!

Τη μεγάλη αποζημίωσή του την παίρνει ο Βερναρδάκης μάλλον αργότερα με την άλλη τραγωδία του την «**Φαύστα**». Μοντέλο κι αυτή Σαίξπηρικό και ολίγον τι πάνω στα πρότυπα των δημιουργιών του θρυλικού ζεύγους της Γαλλίας: Ρακίνα και Κορνέιγ. Παράξενο «κοκτέιλ» έ; που όμως το ανέβασε σε ύψη επιτυχίας κάποια μεγάλη ηθοποιός της εποχής εκείνης, (αυ-

τή που υπεδύθη και τη Φαυστα), η Ευαγγελία Παρασκευοπούλου.

Υπάρχουν γύρω από την ίδια εποχή, τέλη 19ου αιώνα αρχές του εικοστού, και άλλοι σημαντικοί εκπρόσωποι της νεοελληνικής τραγωδίας. **Σπυρίδων Περεσιάδης** (1864-1918) που έχει μείνει πασίγνωστος από την «Γκόλφω» του. Από την Γκόλφω που έχει γίνει και μυθιστόρημα, που έχει γίνει και λιθογραφία και που την άρπαξε και ο Καραγκιόζης και την ανήγγειλε κανονικότητα: «Αύριον Κύριοι και Κυρίες που δάχετε μπουζουριάσει μιά χαρά, θα δήτε καλύτεραν και ωραιότεραν παράστασιν: Την «Γκόλφω», που την εσκάρωσε ο Περεσιάδης και θα την διαλύσωμε εμείς!! Μόλλα αδάνετε!! Όμως περίπου - πάντα περίπου - την ίδια εποχή παρουσιάζεται ο **Μβρός μες στις αβρές** αλλά και λυρικές του νότες **Δημήτριος Κορομπλάς** (1850-1898).

Τα Κωμειδύλλιά του, που αποτελούνε αφορμή για κλαυσιγέλωτα, ίσως είναι η τίμια αρχή αυτού που λέμε ελληνική ηθογραφία.

Είναι ποιητής και άξιος κτίστης ο Κορομπλάς. Το βλέπουμε στην «Τύχη της Μαρούλας» ένα θαυμάσιο για την εποχή του γλυκό σπόρο ντόπιας πραγματικότητας και προπαντός το βλέπουμε στον «Αγαπητικό της Βοσκοπούλας» που μένει σαν πρότυπο του είδους, αυτού του είδους που οι κινηματογραφιτζήδες μας το αποκαλούνε «φουσανέλλα» και που για μια εποχή μας άλλαξαν κυριολεκτικά μα και φθηνά την πίστη με την κατάχρηση που έκαναν σ' αυτό.

Θα κλείσω την περίοδο των **δραματουργών** της εποχής εκείνης με μια ιδιαίτερα αξιοσημείωτη μορφή. Το **Σπυρίδωνα Βασιλειάδη**, (1846-1874). Ανάμεσα στα λιγοστά έργα του - και σύντομα θα δείτε το γιατί - διαπρέπει η «Γαλάτεια». Νεότερος την παρουσίασε ο Βασιλειάδης και ενθουσίασε τα πλήθη. Παροιμιώδης μένει η φράση του έργου: «Την Γαλάτειαν και μίαν καλύβην». Τι ωραία εποχή!! Αν ζούσε σήμερα ο αείμνηστος Σπυρίδων θα άλλαζε τη φράση: «Την Γαλάτειαν και μίαν Φεράρι». Τι εποχή ε; Πόση ολιγάρκεια και πόσος ρομαντισμός στα ωραία νειάτα. Διότι ...να μια έκπληξη γύρω από το Βασιλειάδη. Εδώ και τριάντα τόσα χρόνια έγινα μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων ... **Όταν πρωτομπήκα στα γραφεία** της, να η φωτογραφία του, τα **γένια**, η **σεβάσμια μορφή...** Πέθανε νέος είπε κάποιος. Πόσο νομίζετε; Κοίταξα τη φωτογραφία - πενήντα; (Κόμπιασμα) -εξήντα; - 28 ετών! Πάλι τι εποχή! Τότε ήταν εικοσιοκτώ και αρέσκονταν να φαίνονται πενήντα. Σήμερα είμαστε πενήντα (τρόπος του λέγειν και με έκπτωση) και αρεσκόμεθα να μοιάζουμε.... εικοσιοκτώ... Ε, άντε να βρεις άκρη απ' την αιωνιότητα.

Και τώρα στους **κωμωδιογράφους** Ο **Άγγελος Βλάχος** (1838-1920) με το λεπτό αλλά και δηκτικό σατυρικό του πνεύμα εγκαινιάζει τα «φαιδρά» μονόπρακτα. Ακολουθεί με αρκετή επιτυχία, αλλά σε έργα πολύπρακτα αυτός, ο ευφύεστατος **Δημήτριος Κόκκος** (1856-1891) που πέθανε νεότερος, αλλά που άφησε δύο αντιπροσωπευτικές του παιγνιώδους πνεύματός του εργασίες, τη «Λύρα του γερο-Νικόλα» και τον «Καπετάν Γιακουμή». Χάρη, δροσιά και εγχύσεις από έρωτα αγνό, χαρακτηρίζουν την προσπάθειά του.

Κοντά του και πέρα απ' αυτόν, ο **Ηλίας Καπετανάκης** (1859-1923) που έδωσε την πιο αξιόλογη πολιτική σάτιρα εκείνης της εποχής, αλλά και της σημερινής δικής μας το «Γενικό Γραμματέα» του. Προχωρώ αναφέροντας τον **Μπάμπη Άννινο** (1852-1934) εύστροφο, πνευματώδη κωμωδιογράφο και επιθεωρησιογράφο, τον **Πολύβιο Δημητρακόπουλο** (1864-1922) διαβολεμένο δημιουργό εύκολων αλλά και φωτεινών επιτυχιών, ένα φιλόσοφο που έχασε το δρόμο του, ένα θεατρικό συγγραφέα που ενώ αγάπησε το θέατρο και την ατμόσφαιρά του και τις... ωραίες γυναίκες του ζέχασε κάτι... ότι αυτό το δόλιο θέατρο ζητάει θυσίες και θυσίες διαρκώς... Έμεινε ο Πολύβιος ένας ωραίος ντιλετάντης του, ένας λαμπρός ερασιτέχνης. Δε θα ξεχάσω βέβαια το **Νικόλαο Λάσκαρη** (1868-1945). Η πιο αντιπροσωπευτική του κωμωδία μέσα στις πάμπολλες που έγραψε ήταν τα «Μαλλιά Κουβάρια». (Πιστή εικόνα του Ρωμείου).

Ας μου επιτραπεί, πριν φθάσω στην πιο σημαντική και την πιο σύγχρονη περίοδο του Νεοελληνικού Θεάτρου, να μνημονεύσω δυο εργάτες του που αναλώθηκαν αλλού και που έδωσαν μόνο δείγμα γραφής στην τέχνη της σκηνικής δημιουργίας. Ο πρώτος είναι ο **Κωστής Παλαμάς**, ο μεγάλος ποιητής μας. Ο οραματιστής όλου του κόσμου απ' τη μεσολογγίτικη γωνιά ως το ερμηπήριό του της οδού Ασκληπείου. Έγραψε και θέατρο. Μονάχα ένα έργο! την «Τρισεύγενη». Ποίηση πολλή, τάση προς το άπειρο, φλόγες εμπνεύσεων που σπαδίζουν τον ορίζοντα. Θέατρο: Μμμ... Ας μου επιτραπεί και πάλι μια εξήγηση εδώ. Λογοτεχνία και θέατρο είναι δύο διαφορετικά πεδία έκφρασης. Μπορεί να είσαι ένας θαυμάσιος λογοτέχνης: μυθιστοριογράφος, διηγηματογράφος, ποιητής... Και όταν καταπιαστείς με το μυστήριο της σκηνής ν' αποδειχτείς ένας ανώριμος τεχνίτης και κατασκευαστής άσημου πρωτόλειου, εσύ ο νεφεληγερέτης αφηγητής ή στιχοπλόκος. Και πάλι το αντίθετο. Μπορεί να γράφεις θαυμάσιο θέατρο: (Τα μυστικά του: Διάλογος κοφτός, στακάτος, περιεκτικός, χωρίς φιλοσοφίες ή αμπελοφιλοσοφίες, αρχιτεκτονική του παλκοσένικου, αυτή η **άτιμη** σκηνική οικονομία που σπάζει κόκκαλα απάνω στην εφαρμογή της) και να αδυνατείς να γράψεις ένα στίχο, πέντε γραμμές μυθιστορήματος, πενήντα φράσεις διηγήματος... Αυτό το ξέρουν οι θεατρικοί συγγραφείς. Το ξέρουν όμως και οι άξιοι λογοτέχνες που επιχειρούν να γράψουν θέατρο; Αυτή την τρομερή αλήθεια την πλήρωσε ο **Ζαχαρίας Παπαντωνίου**, ο **Μιχάλης Ροδάς** και πόσοι... πόσοι άλλοι...

Ο πρώτος έγραψε τον «Όρκο του Πεθαμένου», ο δεύτερος την «Οργή του Δάσους». Πρώτα και τελευταία θεατρικά τους. Ο Ζαχαρίας οργίστηκε με την απίθανη αποτυχία του. Ο Μιχάλης ορκίστηκε να μην ξαναγράψει έργο. Αιωνία του η μνήμη... Έγινε κάτι άλλο... Έγινε θεατρικός κριτικός!...

Κλείνω την εποχή εκείνη με ένα τελευταίο παράδειγμα ενός κομψού, χαριτωμένου, κοσμικού, αβρού «την πένναν» λογοτέχνη του **Χρήστου Δαραλέξη**. Μονόπρακτο η πρώτη απόπειρά του. Τ' όνομα «Λεστενίτσα». Όλεδρος! Το δεύτερο έργο που το ανέβασε, στα πρώτα βήματά της τότε, η έξοχη **Μαρίκα Κοτοπούλη** λεγόταν «Φαία και Νυμφαία».

Ανεβαίνει λοιπόν το έργο. Πρώτη παράσταση, όχι πολύς κόσμος. Παρακολουθούν στην αρχή με προσοχή και όσο προχωρεί η παράσταση μεγαλώνουν και οι αντιδράσεις του κοινού. Και στο τέλος: πανωλεθρία! Όλα τα μαξιλάρια από τα καθίσματα εκσφενδονίζονται πάνω στους ηθοποιούς.

Τη δεύτερη μέρα: δεύτερη και τελευταία παράσταση. Ο Δαραλέξης έχει καλέσει και αρκετούς φίλους του για να μην επαναληφθεί το «μαξιλάρι»!

Σύνολο, φίλοι και θεατές: 20.

Τελειώνει η παράσταση και οι είκοσι χειροκροτούν, χλιαρά βέβαια, αλλά χωρίς μαξιλάρια και «γιούχα».

Και ο Δαραλέξης που παρακολουθεί πίσω από τις κουίντες, στα παρασκήνια, πιάνοντας και χαϊδεύοντας το πηγούνι του (αυτό ήταν και το γνωστό «πικ» του Δαραλέξη), λέει:

— Πόρνη κοινή γνώμη, σε εδάμασα!

Έτσι φθάνουμε στην πραγματική περίοδο της άνθησης του Νεοελληνικού Θεάτρου, περίοδο που παρουσιάζει και συγγραφείς ταλαντούχους και άτομα αποφασισμένα ν' αγαπήσουν την προσπάθειά τους. Και όπως είναι πλατύτητα γνωστό μόνο με την αγάπη, την αφοσίωση, την πίστη προπαντός σ' αυτό που επιτελείς, μπορεί να υπάρχει **συνέπεια και συνέχεια** ακτινοβόλες, καρποφόρες, ουσιαστικά ευτυχημένες...

Με το **Γρηγόριο Ξενόπουλο** (1867-1951) στήνεται το καινούργιο θέατρο του τόπου μας. Ο ακάματος Ζακυνθινός δάσκαλος του Λόγου που καλλιέργησε το μυθιστόρημα, το χρονογράφημα, την κριτική και το δοκίμιο - με ξέχωρη σαφήνεια και απλότητα - λογίζεται σαν ο εγκαινιαστής του Νεοελληνικού Θεάτρου, αυτού που επί 66 χρόνια τώρα, στον εικοστό αιώνα, δίνει τη μάχη για την επιβολή του, ενάντια σε μύριες αντιξοότητες, που τις γεννάει πρω-

ΟΛΥΜΠΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

Κυριακή 1 Σεπτεμβρίου 1919, ώρα 6 μ.μ.

.....

ΔΕΥΤΕΡΑ
ΛΑΪΚΗ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ

.....

Η ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΔΟΥ

ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΑΙ

.....

ΟΛΑΙ ΑΙ ΘΕΣΣΕΙΣ
ΔΡ. 2.25

.....

ΟΙ Χ.Χ. ΘΕΑΤΑΙ ΕΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΚΑΘΙΣΟΥΝ
ΟΠΟΥ ΕΕΛΟΥΝ

.....

3^η ΛΑΪΚΗ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ
Σ. ΜΕΛΑ - Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Η ΦΛΟΓΑ

ΤΥΠΟΣ ΚΤΕΝΑ - ΑΘΗΝΑΙ

ταρχικά η τόσο λεβέντικη όσο και φθονερή - αλλοίμονο - ιδιοσυστασία του Έλληνα...

Παραμονές αυτού του αιώνα προβάλλει ο Ξενοπούλος με τον «Ψυχοπατέρα»... Το πρώτο έργο του που δεν κερδίζει ωστόσο την άμεση επιτυχία. Έργο γραμμένο με τόλμη, με ευφράδεια, με σκηνικές αρετές πρωτόφαντες ως τη στιγμή εκείνη για Έλληνα συγγραφέα, εκπλήσσει αλλά δε θέλγει. Ωστόσο αποδεικνύει τις αρετές του νεοεισερχόμενου στο δύσκολο και τόσο αχάριστο στίβο του θεάτρου. Φαίνεται ο άνθρωπος που ξέρει να γράφει για τη σκηνή: Διάλογος που τρέχει, που κελαϊδάει - κατά την έκφραση του αγαπητού Κώστα Μουσούρη - πρόσωπα που κινούνται πάνω στη σκηνή άνετα, φυσιολογικά μέσα στις διαστάσεις της Τέχνης, που υπηρετούν, που ξέρουνε τι λένε, που νοιώθουνε γιατί κινούνται, πώς κινούνται, που είναι βέβαια ότι εκπροσωπούν κάποια οντότητα, ότι ενσαρκώνουν κάποιο χαρακτήρα. Δε γράφει τραγικά ανδρείκελα ο Ξενοπούλος. Γράφει ανθρώπους. Μικρούς, μεγάλους, σπουδαίους ή άσημους, τι σημασία έχει: Όλοι πάνω στην ίδια σφαίρα ζούμε... Και το να αποδίνεις έναν αλήτη με την πραγματική μορφή του, με τέχνη και με τεχνική, στην πιο βαθιά αναπαράσταση του είναι του, είναι σημαντικότερο από το να προσφέρεις άτεχνα, φανφαρόνικα και αντικαλλιτεχνικά τόν τύπο ενός βασιλιά...

Σε λίγα χρόνια ο Ξενοπούλος είναι αυτό που είναι. Ο άξιος καθρεφτιστής μεγάλων κομματιών απ' την ελληνική ζωή. Θαυμάσιες οι δύο δραματικές ζακυνθινές ηθογραφίες του: «Στέλλα Βιολάντη» και «Φωτεινή Σάντρη», με την Κυβέλη πρωταγωνίστρια, τον καθιερώνουν σαν το συγγραφέα της ημέρας. Οι «Φοιτητές» του, μαζί με την «Κοντέσσα Βαλέρινα» και τον επαναστατικό-προφητικό του «Ποπολάρo» μένουν σαν τα πιο αντιπροσωπευτικά του έργα. Διδάσκονται σήμερα πάντα με επιτυχία, από διάφορες σκηνές, αλλά και σαν πρότυπα θεατρικών κειμένων σε αρκετές - και δόξα τω Θεώ έχουμε περισσότερες απ' όσες μας χρειάζονται! - δραματικές σχολές μας...

Γεμάτος από δολερές ιγενικές επιδράσεις έρχεται πίσω απ' τον Ξενοπούλο ο συγγραφέας που μόλις χάσαμε: ο **Σπύρος Μελάς**. Εξήντα σχεδόν χρόνια πριν, μας παρουσιάζεται με έργο ερεβώδες, σκοτεινό, αλλά γεμάτο από παλμό - παλμό νέου, χυμώδους συγγραφέα - με το «Κόκκινο πουκάμισο». Το έργο αυτό το διαδέχονται άλλα - και πάλι ερεβώδη κάπως - όπως «Ο Γυιός του Ίσκιου», το «Χαλασμένο σπίτι» που αφήνουν το Μελά στη γενική εντύπωση σαν σκοτεινό, ακόμα και μελάγχολο ερευνητή του απείρου. Ο αληθινός, ο ζωντανός, ο ξεκαθαρισμένα φλογερός Μελάς, ο θεατρικός Μελάς, φαίνεται αργότερα πρώτα με το «Μια νύχτα, μια ζωή» που το ενσάρκωσε θαυμάσια η Κυβέλη, με τον περίφημο εκείνο «Γαπαφλέσσα» του που τον απέδωσε δυναμικότητα και θεατρικότητα ο Μουσούρης και με την κωμωδία που άφησε εποχή και τίμησε τον έκτακτο Λογοθετίδη, το συντριβάνι αυτό κεφιού, ρεαλισμού και ηθογραφικότητας ζωντανίας, το «ο Μπαμπάς εκπαιδεύεται». Ακολουθούν και άλλα έργα, κάποιες αστοχίες, κάποια αξιόλογα και ανάμεσα σ' αυτά - τα τελευταία - διακρίνονται ο «Ιούδας» και ο «Βασιλιάς και ο Σκύλος του».

Μαζί με το Μελά και τον Ξενοπούλο, συνοδοιπόρος ένας ποιητής του Θεάτρου (τονίζω το ποιητής). Ο **Παντελής Χορν** (1881-1941), πατέρας του σημερινού διακεκριμένου πρωταγωνιστή Δημήτρη Χορν. Ο Χορν... Πόση ατέρμονη και πλάνα φαντασία... και τι οραματιστής ο άλλοτε αξιωματικός του Ναυτικού. Τι πτήσεις δεν επιχειρούσε πάνω στη σκηνή γιατί σε μια ιδέα έξαλλη, σε μια χιμαιρική δροσοσταλίδα πήγαινε να βασίσει κάποτε ολόκληρο ένα έργο. Μεγάλες κατακτήσεις προς τα ύψη, αλλά και πόσες πτώσεις τραγικές. Ωστόσο από τα τόσα και τόσα έργα του, (που το μεγάλο ποσοστό απ' αυτά είχαν μια τέλεια πρώτη πράξη: το ξεκίνημα και ατελή τα υπόλοιπα) μένουν σαν φωτεινές επιτυχίες που θα διεκδικούνε πάντα μια θέση στα ρεπερτόρια των ελληνικών διάσων τρία-τέσσερα «σοφά» - τόσο στην τέχνη

όσο και στην τεχνική τους - δημιουργήματα του Παντελή. Οι «Πετροχάρηδες», το «Φυντανάκι», το «Μελτεμάκι» και ίσως - ίσως το «Πανηγύρι» και ο «Σέντζας» έργο με σύλληψη μεγαλοφυέστατη και μέτρια απόδοση. Κλείνει η εποχή του 1900 προς 1930. Να λησμονήσω όμως το γλαφυρό, το γελαστό, το νοσταλγό πάντα του παρελθόντος **Τίμο Μωραϊτίνη**; Από της «Πλάκας τις ανηφοριές» κατέβηκε στο Θέατρο και έδωσε μια σπαρταριστή νέα ζωή στην άτονη - ως τότε - κωμωδία μας, Ευρηματίας, ανάερος φιλόσοφος, έπαιξε με τ' ανθρώπινα στον «Άρχοντα του Κόσμου» και στο «Μοντέρνο σπίτι» ενώ, σχεδόν ταυτόχρονα, η γαργαλιστική του κωμωδία «Δακτυλογράφος ζητεί θέσιν» σκόρπισε γέλιο - και καλής ποιότητας - σε όλη την Ελλάδα της τρίτης δεκαετίας του εικοστού αιώνα.

Κλείνω αυτή την εποχή με το **Θεόδωρο Συνοδινό** (1878-1959). Οι σάπρες και οι κωμωδίες του περιστρέφονταν γύρω από την οικογενειακή ζωή της μέσης τάξης των αστών και της λεγόμενης πλουτοκρατικής αριστοκρατίας. Στην «Κοσμική κίνησή» του - με τη Μαρίκα Κοτοπούλη επικεφαλής - πέτυχε διάνα. Και με τον «Καραγκιόζη» του - πάλι η Μαρίκα Κοτοπούλη δεσπόζουσα στον πρώτο ρόλο - συγκίνησε με τους χαρακτηριστικούς αφορισμούς του λαϊκού ειδώλου, που τον μετέφερε σαν άνθρωπο πάνω στη σκηνή.

Ήταν ακούραστος και πολυγράφος ο αλησμόνητος Θεόδωρος; Κυκλοφορεί ακόμα ένα ανέκδοτο γι' αυτόν: Τον συναντάει ένα πρωί κάποιος φίλος του:

- Τι έγινες χθες, Θόδωρε;
- Α χθες; Τι ώρα;
- Σε χάσαμε... δέκα με έντεκα το βράδυ...

Και ο Θόδωρος με ύφος βαρύγδουπο, απαντάει:

- Α, δέκα με έντεκα το βράδυ; Έγραφα την πρώτη πράξη του έργου μου.

Και προχωρούμε τώρα προς το «φινάλε» όπως θα λέγαμε στη θεατρική μας γλώσσα. 1930. Έρχονται οι «μεσοπόλεμοι». Έτσι μας ονόμαζαν εμάς τους νέους - τότε... φεύ! - που ξεφυτρώσαμε σαν μανιτάρια ανάμεσα σε δυο πολέμους. Λέω εμάς τους νέους, βάζω μοιραία και τον εαυτό μου μέσα, χωρίς να περιμένετε βέβαια να υμνολογήσω ή να υβρίσω τον εαυτό μου, σ' αυτή την ομιλία. Για άλλους θα μιλήσω, θα αγνοήσω αυτή τη μετριόφρονη φυσιογνωμία που έδωσε ως σήμερα εικοσιένα έργα με το παρόν «Ουράνιο Τόξο» που παρουσιάζει τώρα ο Μουσούρης και θα αφήσω αυτό τον κύριο να βρει μες στη συνείδησή σας τη δικαίωση ή το ανάθεμά του **απ' αλλού...**

«Ούτως εχόντων των πραγμάτων» θα σταματήσω στους σύγχρονους συναδέλφους μου... Από το χθες μέχρι το σήμερα. Αυτή είναι η πιο δύσκολη δουλειά. Ωστόσο θα την επιχειρήσω. Δύσκολη όχι μόνο γιατί ακόμα συνοδοιπορώ με όλους τους άλλους, αλλά γιατί οι νέες εποχές, τα νέα ρεύματα, οι νέες ανησυχίες, έχουν δημιουργήσει όχι μονάχα μια δύσκολη περίοδο για την εξέλιξη του σύγχρονου Νεοελληνικού Θεάτρου, αλλά και ένα άγχος στις μυχές αυτών που σήμερα επιχειρούν - και ίσως το μπορούν - να γράψουν Θέατρο.

Νέοι ίσως - ή μάλλον ασφαλώς - οι περισσότεροι ακροατές μου. Κοιτάζτε μέσα σας και ερευνηστε πόσοι και ποιοι είναι οι αναβρυτήρες, (τα συντριβάνια), που εκτοξεύουν από μέσα σας τα νάματα για τη δημιουργία μιας νέας ζωής; Σύγχυση. Δυσκολία επιλογής. Το παλιό έχει θέλγητρα. Αλλά μας φαίνεται άτονο, ξηρό. Δεν ικανοποιεί. Το νέο; Ω, πόσες προοπτικές, πόσες λαβυρινθώδεις εικασίες, πόσες ποικίλες οπασίες πολύχρωμες... και όταν απλώσετε διάπλατα τα χέρια σας για να 'αγκαλιάσετε το όραμα-νέες και νέοι μου... - Τι πιάνετε; Τη χίμαιρα τις περισσότερες φορές. Καπνοί, ατμοί, στάχτες από τις γευδαισθήσεις. Και πόσες φορές, να πάρει ο διάβολος, είναι κανένας νέος!! Αλλά μου φαίνεται πως ξανοιχτήκαμε... Πίσω ολοταχώς στο θέμα.

Οι νέοι συγγραφείς - οι μεσοπόλεμοι - νοιώσαν το δίλημμά σας. Άλλοι ήπια, άλλοι αγριε-

Ελευθερία Σαπουντζή

Πέντε ποιήματα

Σχέδια του Ισπανού Monssia Haulot

περίπλους
εκδόσεις

Τ' ΑΛΟΓΟ μου
 – τ' άλογο του Διγενή –
 δεν τρώει πια
 λιθάρια και σίδηρα
 τρώει πια μονάχα
 ποιπτές.

Κι ο Διγενής πρόφτασε
 να το δει το θαύμα
 πριν πεθάνει – όχι Τρίτη
 που λένε.

Ήταν την τελευταία Κυριακή
 του περασμένου Μάη
 τότε που του 'λεγα:

Και τι ν' αρχίσουμε, αγόρι μου
 και που να πάμε
 τώρα που μέيناμε σχεδόν γυμνοί
 έτσι που λέγεις
 μας φτάνουν πια ίσαμε το γόνατο:

ΧΘΕΣ έγδαρα τον ώμο μου
 στη σέλα – γλίστρησα
 και τον θυμήθηκα
 που μου 'λεγε για την Μεγάλη Άρκτη.
 Ήτανε δεν ήτανε τότε τριάντα.
 Αυτός ο Φαφούτικος Νοέμβρης
 που γευδίζει τα καλοκαίρια μου.

ΉΤΑΝΕ άνοιξη τότε που πρωτόρθε
 – Θα 'ναι και δέκα χρόνια περασμένα,
 χτύπησε την πόρτα
 (κι ήτανε παλληκαράκι ακόμα,
 όσο να πεις)

κι έμεινα να βλέπω
 το ελληνικό του προφίλ
 να στάζει δύναμη και να λερώνει
 το χαλάκι της εισόδου.

ΓΕΛΑΣΕ με τα μάτια
 για όλους τους επόμενους καιρούς
 πάντα Έλληνας
 και πάντα φευγάτος και δεν μίλησε
 τα μάτια του σκούρα σα λίμνες.
 Τρόμαξα. βρόντσα την πόρτα κι
 άρχισα να μουρμουρίζω προσευχές
 και – ποιος να μου το 'πε,
 ήτανε πάντως μυημένος στα Ελευσίνια Μυστήρια.

ΓΕΜΙΣΕ η θάλασσα πορτοκαλιές
 και καράβια.
 Πανί η γλώσσα σου
 θα σκιστεί απ' τους ανέμους μου.

ΣΤΗΝ τριακοστή νότα χτύπησε ΦΑ.

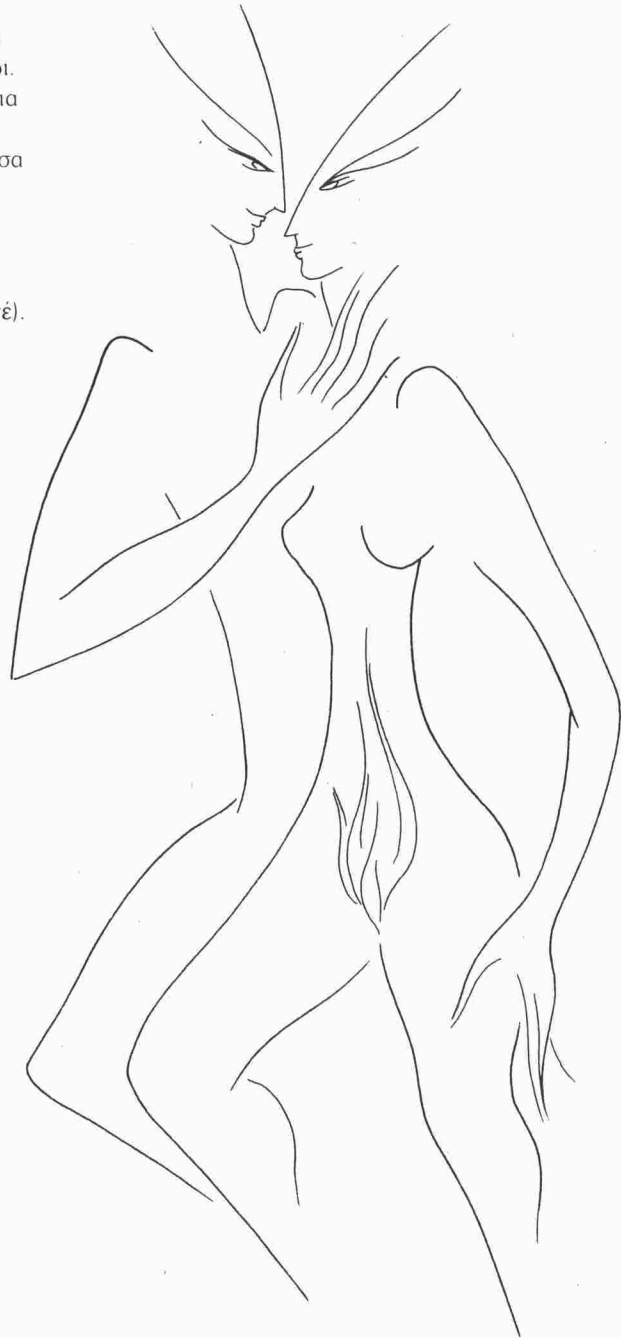

Αντίο, Κώστα!

ΟΠΩΣ Η ΘΑΛΑΣΣΑ, ΟΠΩΣ ΤΟ ΛΙΒΑΝΙ

ΑΦΡΙΖΟΥΝ οι μέρες μου
σαν επιληπτικοί καλόγεροι.
Τούτα τα μικρόγυχα χρόνια
– τα βαρέθηκα πια.
Μυρίζω λιβάνι και θάλασσα
και μοιάζω μονάχα
με εμένα.

(κι αυτό είναι κάτι
που δεν θα το μάθεις ποτέ).

Μνηστήρ Ηαυλόν

ΑΡΑΧΝΗ

ΕΦΗΒΗ ποίηση
τραχειά φωνήεντα και κάρβουνα η φωνή σου.
Πείνα που με θερίζει σαν ρυθμός
όμως εσύ γλυκιά κορύφωση γιατί διστάζεις:
Το άσπρο – πηπτικό υγρό
Το γαλάζιο – Θάλασσα
η ανάσα μου – Θάνατος
Δεν έχει αλλού κι αλλιώς
θα συρθείς ως εδώ – ως τον ιστό μου
Όλα τα άγραφα ποιήματα
είναι δικά μου.

Μνηστήρ Ηαυλόν

ΣΑΛΩΜΗ

ΤΟ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙ του μεσημεριού
γλιστράει στο παπούτσι μου.
Βάζω πλώρη.

ΛΟΙΠΟΝ, έχουνε δίκιο οι προφητείες.
Είμαι η δύναμη και το πιο μεγάλο αύριο
αφού μπορώ και βγάζω έτσι νωχελικά
το καπέλο μου
Στίχοι και στάχια και ακόμη
κάποιοι γαλμοί και ύμνοι
χαϊδεύονται στα πόδια μου
– Νιαουρίζουν.
Σκύβω και υιοθετώ τους πιο κόκκινους.
Γίνομαι σήμερα η πιο φωτεινή
σελίδα της Παλαιστίνης.
(Το ματωμένο σου κεφάλι μόνο
το ματωμένο σου κεφάλι
και τίποτα άλλο)
Σήμερα που είμαι η πιο φωτεινή
κι εσύ
η πιο ειλικρινής μου απόσταση
από τον κόσμο.

Emma Heulot

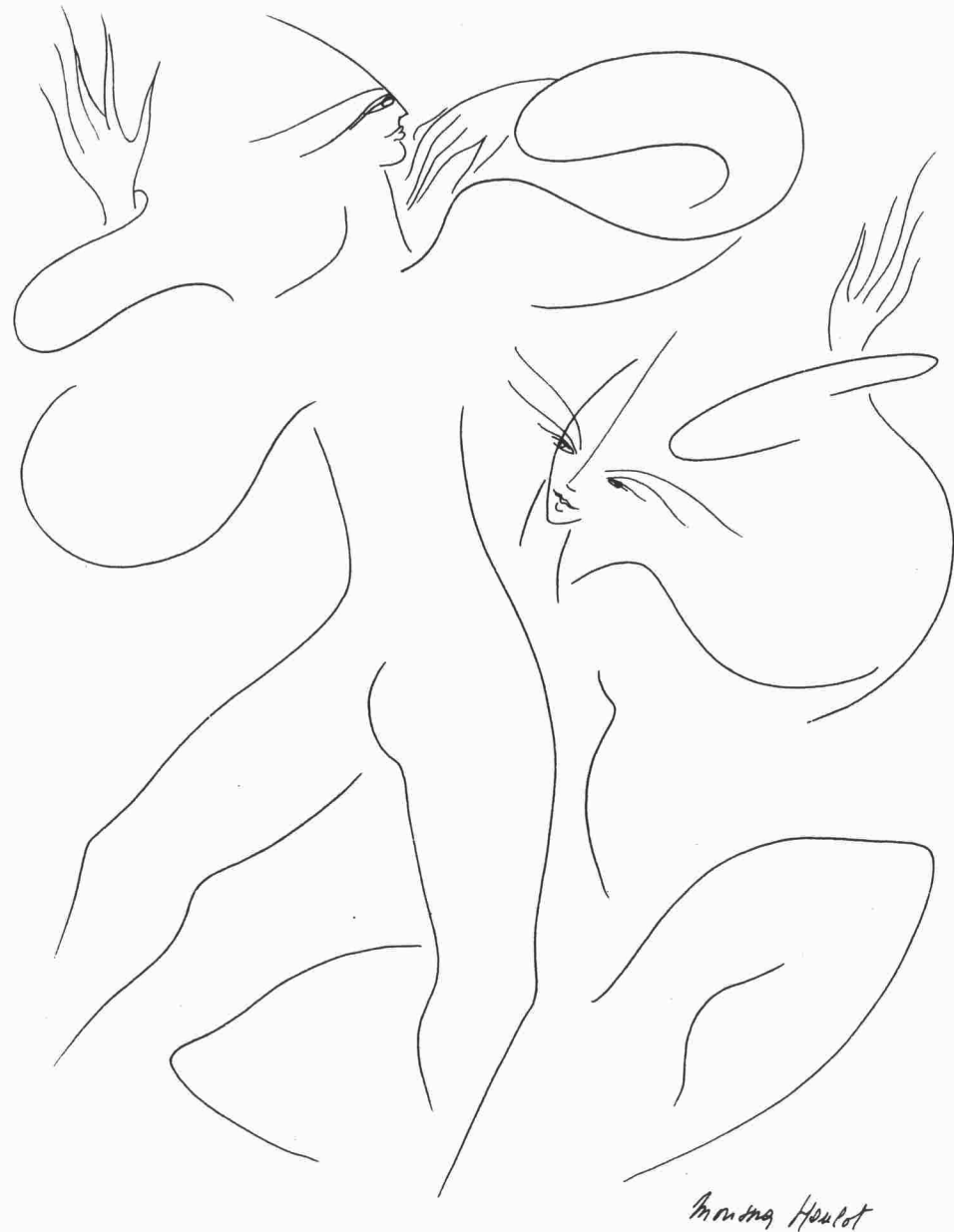
ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

Σ' ΑΚΟΥΓΑ χδες το βράδυ
που 'σκαβες πάλι
στον ώμο μου περάσματα.
Πού δεξ να βγεις;
Κάθομαι στη μέση της σκάλας
και σε κοιτάζω
που κοιμάσαι.
Όπου και να σε βάλω περισσεύεις
– δεν βγάζω άκρη
Αυτομολώ στον ύπνο σου
και σου φέρνω μια Σελήνη
28 ημερών.

Emma Heulot

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΑΠΟΥΝΤΖΗ είναι 16 ετών, μαθήτρια.

μένοι, άλλοι με κατανόηση, άλλοι με ακαταλαβίστικη διάθεση. Πού να σταδώ, πώς να εγκύγω στις άπειρες, στις τόσες τραγελαφικές πολύ συχνά προσφορές των νέων συγγραφέων θεάτρου: Παίρνω μονάχα αυτούς που υποτίθεται πως στάθηκαν, αναγνωρίστηκαν, υπάρχουν, σπάνια ή συχνά, στα μάτια του αξιόλογου, του σκεπτόμενου, του κρίνοντος με κάποια μέτρα αξιοσέβαστα, κοινού. Τι θέλει ο θεατρόφιλος κόσμος σήμερα; Διανόηση; Βαδύτερα νοήματα; Μεγάλες καταδύσεις σε βάθη που - έπειτα από τους αρχαίους τραγικούς και από το Σαίξπηρ - γίνονται όλο και πιο επικίνδυνα, πιο σκοτεινά; Τότε θα προτιμήσει το **Νίκο Καζαντζάκη** ή το **Σικελιανό** ή το σημερινότατο **Παντελή Πρεβελάκη**, το **Γιώργο Θεοδοκό** και τον **Τερζάκη** ακόμα, με τις ωραίες αγνές τους πτήσεις προς δυσδεώρητα θεατρικά στερεώματα που όπως έχει αποδειχθεί σε μέγα ποσοστό καταλήγουν σε κατακόρυφες πτώσεις αξιοπρεπούς αποτυχίας. Γιατί; Δεν τα είπαμε και πριν; Το θέατρο δεν είναι λογοτέχνημα. Είναι μια, άλλου είδους, παράξενη τσιγγάνα. Είναι μια γύφτισσα που δεν υπόκειται σε νόμους μεγαλόπνοων στοχασμών. Οι στοχασμοί σ' ένα βιβλίο είναι φίλτρο μαγικό, στο θέατρο δε στέκουν αυτά - εκτός αν διαδέχεται τη σαγηνευτική, την αλχημιστική διάθεση, τέχνη και πείρα να τους βιωμάτισεις σε τρέχουσα, σε παλμική, σε αδιάλειπτα δραστήρια ζωή.

Ακολουθούν οι συνετοί. «Μοντέρνοι» συγγραφείς της ίδιας περίπου εποχής. Ο **Δημήτριος Ιωαννόπουλος**, με τις χαριτωμένες, ευαίσθητες κωμωδίες του - «κομεντί» θα 'πρεπε να πω, όρος που σημαίνει δάκρυ και γέλιο, συγκίνηση και ευφορία. Ο **Παναγιώτης Καγιάς** με ένα ωραιότατο κωμωδιακό του πυροτέχνημα, το «Τιμόνι στον Έρωτα» και ο **Δημήτρης Ψαθάς**, με το οξύ, το διεγερτικό, καλοτορναρισμένο λαϊκό του χιούμορ, ίδιο περίπου σαν το χιούμορ-σκώμμα του ευφύεστατου **Αλέκου Σακελλάριου**, που έγραψε μαζί με τον αξέχαστο **Χρήστο Γιαννακόπουλο**, δροσάτες κωμωδίες, φάρσες που τίμησαν και τιμήθηκαν από το Λογοθετίδη. Και φάρσα καλογραμμένη δεν είναι εύκολη υπόθεση. Οι άλλοι συγγραφείς που παρειασφύρουν στο «Μεσοπόλεμο»; είναι ο **Μανώλης Σκουλούδης**, αισθαντικός διαμαρτυρούμενος, λάβα από κρητική γυχή που ιδιαίτερα ξεχύνεται στο «Σταυροδρόμι» του.

Ο **Δημήτρης Φωτιάδης**: ιστορικός και απόλυτος στις κοινωνιολογικές του πεποιθήσεις που διατρανώνονται ιδιαίτερα με τη «Θεοδώρα» του. Ο **Γιώργος Ρούσσο** με την κωμική του φλέβα που φάνηκε ιδιαίτερα στο «Τρίτη και δέκα τρεις» και τον «Πρωτευουσιάνο» του και με τη συμπαγή ιστοριοδουφική διάθεσή του που αποδείχτηκε θεατρικά ευάρμοστη τόσο στη «Βασίλισσα Αμαλία» όσο και στη «Μαντώ Μαυρογένους» και τελευταία στην «Αθάνατη πολυαγαπημένη».

Ο **Γιώργος Τζαβέλλας**, ο **Νίκος Τσεκούρας**, ο **Νότης Περγιάλης**, ο **Σωτήρης Παταζής**, ο **Αλέκος Γαλανός**, ο **Γεράσιμος Σταύρου**, είναι από τους τελευταίους των ... Αβενσεράγων.

Υπάρχει και ο **Ιάκωβος Καμπανέλλης**. Με την «Αυλή των Θαυμάτων» του, που παρουσίασε λαμπρά ο Κάρλος Κουν, πρόσφερε θαυμάσιες υποσχέσεις. Νομίζω όμως ότι ο Καμπανέλλης-προσωπική μου γνώμη- διαπράττει ένα σφάλμα. Αναζητάει τον εαυτό του πέρα από τον εαυτό του. Πάντως, πιστεύω ότι ο Ιάκωβος έχει προσωπική **μια φλέβα** συγγραφική αξιοπρόσεχτη, που ούτε ο ίδιος δεν την ανακάλυψε ακόμα. Σαν ένα μικρό μνημόσυνο, τελειώνω με το **Δημήτρη Μπόγρη**. Αυτός ο εκλιπών, είναι ο **προμεσοπόλεμος**... Ήρθε πριν από όλους εμάς τους άλλους κι έλαμψε για ένα διάστημα, όπως του άξιζε... Με τα «Αραβωνιάσματα» του δημιούργησε ένα δρύλο. Άζαφνος μάστορας που φανερώθηκε με εκτυφλωτικό μαγνητισμό. Έντονος, θαρραλέος, ριζοσπάστης, ανατόμος του κουλουριώτη, του γαρά, της όμορφης κοπέλλας με τις βαθιές ασίγαστες ανησυχίες, της πρωτογονικής παρθένας, ήρθε σαν μπουρλοτιέρης στα 1924, στο κάπως κοιμισμένο τότε θεατρό μας.... Και ύστερα; Επόμενα έργα: «Η Δράκαινα», η «Καινούργια Ζωή», οι «Φουσκοθαλασσιές». Τ' άλλα αραιώνουν... αραιώνουν, το σήμαντρό τους δεν χτυπά το ίδιο, σαν τα προηγούμενα. Όμως ο Μπόγρης μένει σαν λεβεντιά. Σαν ήθος. Σαν αυθορμητισμός. Και σαν κραυγή διαμαρτυρίας ακόμα.

Γεννήθηκε σε μια εποχή που δεν την ένοιωθε διάπλατα, σε μια εποχή που δεν το ένοιωσε κι εκείνη και τελικά τον άφησε να συντριβεί μέσα στους πόδους, τους ίμερους και τις ονειροφαντασιές του: Φτωχός με πλούσιο έργο, πλούσιος με οπτασίας αχνούς στα χέρια του, τα ανοιγμένα προς το σύμπαν χέρια του, που ζήτησαν τη λύτρωση... μα την πιο δύσκολη... **Εκείνη που δεν έρχεται ποτέ...**

Και τώρα Νέοι και Νέες μου; Τι βγήκε απ' όλη αυτή τη σύντομη, όπως είπαμε και πριν, την αναγκαστικά σύντομη ανασκόπηση του Νεοελληνικού Θεάτρου;

Ένα ερωτηματικό. Ε! και λοιπόν: Τι δώσαμε; Ή μάλλον - το κυριότερο - πού πάμε; Εδώ είναι ο ρόλος σας. Το τι εμείς, **οι άλλοι**, οι παλιοί, οι νέοι, οι νεότατοι, έδωσαν και δίνουν μπορεί να είναι σημαντικό, αξιόλογο, μπορεί να μείνει ή να χαθεί, να υπάρξει για τις παρακάτω μέρες ή χρονιές ή να σβηστεί γιατί η επίδρασή του θα μοιάζει με ανταύγειες από φτωχό καντήλι.

Το **αύριο** ενδιαφέρει συνυφασμένο με το σήμερα. Οι εργάτες του θεάτρου μας που πέρασαν και χάθηκαν, αυτοί που υπάρχουν και μάχονται ακόμα; προσφέρουνε όπως μπορούν, όσα μπορούν. Και θέατρο θα πει - στη βάση του - «**δίνω θεατρικά** αυτό που νοιώθω..!» Ανάμεσά σας ίσως υπάρχει κάποιος ή κάποια που ονειρεύεται να πλησιάσει αυτή την Κίρκη.... Να τη θωπεύσει.... να την αρμέξει.... να πιεί το γάλα της για να θεριέγει και να δώσει το μέγα απόσταγμα της βίωσης αγκαλιασμένο με το δρύλο που φτερουγίζει μέσα μας ... **μέσα σε όλους μας...**

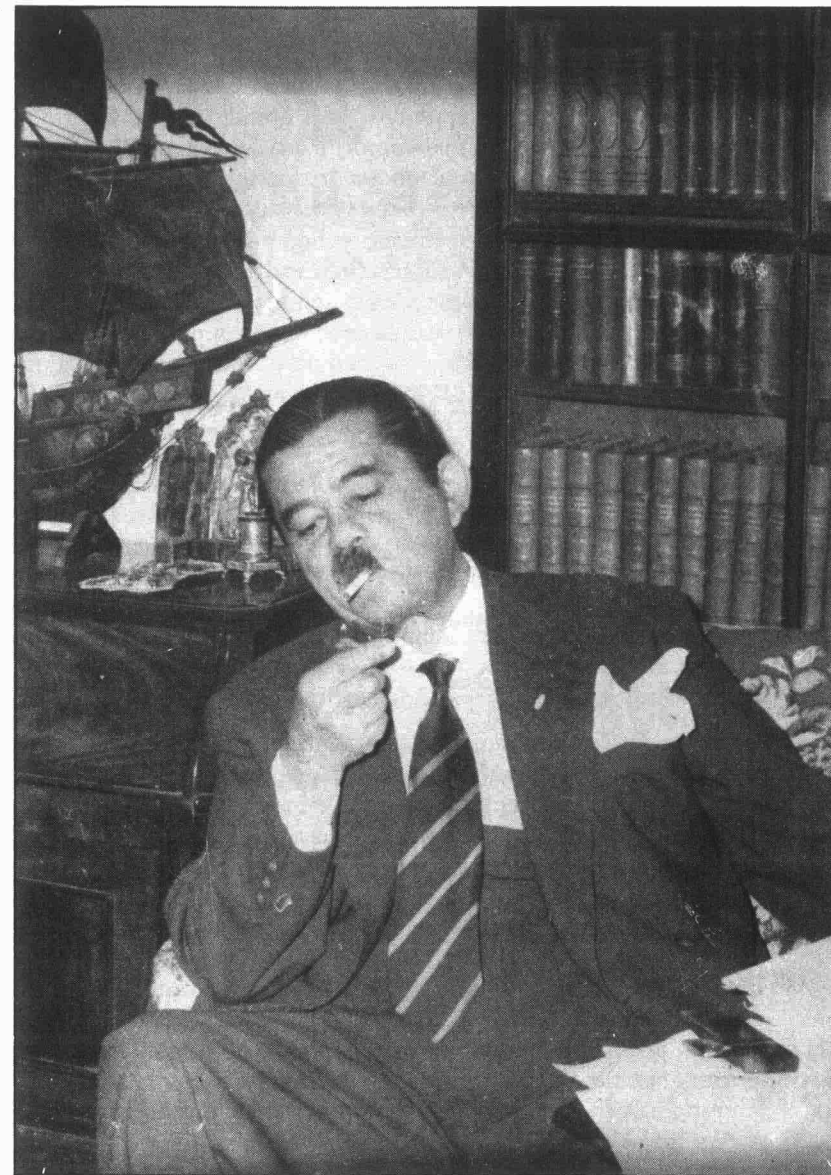
Όσοι πιστοί προσέλθετε... Αν δεν μπορείτε να γράψετε, να δημιουργήσετε πάνω στον τρομερό, τον τόσο γοητευτικό όσο και προοδευτικό καμβά του θεάτρου, αγαπήστε σαν Ιερείς και Ιέρειες την έννοια, τη μεγάλη σημασία του... Και δώστε κάτι από τον εαυτό σας σ' αυτό ή **μονάχα γι' αυτό...**

Γιατί το θέατρο είναι ατόφια η ζωή, όταν ολοκληρώνεται η προσπάθειά του... Και η ζωή είναι ατόφια θέατρο όταν ...όταν - όσο κι αν φαίνεται οξύμωρο - είναι **πραγματική ζωή...**

Διάλεξη στη νεολαία της Ελευσίνας τον Απρίλη του 1966

Αλ. Λιδωρίκη: «Ουράνιο Τόξο»
Βάσω Μεταξά, Κώστας Μουσουρής, Τζέννη Ρουσσέα.

Συζήτηση του Αλέκου Λιδωρίκη με το Διονύση Ρώμα
για τα θέματα του Εθνικού Θεάτρου

Χρειάζονται συστάσεις για το Διονύση Ρώμα; Ίσως... για όσους δεν είχαν τη χαρά να συνδεθούνε κάπως με το δημιουργό: σαν άνθρωπο, σαν έργο. Άρχοντας στη γενιά και άρχοντας στην πέννα, ο αγαπητός παλιός, καλός φίλος και συνάδελφος. Μελετητής ακούραστος του

τόπου μας – προπάντων της Ζακύνθου, της ιδιαίτερης πατρίδας του – λαμπρός δοκιμιογράφος και πρόσφατα «αναδυόμενος» σαν ταλαντούχος μυθιστοριογράφος με τον «Περίπλου» του, (έργο ζωής πολύτομο που τώρα κυκλοφόρησε ο πρώτος τόμος του με τίτλο «Ο Σαπροκόμιτος»), ο Ρώμας είναι γνωστός προπάντων σαν δραματουργός. Συναισθηματικός τεχνίτης του διαλόγου μα και της σκηνικής οικονομίας, μ' ευγενικότατο πάντα το χειρισμό του θέματος του, ευτύχησε να δει και τα τρία αξιόλογα θεατρικά του έργα να παίζονται από τη σκηνή του «Εθνικού»: «Ζακυνθινή σερενάτα» (Τσακασιάνος, η λαϊκή γυχή της Ζακύνθου), 1938.

«Τρεις κόσμοι» (αλληγορικές προεκτάσεις – από την ιστορία του Τζάντε), 1951. Και «Ζαμπελάκι», (η αριστοκρατία της Ζακύνθου) 1956. Είδε ακόμη ν' ανεβαίνουν στη σκηνή του ίδιου θεάτρου αριστοτεχνικές του μεταφράσεις από έργα Μαριβώ, Σέρινταν και Μορέττο. Και ευτύχησε επίσης να είναι ο γενικός γραμματέας του δεσμού των Αρμάτων Θέσπιδος, μιας δεύτερης κρατικής σκηνής που απέδωσε πολλά πριν απ' τον πόλεμο και που οφείλει αρκετά στον Ρώμα για την αγάπη που έδειξε σ' αυτήν και για τις ζωντανές προσπάθειες που κατέβαλε για την αναμφισβήτητη επιτυχία της σύντομης, αναγκαστικά, ζωής της.

Το «Άρμα Θέσπιδος» – η δεύτερη αυτή σκηνή του κρατικού μας θεάτρου που ιδρύθηκε από τον Κωστή Μπαστιά – απέδειξε ότι η ύπαρξή του κάλυπτε ευεργετικά ένα κενό μεγάλο που ήταν αισθητό από πολλές πλευρές ως τη στιγμή που συνεστήθη το «Άρμα». Η επαρχία γνώρισε θέατρο αξιόλογο με ηθοποιούς κάλλιστους, με ρεπερτόριο πολύπλευρο, με τη σημαία της θεατρικής παιδείας υψλά... Και οι συγγραφείς του τόπου μας βρήκαν μια άλλη στέγη φιλόξενη για τα πνευματικά παιδιά τους, βλέποντας να αναβιώνουν γνωστές επιτυχίες τους μπροστά σ' ένα πλατύτερο κοινό – πέρα από την πρωτεύουσα, που μόνη ως τότε είχε το μονοπώλιο να απολαμβάνει την ελληνική παραγωγή άρτια παρουσιασμένη.

Γνωρίζοντας το Σαίξπηρ η ύπαιθρος, απολαμβάνοντας «Οθέλλο» ή «Έμπορο της Βενετίας» είχε την ευκαιρία να πλησιάζει και τους δικούς της συγγραφείς: Τερζάκη, «Γαμήλιο εμβατήριο», Ρώμα «Ζακυνθινή Σερενάτα», Μελά «Μπαμπάς εκπαιδεύεται», τον υπογράφοντα: «Μεγάλη στιγμή». Μια εποχή αληθινά ευτυχισμένων ημερών και για το συγγραφέα και για το θεατή του, μια και τα έργα παρουσιάζονταν με κάθε επιμέλεια, με στοργική φροντίδα.

Μέρες του «Άρματος»

Αλλά ας μας μιλήσει τώρα ο ίδιος ο Διονύσης Ρώμας για κείνη τη χαρισάμενη περίοδο:

– Η επιτυχία – μου λέει – του «Άρματος Θέσπιδος» στα 1939 είναι κάτι που θα μου μείνει αλυσμόνητο. Η πρώτη παράστασή μας δόθηκε στην Κόρινθο με θέατρο – όπως θα λέγαμε σήμερα «προκάτ!» – ανυγμένο. πάνω σ' ένα ευρύ οικόπεδο, που χωρούσε 1.200 θεατές. Τέλειο σε όλα του! Με θαυμάσια την περιστροφική σκηνή του, με άρτια τα φωτιστικά του μέσα, με αναπαυτικά καθίσματα. Κάποια από τα αυτοκίνητα του «Άρματος» χρησιμοποιούνταν για καμαρίνια των ηθοποιών και ήταν μετασκευασμένα ακριβώς για τέτοια ώστε οι καλλιτέχνες ν' απολαμβάνουν τη χρειαζόμενη άνεση που συντελούσε στην πνευματική τους ευφορία.

– Απ' ό,τι μένει στη δική μου μνήμη, αγαππητέ Διονύση, οι περιοδείες του «Άρματος» από Καλαμάτα μέχρι Φλώρινα, υπήρξαν θριαμβευτικές.

Ο Ρώμας ανάβει μέσα σε γλυκιά... αναπόληση το ποσοστό (;) τσιγάρο του... Τριάντα χρόνια ακριβώς, ολόκληρα, μπερδεύονται μες στους καπνούς του:

– Τι να σου πω, χρυσέ μου: Για πρώτη φορά είδα στη ζωή μου το φαινόμενο της μαύρης

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α' ΑΡΜΑ ΘΕΣΠΙΔΟΣ
ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1939 - 40

ΑΛΕΚΟΥ Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΙΓΜΗ

3 ΠΡΑΞΕΙΣ – 8 ΕΙΚΟΝΕΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΣΚΗΝΩΝ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ

Διευθυντής Α' Άρματος: Ν. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ
Γραμματέας " : ΔΙΟΝ. ΡΩΜΑΣ

Πρόγραμμα της «Μεγάλης στιγμής» όταν το Άρμα Θέσπιδος του τότε Βασιλικού Θεάτρου (1939-40) παρουσίασε το έργο σε μεγάλη περιοδεία στην Ελληνική επαρχία.

αγοράς τόσο ανεπτυγμένο. Τα εισιτήρια των 20 δραχ. έφθναν τις 100 δραχ., τα βράδια της πρεμιέρας. Τέτοια ήταν η ζήτηση, τέτοια ήταν η δίψα, η επιθυμία του επαρχιακού κοινού να απολαύσει καλοδιαλεγμένο και καλοστημένο θέατρο, που απ' αυτή την άδηση του «θεατρικού ερωτισμού» επωφελήθηκαν διάφοροι ύποπτοι μικροεπιχειρηματίες για να κερδοσκοπήσουν, εν ονόματι της Τέχνης! Έπρεπε να κάνω ανακρίσεις για να χτυπήσω το κακό στη ρίζα του, ώστε να διευκολυνθεί ο τόσο ενθουσιώδης κόσμος να παρακολουθήσει τα έργα μας, χωρίς να εκδαρεί!

— Έχεις πρόχειρα παραδείγματα που πιστοποιούνε του λόγου σου το αληθές;

— Ω! αν έχω, φίλτατε. Στην Καλαμάτα η δίψα — που ανέφερα πριν — του κόσμου για καλό θέατρο, έφτανε ως το σημείο να δημιουργούνται διαδηλώσεις μπρος στα ταμεία του «Άρματος» για την απόκτηση ενός εισιτηρίου. Από την Κέρκυρα μέχρι τη Σύρο, από την Καλαμάτα μέχρι την Αλεξανδρούπολη, βλέπαμε ανθρώπους — ιδίως τα βράδια της «πρεμιέρας» — να εκλιπαρούνε για μια θέση, να βάζουν τα «μεγάλα μέσα» για να μπορέσουνε να την πετύχουν. Ο αλψμόντος δαυμάσιος ηθοποιός Νίκος Παρασκευάς, που είχε και την καλλιτεχνική διεύθυνση του «Άρματος», ο φαινομενικά γυαρός και πάντα ονειρικά γαλήνιος αυτός άνθρωπος, δάκρυζε εμπρός σ' αυτό το τόσο παρήγορο θέαμα αγάπης του ελληνικού κοινού, προς το αληθινό, το γνήσιο θέατρο... «Κύτταξε... κύτταξε... έλεγε. Νομίζω πως ξαναγεννιέμαι!

Ποτέ μου δεν το είχα φαντασθεί αυτό». Και ποιος μπορούσε να το φανταστεί; Πάντα μες στο μυαλό μας θεωρούσαμε — ανόπτα... — την επαρχία σαν παρακατιανό κοινό. Και μόνον οι άξαφνες αυτές εκρήξεις του ενθουσιασμού που βλέπαμε παντού, μας έκαναν να νοιώδουμε πόσο μακριά βρισκόμαστε απ' την πραγματικότητα...

Το τέλος

— Πού σημειώνεται, Διονύση, το τέλος της ωραίας προσπάθειας;

— Δεκαπενταύγουστο του 1940 (με ακόμα μια έκρηξη αγάπης του κοινού), που συμπτωματικά, έπεφτε με το βομβαρδισμό της «Έλλης». Παρά το ντάλα καλοκαίρι, χιονόνερο στη Φλώρινα... Παίζαμε «Έμπορο της Βενετίας» και αγόραζα μπουκάλες κονιάκ για τους ηθοποιούς, για να μπορούν να ζεσταθούν και ν' αποδώσουν τους ρόλους τους χωρίς να τρεμουλιάζουν! Λοιπόν... οι θεατές — πολλοί απ' αυτούς αγρότες, χωρικοί — είχαν κατεβή με τις γούνες τους. Χουχουλιάζαν με τα χέρια τους, έτριβαν τα παγωμένα αυτιά τους, ριγούσαν, αλλά κανένας από τους 1.200 θεατές δεν σπκωνόταν από τη θέση του να φύγει.. Εκεί! Πιστοί στο λόγο, αφωσιωμένοι στην Τέχνη και στο μαγικό της, αν όχι από γνώση κι από καλλιτεχνική προπαίδεια, πάντως από μια ακαταμάχητη διαίσθηση πως κάτι ωραίο και μεγάλο διαδραματιζότανε εμπρός τους...

Και τώρα; Για να ξαναγυρίσουμε στον πρόλογό μας θα διατυπώσουμε την ίδια γενική απορία της αρχής: Γιατί το Εθνικό Θέατρο της Ελλάδας όλο και ξεμακραίνει από τον αρχικό προορισμό του; Γιατί το άρθρο 4615 (περί ίδρύσεως Εθνικού Θεάτρου: 5 Μαΐου 1930) συνειδητά και συστηματικά περιφρονείται, ακόμα προδίδεται από τους διαφόρους κατά καιρούς ιδύνοντές του; Γιατί δεν προχωρεί το Εθνικό στην ίδρυση της δεύτερης σκηνής του για να μπορεί εκεί — ακατηγόρητα μέχρι ενός βαθμού — να κάνει τους δήθεν ευεργετικούς για την ελληνική θεατρική παραγωγή ανορθόδοξους και τόσο παρακινδυνευμένους πειραματισμούς του; Γιατί δεν μπόρεσε και τώρα να προΐδει ότι η όγμη πρωτοποριακή διάδεση

του θα είχε την απήχηση που είχε τόσο στο ενεργητικό των συγγραφέων όσο και η διάδεση του αθηναϊκού κοινού, που απέδειξε τη δυσφορία του με την απάντηση που έδωσε, περιφρονώντας τα ταμεία του θεάτρου και αφήνοντας σχεδόν κενή την αίθυσά του;

Μια καυστική απάντηση στα ερωτήματα αυτά καλείται να μας δώσει ο εξαίρετος συνάδελφος, ο οδηγός και κατά μέγα μέρος εμυχωτής του παλαιού «Άρματος Θεσπιδος»: ο Διονύσης Ρώμας:

Ναι. Δεύτερη σκηνή...

— Είναι, λοιπόν, μου λέει, ανάγκη να υπάρχει τέτοια σύγχυση μέσα στο «Εθνικό» μας Θέατρο; Μια σύγχυση μεταξύ της απόλυτης αρνήσεως να παίζονται έργα αναγνωρισμένων, πλατιά επιτυχημένων Ελλήνων συγγραφέων και της ακατανόητης παρορμήσεως να παίζεται ο ελληνικός «Γκοντό»; Βέβαια, πρέπει να δίνεται μια ευκαιρία παρουσιάσεως στους «πρωτοποριακούς» (αλήθεια, τι θα πει ακριβώς αυτό;), Έλληνες και ξένους, αλλά όχι και να ανεβάσει η Κρατική Σκηνή τον... Καραγκιόζη φούρναρη, επειδή κάποιος είπανε ότι είναι έργον τέχνης! Από κει, απ' το σημείο που κόβανε τα χέρια τους οι κύριοι ιδύνοντες για να μην παρουσιάζουν ελληνικά έργα, πώς φθάσαμε στο οδυνηρό σημείο να ανεβαίνουν έργα, που μόνο να δάγουμε μπορούν το θέατρο του τόπου μας; Και ποιος τους είπε ότι το κοινό — που θεωρεί το «Εθνικό» σαν ένα καθιερωμένο Ναό Τέχνης — μπορεί ή δέχεται να παρακολουθεί πειράματα της καλής ή της κακής ώρας; Γι' αυτά... γι' αυτές τις τολμηρές ενδιαφέρουσες — ή απέλπιδες — προσπάθειες, υπάρχει ο Κουν... υπάρχει η παράδοση μιας ιδιοφυούς «ασυδοσίας» που είναι δικαίωμά της να πειραματίζεται όπου και όπως θέλει. Αλλά εκεί που θεραπεύεται η τραγωδία, που έχουν τη θέση τους οι κλασικοί, που έπρεπε να δίνει το «παρών» η σταθερά δοκιμασμένη νεοελληνική παραγωγή, δεν είναι νοητό να δίνονται «κορώνες» στον οποιονδήποτε θέλει να εντυπωσιάσει με ένα άξιο ή ανάξιο πρωτόλειό του. Και μάλιστα, όταν έχει αποδειχθεί ότι το πείραμα των «πρωτολειών» — ιδιαίτερα σε μια υπεύθυνη μεγάλη σκηνή όπως του «Εθνικού» — δεν γίνεται να ευσταθήσει... Τα οδυνηρά αποτελέσματα τα είδαμε και με την τελευταία βαριά αυτή ανορθογραφία του «Εθνικού».

Έλλειψη

»Να γιατί είναι αισθητότατη — συνέχισε ο Ρώμας — η ανάγκη να ιδρυθεί μια δεύτερη σκηνή. Κι αν θέλουν ας την ονομάσουν πρωτοποριακή ή πειραματική. Εκεί μπορεί να είναι δεκτά και ξένα και ελληνικά πειράματα... Και έργα τολμηρά και έργα... χαντακωμένα από τη γέννησή τους. Αυτά τα «σκέρτσα» που ενθαρρύνεται να πραγματοποιεί τώρα το «Εθνικό» και που θα εδικαιολογούντο σε ένα δοκιμαστήριο, σ' ένα εργαστήριο (όπως κατά ένα τρόπο θα μπορούσε να είναι η δεύτερη σκηνή), δεν συγχωρούνται σε μίαν Ακρόπολη συντηρητικότητας, ως είδισται να είναι και θέλει να είναι ως τώρα η Κρατική Σκηνή. Ο θεατής της, ο πιστός της ήταν συνθησισμένος να αντιμετωπίζει μια άλφα ποιότητα ρεπορτορίου, μια παρουσίαση αναγνωρισμένων, καθιερωμένων αξιών, που τα ονόματά τους μπορούν να φέρουν ίδια την ευθύνη των δημιουργημάτων τους... Τα κόλπα, όμως, των καινοφανειών — που είναι πολλοίς θυμίζονταν ταραντέλλα — ανήκουν, οπωσδήποτε, σε μια άλλη σκηνή. Σε μια σκηνή που πρέπει, επί τέλους, να ιδρυθεί όχι μονάχα για τους πειραματισμούς, αλλά και για την παρουσίαση άλλων αξιόλογων θεατρικών δημιουργημάτων που, για τον έναν ή τον άλλο λόγο, δεν θα ήταν εφικτή η παρουσίαση τους από την κύρια Εθνική Σκηνή...».

Ο γράφων δεν θέλει τώρα να προσθέσει τίποτα, έξω από την υπογραφή του

ΑΛΕΚΟΣ ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

Αλέκος Λιδωρίκης

«Μα τον Άγιο»

«Ωραία και μόνη η Ζάκυνθος με κυριεύει...» έγραψε ο Ανδρέας Κάλβος. Μεγάλος λόγος! Και ας ήταν μια από τις πιο παλιές, ως λίγο πριν ακόμα, ανεκπλήρωτες επιθυμίες μου η γνωριμία μου με το Φιόρο του Λεβάντε. Έφθασα ως τα πέρατα Αμερικής, Ασίας και Αφρικής, αφήνοντας ξοπίσω ένα μικρούλι όνειρο απραγματοποίητο: Να περπατήσω στα καντούνια της Ζακύνθου, να «ρεγουλαριστώ» με τις καντάδες της, να πιω ένα ποτήρι ολόδροσο κρασί Βερντέα. Όσπου ο Αύγουστος ετούτης της χρονιάς πήρε το «παραμύδι» μες στις μέρες του και τόκανε πραγματικότητα!

Όχι... δεν πρόκειται να κομίσω γλαύκα στην Αθήνα, γράφοντας για το Τζάντε. Έχει τόσες και τόσες γλαύκες η πρωτεύουσά μας, που θάταν πολυτέλεια περιττή να προστεθεί ακόμα μία! Θ' αφήσω μόνο να ξεχειλίζει για λίγο η γυχή μου από το κόρεσμα μιας εσωτερικής ανάγκης που βρήκε κάποια απόκριση σ' αυτό το τελευταίο ταξιδάκι. Όσο κι αν πήξαμε από αντιρομαντισμό ανάμεσα σε όλα τ' άλλα «αντί» που αδρόα μας κατακλύζουν – θάναυσα, αναιδή και άχρωμα να πάρει ο διάβολος... κάποιο λουλούδι, κάποια λιχουδιά, κάποιο τραγούδι ξεχασμένο, χρειάζεται κάπου-κάπου για να σε θγάλουν, έστω πρόσκαιρα, από τη δυναμική... πτωμαϊνή που τελευταία μας τριγυρίζει.

Μακρυνά από τα καυσαέρια για λίγο: Τα αρώματα από τα μπουγαρίνια, τις γκραντούκες, τις ρεζεντές που απαλοανεμίζουν χαϊδεμένες από τις αύρες του Ιονίου, σε βοηθάνε να χαρείς μια ξενιασιά, σ' ένα καφενεδάκι κάποιας ρούγας ή στην πολύβουη ολόλευκη «γκραντιόζα» πλατεία του Διονυσίου Σολωμού με το επιβλητικό της κέντρο – «Κόκκινος Βράχος», τ' όνομά του – με άνεση, όσες «ντελιγκατέσες» γαστριμαργικές έχει να σου προσφέρει αυτός ο τόπος' αυτός ο τόπος που όσο κι αν τον ρημάζανε οι σεισμοί και οι πυρκαϊές, όσο κι αν έχασε τόσο μεγάλο ένα κομμάτι από την παλαιά μαγεία του, ωστόσο δεν έπαυε από του να είναι το αθάνατο νησί του δρύλου της ποιήσεως, της αρχοντιάς, μια κιβωτός που τα οικόσημά της μένουνε σκαλισμένα με άφθαρτο βενετσιάνικο χρυσάφι και με ασημόσκονη απ' την ελληνική «μπραβούρα», τα ιδανικά του χθες και την ευγένεια του σήμερα.

Κι έτσι ένα κέρασμα από αγνό παστέλι, μάντολα ή μαντολάτο, μ' ένα ποτήρι γάργαρο νερό, δροσίζει το λαρύγγι και ευφραίνει την γυχή σου...

Μα η ευφροσύνη αυτή πάει και παρακάτω... Πορεύεται με συνοδεία μελωδικούς ρυθμούς σε κάποιες «ειδικές γωνιές» – στα «Γεροντάκια», στο «Λιμάνι», στην «Ψαρόβαρκα», όπου το ντόπιο σφριγηλό κρασί και η πατροπαράδοτη καντάδα ενώνουνε του Βάκχου τις χαρές με τις ντολτσέτες» του Απόλλωνα.

Παλιά τραγούδια δημοτικά – του άγνωστου συνθέτη – και αρμονίες γλυκομελάγχολες από συνθέσεις του Τσιλιμίκρα, του Πελεκάση κι άλλων... κι άλλων, σκορπίζονται μέσα στη νύχτα, ναζιάρες νυχτερίδες που ξεπροβάλλουν από τα παλιά. «Ωραία, ωραία πούναι η Ζάκυνθος, μα να... μα νάταν πιο μεγάλη» (τι καμρός!). «Διαβαίνει η νύχτα ολόχαρη». «Απ' τα ωραία σου μάτια». «Ξύπνα και κοίτα τ' ουρανού». «Την είδα την ξανθούλα...». «Γλυκειά παρθένα μου». «Πούσαι, ω! πούσαι λευτεριά»!

Πάμπολλες είναι οι φυσικές – με τόση γενναιοδωρία σκορπισμένες – μαγείες του νησιού. Απ' την ολάνθιστη, κοντινή στην πολιτεία, Μπόχαλη ως του Τσιλιθί την έξοχη αμμουδιά, την κρυσταλλένια θάλασσα. Από το Λαγανά με τους διάσημους... αστακούς του μέχρι την ορεινή οπτασία του Κοιλιωμένου, της Λιδακιάς τη χάρη. Κι από το Μαχαιράδο με την ιστορική, ολόφωτη εκκλησία της Αγίας Μαύρας που το καμπαναριό της αντιλαλάει τόσο παράξενα, μετακομίζοντάς σε σ' ένα ταξίδι προς την αιωνιότητα, έως το γήλωμα που δώσαν

όρκο εκεί οι Φιλικοί, μέχρι ακόμα το τόσο ζωγραφικό και παιχνιδιάρικο Κερί.

Και τι να πρωτοαναφέρει ο περιηγητής-προσκυνητής, εξόν απ' του να σταματήσει πάλι στο στίχο του ωραίου ποιητή:

«Απ' ένα γήλωμα/ξεχάνω τ' όνομά του πια/σαν χώρα επαγγελτή/ξαγνάντεμα την εξοχή της/του πρασίνου μεθύσι/και χαροκοπιά./μόσχος τ' αγέρι της/και μόσχος η πνοή της...».

Αλλά...

Πνοή λευτεριάς

Στις μέρες της τόσο βασανιστικής «συγχύσεως» που απλώνει ολόγυρά μας τα πλοκάμια της, ας πάρουμε μια αναπνοή ελευθερίας!

Από την πλατεία του Διονυσίου Σολωμού, που ήδη μιλήσαμε γι' αυτή και που αποτελεί, κατά ένα τρόπο, τον ομφαλό της πολιτείας, αρχίζεις να έχεις το αίσθημα του λυτρωμού... Πλατεία μες στη φανταχτερή λευκότητά της, με το ωσάν απέραντο εύρος της να σου προσδίνει τη διάθεση ν' ανοίξεις ολόπλατα τα – φέυ – ανύπαρκτα φτερά σου, έχει και το προνόμιο να σε οδηγεί σε δυο «ναούς» τέχνης και ιστορικής λαμπρότητας. Ο ένας είναι το Μουσείο Σολωμού και Κάλβου (και άλλων Ζακυνθίων επιφανών) μια στέγη που, σε μικρογραφία, θυμίζει κάτι από το μεγαλειώδες Παρισινό Μέγαρο των Απομάχων. Εκεί βρίσκεται ο Ναπολέων θαμμένος με πομπώδη χλιδή και βάρος αυτοκρατορικό! Εδώ σ' αυτό το ήρεμο Μουσείο, δυο υμνητές της Λευτεριάς κοιμούνται τον αιώνιο ύπνο, ο ένας δίπλα στον άλλον. Πόσο απέριτη μα και πόσο υποβλητική μαζί, η προσφορά στη μνήμη τους. Ένα «ριντώ» που πέφτει σαν ατέλειωτη πορφύρα στο βάθος του λιγοφωτισμένου δωματίου και οι δύο κατοικίες των ωραίων βάρδων. Το ίδιο αίσθημα που είχε ενώσει στη ζωή τα οράματά τους, λες και τους γυθυρίζει ακόμα αιώνιες κουβέντες για τον άνθρωπο, μέσα στην κατασκευτική σιγή.

Στο απάνω διαμέρισμα του ίδιου κτιρίου, μια ανεκτίμητη πλούσια συλλογή από χαρακτηριστικά εκθέματα γύρω από τη δράση και από την ιδιωτική ζωή άλλων επιφανών προσώπων της Ζακύνθου. Από την τέφρα του χαμένου παρελθόντος αναβιώνουνε μορφές σαν του Φώσκολου, του Μάτεσι, του Λούντζη και ανάμεσα σε τόσα άλλα – η αξέχαστη φυσιογνωμία του Ξενοπούλου. Βέβαια, υπάρχει και η προτομή του κάπου εκεί κοντά στον Άγιο Διονύσιο που μοιάζει σαν «απορριγμένη» εκεί. Όμως, μέσα στο Μουσείο, παίρνει τη θέση του ο σεβάσμιος δάσκαλος με τα θυμικά που μας τον ξαναφέρνουν τόσο ζωηρά στη μνήμη.

Πολλά κειμήλια που έχουν θαυματουργά διασωθεί απ' το σεισμό και τη φωτιά έχουν τη θέση τους εκεί και ο απόηχος από τα ένδοξα Ζακυνθινά «παιδιά» είναι ευάρεστα και ευγνώμονα ακουστός, όπως και στο μουσείο, που είναι ένα άλλο σημαντικότατο ακόμα κόσμημα του νησιού.

Μοναδικό για τη μεταβυζαντινή αιογραφία, δίνει την ευκαιρία στον επισκέπτη να ενωτισθεί όλες τις χάρες του ταλάντου ζωγράφου του είδους, που τα ονόματά τους έχουνε ήδη πια γραφτεί στην ελληνική αιωνιότητα. Πίνακες και υπέροχα τέμπλα ναών, (όσα έχουν διασωθεί από τη συμφορά), φέρνουνε τη σφραγίδα της τέχνης του Εμμανουήλ Μπενιαλή Τζάνε, του Δοξαρά, του Γιάννη Κοραή, των δύο «Κάπα»: Κουτούζη και Καντούνη και άλλων άξιων - στην ανωνυμία! - μαθητών τους.

Μια μέθη του μαπιού, μιά συγκλονιστική ευφορία της γυχής. Μια διάθεση για απέραντη προσήλωση στο «χθες», που όμως μιλάει τόσο έντονα και τόσο θερμουργά, που καταλύει απότομα όλη τη διαδέσιμη δαιμονική πληρότητα του «σήμερα».

Ο νους γυρίζει πίσω στο «λίμπρο ντ' όρο», στη χρυσή βίβλο τόσων και τόσων μεγάλων ονομάτων που μας χωρίζουνε αιώνες από την άνησή τους, τόσων και τόσων θησαυρών που

μέρος τους μονάχα διασώθηκε από τη θεομνία της 12ης Αυγούστου του έτους 1953.

Και ξαφνικά έρχεται η διάθεση να κλίνει κανένας απαλά το γόνυ μπροστά στη μνήμη όσων πέρασαν... για όσα άφησαν... για όσα ακόμα μας διδάσκουν, για την πραγματική αρχοντιά, για την αγνή μεγάλη τέχνη, για την αληθινή — την όχι παραποιημένη...— ελευθερία!

«Μα τον άγιο...»

Συμφασμένη της Ζακύνθου η ζωή με τον προσάτη άγιο της. Κι αν κύλησαν τα χρόνια κι αν αργοπέρασαν οι αιώνες, παντού στη νήσο, μα και πάντα, τ' όνομα του Διονυσίου, του μεγαλοασκητή, βρίσκεται στα στόματα και στις καρδιές των ντόπιων.

Σε ώρα επίκλησης, σε ώρα γαλήνης ή σε στιγμή θυμού, σε λύπη ή σε χαρά, ξεφεύγει αυθόρμητα το επιφώνημα που μοιάζει σα να ζητάει τη συμπαράστασή του: ...Ε... μα τον Άγιο!

Παντού ο Άγιος, η μορφή του, η ιστορία του, το δείο «παραμύδι» γύρω απ' αυτόν, από τη δράση και τα επιτεύγματά του. Διονύσιος Σιγούρος το όνομά του και η πρώτη επαφή μαζί του, μέσα σε κατανυκτική ατμόσφαιρα, γίνεται όταν τα βήματά σου σε φέρνουνε ευλαβικά μέχρι το μοναστήρι της Αναφωνήτριας, μια στοιχειωμένη δάλεγγε πια περιοχή που ιστοράει τη μνήμη του για τέσσερις 100ετίες.

Εκεί, στην ιερά μονή που ακόμα την τριγυρίζουν βαρειές και μελαγχολικές σκιές, κάμποσοι ερημίτες: φυλάσσονται τα άμφια του Αγίου, τα όσα άλλα θυμητικά του, ό,τι απόμειναν από την εποχή που ο Διονύσιος Σιγούρος ήταν ηγούμενός της γι' απάνω από 40 χρόνια.

Ο θρύλος τον θέλει σοφό και μεγαλόκαρδο, γλυκύτατο μα και αυστηρό, πλημμυρισμένο από το δώρο της συγγνώμης και για τον πιο σκληρό μετανοούντα αμαρτωλό. Τόσο που μπόρεσε να συγχωρέσει - ακόμα και να φυγαδεύσει - τον ίδιο το φονιά του αδελφού του!

Ένας νέος ακόμα μα γραφικότατος καλόγερος, ο συμπαθέστατος και «εμβριθέστατος» πατήρ - Γεράσιμος έχει αναλάβει να ιστορεί, με περισσή δεξιοτεχνία, σε πεζό λόγο μα και έμμετρα: τις μέρες, τα έργα και την επίγεια δόξα του Αγίου.

Και ο ίδιος, έπειτα από την εκτέλεση αυτού του καθήκοντος, σπεύδει να σε εφοδιάσει μ' ένα μικρό έντυπο σημείωμα που περικλείει τις επιταγές (από τις Άγιες Γραφές), που είχε ενωπιωθεί ο μέγας ερημίτης...

Ανάμεσα σ' αυτές υπάρχουνε και κάποιες που προξενούν... φρικίαση στο πλήρωμα των ευσεβών προσκυνητών - ανδρών και γυναικών - γιατί αυτοί δεν παύουν, παρά την ευλάβειά τους, να είναι όλοι (ποιος λίγο, ποιος πολύ), γνήσιοι αμαρτωλοί, σύμφωνα με τους καυστικούς λόγους του εντύπου:

- «Οι μη εκκλησιαζόμενοι εις 3 συνεχείς Κυριακάς αφορίζονται από την Εκκλησία, (80 κανών 5η Οικ. Συν.)».
- «Όσοι εισέρχονται εις εκκλησία και δεν κοινωνούν ή φεύγουν προ τέλους, αφορίζονται (Καν. Θ' Αγ. Αποστ.)».
- «Αισχρόν η γυναίκα να κουρεύει ή να ξυρίζει τα μαλλιά της!»
- «Παρασκευή ή Τετάρτη ο υγιής δεν τρώει λάδι και κρασί, ο μοναχός και την Δευτέραν ξηροφαγία μόνον...».

Ο... μικροπανικός εισδύει στις μυχές μας. Και είναι φυσικό ν' αποζητήσουμε την άφεση αμαρτιών σπεύδοντας για εξομολογιστικό άλλο προσκύνημα στον ιερό ναό του Αγίου Διονυσίου που δεσπόζει στην καρδιά της πολιτείας.

Εκεί, σε λάρνακα μαλαματένια, υπάρχει το άχραντο λείμανό του, σχεδόν ανέγγιχτο από το χρόνο, που ευωδιάζει μύρο - όπως το θέλει πάντα ο θρύλος - και που σκορπάει την κατάλυξη σύμμικτη με το δέος.

Μαγνήτης για τους απειράριθμους πιστούς μα και για όσους δεν πιστεύουνε ακόμα! Στολίδι και καμάρι του όμορφου νησιού, που - μα τον Άγιο! - δάλεγε αδίστακτα κανένας αποτελεί

έναν απ' τους πολυτιμότερους τουριστικούς θησαυρούς του τόπου μας.

Αλλά...

Να! το «αλλά»...

Και ήρθε η ώρα να εξηγήσουμε τα «αλλά» που συναντήσατε πιο πάνω και πιο πάνω. Τι ωραία είναι ίσως όλα αυτά, που σύντομα ιστορήσαμε, αλλά και πόσο μοιάζει πάλι απαραίτητη η γκρίνια μας για ό,τι λείπει...

Γιατί η τόση εγκατάλειψη στις πιο ωραίες ακρογιαλιές, στις πιο παραμυθένιες γωνιές του εκπληκτικού νησιού; Δεν μπορούσε να εκτιμηθεί ακόμα η αξία της Ζακύνθου, σαν λαμπρότατου - ιστορικά και φυσικά - θέρετρου, έτσι που να δημιουργηθεί γύρω απ' αυτήν η έλξη που δάφερνε κοντά της - όχι μονάχα τους διαγασμένους Έλληνες για κάτι έξω από το θόρυβο, τα καυσαέρια, το δράμα της μεγαλόπολης; Αλλά και τους χιλιάδες ξένους, που αποζητάνε μια κάποια «κάθαρση» από τις νευρωτικές περιοχές;

Τίποτα το ουσιαστικά οργανωμένο. Τέλεια έλλειψη προσωπικού που να εξυπηρετεί με κάποια στοιχειώδη αρτιότητα. Τα κέντρα, τα ξενοδοχεία (τα τόσο λιγοστά...), τα παραλιακά άφθονα καταλύγια που βρίσκονται ακόμα σε κάπως πρωτόγονη κατάσταση. Η τζόρα στην αποδέωσή της!

Μου είπαν πως οι ίδιοι οι Ζακυνθιοί δεν ενδιαφέρονται για τουρισμό. Πως δεν τον θέλουν: Πως - δόγμα του Μονρόε! - θα προτιμούσανε την απομόνωση στον τόπο τους. Αλλά δεν το πιστεύω...

Αντίο

Φεύγουμε ανήμερα της μεγάλης θερινής γιορτής του Αγίου Διονυσίου. Είναι 24 Αυγούστου (μνήμη της μετακομιδής του λειψάνου από τις νήσους Στροφάδες στη Ζάκυνθο). Σε πυρετό όλο το νησί. Σε φλογισμένο οργανισμό ολόκληρη η πόλη. Η λιτανεία είναι από τις πιο επιβλητικές σε τάξη και πανηγυρικότητα. Η γραφικότητα αγκαλιασμένη με τη θρησκευτική λατρεία, φθάνουν στη διαπασών.

Εμείς θα φύγουμε. Όμως τα «αλλά», για τη σωστή αξιοποίησή της, θα γίνει όπως το γράγαμε... Γιατί; Και ως πότε άραγε;

Εφ. «Απογευματινή» 4.9.71.

Βαγγέλη Τερζόπουλου (Βραδυνή 1933) Αίγινη - Κ. Μουσσούρης

Αλέκος Φιλιππόπουλος

Αλέκος Λιδωρίκης: ο κατακτητής της ζωής

Τον γνώρισα πριν από 43 χρόνια, όταν παιδί εγώ 14 ετών και μόνιμος κάτοικος (μασκώτ δάλεγα) των γραφείων της εφημερίδας «Ακρόπολις» παρακολουθούσα την αεράτη φιγούρα του τόσο διαφορετική από όλες τις άλλες, όταν ερχότανε και κλεινότανε σε ένα απομονωμένο γραφείο για να γράψει εκείνους τους πολύ δύσκολους καιρούς, το χρονογράφημά του...

Τον ξανασυνάντησα μετά από τη μεταπολεμική μακρόχρονη εξερεύνησή του στις Ηνωμ. Πολιτείες, κάτω από άλλες συνθήκες πια, συνεργάτη μου στη «Μεσημβρινή» του 1961. Από τότε βρεθήκαμε πάντα κοντά και είναι ο Αλέκος Λιδωρίκης ανάμεσα σ' αυτούς που μου παρασταθήκανε σ' όλες μου τις μεγάλες δημοσιογραφικές προσπάθειες. Τώρα, έχουμε πια μια ιστορία πίσω μας.

Ο Λιδωρίκης έχει την πλουσιότερη και τη μεγαλύτερη και είναι καιρός, όπως αρμόζει για τους ανθρώπους με ιστορία, να τη διερευνήσουμε και να τη χρωματίσουμε.

Ας αρχίσουμε λοιπόν από σήμερα.

Ένας τίτλος βιογραφικός θα μπορούσε να είναι:

Αλέκος Λιδωρίκης, ο κατακτητής.

Ίσως πολλοί θα νομίσουν ότι υπαινίσσομαι γυναικοκατακτητικές επιτεύξεις του Αλέκου Λιδωρίκη. Λάθος τους. Πρώτο γιατί δε θα ήθελα να κοντραριστώ με τις φεμινίστριες, με την έννοια ότι οι γυναίκες παγιδεύονται και υποκύπτουν μπροστά σε μια ανδρική γοητεία. Και δεύτερο, γιατί απόψε εδώ γιορτάζουμε τον Αλέκο Λιδωρίκη σαν δημοσιογράφο, σαν συγγραφέα και σαν δημιουργό.

Σαν άνθρωπο που μπορούσε να ξεπερνάει με ακατάβλητη υπομονή και με ταλαντούχο υπεροχή, δυσκολίες, μικρόπτες και αδυναμίες και, για όσους θέλουν να αντικρύσουν τη μακρινή πορεία του της ασταμάτητης μάχης και της ακούραστης δημιουργίας, να κερδίσει σ' όλα τα μέτωπα με επιδώσεις άριστες.

Μιλάμε για τον Αλέκο Λιδωρίκη σαν κατακτητή της ζωής.

Δεν πρέπει να θεωρηθεί μια φιλοφρόνηση ο χαρακτηρισμός αυτός, γιατί είναι προϊόν της πολυκύμαντης πραγματικής ζωής του Αλέκου Λιδωρίκη και της εμπειρίας του που ευνοήθηκαν από μια συγκυρία κοσμοϊστορικών γεγονότων. Η ίδια η δημοσιογραφική του ζωή, είναι πλούσια σε υλικό και ποικίλη σε θέματα. Είναι αυτή που τον τοποθέτησε στους γκραν ρεπόρτερ στο πρώτο στάδιο της σταδιοδρομίας του και στους στοχαστές αρθρογράφους στο δεύτερο.

Η εμπειρία του είναι αυτή που μέσα από τα 55 χρόνια της δημοσιογραφικής ζωής πλούτισε τη γνώση του και την κρίση του, τον κατύθυνε στο να αντικρύζει και να σκέπτεται την εξέλιξη της κοινωνικής ζωής και τα δημόσια πράγματα με περισσότερη ρωμαλαιότητα, περισσότερο βάθος, με ανθρωπιά και με σοφία, σήμερα όσο ποτέ άλλοτε, και βέβαια με διαφορετικές θεωρήσεις και συγκρίσεις, από όσο όταν ξεκίνησε σαν ρεπόρτερ της «Ακρόπολης» ή ανιχνευτής του Χόλλυγουντ. Ίσως σ' αυτό οφείλει ότι διατηρεί ζωντανή τη φλόγα της δημιουργίας και έκδηλο και αδηφάγο το ενδιαφέρον για τα γεγονότα και τις εξελίξεις, για την πρόοδο και την ειρήνη του κόσμου και συμμετέχει ενεργά και αποφασιστικά με το γραπτό γλαφυρό του λόγο της τακτικής κυριακάτικης στήλης, συνεισφέροντας στη δημοσιογραφική διαφώτιση του λαού.

Ο Αλέκος Λιδωρίκης υπήρξε ένας ευτυχής άνθρωπος, αλλά με μέτρα τελείως διαφορετικά από αυτά που οι φιλοσοφικοί δογματισμοί και οι θρησκευτικές ορολογίες προσδιορίζουν. Μια πρόχειρη αναφορά σ' αυτές τις ορολογίες φωτίζει τη διαφορά της ψυχικής ευφορίας

που σου εξασφαλίζει η δημιουργία, όπως αυτή του Λιδωρίκη, μέσα στο δημοσιογραφικό επάγγελμα.

Είναι γνωστό ότι ο χριστιανός πακετάρει την ανθρωπίνη ευτυχία μέσα σε μερικά συνώνυμα, όπως είναι: η μακαριότητα, η πληρότητα, η ψυχική ειρήνη και η καλοτυχία. Ο Μαρξισμός-Λενινισμός, εκφράζοντας τη δυναμική κοινωνική εξέλιξη του 21 αιώνα, την αναζητεί αλλά και την τοποθετεί στη βαθιά ανθρωπίνη και υπεράνω κάθε εγωισμού συμπεριφορά του ατόμου προς το συνάνθρωπό του, στην ψυχική ανάταση και την ικανοποίηση που αισθάνεται ο άνθρωπος με τη συμμετοχή του στο συλλογικό αγώνα για ένα καλύτερο μέλλον της ανθρωπότητας.

Ο μεγάλος ανθρωπιστής συγγραφέας του μεσοπολέμου, ο Στέφαν Τσβάιχ, στο συναρπαστικό του βιβλίο που βιογραφεί τον Μπαλζάκ, περιγράφοντας τα ήθη της προ εκατονταετίας εποχής μας, παρουσιάζει την ευτυχία πιο χειροπιαστή, αφού αναφέρει ότι εξασφαλίζεται με τρεις ταυτόχρονα κατακτήσεις: τον έρωτα, το χρήμα και τη δόξα.

Όταν λοιπόν λέω ότι ο Λιδωρίκης κατάκτησε την ευτυχία, δεν καταφεύγω σε κάποιο υπόδειγμα, δεν παρουσιάζω ένα μοντέλο, δεν υποδεικνύω έναν οδηγό. Γιατί ο Λιδωρίκης την κατάκτησε μέσα από ένα επάγγελμα που πολλοί το εκτελούν, αλλά λίγοι το υπηρετούν.

Ο Αλέκος Λιδωρίκης υπήρξε ένας γνήσιος δημοσιογράφος. Υπηρετήσε τη δημοσιογραφία, της προσφέρθηκε, και αυτή τον αντάμειψε. Δεν είναι αυτή που τον διευκόλυνε να ερωτευθεί τις γυναίκες. Αντίθετα του ανέκοψε τη χειμαρρώδη δραστηριότητά του. Και δεν είναι αυτή που χαρίζει δόξα. Γιατί η δόξα δεν εξασφαλίζεται πια στην εποχή μας όταν διερευνάς την αλήθεια και όταν δεν υποτάσσεις το πνεύμα και τη γραφίδα σου στο συμφέρον και τη σκοπιμότητα.

Η ανταμοιβή για το Λιδωρίκη ήταν η γνωριμία του με τον άνθρωπο, με τη συμπεριφορά του, με τη βαρβαρότητα και με την ανθρωπιά.

Γνώρισε τον κόσμο και τον μελέτησε. Και ο κόσμος τον δίδαξε. Δούλεψε με πάθος, με όρεξη, ακούραστα. Είναι μεγάλη υποθεση αυτό το ακούραστα.

Κάτι που μόνο η δημιουργία, και στην περίπτωση μας η δημοσιογραφία μπορεί να στο εξασφαλίζει, αν στην κυριολεξία τη ζεις ακατάπαυστα όπως την έζησε ο Αλέκος Λιδωρίκης. Να ζεις δηλαδή τις δύσλες της ζωής και να παίρνεις μέρος. Να συγκινήσαι αλλά και να χαιρέσαι. Να πάλευαι από την άμπωτη και την παλίρροια και να αγωνίζεσαι να βοηθήσεις τη μια ή να ανακόμεις την άλλη. Ρίχνεις το μελάνι σου μέσα στο τέλμα και προσπαθείς να σκοτώσεις τα μικρόβια μέσα στα λιμνάζοντα νερά. Πασχίζεις για τον πόνο και την εξαθλίωση του ταπεινού και καταφρονεμένου και προσπαθείς με τις δικές σου δυνάμεις να του εξασφαλίσεις τη μοίρα του, πολεμώντας τους πολέμιους της ειρήνης.

Μια ακόρεστη ικανοποίηση είναι αυτή που πλημμυρίζει το είναι σου καθώς συμμετέχεις καθημερινά στον αγώνα του δικαίου κατά του άδικου, καθώς γνωρίζεις και αποκαλύπτεις τους ισχυρούς και ματαιόδοξους που καθημερινά έρχονται και παρέρχονται κι εσύ μένεις πάντα στη θέση σου αμετακίνητος, υπερήφανος και ασυμβίβαστος.

Ο Αλέκος Λιδωρίκης ταυτίστηκε με τον αγώνα το δημοσιογραφικό. Γι' αυτό και δημιούργησε. Πάλευε για τα προβλήματα των απλών ανθρώπων. Γι' αυτό και ξεπέρασε τους μεγαλεπήβολους προβληματισμούς. Γνώρισε τη δυστυχία και την κακομοιριά πολλών πλουσίων και απήλαυσε την ανωτερότητα και την ηθική υπεροχή πολλών πτωχών.

Γι' αυτό και δεν κατακτήθηκε ούτε και συγκινήθηκε από το άγριο και μάταιο κυνήγι για τον πολλαπλασιασμό του πλούτου. Ξετίναξε τον κόσμο από τα ταξίδια και γνώρισε τους ανθρώπους όσο κανείς. Γι' αυτό και βεβαιώθηκε για το καθολικό πνεύμα της παγκοσμιοτητας μέσα από την άδολη συμπεριφορά των απλών ανθρώπων.

Μερικοί μεγάλοι δημοσιογραφικοί σταθμοί στην ιστορία του Αλέκου Λιδωρίκη από τους

οποίους άντλησε τη σπάνια εμπειρία του και τον πλούτο της σοφίας του, ξεπερνούν τα όρια της Ελλάδας.

Όργωσε την Αμερική πριν και μετά τον παγκόσμιο πόλεμο, έζησε το μύθο του Χόλλυγουντ, θαύμασε στην αρχή το όνειρο και όταν κατάφερε να τρυπώσει πίσω από τα ριντώ, φρικίασε μπροστά στην κυνική τεχνητή κατασκευή της δήθεν ευδαιμονίας.

Κατάφερε να μιλήσει με το Χίτλερ και το Μουσολίνι, τα δύο τέρατα που σκόρπισαν τη συμφορά στον κόσμο και να μεταφέρει την εικόνα τους με τις ανησυχίες του στο ελληνικό κοινό.

Παρακολούθησε τον αφελή και οπερετικό αγώνα των Γάλλων στη γραμμή Μαζινό και έγι-νε, πρώτος αυτός, μάρτυρας της απεγνωσμένης κραυγής των απλών Γάλλων στρατιωτών «Πουρ-κουά», (γιατί να πολεμήσουμε;).

Σαν συντάκτης της «Ελευθέρας Γνώμης» το 1936, βρέθηκε στην πρωτοπορία ενάντια στη Μεταξική δικτατορία.

Επισκέφθηκε τη Σοβ. Ένωση ως τη Σιβηρία και ανακάλυψε ότι οι διάβολοι του κομμουνισμού, κατά την προπαγάνδα του πολέμου, ήταν απλοί άνθρωποι που μοχλούσαν για την Ειρήνη και έκτιζαν το καλύτερο μέλλον τους.

Μπροστά σε μια τόσο περίσσια γνώση, με τόσους αγώνες δημοσιογραφικούς, με τέτοια επαφή με τον ανθρωπινό πόνο, την ανθρωπινή προσπάθεια και την αυτοδυσία αλλά και τη μικρότητα και τη βαρβαρότητα, πώς μπορεί ο Αλέκος Λιδωρίκης να μη διατηρεί μια βαθιά ευφρόσυνη μνήμη που τον αμείβει με σοφία, ικανοποίηση και ευδαιμονία και του εξασφαλίζει νηφαλιότητα στη σκέψη και τη συμπεριφορά.

Λίγες απλές ακαταμάχητες λέξεις συμπυκνώνουν όλη την πορεία και το καταστάλαγμα του Αλέκου Λιδωρίκη.

«Γεννήθηκα», λέει ο ίδιος, «το σωτηριο έτος 1907. Καταλαβαίνετε ότι φέρνω ένα συμπαθητικό βάρος από εμπειρίες, εικόνες, πρόσωπα και γεγονότα. Ένα βάρος που δεν φέρνω βαρέως γιατί η ζωή με δίδαξε πως δε μπορείς να περπατάς μόνο πάνω σε ρόδα».

(1985)

Ο Αλέκος Φιλιππόπουλος είναι Διευθυντής της Εφημερίδας «Εθνος» στην οποία ο Α. Λιδωρίκης έγραφε τα τελευταία χρόνια.

Για όσους αγάπησαν τον Αλέκο Λιδωρίκη, η έκθεση που εγκαινιάζεται είναι πηγή χαράς και λύπης μαζί:

Χαράς γιατί το δημοσιογραφικό του έργο, το σκορπισμένο σε εφημερίδες και περιοδικά τόσων δεκαετιών, δε χάνεται αλλά συγκεντρώνεται και διατηρείται.

Χαρά, ακόμη, γιατί θα δώσει την ευκαιρία σ' όσους δεν τον γνώρισαν να πάρουν μια, οσοδήποτε αχνή, ιδέα της δραστηριότητάς του.

Αλλά και λύπης που δεν είναι πια εδώ. Και το μόνο που μπορεί να αμβλύνει τη λύπη τους αυτή είναι η σκέψη πως τους έλαχε το προνόμιο να γνωρίσουν έναν άνθρωπο που δέθηκε τόσο πολύ με την εποχή του, έζησε τόσο έντονα τους παλμούς της, και κάλυψε σε τόσο εύρος τα συμβάντα της, χωρίς ποτέ να χάσει τη νηφαλιότητα, την ευγένεια και την αρχοντιά του μέσα στις τόσες περιπέτειές της.

(1988)

Λ. Β. Καραπαναγιώτης
Διευθυντής εφημερίδας
«ΤΑ ΝΕΑ»

Ευρυμαθής και διορατικός όσο ελάχιστοι, έζησε από κοντά τα γεγονότα που σημάδευαν την εποχή του.

Οικουμενικός στη σκέψη και καθολικός στην έκφραση, στάθηκε με αντικειμενική κριτική διάθεση απέναντι στις μεγαλύτερες προσωπικότητες του αιώνα μας.

Αγνός εργάτης του λόγου και άριστος καλλιεργητής του πνεύματος παρουσίασε την ανατομία των μορφών της Πολιτικής, της Επιστήμης, της Τέχνης που συμβάδισαν, ο καθένας από την έπαλξη που η μοίρα τον έταξε, στα 55 χρόνια της γόνιμης δημοσιογραφικής του εργασίας.

Η εφημερίδα «Ακρόπολις», τιμή το γνήσιο τέκνο της, που επάξια κατέλαβε τον τίτλο του μεγάλου δασκάλου της δημοσιογραφίας. Γιατί, αν ο Βλάχος Γαβριλίδης υπήρξε ο πατέρας της, ο Αλέκος Λιδωρίκης σίγουρα ήταν και θα παραμείνει ο μεγάλος της δάσκαλος.

Θεωρώ ότι η Πολιτεία έχει χρέος να εκτιμήσει το έργο του και να το στεγάσει κάπου μόνιμα. Θα αποτελέσει αυτό την ελάχιστη εκπλήρωση του χρέους της απέναντι σ' έναν ανιδιοτελή δημιουργό.

(1988)

Δ. Παπαδόπουλος
Διευθυντής της «Βραδυνής»
π.Διευθυντής της «Ακρόπολης»

Για τον Αλέκο Λιδωρίκη, εκείνο που θα μπορούσα να πω είναι ότι μας λείπει αλλά έμεινε κοντά μας, είναι μαζί μας. Δεν έφυγε. Για μας που τον ζήσαμε στις εφημερίδες – και τον ζήσαμε όχι μόνον ως συνάδελφοί του, αλλά και ως αναγνώστες του – η παρουσία του μένει στις ζωντανές διαστάσεις της. Δεν ήταν ποτέ απών από τα γεγονότα, την είδηση, το ρεπορτάζ, τη συνέντευξη με μορφές του αιώνα, το χρονογράφημα, το «ταξιδιωτικό» ο ευπατρίδης αυτός της δημοσιογραφίας. Δεν είναι απών ούτε τώρα.

Η εφημερίδα και το θέατρο σε έχουν πάντα μαζί τους, Αλέκο...

(1988)

Δ. Παπαναγιώτου
Διευθυντής της «Καθημερινής»

Ποτέ δε μου πέρασε απ' το μυαλό ότι θα έφτανε κάποτε η ώρα να μιλήσω για τον Αλέκο Λιδωρίκη όταν αυτός θα ήταν για πάντα απών.

Όσοι τον γνωρίσαμε από κοντά τον είχαμε συνηθίσει τόσο ωραίο, τόσο ζωντανό. Είχαμε την τύχη να είμαστε και μαθητές και συνάδελφοί του και δαυμαστές και φίλοι του.

Μερικοί είχαμε το προνόμιο ν' απολαμβάνουμε τα κείμενά του πριν δημοσιευτούν στην εφημερίδα, την ευκαιρία να διδασκόμαστε απ' τα έργα του, τη χαρά να τον ακούμε να μιλάει για τις ατέλειωτες εμπειρίες του και είχαμε τη σπάνια τύχη να γευόμαστε εκείνα τα αλησμόνητα βράδια στο σπίτι του – θυμάσαι Ζωζώ; – όταν ανάμεσα σε άλλους συγγραφείς, καλλιτέχνες, δημοσιογράφους και πολιτικούς ο Αλέκος μας έλαμπε με το σπινθηροβόλο του πνεύμα, την ευγένεια και την καλωσύνη του.

Εκείνα τα βράδια, για μας τους νεότερους, ήταν ταξίδια σε σπάνιους κόσμους που η τεχνοκρατική μας εποχή έχει περιφρονήσει και εξαφανίσει.

Δίκαια τον ονόμασαν Ευπατρίδη της Δημοσιογραφίας και Πρίγκιπα του Θεάτρου. Ο Αλέκος Λιδωρίκης ήταν φτιαγμένος από κείνο το πολύτιμο μέταλλο που ποτέ δεν αλλιώνεται.

Γι' αυτό και θα ζει για πάντα στις θεατρικές αίθουσες, στα δημοσιογραφικά γραφεία και στις καρδιές μας.

(1988)

Σεραφείμ Φυντανίδης
Διευθυντής της «Ελευθεροτυπίας»

πεζογραφίας περίπλους

Διονύσης Καλαμβρέζος

Η σβημμένη σελήνη

Την ιστορία της «Σβημμένης Σελήνης» μου τη διηγήθηκαν γέροι χωριάτες από το Κερί, το χωριό που βρίσκεται στο νοτιοδυτικό ακρωτήριο της Ζακύνθου. Τα γεγονότα έλαβαν χώρα κατά τη Βενετοκρατία, γύρω στα 1600. Η πιθανότητα της χρονολογίας ενισχύεται από ένα παλιό ζακυνθινό έγγραφο που περιέχει τα νέα (τσι νοβιτές) της εποχής (άνοιξη 1600) και αναφέρεται διεξοδικά στην ιστορία μας. Το έγγραφο αυτό το παρέδωσα αυτούσιο στο β' μέρος, όπως το βρήκα γραμμένο, με την παλιά δηλαδή ντόπια γλώσσα. Κύρια πρόσωπα της ιστορίας είναι ο Μάρκο, γιος ενός αποτραβηγμένου στο Κερί Ενετού ηγεμόνα (πρώην Πρεβεδούρου) και η Μαργαρίτα, θυγατέρα της γριάς Δωροθέας, της μαμμής του χωριού.

α.- Ο όρκος

Το παρακάτω γεγονός, που μάλλον αποτελεί και την απαρχή της ιστορίας, το διηγήθηκε μια γριούλα που χε πάει στην πηγή να ταΐσει τις κόπτες της. Χωρίς να δέλει είδε το Μάρκο και τη Μαργαρίτα. Η βρυσούλα κελάριζε και τα πουλιά τραγουδούσαν χαρούμενα τον ερχομό της άνοιξης. Οι μεσημεριάτικες ηλιαχτίδες τρεμόπαιζαν στα νεαρά τους πρόσωπα κι ο άνεμος παράσερνε μακριά τα ερωτικά τους υιδυρίσματα. Της χάριδε με αγάπη και στοργή τα μακριά, κοκκινόξανθα μαλλιά, τα φτιαγμένα πλεξούδες, όταν τον κύτταξε βαθιά με τα μεγάλα πράσινα μάτια της, γεμάτα πάθος πρωτόγνωρο μα και φόβο, ταραχή. «Η μάνα μου λέει πως η βρύση είναι μαγική» του αποκάλυψε, «κι αν δεν κρατήσεις τον όρκο, αν δεν μ' αγαπάς για πάντα, θα πεθάνω!...». Της γέλασε παιχνιδιάρικα και την έσφιξε θερμά στην αγκαλιά του, παρακινώντας την να ξεχάσει τους φόβους της. Της έταξε ταξίδι στην ζακουστή Βενετιά, τη γαλντότατη, βόλτα με τις γόνδολες στα κανάλια, της υποσχέθηκε το νυφικό της να ναι από μεταπολάμι και μετάξι, τέτοιο που καμιά στο νησί δεν είχε μέχρι τώρα χαρεί. Κι ορκίστηκε διπλά να κρατήσει το μεγάλο όρκο του να την αγαπά και να ναι για πάντα μαζί, να ζήσουν μαζί μες στα χρόνια, να κάνουν πολλά παιδιά και να ναι ευτυχημένοι. Κι έπειτα, όταν κάπως σούχασε, την πήρε στην αγκαλιά του γεμίζοντάς την φιλία.

β.- Θάνατος

Ο Κήρυκας ντυμένος φανταχτερά κοκκινοπράσινα ρούχα ανηφόρισε στην Μπόχαλη κατά την εκκλησία της Παναγίας της Χρυσοπηγής και στάθηκε στο πλάτωμα πριν το πέτρινο

περίπλους

δρόμο που οδηγούσε στο κάστρο. Έφερε στο στόμα το μεταλλικό χωνί και περίμενε να μαζευτούν πολίτες, να βγούν στα παράθυρα οι όμορφες μποχαλιώτισσες. Ύστερα άρχισε να φωνάζει τα μαντάτα: «Ψες την εσπέρα γιορτάσαμε στον Αϊ Νικόλα τα στέφανα του ηγαπημένου μας Αλφρέδου Σ... μετά της σινιορίνας Τζουλιέτας Μ... Το προσώπατο ντι Βαλόρε και ενπιτά του Τσάντε γιόρτασε γες με τα μας την ούνικα τούτη φιέστα! Ψες τ' απόγιομα στον Αϊ Γιάννη βαφτίστηκε χριστιανός με χίλια βάσανα τση Κούριας και παράκλησες του πατεράκη του ο γιός του δασκάλου και ντοτόρου Σαμουλή Μπεν Αχμέτ με τ' όνομα Κριστόφαλλο Μαριάς! Ο Κολονέλο Διπλοβατάτζης έγγραμεν από την Βενετιά ότι οι τελευταίοι βασιλιάδες μας, οι Παλαιολόγοι, γινήκανε ουνίτες για ιερό σκοπό, βάλανε την αδανάτη τσου νυχή αντιπροίκι για να γλιτώσουνε το ελληνικό μας βασίλειο! Ο Σιόρ Αρσένιος αύριο θα κάνει ρεγάλο το μουσκέτο του στο μεσσέρ Φριγκόνι, που σύντομα θα γένει γαμπρός του! Ελάτε να κούστε τσι νοβιτές, ελάτε κι άλλες νοβιτές!... Ο Ντοτόρ Γιώργης έλαβε το Liber Medicinalis του Ραζή, που έγινε ραριτά μεγάλη. Επέφθηκε από την Βενετιά, όπου η άρτε μενπιτσιονάλε έχει ξεπεράσει ούλες τσι αντικιτές! Κι οι κακές νοβιτές, τώρα, ο βέκκιο Πρεβεδούρος μας που μένει με τσου Κεριώτες ο μεσσέρ Τζιοβάννι ανάγγειλε προ μιας βδομάδας τσου γάμους του γιού του Μάρκο με την θυγατέρα τση φράγγισσας Κοντέσσας Μποναφέ! Οι γάμοι είναι για τον τρυγητή στη Φιρέντσε, όπου η οικογένεια του μεσσέρ Τζιοβάννι θα πάει για το μεγάλο κονσίλιο!... Με το που ακουστήκανε ετούτα οι νοβιτές πιάσανε μεγάλες μπόρες στο Κερί κι οι Κεριώτες τρομάζανε και κάμανε σπετσιάλε λιτανεία στο άγιο κόνισμα τση Παναγιάς τση Κεριώτισσας!... Τρεις μέρες μετά τσι αγγελίες του γάμωνε η θυγατέρα τση γρια-Δωροθέας, τση μαμμής, εφαρμακίστηκε με μαύρο φαρμάκι! Σέμπιοι Κεριώτες πήγανε βουρλισμένοι στο γέρο-παπά Γιάννη στον Άμμο, σκιασμένοι, να πάρουνε αβίσο, σκιάζονται πως δατσου βρει μεγάλο κακό! Είπανε και σεκρέτα ραπόρτα πως ο όμορφος τζοβανότος Μάρκο, βλαστάρι του μεσσέρ Τζιοβάννι επαράτσε την κοπελλά τση γρια-μαμμής, τη δόλια Μαργαρίτα για τα ονοράτα ματριμένια τση Φραγκιάς και τσου νόμπιλες και έτσι η κόρη φουρκισμένη και προδομένη από τον έρωτά της εφαρμακίστηκε! Κι ούλοι οι νοματέοι, που ήρθανε από το Κερί, σκιάζονται τη γρια-Μαμμή!... Ελάτε για τσι νοβιτές!...».

γ.-Η κατάρα

Η νύχτα είχε προχωρήσει. Το ολόγιομο φεγγάρι σκορπούσε μian ανεξάντλητη αχνάδα ασπμιού στο σκοτεινό στερέωμα κι οι δόρυβοι της νύχτας ζωντάνευαν. Τα τριζόνια, πολυάριθμα, περικύκλωσαν το χωριό με τους ήχους τους, ενώ τα νυχτοπούλια άφηκαν κάθε τόσο παραπονιάρικα και πένθιμα κραζίματα. Ησυχία μέσα στο χωριό. Ξαφνικά ένα σιγανό περπάτημα σε κάποιο πλακόστρωτο σοκάκι. Μια γκριζα σκία περπατούσε μ' αργό απόκοσμο θήμα προς το μεγάλο κονάκι του αποτραβηγμένου βενετσιάνου πρεβεδούρου. Ο αέρας δυνάμωσε για μια στιγμή και φύσησε με δύναμη το μαντίλι της, αφήνοντας έκδετη στη σιωπηλή χλωμάδα του φεγγαριού τη φριχτή της όψη με τα κατακόκκινα, απειλητικά μάτια, τα χλωμά γερασμένα μάγουλα και το σφιγμένο, ζαρωμένο στόμα. Όταν η σκία έφτασε κάτω από τ' αρχοντικό του βενετσιάνου, ξάφνου τα πεύκα έπαγαν να θροϊζουν και τα τριζόνια σταμάτησαν. Μαύρα σύννεφα πύκνωσαν και σκέπασαν το λαμπερό φεγγάρι. Η ανατριχιαστική φωνή της έσκισε τη γαλήνη της νύχτας. «Γιε του Ενετού, καταραμένος να 'σαι! Στο μαύρο λόγγο του θανάτου θα χαθείς, που η εκδίκηση σε περιμένει σαρκαστικά, ν' ανοίξει τις σάρκες σου και να κυλήσει στα σκουπίδια το βρώμικο αίμα σου, να 'ρθουν κοράκια να το ρουφήξουν! Να βυθίσει πυρωμένο καρφί στην γεύτικη καρδιά σου, να βγει υγρός, μουντός, πράσινος καπνός να ευφράνει τη βασίλισσα της νύχτας να πάρει το κορμί σου να το κυλήσει σαδιστικά στο χώμα με τ' άλλα βρωμερά και πολυκαιρινά γοφίμια, να το παραμορφώσει, να πετάξει τα μάτια σου από τις κόγχες! Θα ναιβαρύ το μαρτύριό σου εκείνη τη μέρα! Οι ώμοι σου θα ναι σάπιοι, τα

δάχτυλά σου πληγιασμένες κλωστές, το πύο από τις πληγές σου θα κυλάει και θα κάνει αποκρουστικό τ' όμορφο πρόσωπό σου που αγάπησε η δύστυχη κόρη μου! Οι κραυγές σου θα ηχούν σπαραχτικά, μα η Βασίλισσα της νύχτας δε θα σε λυπηθεί, καταραμένε! Τα πράσινα μάτια της Μαργαρίτας μου θα μου τριβελίζουν τη σκέψη, θα μου θυμίζουν μέχρι το τέλος τον οικτρό θάνατό της! Περιφρονημένη από την αλαζονική σου υποκρισία και τις απατηλές υποσχέσεις πήρε μαύρο δηλητήριο, αλλά η κατάρα μου θα σε πάει στο μαύρο δάσος της εκδίκησης!...».

Η σκία άφησε μια σπαραχτική κραυγή που δεν είχε τίποτα ανθρώπινο κι έφυγε μ' ένα τρελό τρέξιμο στη σκοτεινιά των κατάκλειστων και βουβών σπιτιών. Τα τριζόνια ξανάρχιζαν το τραγούδι, τα πεύκα ξεθάρρευαν κι άρχισαν να θροϊζουν πιο δυνατά, τα σύννεφα αραίωναν και μετά χάθηκαν. Το φεγγάρι έφεγγε λαμπερά και χάραζε έναν αστραφτερό δρόμο πάνω στη θάλασσα. Μια πολεμική γαλέρα με φουσκωμένα πανιά ταξίδευε προς τα βόρεια. Η Βρύση στους «ποταμούς» κελάρυζε γλυκά κι άστρα τρεμόσβησαν δειλά πάνω από τις δίδυμες κορφές του βουνού του γκρεμού.

δ.-Αρρώστια

Πέρασαν τρεις μέρες από κείνη τη νύχτα. Την τρίτη μέρα ο Μάρκο αρρώστησε. Έκανε εμετό και χλώμιασε. Τα μάτια του κοκκίνισαν και του ανέθηκε ο πυρετός. Στείλαν τα δυο γοργά άτια του ενετού στη χώρα να φέρουν το φημισμένο γιατρό Γιώργη που 'χε σπουδάσει στην Ευρώπη. Μέχρι να 'ρθει ο γιατρός τα πόδια του Μάρκου είχαν νεκρωθεί. Παράλυσαν εντελώς και δεν μπορούσε πια να τα κουνήσει. Αδυνάτιζε λεφτό το λεφτό κι όταν έφτασε ο γιατρός ήταν σε πολύ άσχημη κατάσταση. Ο γιατρός έμεινε στο χωριό τέσσερα μερόνυχτα δίπλα στο προσκεφάλι του αρρώστου. Μα οι προσπάθειές του δεν έφεραν αποτελέσματα. Εφάρμοσε όλες τις δυνατότητες της ιατρικής. Χρησιμοποίησε όλες τις γνώσεις, που παρείχε η επιστήμη, αλλά κατάλαβε πως δεν ήτανε θέση να εξηγήσει επιστημονικά την ασθένεια του γερο-Πρεβεδούρου. Του 'παν για την κατάρα της γριάς-Δωροθέας. Τρόμαξε και σταυροκοπήθηκε.

Σήκωσε τα χέρια και τους εμπιστεύτηκε πως πιο αρμόδιος γι' αυτά τα θέματα ήταν ο παπα Γιάννης του Άμμου, που λέγανε πως στα νιάτα του, όταν ήταν καλόγερος στο μοναστήρι των Στροφαδιών, είχε αντιμετώπισει σ' ολονύκτιο αγώνα το διάβολο και τον είχε νικήσει. Στείλαν και φέραν το γέρο παπά από τη χώρα. Για ώρα κάθισαν και συζήτησαν στο κουνάκι του Ενετού ο παπα-Γιάννης του Άμμου, ο παπάς του χωριού, ο γιατρός Γιώργης κι ο άρχοντας του χωριού Σωμερίτης, φίλος παλιός του Ενετού, σύντροφός του σε ένδοξες μάχες με τους Τούρκους. Ο παπά Γιάννης για τρεις μέρες ξενύχτησε με τον άρρωστο χωρίς να βάλει νερό στο στόμα του. Είχε τοποθετήσει πάνω στο κρεβάτι τον ασπένιο, παλιό σταυρό, όπλο του στη μάχη με το διάβολο, όπως λέγαν. Μα ο Μάρκο μέρα με τη μέρα χειρότερευε κι όλο γινόταν σαν κίτρινο φθινοπωριάτικο φύλλο, που κρεμόταν στο δέντρο της ζωής από μια κλωστήσα. Την Κυριακή μες στο γενικό δέος και τα σφιγμένα πρόσωπα των χωρικών τον κουβάλησαν στην Παναγία και οι δυο ιερείς έκαναν μια ειδική λειτουργία εξαγνισμού και καθαγίασης. Όλοι κοινώνησαν τη Θεία Ευχαριστία. Μα και πάλι δεν υπήρξε κανένα θετικό αποτέλεσμα στη φριχτή ασθένεια του Μάρκο. Τα πόδια του είχαν μείνει μάρμαρο, τα χέρια τα κουνούσε με προσπάθεια, δυσκολευόταν ακόμα και να μιλήσει. Τότε ο άρχοντας Σωμερίτης δύμισε στον Ενετό πως μόνο ένας σίγουρος τρόπος υπάρχει για να λυθούν τα μαύρα μάγια της διαβολικής γριάς. Του δύμισε, πριν χρόνια, που 'χαν κάψει μια τρομερή μάγισσα στην Ακκλυία. Ο έμπειρος παπα Γιάννης, απογοητευμένος από την αποτυχία του, συμφώνησε, μα παράγγειλε να του σελώσουν τ' άλογα κιάφυγε. Δε δέχτηκε τα χρήματα που πήγε να του βάλει στην τσέπη ο Ενετός.

ε.-Η πυρά

Ηκαλύβα της γριάς Δωροθέας βρισκόταν σε μια περιοχή, έξω από το χωριό, που λεγόταν «Κρασούλα», δίπλα σχεδόν στην αιώνια βρύση. Ένας φυσικός φράχτης από λεία, αστραφτερά βράχια την έκρυβε από την κοντινότερη συστάδα σπιτιών. Έφτασαν αλλόφρονες, οπλισμένοι με τσεκούρια, λοστούς και κοντάρια. Έσπασαν με βία την κλειδαμπαρωμένη πόρτα κι όρμησαν στο φτωχικό χώρο που ζούσε η γριά μάγισσα. Τίποτα ως εδώ, ώσπου είδαν το σκέπασμα της καταπακτής. Οργισμένα χέρια σήκωσαν το σκουριασμένο χαλκά κι άλλα άναγαν δάδες. Κατέβηκαν σ' ένα ευρύχωρο υπόγειο από μια σαπισμένη σκάλα που έτριζε μακάβρια. Οι τοίχοι εδώ ήταν υγροί και χορταριασμένοι και τα μουσκεμένα χορτάρια αντανakλούσαν το χρυσοκόκκινο ματωμένο φως των πυρσών. Στη μέση του υπόγειου βρισκόταν ένα στραβό, χοντροκομμένο τραπέζι, πάνω κόκκαλα, ένα καύκαλο από ζώο και μια μικρή κέρινη κούκλα. Τα πόδια της ήταν πλεγμένα με χιλιόχρονης σάπιες κλωστές, που έφτιαχναν ένα πυκνό δίχτυ αράχνης. Άφησαν τον παπά μπροστά, που, γιθυρίζοντας μέσα από τα δόντια μιαν ευχή, με χέρια που έτρεμαν από ταραχή, έλυσε με προσπάθεια αρκετών λεπτών τις κλωστές. Μια τελευταία ματιά στον απόκοσμο χώρο. Ψόφιος νυχτερίδες με τη φρίκη τυπωμένη στη διαβολική τους όψη, καύκαλα χελώνας, δοχεία με παχύρευστους χυμούς, βότανα κάθε λογής, ξεραμένα φύλλα και ασπένιες βελόνες. Ένα μικρό αχυρένιο κάθισμα σ' αριστερά του τραπεζιού και ένα σαρακοφαγωμένο αναλόγειο, στα δεξιά, που σήκωνε ένα χοντρό παλιό βιβλίο. Ο παπάς το πλησίασε, κύτταξε στο χάος του, σήκωσε τα μάτια ψηλά και σταυροκοπήθηκε. Έκανε νόημα στους άλλους να μην πλησιάσουν. Έπειτα πήρε την κέρινη κούκλα και την απόδωσε προσεκτικά σ' ένα άσπρο μαντήλι, που έβγαλε από την τσέπη του ράσου του. Ύστερα κούνησε με νόημα το κεφάλι στο Βενετό. Ανέβηκαν γρήγορα επάνω και βγήκαν από την καλύβα. Δάδες έπεσαν με μίσος πάνω στην κατοικία της μάγισσας που μέσα σε λίγα λεπτά έγινε παρανάλωμα της πυρκαϊάς. Οι άντρες χώρισαν, άλλοι πήγαν στο «μεσοχώρι» να ετοιμάσουν το χώρο, άλλοι να μαζέγουν ξύλα κι άλλοι, οι πιο τολμηροί, όρμησαν προς τα χωράφια, που η γρια μάγισσα συνήδιζε να μαζεύει τα βότανά της. Κατάλαβε τις προθέσεις τους, όταν τους είδε να την πλησιάζουν με λοστούς και μπαλτάδες. Έτρεξε να ξεφύγει μα τα μακριά, μαύρα και τριμμένα φορέματά της πιάστηκαν στ' αγκάδια και τους ασφαλαχτούς. Την έπιασαν με δέος, σαν ν' άγγιζαν κάτι μολυσμένο, που ποτέ πια δεν θα 'φυγε από την αφή τους. Πάλευε σα μανιασμένο στοιχείο, που συναισθανόταν τον ερχομό του τέλους του. Την κουβάλησαν στο «μεσοχώρι», που ο σωρός με τα ξύλα είχε στηθεί. Γυναίκες και παιδιά είχαν κλειστεί στα σπίτια, πόρτες και παράθυρα είχαν σφαιλίσει. Μα οι κατάρες της μάγισσας ηχούσαν τρομερές και προκαλούσαν ταραχή μέχρι που ένας δυνατός χωριάτης της τσάκισε το στόμα μ' ένα κούτσουρο που ήταν οπλισμένος. Την πέταξαν πάνω στο σωρό κι ο παπάς διάβασε ένα απόσπασμα από τη Βίβλο. Έπειτα πυρσοί και λάδι έπεσαν πάνω στα ξύλα, που τριζοβόλησαν παίρνοντας γοργά φωτιά. Πρασινοκόκκινες φλόγες και πυκνός καπνός με μια φριχτή οσμή ξεχύθηκαν στον ουρανό κι η τελευταία κραυγή της σκεπάστηκε από το θόρυβο. «Θάνατος, θα 'ρθει τη νύχτα της σθημμένης σελήνης!... τη νύχτα της σθημμένης σελήνης, τη νύχτα της σθημμένης σελήνης!...». Πέρασε η ώρα, οι άντρες του χωριού κάνοντας το σταυρό τους άρχισαν να φεύγουν. Εκείνη την ώρα έφτασε τρέχοντας ο υπηρέτης του γερο-Πρεβεδούρου ν' αναγγείλει το χαρμόσυνο νέο. Ο Μάρκο είχε γίνει εντελώς καλά, έγινε θαύμα, είχε σηκωθεί και περπατούσε κανονικά. Δεν αισθανόταν παρά ένα μικρό μούδιασμα στις άκρες των ποδιών από την πολυήμερη ακινησία. Ζητωκραύγασαν με χαρά κι ανακούφιση όσοι είχαν απομείνει και ο Βενετός έσκυψε να φιλήσει τα χέρια του γερο-παπά. Όταν ανασήκωσε το κεφάλι του ρίγισε. Ανάμεσα στη δίδυμη κορφή του βουνού των γκρεμών, αιωρούμενη, σαν ανέρο σύννεφο που πετούσε, φαινόταν ολοκάθαρα η Μαργαρίτα με

τα κόκκινα μαλλιά που αργοσκούπιζε ένα δάκρυ. Ανοιγόκλεισε τα μάτια με τον τρόπο να μπήγεται μέσα του σαν πυρωμένο καρφί. Κι έπειτα χαμογέλασε πικρά. Ο ουρανός ήταν καθαρός πάνω από τα «καμπιλαύκια» κι ένα συννεφάκι απομακρυνόταν προς το πέλαγος.

στ.-Εξιλέωση

Ηταν τέλη Ιούλη. Ο Μάρκο ετοιμαζόταν για το μεγάλο ταξίδι στη Φλωρεντία. Η ζωή κυλούσε ήρεμη στο χωριό. Η μέρα έφτανε στο τέλος της. Ο πύρινος δίσκος του ήλιου στέλνοντας τις τελευταίες ακτίνες του αργοκυλούσε προς το βάθος του ορίζοντα πέρα από τις μακρινές κορυφές των βουνών του γκρεμού. Ο γαλάζιος ουρανός εκείνη την ώρα άλλαζε χρώματα, γινόταν κόκκινος, βυσσινίς, βιολετίς, ροζ και πορτοκαλίσ. Η καλοκαιριάτικη ζέση είχε κοπάσει και το αεράκι ερχόταν γεμάτο δροσιά, μοσχοβολιές φρέσκων σχίνων και αγριολούλουδου. Τα γέρικα πεύκα κουνούσαν ελαφρά τα κλωνάρια τους κι η αστέρευτη βρύση της «Κρασούλας» πότιζε με το κρυστάλλινο νερό της τα διγασμένα λουλούδια, αποκοιμίζοντας τα συνάμα με το μαγικό μουρμουρητό της. Τα μαύρα πέπλα της νύχτας σκέπασαν σιγά σιγά τον ουρανό. Η καμπάνα του εσπερινού βρήκε τους χωρικούς να διαβαίνουν το δρόμο της επιστροφής από τις αγροτικές δουλειές στα διάφορα μετόχια. Το φεγγάρι πρόβαλε τεράστιο και λαμπερό πάνω από τον ανεμόμυλο. Ξάφνου μια απόκοσμη σιωπή σκορπίστηκε στο βραδυνό αέρα. Το μαύρο μήνυμα διαγράφηκε απειλητικό στον ουρανό, η στρογγυλή σφαίρα της σελήνης ωχρίασε, σα να κουνήθηκε και σβήστηκε... Αμέσως μετά ακούστηκαν κλαυιάδικα κραξίματα από πουλιά της νύχτας. Όλων τα στόματα σφάλισαν κι όλων τα πόδια έκαναν μεγαλύτερα βήματα. Αμίλητες και σκυθρωπές οι ομάδες έφτασαν στο χωριό και διαλύθηκαν. Έκλεισαν τα ζώα στους σταύλους, οι άνθρωποι χώθηκαν στα σπίτια, τα παράδουρα έκλεισαν, οι πόρτες κλειδαμπαρώθηκαν, οι άγιοι των εικονοστασιών είδαν γονυπετούσες γυναίκες να προσεύχονται, οι λύχνοι κι οι δάδες σβήσαν. Έξω στα ερημωμένα δρομάκια τριγύριζαν μονάχα γάτες, ουρλιάζοντας λυπητερά. Στην εκκλησία κάποιες λαμπάδες και καντήλια τρεμόσβηναν. Ο παπάς κι ο αριστερός γάλης ξεκίνησαν μια βραδυνή λειτουργία. Ολόγυρα σκοτάδι. Τριγμοί δυνατοί κι απόκοσμοι ξεχύθηκαν από το νεκροταφείο, παγώνοντας το αίμα στις φλέβες των χωρικών, που κατοικούσαν εκεί κοντά. Σα να κύλησαν πλάκες τάφων και χώματα να πετάχτηκαν υψιά. Και μετά η φωνή εφιαλτική, σα να 'βγαινε από τον Άδη, τόσο δυνατή που κανείς στο χωριό δεν έμεινε να μην την ακούσει:

Έφτασε. Μάρκο, το τέλος
ο θάνατος εκάρφωσε το βέλος
στην καρδιά του γευτο-κόσμου σου
«τη ζωή», θα φωνάξεις, «δος μου».

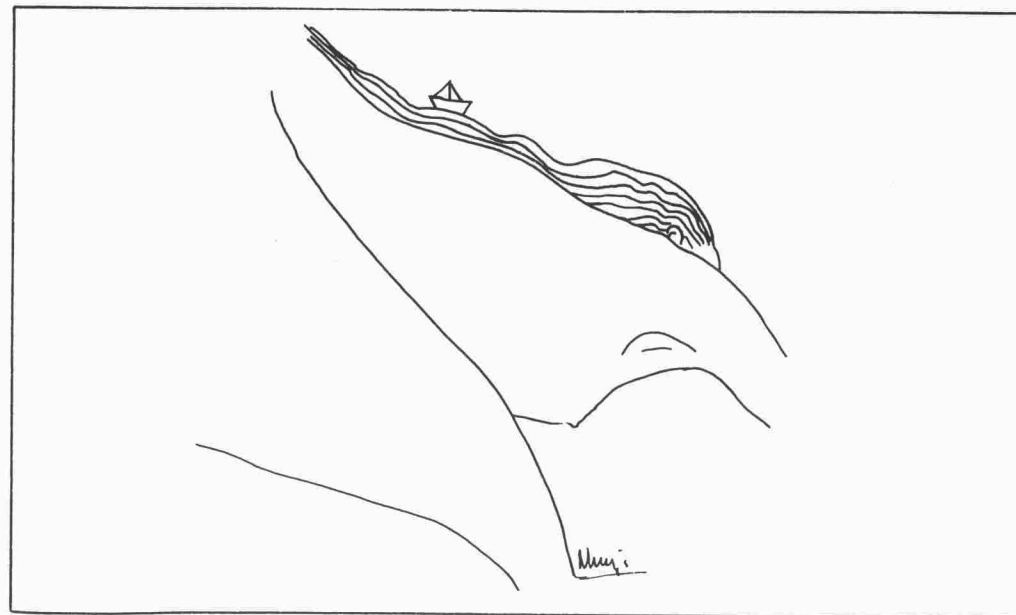
Οι προσευχές πολλαπλασιάστηκαν. Στο σπίτι του Ενετού ήταν έτοιμοι με μαχαίρια, πιστόλες και μουσκέττα γεμισμένα μ' ασπόμενιες μπάλλες, καντήλια έκαιγαν ευλαβικά μπρος στα εικονίσματα κι όλοι σταυροκοπιόνταν. Ένα δεκάχρονο παιδί σε κάποιο σπίτι, που δε φοβόταν και δε συμμαριζόταν την τρομάρα των άλλων, μισάνοιξε ένα παραθυρόφυλλο και κύτταξε έξω χωρίς να το αντιληφθούν τα άλλα μέλη της οικογένειάς του. Άστρα μονάχα λαμπύριζαν μες στη νύχτα. Μια γυναίκεια λυγερή σκιά, μ' άσπρο μακρύ φόρεμα και κοκκινόξανθα μακριά μαλλιά, αναδύθηκε σα σύννεφο από τ' αγριόχορτα του νεκροταφείου, σα να χόρευε στον αέρα, κούνησε με χάρη τα χέρια και τα σήκωσε σε σχήμα προσευχής στον ουρανό, μετά σα να 'ταν ανάρρη ομίχλη της αυγής που παρασύρθηκε από τον άνεμο, πέταξε και χάθηκε στο σπίτι του Ενετού. Μόλις εμφανίστηκε μπρος τους χλωμή και πανέμορφη με λυτά τα λαμπερά, μακριά μαλλιά της, απόκοσμη στο λευκό της σάβανο, με μάτια που έστελναν μαγικές δυνά-

μεις, πάγωσαν από τρόμο. Η γριά υπηρέτρια τρίκλισε και ξεγύχησε από το φόβο της. Τα χέρια του γερο-Πρεβεδούρου κοκκάλωσαν και δεν είχαν την ελάχιστη δύναμη για να σηκώσουν το πιστόλι κατά πάνω της. Μ' υποχθόνιο χαμόγελο που τόνιζε τα επιθυμητά και σαρκώδη χείλη της, η γριά λάμπη, πένδιμη, στα πράσινα μάτια ήρθε κοντά στο μαρμαρωμένο Μάρκο, που καθόταν ανήμπορος σε μια καρέκλα δίπλα στο τζάκι. Τον αγκάλιασε, σχεδόν τον σκέπασε ολόκληρο με τ' άσπρο της πέπλο και κόλλησε τα χείλη της στα δικά του, σ' ένα βαθύ μεγάλο φιλή. Ύστερα σα να 'ταν ομίχλη διαλύθηκε και χάθηκε από τη χαραμάδα του παράθυρου. Ο Μάρκο αναστέναζε βαθιά, άφησε μια μικρή κραυγή και κυλίστηκε νεκρός δίπλα στη στάχτη.

ζ.-Επίλογος

Η Ιστορία της Μαργαρίτας, του Μάρκο, της γριάς Δωροθέας και του Ενετού τέλειωσε σ' εκείνη την απόμυρη γωνιά του νησιού. Όμως κάθε χρόνο, όπως διηγούνται οι γεροντότεροι χωρικοί, όταν λαλήσει η κουκουβάγια και σβήσει το φεγγάρι, δυο κατάλευκες σκιες βγαίνουν από το νεκροταφείο και πηγαίνουν στην «Κρασούλα» που ήταν η καλύβα της γριάς μάγισσας. Παίρνουν λίγο χώμα και πηγαίνουν στη βρύση, στους «ποταμούς», που κελαρίζει γλυκά. Στέκονται για λίγο και κυττάζουν με θλίψη τα κρυστάλλινα νερά της βρυσούλας. Η πρώτη σκιά πετά το χώμα στο νυχτιάτικο άνεμο κι η άλλη αφήνει ένα πένδιμο ουρλιαχτό, που αντηχεί σ' όλο το χωριό.

Ύστερα φεύγουν και τριγυρίζουν στα δάση, τρέχουν στα χωράφια και τ' αμπέλια. Τα δέντρα τους υποδέχονται με φόβο και παύουν να θροϊζουν. Τα κοιμισμένα πουλιά ξυπνούν και χάνονται στο σκοτάδι τρομαγμένα. Από το δάσος παίρνουν τη μεγάλη στράτα για το χωριό. Φτάνουν στο «μεσοχώρι» κι η γυναίκεια σκιά στέκεται στο μέρος που έκαμαν τη γριά μάγισσα. Ξαναπαίρνει λίγο χώμα, το χαϊδεύει και το πετά στον αέρα υιθυρίζοντας: «Μπτέρα, ο Μάρκο μ' αγάπησε!». Η απάντηση έρχεται από μια πύρινη γλώσσα αστραπής.

Δημήτρης Αρβανιτάκης

A. CAMUS - Ένας ειδωλολάτρης

«Για το θάνατο και τα χρώματα
δεν ξέρουμε να μιλάμε»

Τι μπορεί να 'ναι σήμερα ένας ειδωλολάτρης; Να 'ναι τάχα εκείνος που κατανοεί τον κόσμο προσωποποιώντας τις δυνάμεις και πλαστοουργώντας συμβατικές θεότητες, εκείνος που σπέρνει ένα ναό μέσα στις καμπυλότητες του χώρου ή εκείνος που νοιώθει ν' αναδύεται από μέσα του ο σφυγμός της φύσης; Και ποια η διαφορά; Εν τέλει πρόκειται για τον ίδιο βαθμό εντιμότητας. Και για τα δύο απαιτείται ο ίδιος βαθμός δύναμης - δηλαδή πρωτογονισμού. Σωστά, «το αντίθετο ενός πολιτισμένου λαού είναι ένας λαός δημιουργικός»⁽¹⁾.

Θα 'ταν παραδοξολογία ή αποκοτιά να βαφτίζαμε τον Καμύ ειδωλολάτρη μέσα στα ανεπίστροφα ύδατα του πιο αρχαίου ποταμού; Το έργο του, και πιότερο απ' όλα οι «Γάμοι», θεωρήθηκε το επιδαλάμιο άσμα των γάμων του ανθρώπου με τη συντριπτική ομορφιά της Φύσης. Είναι το σημείο που στην αιωνιότητα της αστραπής αναδειχνει τη δύναμη του ωραίου και στοιχειοθετεί τη διάσταση του αυθεντικού. Είναι το εισιτήριο του Καμύ για ένα ταξίδι στον τόπο ενός άλλου πολιτισμού, που όμως δεν πραγματοποιήθηκε: «στις δύο του Σεπτέμβρη του 1939 δεν πήγα στην Ελλάδα, όπως όφειλα»⁽²⁾. Παρ' όλ' αυτά, μπόρεσε να δει την Αφροδίτη μέσα στην καθάρια θεϊκότητα της γύμνιας της και όχι, βέβαια, με τα μάτια του Τειρεσία. Κατάφερε ν' αντέξει την τυφλωτική διάσταση του φωτός που πυροδοτεί τις θάλασσες και τις πέτρες της Ελλάδας. Και μέσα στη σιγουριά του σύγχρονου πολιτισμού του, μέσα στην ασφάλεια των σχεδιασμένων πόλεων, κατάφερε να περάσει απαρατήρητος, να **απαράτητος** τελικά, καθλώντας ένα μονόξυλο ξεχασμένο για να ξανανέβει το ρεύμα του Χρόνου, έτσι όπως ήθελε, και μπόρεσε να μοιάσει σε κείνους τους αναμαλλιασμένους και αλλοπαρμένους κουρελιάρηδες, που ζήλεγε τη γοητεία του εγχειρήματός τους. Αυτούς «τους πεισματωμένους τρελούς, που 'ναι κρεμασμένοι πάνω σε ξύλα, που 'χαν αρπαχτεί απ' τη χαιτή απέραντων ωκεανών για να κυνηγήσουν νησιά που δραπετεύαν, ποιος που λατρεύει τη μοναξιά και τη θάλασσα, δεν δ' αφεθεί να τους αγαπήσει;»⁽³⁾.

Νησιά που δραπετεύαν! Σάμπως και ο ίδιος μια ζωή δεν αφιέρωσε σε κείνες τις φευγάλεες αιωνιότητες των στιγμών, που δίναν λόγο και αιτία στον άνθρωπο να υπάρχει; Σάμπως και ο ίδιος δε βούτηξε αρκετές φορές σε κείνο το φως που δίνει στην ψυχή το πρόνομιο της απελπισίας και που είναι το Είναι και το Μηδέν μαζί; Γι' αυτό το λόγο άλλωστε δεν οίκτιρε τους Παριζιάνους των προαστίων που ζουν και πεθαίνουν - μόνο αυτοί; - χωρίς να νοιώσουν το μυστικό της Φύσης; Να ποια θεωρεί την πρώτη αδικία: «Ανακαλύπτουν μες στον κόσμο πολλές αδικίες, αλλά υπάρχει μία που γι' αυτήν δε μιλά ποτέ κανείς και που είναι κείνη του κλίματος. Υπήρξα για μεγάλο διάστημα, χωρίς να το γνωρίζω, ένας από τους ευνοημένους αυτής εδώ της αδικίας».⁽⁴⁾

Αυτός είναι και ο λόγος που συνεχώς θα ξαναγυρίζει στο αυθεντικό φως της Μεσογείου, και που σ' αυτό το νεκρό τοπίο της Τιπάζα θα συνάγει το μόνο αληθινό γάμο, αυτόν με τη φύση, που θα του κοστίζει την αληθινή γνώση. Αυτή, δηλαδή, που δε συνάγεται από όσα επιστημονικά βιβλία, παρά αρκεί, για να μορφοποιηθεί, μια στιγμή αληθινής τραγωδίας χωρίς κάθαρση - αν μ' αυτό εννοούμε την εγκόσμια Νιρβάνα. Το ν' αγγίξεις μ' όλες σου τις

αισθήσεις εκείνη τη στιγμή που «όλα τα είδωλα αποκτούν ξαφνικά πόδια από άργιλο»⁽⁵⁾, είναι το σωτήριο της τραγικής απελπισίας, του μόνου παραδεχτού εγωισμού. Ένα λυκόφως των ειδώλων για μια ψυχή εξεγερμένη μέσα στο ταξινομημένο χάος ενός αναισθητοποιημένου περιβάλλοντος.

Το ν' αφεθείς να λαφυραγωγηθείς χωρίς αντίσταση από τον άνεμο και να παραδοθείς στον ανερμήνευτο πλούτο των χρωμάτων είναι άθλος, όμοιος με κείνον του Άτλαντα.⁽⁶⁾ Και δε θα βρεθείς να παραπονιέσαι πως τα δίχτυα σου μένουν άδεια αν μελετήσεις από τα πριν τα σύνεργά σου, τον τόπο που θα διαλέξεις και την ώρα του χρόνου που θα ζητήσεις. Γιατί, πόσοι έχουν ακούσει τη λειτουργία της Μ. Παρασκευής και πόσοι έχουν νοιώσει τη μουσικότητα, την αρμονία και τη λυτρωτική δύναμη της ποίησης; Πόσοι, στ' αλήθεια, έχουν αγγίξει τη στιγμή που ανατέλλει ο ήλιος και έχουν νοιώσει πως κάθε πρωί ο κόσμος ξαναδημιουργείται, πάντα από την αρχή και μ' όλα τα αρώματα και τις οδύνες της γέννησης; Πόσοι ένοιωσαν την ανελέητη ηδονή που χαρίζει το μοσκοβόλημα του ζουμπουλίου - όχι στ' ανθοπωλεία, μα στη γη; Τούτη η εμπειρία, σ' όποιον την αξιωθεί μαρτυράει την απλότητα, την επικίνδυνη απλότητα της ψυχής και ξαναντύνει μ' αληθινό, δηλαδή αυθεντικό νόημα το λόγο πως «πρέπει να γνωρίσεις τον έρωτα, πριν γνωρίσεις την ηθική». Πριν διαβρωθείς από όποια ηθική και πριν η αρετολογία κάθε μορφής επιχειρήσει ν' αλλοιώσει ή ν' αντικαταστήσει τα κρυφομυλήματα στις γειτονιές της φύσης. Να γιατί ένας αληθινός καλλιτέχνης, καταπώς τότε κι ο Καμύ, δεν μπορεί να γίνει κήρυκας της αρετής και προφήτης ή παιδαγωγός για όποια ηθική - ιδιαίτερα στον αιώνα μας⁽⁷⁾. Γιατί αυτός ξέρει να ζει σε κείνα τα μονοπάτια που τίποτα δεν έχουν να κάμουν με τις πλατιές και φωτισμένες λεωφόρους του «πολιτισμού». Γιατί τα δικά του μάτια θαμπώνουν και τυφλώνονται αληθινά από το πλαστικό φως των πόλεων, από τις ανομολόγητες επιδιώξεις τούτου του πολιτισμού και δε στέργει να γίνει ο απολογητής ή ο συνήγορος τούτου του καθημερινού ολοκαυτώματος. Αφού η μόνη φωτιά που γνωρίζει είναι εκείνη των καθαρών στοιχείων και ο μόνος Νόμος είναι εκείνος που η σοφία της φυσικής απλότητας υπαγορεύει και που, όση πίκρα κι αν σου προσφέρει, είναι αναπόφευκτος. «Μέσα στον αμαυρωμένο μηδενισμό μας, έγραξα να βρω αιτίες για να ξεπεράσω τούτο το μηδενισμό. Κι όχι από αρετή, ούτε από σπάνια ανύγωση της ψυχής, αλλά από ένστικτη πίστη σ' ένα φως όπου γεννήθηκε κι όπου χιλιάδες χρόνια οι άνθρωποι έμαθαν να χαιρετούν τη ζωή ως μέσα στον πόνο»⁽⁸⁾.

Για έναν ειδωλολάτρη η έννοια της «κόλασης» απονοματοποιείται και ο διάβολος αποχωρίζεται το φέουδό του την ίδια στιγμή που κι ο θεός εκπίπτει απ' το αξιωμα του. Για ν' αποκτήσουν οι λέξεις νόημα, πρέπει πρώτα η ζωή μας ν' αποκτήσει σημασία κι ύστερα όλα εμφανίζονται να ζουν στον παλμό του κόσμου. Δεν είναι η «κόλαση», δεν είναι ο «παράδεισος» - γι' αυτά μπορούν να μιλήσουν οι «πολύ ενάρετοι»⁽⁹⁾. Για όσους ζητούν να ζήσουν μέσα στο μόνο δυνατό χώρο, στη ζωή, τα πράγματα μες στην πολυπλοκότητά τους αποκτούν μια απλότητα: «Αυτή η απάθεια κι αυτό το μεγαλείο του χωρίς ελπίδα ανθρώπου, αυτό το αιώνιο παρόν, είναι ακριβώς ό,τι οι πληροφορημένοι θεολόγοι ονομάζουν κόλαση»⁽¹⁰⁾...

Οι πολιτισμένοι ακολουθούν διαφορετικό μονοπάτι! Ποια χιονοθύελλα που ξέσπασε στα μέρη μας μετέβαλε το δημιουργό σε πλάσμα; Ας μην το λησμονούμε: τα σκαλοπάτια που ανέθηκε ο ιστορικός άνθρωπος, ποτέ δεν του φανέρωσαν σημάδια πως βγάζουνε στο σύδεντρο που γάχνει. Σαν τον τυφλό μάντη που ανάγκη να οδηγείται από παιδί. Μα τα παιδιά λιγοστέγανε γιατί βιασθήκανε να γίνουν άντρες. Και να πεις πως λείγανε οι οιωνοσκόποι με ψυχή! Ούτε λόγος! Μα αυτούς τους πήρανε με τις πέτρες. Και απόβλητους τους είπανε και γελωτοποιούς ή άγιους τους κάμανε, και αποστάτες τους στιγματίσανε: σαν τον Ιουλιανό εκείνον

που στη ζυγαριά της κρίσης είδε την τυφλή (!) δικαιοσύνη των ανθρώπων να χαρίζει τα κάλλη της σε κείνο το δολοφόνο, τον Κωνσταντίνο. Σε ποιο χαντάκι, άραγε, να 'χαν καρφώσει πίσω-πλάτα το Ραδάμανθυ; Μα ακόμα κι αν, σε πείσμα της επίσημης - όχι της αληθινής - ιστορίας, ξεκάμανε τον Ιουλιανό, κατά πώς δολοφονήσανε όλους τους ποιητές, τα παιδιά του «παρ-βάτη» πάντα θα κρυφομιλούν με τη Δημιουργία και θα ξεκλέβουνε στιγμές από τη μουσική για να πλησιάσουνε την Κασταλία πηγή που, άμα δεν ξεστρατίζουνε τη γλώσσα της, μιλάει την αλήθεια. Δε χαραμίζεται η ποίηση του κόσμου, ούτε φυτρώνουν ματαίως οι υάκινθοι και τα γιασεμιά. Υπάρχουν πάντα οι διαγασμένοι. Οι έντιμοι - κι όχι βέβαια με τα καθημερινά μέτρα - και οι απελπιστικά αθώοι που συλλαβίζουν την αλήθεια του κόσμου, έξω από τα προπετάσματα των ιδεών, στο απόκοσμο φως του ήλιου και σ' όσα τούτο σημαίνει. Μακριά δηλαδή, από τις γενικές ιδέες, τους - ισμούς, τους ευνουχισμούς παναπέ της αθωότητας...

Εκείνοι που νοιώθουν την αναγκαιότητα και τη σημασία ενός σεισμού: αιρετικοί της πραγματικότητας που νοιώθουν το σεισμό τούτο μια φορά και που βιώνουν χιλιάδες μετασεισμικές δονήσεις. Αρκεί μια μόνο φορά: μπορεί στη Φλωρεντία, στις μυγδαλιές του Αλγεριού, μπροστά στον ήλιο του Αιγαίου, ή όπου αλλού το πνεύμα ασφηκτιά μες στα συμβολικά του όρια. Ένα γεγονός συντελείται μέσα στην γυχή. Και τα αρχετυπικά στοιχεία της φύσης γονιμοποιούνται μέσα στο αίμα την έσχατη εκείνη στιγμή. Φτάνει κανείς να μην «ξέρει γράμματα» για να νοδέγει εκείνη την ώρα. Ένας πρωτογονισμός της ύπαρξης είναι αναγκαίος για ν' απελευθερώσει τον αέρα, το νερό, τη λάβα της φύσης, τα χρώματα. Τούτη την απελευθέρωση του είναι επιζητούσε και ο Νίτσε και δεν είναι μακριά ο Καμύ όταν νοιώθει τους «γάμους στην Τιπάζα»: οι γάμοι με τη φύση μέσα στον οργασμό της στιγμής της αιωνιότητας. Γιατί τούτη η αιωνιότητα δεν έχει ανάγκη από ποσοτικές μετρήσεις, μα μόνο από την έκσταση. Και, πια, τα πράγματα δεν είναι, ούτε μπορούν να γίνουν, όπως πριν: «κάτω απ' το δοξασμένο φως του Δεκέμβρη, έτσι όπως συμβαίνει μια-δυο φορές στη ζωή, στη ζωή που ύστερ' απ' αυτό μπορεί να πει πως επληρώθει»⁽¹¹⁾.

Παναπέ, πως η Ελένη δεν μπορεί να ξαναγυρίσει στη Σπάρτη και να υφαιίνει στον αργαλιό, και για τούτο η Πηνελόπη δεν μπορεί να κατανοήσει το δαίμονα του κορμιού της ομορφιάς. Μα ούτε και ο Αγαμέμνωνας ή οι μυριάδες Αχαιοί που πολέμησαν για τη χάρη της. Ούτε και τούτοι καταλάβανε τίποτα. Ο δαίμονας δεν κατέχει ν' αφήνει τις μορφές και τις γυχές όπως ήταν πριν⁽¹²⁾. Μετά το αμάρτημα η Εύα δεν ήταν όπως πριν - ήταν γυναίκα. Και μόνη της, έστω μαζί με το διάολο, κατάφερε να νικήσει την αγαθή σοφία του μισάνθρωπου θεού. Και βάζοντας την παρθενιά της ενέχυρο πήρε τις στρατές για να τη συναντήσει κάποτε ο Οδυσσεάς, με το μανδύα της Ελένης στις ωραιές της πλάτες. Και τη βρήκε έτσι αλλοπαρμένη από την πράξη της ύπαρξης και την έκαμε δική του. Μα όχι όπως το θέλει ο αρχαίος ραγωδός, αλλά όπως ο σύγχρονος desperando. Και από κείνη τη στιγμή αναπαμό δεν είχαν παρά μόνο ως τα έσχατα όρια. Γιατί έτσι το καλεί ο άλλος Νόμος. Μετά το σεισμό τίποτα δεν είναι το ίδιο και πουθενά δε γνωρίζεις την πατρίδα σου. Γιατί είσαι όχι πολίτης ή υπήκοος, μα άνθρωπος τούτου του κόσμου μόνο, μα όλου του κόσμου. Και αγωνίζεσαι ενάντια στο θάνατο όχι για να νικήσεις, το ξέρεις το ακατόρθωτο, μα για να γίνεις άνθρωπος απάνω στις Ηράκλειες στήλες. Όχι πιο πριν, μα ούτε και πιο έξω, γιατί εκεί η άβυσσος είναι το μετά το τέλος. 'Η, μ' άλλα λόγια, η σοφία των Ελλήνων στην άκρη της γραφίδας του Καμύ: «Κι ωστόσο η φύση βρίσκεται πάντα εκεί. Αντιθέτει τους ήρεμους ουρανοί και τη φρόνησή της στην ανθρώπινη τρέλα, ως τη στιγμή που και το άτομο το ίδιο δ' αρπάξει φωτιά και η ιστορία θα συμπληρωθεί μέσα στο δρίαμβο της λογικής και του διαστήματος. Όμως οι Έλληνες ποτέ δεν είπαν ότι το όριο δε θα μπορούσε να ξεπεραστεί. Είπαν ότι το όριο υπήρχε κι ότι χτυπιόταν αλύπτητα εκείνος ακριβώς που τολμούσε να το ξεπεράσει»⁽¹³⁾...

Αν είναι κάτι που αλλοτρίωσε την απαλότητα του πρωτογονισμού, αυτό βέβαια είναι ο πολιτισμός. Ένας αβάσταχτος ορθολογισμός εξ ίσου αυθαίρετος και καταναγκαστικός, που

θέλησε να δώσει έλλογο νόημα στα μυστικά του κόσμου. Και η θεά Σελήνη δε θα ξαναϋμνηθεί από τη Σαπφώ απιμώρητα. Ο ωκεανός θα χάσει το μυστήριο της απεραντοσύνης του. Η άνοιξη θα χάσει μια για πάντα τον άνθρωπο - θεό Διόνυσο. Και ο Πυθαγόρας δε θα ξανακούσει τη μουσική του Σύμπαντος. Οι μύθοι, τώρα πια, ή θα είναι λειτουργικοί ή θα πεδώνουν, με τον τρόπο που το γαλάζιο του ουρανού δεν είναι πια αθώο - άδελά του, να, μα ανεπιστρεπτή.

Ένας κόσμος για τον άνθρωπο μεταβλήθηκε σ' έναν κόσμο του ανθρώπου, η αυταπάτη του Imperius hominis πλησιάζει να γίνει μια ορισμένης μορφής «πραγματικότητα», η ομορφιά εξορίζεται από το «καλό» και τα κολλαστήρια σ' όνομα της ομοιομορφίας πολλαπλασιάζονται. Ποιά είπε πως οι ιδέες δε δολοφονούν; Τότε την αθωότητα ποιος την έσπασε στους τοίχους των πόλεων; Ένα σμάρι ανθρώπων, ιδρωμένοι και βρώμικοι κυνηγούν τα ιδανικά (δηλαδή, τα εκλογικευμένα πάθη τους), φτιάχνουν μαγικές εικόνες, που τ' αποτελέσματα είναι από πριν γνωστά και καμώνονται τους ανήξερους και τους τυφλούς μπρος στην εξέγερση μιας «λαμπαδηδρομίας που οδηγεί τους διονυσιακούς μύστες στην Ελευσίνα»⁽¹⁴⁾. Γιατί άλλο πράγμα ο θόρυβος και ο κουρνιαχτός και άλλο το προσκύνημα στη γέννηση της μέρας.

Τούτο απαιτεί πάντα την απελπιστική αθωότητα της φυγής.

Να μπορείς να σπάσεις τον κλοιό του πολιτισμού σημαίνει να δύνασαι να δεις και πάλι με καθαρή γυχή και αθώα μάτια τον κόσμο. Νάχεις το κουράγιο να μείνεις απείραχτος, ή τουλάχιστον ζωντανός μέσα σε μια διαδικασία υποκλοπής συνειδήσεων. Ν' απαρνηθείς μια ηθική που δημιουργεί ασκτικές ή βιαστές και να ντυθείς την ηθική εκείνη του σώματος που είναι η μόνη αληθινή. Ούτε χυδαία υλιστική, ούτε θεοκρατική. «Μια ηθική του σώματος ενάντια στον ιστορικό ορθολογισμό και στο θεοκρατικό μη ορθολογισμό»⁽¹⁵⁾. Αλλά - πόσο απλά: - μια συνομιλία του σώματος με τον κοσμικό Νόμο. Το προσκύνημα στη γη γίνεται με το κάθε μόριο της ύπαρξης σε εγρήγορση. Να συνειδητοποιείς τη ζωή σου μέσα από το βουητό του ήλιου ή την απεραντοσύνη της θάλασσας αξίζει περισσότερο από οποιοδήποτε cogito ή όποιο μεταφυσικό σύμπλεγμα.

Μα για όλ' αυτά, ανάγκη να πιστοποιείς το βήμα σου μέσα στη συνδλιπτική ομορφιά του κόσμου, στρέφοντας την κοίτη σου απ' τις πολυάνθρωπες πόλεις και τις α-νόπτες συσσωματώσεις, αφήνοντας την ολότητα της ύπαρξης στους φυσικούς της χώρους. Να αφήνεσαι ολοκληρωτικά στον έρωτα που γεννάει το άγγιγμα του κοσμικού μυστηρίου, εκεί όπου «το πνεύμα ανυγώνεται στη μεγαλοπρέπεια της φύσης»⁽¹⁶⁾. Και ποιος θα πει ότι τούτο το μέλημα δεν κατέχει από πόνο; Μιλάμε για μια διαδικασία που καλείσαι να διαλέξεις ανάμεσα στην γευδή αιωνιότητα της γυχής και την πραγματική ζωή της ολότητας της ύπαρξης. Ένας, με τούτο το νόημα, ειδωλολάτρης ποτέ δε θα υπερθεματίσει τη φυγή για την αιωνιότητα γιατί κατανοεί την πλαστότητα και την ολισθηρότητα τούτου του δρόμου. Επιλέγει την πορεία εκείνη που απαιτεί νάχεις για συντρόφους σου όχι εκείνους του Οδυσσέα ή τους μαθητές του Ιησού, μα μονάχα τον εαυτό σου. Σαν έχει αποφασίσει για τον προσανατολισμό σου ούτε η Κίρκη, ούτε οι αυλές των αξιωμάτων θα σε μαγέψουν. Και για να κάμεις το ταξίδι σου δεν ωφελεί να στρογγυλοκαθήσεις μαζί με τους άλλους στις Ακαδημίες. Γιατί τα όρια που πειστικά στοιβάζουν όλοι αυτοί αναιρούν την αξία και την αλήθεια του αγώνα για αυτοπραγμάτωση. Αυτός που βλέπει τον κόσμο σαν μέσο για κυριαρχία, ποτέ δε θα συλλαβίσει τη μεναλοσύνη του μυστηρίου, ούτε δ' ανατριχιάσει μπρος στην αυθεντική ανάσταση του κατακρεουργημένου Διονύσου, γιατί βλέπει το μυστήριο ως διαδικασία επαναλαμβανόμενη χωρίς γενεσιουργική αξία, χωρίς δηλαδή αθωότητα. Αλλιώς μιλάει η προσμονή του ειδωλολάτρη: «σε λίγο, σα ριχτώ μες στους αγύνθους για ν' αφήσω το άρωμά τους να μπει στο κορμί μου, θα 'χω συνείδηση, ενάντια σ' όλες τις προκαταλήψεις, πως συμπληρώνω μian αλήθεια, που είναι η αλήθεια του ήλιου και θα είναι την ίδια ώρα η αλήθεια του θανάτου»⁽¹⁷⁾. Και για όλα τούτα, να το πρώτο βήμα: η συνείδηση της απελπιστικής μοναξιάς και ένας βαθμός αποξένωσης

από τον κόσμο. Είναι ανάγκη να εξηγήσουμε περισσότερο τον αφορισμό του Καμύ: «δεν ανήκω στους σύγχρονους»:

Ηανάγκη για την ελευθερία, όχι τη μεταφυσική, την απόλυτη, μα εκείνη που κρύβεται στο θρόισμα του καθαρού αέρα, μεταμορφώνει άμεσως τον εκζητητή της σ' ένα τέρας τρομαχτικό για τους άλλους. Γι' αυτό και γίνεται το παν για να πυργωθεί το φρούριο που, αλλοίμονο, δεν είναι πια ακρόπολη, μα σωροί ανθρώπων και τσιμέντων ακατανόητα συμπλεγμένων. Για να κλείσουν οι βαλβίδες διαφυγής και όλα τα «αμαρτήματα» να εντάσσονται στην κατάφραση αυτού του συμπλέγματος. Τόσος ιδρώτας για ν' αποφευχθεί η ραγισματιά στα τείχη. Και, ομολογουμένως, καλά τα καταφέρνουν αν σκεφτούμε ότι ο επιλεγμένος αρωματισμένος αέρας των γραφείων συσκοτίζει την έλλειψη του αληθινού αέρα. Αν ο σύγχρονος άνθρωπος αναπνεύσει καθαρό αέρα θα καταστραφεί, γιατί ποιος έχει τη δύναμη να ομολογήσει και να ζήσει χωρίς αναισθητικό; Πρέπει νάχεις καθαρίσει καλά τα πλεμόνια σου από τις συμβατικές και την πλαστότητα, νάχεις καθαρίσει την καρδιά και τον ουρανό από κάθε κατηγορίας είδωλα για να κατανοήσεις την απλότητα που κουβαλάει η φράση: «μ' εξευγένισε ως την γυχή ο άνεμος»⁽¹⁸⁾. Ένας άνεμος που 'χει το μερδικό του στη μουσική και τη συμμετρία του σύμπαντος, που έχει τη θέση του στο αληθινό μυστήριο της κοσμογονίας, μπορεί, για όποιον έχει ανοιχτή την όσφρηση, να υιθυρίσει όσα, χιλιάδες χρόνια, έγινε προσπάθεια να πλαστογραφηθούν. Πιο πολύ απ' οποιαδήποτε συνέυρεση, πιο πολύ κι από οποιοδήποτε στοχασμό, αξίζει ν' αφεθείς για μίαν ώρα στη δίνη του φυσικού οργασμού. Όχι με την αυταπάτη του κυρίαρχου, όχι με την αλλαζονία του πιστού, αλλά με την αγνότητα που τα πράγματα σου επιβάλλουν, με εκείνο τον εγωισμό που είναι γέννημα της απελπιστικής εγκατάλειψης, της συναίσθησης δηλαδή της τραγικότητας. Κι αν τότε ο τεκτονικός σεισμός δε γκρεμίσει τα σωδικά, τότε το φταίξιμο δε θα' ναι στη μεριά της φύσης. Αν ξεκινήσεις για την απόκοσμη Γη του Πυρός και βρεθείς ξαπλωμένος στη χώρα των Λωτοφάγων ν' απολαμβάνεις τους καρπούς της άκαρπης α-μνησίας και α-μηχανίας, τότε το φταίξιμο δε θα' ναι στους πάντα φιλόξενους Λωτοφάγους, μα ούτε στον ξαστοχισμένο στόχο. Κι αν η επανάσταση ξεκουραστεί - κι όχι βέβαια αδώς - πάνω στις δάφνες της εξουσίας, δε θα' ναι για τα μελλούμενα μονάχα ο Στάλιν αίτιος. Αλλού το μάτι πρέπει να ξεκρίνει το αίτιο. Γιατί και η Μαγδαληνή είχε τα κάλλη της - ούτε λόγος να γίνεται! - καθώς και η Κίρκη πολλά υποσχέθηκε στον κάματο των ποντοπόρων και σε τίποτα δεν υστερούσε.

Ποιος, όμως, μπόρεσε ν' αρνηθεί τη ζεστασιά του κρεβατιού για ν' αγγίξει την ανατολή του ήλιου, την ώρα που η μέρα γεννιέται; Αν πισωπατεί κανείς μπροστά στην πρόκληση της θανάσιμης ομορφιάς τότε, αναντίρρητα ναι, ανήκει στους σύγχρονους. Μα τούτος ο τόσο βαρύς «έπαινος» δεν αξίζει βέβαια σε όλους. Υπάρχουν μερικοί, που και τούτη τη στιγμή απομακρύνονται απ' όλες τις «αλήθειες» πασχίζοντας να διαφυλάξουν την αυθεντικότητα - ό,τι κι αν κοστίζει αυτό. Είναι αυτοί οι ξένοι που αρνούνται τον παραλογισμό της σύναξης και την κενότητα της ηθικής και ανηφορίζουν το δρόμο της άρνησης βιώνοντας την - εύκολο να λεχθεί - μοναξιά. Αιρετικοί βέβαια και κατακριτέοι, γιατί ποιος βλέπει πως «υπάρχει μια άρνηση που δεν έχει τίποτα κοινό μ' αυτό που λέγεται αποποίηση»⁽¹⁹⁾.

Και είναι εκείνοι που έχουν τη δύναμη να ζήσουν τη ζωή με τη βεβαιότητα της μοναδικότητας, της μη - επανάληψης θέλω να πω. Μονάχα όποιος κατέχει το αποτρόπαιο μυστικό της ύπαρξης, της εγκαταλελειμμένης και άρα υπεύθυνης ύπαρξης, έχει τον τρόπο να γίνει Άτλαντας στην ώρα του. Βρίσκει το δρόμο που οδηγεί στις αρχές και δεν του χρειάζεται να ξεδιαλύνει τα αντίθετα μιας και ξέρει πως ο θάνατος δεν είναι διάδοχος της ζωής ορισμένως διαφορετικός. Μιας και ξέρει πως μόνο μέσα στη στιγμή παίρνει νόημα η αιωνιότητα, πως μόνο μέσα στα όρια της ύπαρξης συντελούνται όλα τα θαύματα - και μάλιστα χωρίς θεϊκά

είδωλα. Μα κατέχει κιόλας πως για τούτη την απάντηση χρειάζεται και η κατάλληλη ερώτηση. Γνωρίζει πως η γλυκύτητα του καρπού υπάρχει μόνο χάρις στη στυφάδα που κρύβει το κουκούτσι, αξεχώριστα ενωμένα έτσι όπως η φύση το θέλησε. Με τον τρόπο που «ο νους βυθισμένος στην ομορφιά κατασκευάζει το σπόρο του τίποτα»⁽²⁰⁾.

Να τι είναι αυτό που κάνει τον Καμύ να αισθάνεται Έλληνας. Πασχίζει ν' αντλήσει από την ύπαρξη όλη τη δύναμη και τη δυναμική που κρύβει. Συναισθάνεται την αλήθεια ενός τόσο μακρινού στοχασμού και θέλει να ανατινάξει τα χώματα και τις λάσπες πούχουν σωρεύσει οι λαίλαπες σαν το χριστιανισμό, χιλιάδες χρόνια. Να ξαναπιάσει το μίτο, όχι για να ξεφύγει το Μινώταυρο, μα για να εξερευνήσει όσο γίνεται τα μυστικά του Λαβύρινθου. Γιατί ο Μινώταυρος τριγυρνάει συνεχώς εκεί, και το ξέρει. Μα γνωρίζει την αναγκαιότητα. Μπορεί να πάλλεται, να μη θέλει στιγμές-στιγμές να παραδοθεί στη μόνη τούτη βεβαιότητα, αλλά μια για πάντα έχει δει την κεφαλή της Μέδουσας. Και ξέρει πως ό,τι του ποτίζει το κορμί σ' όλη τη ζωή και με τον τρόπο που του το ποτίζει, το οφείλει σε τούτη τη γνώση.

Γνωρίζει πως δεν είναι σωστό να υευδεται μπρος στο θάνατο γιατί σ' αυτόν οφείλει όλες τις ανδισμένες πεδιάδες που μπόρεσε να πλησιάσει, όλους τους ευτυχείς σπασμούς που του χάρισε η θάλασσα, κι όλο εκείνο το απερίγραπτα εναρμονισμένο σύμπαν που γνώρισε με τις αισθήσεις του.

Δύο διαπιστώσεις ορίζουν τη γέννηση και την εξορία του:

Η μία: «η ελληνική σκέψη χαραχτηκε πάντα πάνω στην ιδέα του περιορισμένου... απεκάλυψε τα πάντα εξισορροπώντας τη σκία με το φως»⁽²¹⁾

Η άλλη: «Να γιατί είναι ντροπή να διακηρύσσουμε σήμερα πως είμαστε παιδιά της Ελλάδας»⁽²²⁾.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Α. Καμύ, Οι Γάμοι και το Καλοκαίρι, μτφρ. Φ. Κονδύλης, εκδ. Δωδώνη, 6, 54.
2. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 153.
3. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 174.
4. Α. Καμύ Από την Καλή και απ' την Ανάποδη, μτφρ. Θ. Νιάρχος, εκδ. Αστέρι, 1981, σ. 12.
5. Α. Καμύ, Οι Γάμοι και το Καλοκαίρι, 85.
6. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 105: «το έργο του Άτλαντα είναι εύκολο, αρκεί να διαλέξεις την ώρα σου».
7. Α. Καμύ, Από την Καλή και από την Ανάποδη, σ. 86.
8. Α. Καμύ, Οι Γάμοι και το Καλοκαίρι, σ. 145.
9. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 51.
10. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 65.
11. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 158.
12. Με το λόγο του R.M. Rilke: «το καινούργιο, το Άγνωστο πούχει σταλάξει εντός μας, εισχώρησε στην καρδιά μας, έφτασε ως τις πιο μύχιες γωνιές της και μάλιστα δεν είναι πια εκεί - είναι στο αίμα μας μέσα. Και έτσι δεν ξέρουμε τι έτρεξε. Εύκολα θα μπορούσαν να μας πείσουν πως δεν έτρεξε τίποτα, κι ωστόσο έχουμε αλλάξει, όπως αλλάζει ένα σπίτι άμα μπει κάποιος ξένος μέσα». (R.M. Rilke, Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή, μτφρ. Μ. Πλωρίτης, εκδ. Ίκαρος σ. 87).
13. Α. Καμύ, Οι Γάμοι και το Καλοκαίρι, σ. 132.
14. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 69.
15. Α. Καμύ, Σημειωματάριο, μτφρ. Λήδα Παλαντίου, εκδ. Εξάντας, σ. 226
16. Α. Καμύ, Από την Καλή και απ' την Ανάποδη, σ. 53.
17. Α. Καμύ, Οι Γάμοι και το Καλοκαίρι, σ. 18.
18. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 29.
19. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 31.
20. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 74.
21. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 127.
22. Α. Καμύ, όπ. π., σ. 130.

μουσικής περίπλους

περίπλους

Παναγιώτης Γεωργόπουλος

Αντίδοτα

Μια συστηματοποιημένη κατανομή του έμψυχου υλικού σε ομάδες, βάση κοινών στοιχείων και αναγκών..., με τις ιδιαίτερες μεθοδευμένες σε χρυσές τομές και στατιστικούς μέσους όρους..., τους αστάθμητους παράγοντες αποδυναμωμένους με την καλλιέργεια εναλλακτικών ultracolor εμμονών..., τα ατομικά οράματα διαστρεβλωμένα στην υψίφωση κοινωνικώνεπιταγών..., με την επιστήμη πολύτιμο βοηθό στο πλάνο του απόλυτου ελέγχου.

Οι κρατικοί μέθοδοι λειτουργούν αλάθητα, προσεκτικά προγραμματισμένες με τις βασικές αρχές που διέπουν την «ψυχολογία της αγέλης». Πρώτιστη ανάγκη τροφής και συντήρησης των κοινωνικών δομών: Ομογενοποίηση των απρόβλεπτων αποκλίσεων της εξατομικευμένης συνείδησης στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Ο χειρισμός της καθοδήγησης και ελέγχου του ανθρώπινου παράγοντα, μέσα από τις ομαδικές εντάξεις του, προϋποθέτει την ικανότητα δυναμικής επέμβασης και διαμόρφωσης του πολιτισμικού υποστρώματος.

Μια αλληλοδιάδοχη παραλλαγή προτύπων προς αποφυγή κορεσμού... Παβλοβιανές τεχνικές σε ανθρώπινο υλικό: Η εκμάθηση κι επιμόρφωση των αντανάκλαστικών..., οι εθισμοί των αναγκών και η ανάγκη των εθισμών σε υλικά υποκατάστατα με οπιούχο δράση..., η αντίδραση και η συμμόρφωση... η τιμωρία και η επιβράβευση... οι νόμοι και τα κοινωνικά πριμ... Εν αναμονή του «πολυπόθητου» εφ' άπαξ: Ένας καλπάζων ψυχικός μαρσαςμός, τον οποίο η μόνιμη σχεδόν πνευματική μας τοξίνωση μας επιτρέπει ν' αντιληφθούμε αμετάκλητα καθυστερημένα. Αν ποτέ συνέλθουμε από τα απανωτά overdose...

Επιβίωση σε οργανωμένο περιβάλλον: ένα κοινό καθήκον. Η αναπόφευκτη παραχώρηση της εξατομικευσης εν όψει κοινών απολαβών. Μια πορεία μέσα από αντικατοπτρισμούς παραστάσεων ευδαιμονισμού και ηθικής (sic) δικαίωσης, πάντοτε κάτω από το φάσμα μιας απάραθης και αδιαμφισβήτητης κλίμακας αξιών.

Και μέσα σ' όλη αυτή τη θεατρική συνομοψία σκοπιμοτήτων έρχεται η Τέχνη, μοναδική γνήσια διακήρυξη – σε επίπεδο δημιουργίας – της ατομικότητας, αδιάγευστος μάρτυρας του βαθμού πολιτισμικής εξέλιξης, αλλ' όχι και της «ποιότητας» ή του «ποιού» της εκάστοτε πολιτισμικής – κοινωνικής πραγματικότητας. Ως κύριος υπεύθυνος γι' αυτό το γεγονός ενέχεται μια σειρά ποικίλων παραμέτρων ενός κοινού παρονομαστή: της διαχρονικά μονόδρομης πνευματικής ανάπτυξης των κοινωνικών ομάδων που υπαγορεύεται από τις ανάγκες βιωσιμότητας των κρατικών δεσμών.

Ποια είναι η πραγματική δύναμη της τέχνης σαν μέσο πολιτιστικής αναβάθμισης της μάζας, τη στιγμή που μια πολυμένη ευαισθητοποίηση μεθοδεύει την ολοφασματική της δραστηριότητα; Άραγε αφορά ουσιαστικά μια μειοψηφία προνομιούχων; Και κατά πόσο διατηρεί την αυτονομία της και τις προοπτικές της σε μια αναπόφευκτη κοινωνική της ένταξη;

Σαν πνευματικό προϊόν, διαμορφούμενο μέσα από πολυάριθμες επιδράσεις του περιβάλλοντος, εκτίθεται σε διάφορους κινδύνους μεθόδευσης του χαρακτήρα της: Κώδικες ερμηνείας, ποιστικοί προσδιορισμοί, κριτήρια αξιοπιστίας, καταξίωση και αποδοχή εκ μέρους των επαϊόντων, ένα ιστορικά κατοχυρωμένο πολιτιστικό σύστημα αναφοράς... Ο αυτογενής εγωκεντρισμός και η προσωπική αντίληψη του καλλιτέχνη σε μια καταδικη a priori. Λογικό είναι πως στην τελική του μορφή, ένα «προϊόν πνευματικό» εκμαιεύει την σε προσωπικό επίπεδο αποδοχή ή απόρριψή του. Τι σημαίνει όμως ο καθορισμός προδιαγραφών που πρέπει να πληρεί (!) ώστε να χαρακτηριστεί «έργο τέχνης»; Και πόσο τελικά επιδρά αυτό σαν ζητούμενο στην ομαλή φυσιολογία της ελεύθερης έκφρασης; Η γνώση σίγουρα δεν καταδυναστεύει. Η χρησιμοποίησή της όμως με λάθος τρόπο... Και οι κίνδυνοι μεθόδευσης της εξατομικευμένης έκφρασης δεν εντοπίζονται τόσο στη συνεπακόλουθη καλλιτεχνική της επικετοποίηση – άσχετη αξιόπιστων συμπερασμάτων – όσο στην εξ αρχής επιβολή συγκεκριμένων εκφραστικών συμβόλων. Μ' αυτό τον τρόπο η παραπλάνηση είναι διπλή: Ξεκινά από τον αυτοπροσδιορισμό μέσω της δημιουργίας και καταλήγει στο κοινωνικοπολιτιστικό της αντίκρουσμα.

Οι ανασταλτικοί παράγοντες της ελεύθερης καλλιτεχνικής έκφρασης δεν τελειώνουν σε μια απλή μάχη συμβόλων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Η επαγώνια – κι ανθρώπινη – αναζήτηση του ισοδυναμίου μιας δικαίωσης (χρήμα, δόξα, επιβεβαίωση), η φθορά και αλλοτρίωση μέσα από την καθημερινότητα, η κρατική υπνοπαιδική επέμβαση, οι συμβιβασμοί της αυτοσυντήρησης... Η εμπορευματοποίηση των πνευματικών παραγώγων... Η εμπορευματοποίηση της Τέχνης... Φορείς επί φορέων που διεκδικούν ο καθένας τη διάσταση που τους ανήκει, για να συνεισφέρουν οικειοθελώς ή ακούσια στη συντήρηση των κρατικών δεσμών. Κάθε αμφιβολία λοιπόν για τα έργα και τις ημέρες των δημιουργών έχει τη βάση της, τουλάχιστον για τους σημερινούς δύσκολους καιρούς... Ιδιαίτερα μάλιστα αν ασχολούνται μ' ένα τόσο άμεσο και μαζι-

κό υλικό όπως η μουσική. Ίσως γιατί η τρομακτική δύναμη της αμεσότητάς της αποτελεί ένα σπουδαίο όσο κι επικίνδυνο όπλο το οποίο κάποτε, εν αγνοία μας, στρέφεται εναντίον μας... κάποτε κι εν αγνοία των κατασκευαστών... ποτέ όμως εν αγνοία των εμπόρων ή των χειριστών.

Η μουσική λοιπόν σαν η πιο άμεση και εμπορευσιμη καλλιτεχνική έκφραση παρουσιάζεται και σαν η περισσότερο επίφοβη, ευάλωτη κι εκτεθειμένη.

Από την πρωτόγονη αντίληψη της «μουσικότητας» στη μεθοδική «συμφωνική συνθετοποίηση» κι από κει στις ηδελιμένες ανατροπές της Avant Garde (ή Πρωτοπορίας): Ένα πολυφασματικό ηχητικό ντοκουμέντο της πολιτισμικής μας εξέλιξης σε μια διαρκή αναμονή του «έγκριτου» της καλλιτεχνικής του εγκυρότητας... Η οποία πρέπει να καλύπτει τις προϋποθέσεις που ορίζουν το κοινωνικό και πολιτιστικό status quo.

Θεωρητικά, η Avant Garde ή «Πρωτοπορία» της έκφρασης, σαν δέση, αποτελεί τη μόνη ριζοσπαστική αντίδραση στην κοινωνική ισοπέδωση του «εγώ», αποκτώντας πολύ ευρύτερες διαστάσεις από μια απλή καταχώρηση σαν «μουσικό ρεύμα». Η διαρκής αναζήτηση της προσωπικής διαλεκτικής μέσα από μια έντονη κριτική αμφισβήτηση των δεσμών, η βασανισμένη αναθεώρηση των δεδομένων, η φιλοσοφική διάθεση και ιδεολογική της αποφορά, όλα συντείνουν μάλλον στο χαρακτηριστικό της σαν «πολιτιστικό κίνημα». Ένα πολιτιστικό κίνημα του οποίου η καλλιτεχνική έκφραση διαμορφώνεται πάνω στο σεβασμό της προσωπικής αντίληψης. Για τους μουσικούς της Avant Garde ο θόρυβος ενέχει την αυτή καλλιτεχνική αξία με τα μουσικά μέτρα μιας συνάτας ή τις φωνητικές ακροβασίες μιας σοπράνο. Ο προσωπικός συμβολισμός υποκαθιστά κεκτημένες αξίες και μουσικούς κανόνες, η ανάγκη ενός «νεοσωπικού» αυτοπροσδιορισμού αποστασιοποιεί τη σημασία «ιστορικών αναγωγών» μέσα από πρότυπα, η διερεύνηση του «ατομικού» οράματος νομιμοποιεί τη χρήση κάθε εκφραστικού μέσου: ακόμα και εκείνου της απόλυτης σιγής στα «άγραφα» αυλάκια ενός δίσκου (John Cage). Φυσικά δεν έχει καμιά σχέση με αβασάνιστες διανοητικές εκσπερματώσεις όπως της καταλογίζουν αφού η γνώση, αναδομούμενη από μια διαρκή αναθεώρηση των στοιχείων της, καθορίζει την αναζήτηση μέσα από μια απόλυτα «λογική» διαδικασία. Όμως η έντονη ιδιαιτερότητα του «πειραματικού» της χαρακτήρα και η προσκόλληση των μαζών σε εύκολα ανιχνεύσιμα κανάλια επικοινωνίας, μοιραία κάνουν αυτή την εκδήλωση ελεύθερης έκφρασης αντιλαϊκή κι έντονα αμφισβητήσιμη. Οι μουσικοί πρεσβευτές της, στο περιθώριο, στην αυτοαπομόνωση που οι κοινωνικές δομές και οι καθημερινές πολιτισμικές παραστάσεις συντηρούν χωρίς το παραμικρό πρόβλημα. Αν η διαμόρφωση του γενικού μουσικού αισθητηρίου ανάγεται σε ιστορικούς και γονιδιακούς συσχετισμούς αυτό δεν είναι παρά η επιφάνεια... Το αποτέλεσμα... Τις αιτίες μπορεί κανείς να διακρίνει στην αυτοσυντήρηση των κοινωνικών συστημάτων και η οποία διαβλέπει μακροβιότητα μόνο στη δημιουργία και χρήση ομοιογενούς οργανικού υποστρώματος. Μια δε και αστάθμητοι παράγοντες ενδέχονται, η προσπάθεια ελέγχου στοχεύει στις μέγιστες ποσοστιαίες αναλογίες. Η εξέλιξη των μέσω επικοινωνίας κι ενημέρωσης αποτελεί το σημαντικότερο σύμμαχο. Τις μορφές των οπιούχων σκευασμάτων κατασκευάζει η βιομηχανική παραγωγή με σημαντικά ωφέλη. Επιδιώκοντας ένα θετικό ψυχοτροπισμό με μηδέν κοινωνικές παρενέργειες. Υπάρχουν βέβαια και κάποια είδη μουσικής τα οποία αυτοπροστατεύονται από την ίδια την πολυσύνθετη και δύσχερη για εκμετάλλευση υφή τους μολονότι υπάγονται στους γενικούς κανόνες εμπορευματοποίησης. Τα κλασικά έργα, η Jazz... Η – ποσοστιαία πάντα – αντιλαϊκότητα της εκλεκτικότητάς τους όμως, με την πολιτιστική μεθόδευση, περιορίζει την κοινωνική τους δραστηριότητα και τα μετατρέπει σ' ένα είδος «μουσιακών εκθεμάτων»: Ανέγγιχτα και απάραθτα, θαυμαστά και αποδεκτά, αλλά αδύναμα ν' αναλάβουν δράση εκτός μουσείου.

Η προσοχή στρέφεται στις απλούστερες φόρμες λοιπόν, τις περισσότερο μαζικά αποδεκτές και αφομοιώσιμες, είτε ο χαρακτήρας τους είναι εθνικιστικός είτε διαμορφώνονται σε μια διεθνή γλώσσα επικοινωνίας. Εκεί δηλαδή που είναι ευκολότερο να ευδοκιμήσει ένας χαμελαιοέντιος θαμπρισμός με ανεξάντλητα εκούσια ή ακούσια θύματα... Μια στρατιά διασκευαστών οργανώνεται πάνω στη σπουδή ψυχολογίας του όχλου, αφαιρώντας από τη μουσική κάθε της διάσταση πλην εκείνη της «συγκινησιακής αποφόρτισης». Κι όταν οι ανάγκες καλυφθούν, δημιουργούνται καινούργιες, εκ του μηδενός, με την υποβολή σε ακίνδυνα και πλήρως ελεγχόμενα εναλλακτικά πρότυπα. Το εκπληκτικό δεν είναι ο τεράστιος αριθμός δημιουργών που δέχονται να πάρουν μέρος εξ αρχής σ' αυτή τη σκευωρία. Εξ άλλου, τ' αναλλάγματα είναι δελεαστικά. Το αξιοπρόσεκτο είναι η ταχύτητα διάθρωσης των «χαρισματικών ανέταχτων» και η ένταξή τους σ' ό,τι πιο αρνητικό κι επικίνδυνο μπορεί να υπάρξει: «Έναν κύκλο» εστέ όπου εσωτερικές διευθετήσεις δημιουργούν την ψευδαίσθηση μιας «δυναμικής επιφάνειας» – πόλος έλξης των δυσσερευσιμένων ή ευαισθητοποιημένων –, η οποία καλείται να καλύψει την τραγικότητα της ουσίας: Απόλυτη αποδοχή των όρων του κοινωνικού παιχνιδιού κι ένας λανθάνων φασιστικός καλλιτεχνικός ρατσισμός.

Μια μάχη αντικατοπτρισμών των οποίων αντιλαμβανόμαστε τις οπτικές παραστάσεις αγνοώντας τις ατμοσφαιρικές συνθήκες δημιουργίας.

Φυσικά και υπάρχει αντίδραση στο status quo... και αντιρροπίες συνείδησης... αυτόνομοι... οργανωμένοι... και μουσικά κινήματα... κι ακόμα υπάρχει η καταστροφική επίδραση του «εξωραϊσμού» τους εκ των έσω ή εκ των έξω... Μα κι αν ο έντονος ριζοσπαστικός τους χαρακτήρας τα προφυλάξει από τη φθορά μιας κλιμακωμένης μαζικοποίησης, παραμένουν στο περιθώριο ανάκαινα να επηρεάσουν δυναμικά τα μουσικά ήθη της εποχής. Αυτό είναι μάλλον δικαιολογημένο, αφού

οι προφητείες προηγούνται των γεγονότων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η περίπτωση της καθυστερημένης επικαιρότητας των Φουτουριστών «θορυβοποιών» των αρχών του αιώνα στις μέρες μας, με μία ολόκληρη παρτίδα νέων μουσικών που πειραματίζονται πάνω στις μεταλλάξεις του Βιομηχανικού Θορύβου: Το σύγχρονο ηχητικό background των πόλεων. Και είναι αξιοπρόσεκτο και σημαντικό το ότι η εξάπλωση κι επεξεργασία της όλης ιδέας της ανατροπής των κωδίκων αρμονίας αφορά κυρίως τη γενιά που ενηλικιώθηκε λίγο μετά τις απανωτές εκρήξεις της πανκ αμφισβήτησης. Αν, σαν κίνημα, το πανκ είναι κλινικά νεκρό πια, το μήνυμά και η ουσία του αποτελούν ανεξάντλητα αποθέματα ενέργειας και ιδεών για το μεγαλύτερο μουσικό κίνημα του αιώνα: Το Rock'n Roll. Κι είναι απόλυτα σαφείς οι λόγοι για τους οποίους η μόνη πραγματική ανανέωση του σημερινού μουσικού τέλματος μπορεί να προέλθει από το χώρο αυτό. Γιατί μοιραία, τις ανατροπές του status quo ακολουθούν κάποια στιγμή νέες προτάσεις κι επαναπροσδιορισμοί. Αν οι μουσικοί της δεκαετίας του '60 διένυσαν την εφηβεία της υπογίας, οι μουσικοί της δεκαετίας του '80 διατρέχουν τη μετεφηβική συνειδητοποίηση της πολιτικής και πολιτιστικής τους ταυτότητας. Με την πρόσδετη γνώση της δύναμης που διαθέτουν απέναντι στους μηχανισμούς της δεοντολογικής τους ισοπέδωσης. Η απόδειξη της αυτοπίας του «ομαδικού οράματος» της γενιάς της δεκαετίας του '60, τους προσέφερε ένα επιπλέον εφόδιο: Την πίστη στην αναγκαιότητα συντήρησης και διερεύνησης των «προσωπικών» πλέον οραμάτων, με εξατομικευμένους χειρισμούς.

Επιφανειακά... απόλυτη τάξη, ηρεμία κι ευπρέπεια. Οι κρατικές μηχανές λειτουργούν πάντα αλάθητα σε μαζικές κλίμακες, προβάλλοντας συνεχώς νέα επεισόδια με το κατάλληλο καστ ηθοποιών. Στο βυθό, πάντως, κάθε άλλο παρά αδράνεια επικρατεί. Ενεργοί πυρήνες σε υπερδιεγερσιμότητα...κι η αλυσιδωτή αντίδραση είναι απλώς θέμα χρόνου. Οι καταχωρημένοι στα επίσημα μαύρα κατάστιχα μπορούν και αντιπαραθέτουν στην «απομόνωσή» τους μια εκπληκτική εμμονή αυτοδιάθεσης επιφυλάσσοντάς μας ουκ ολίγες μουσικές «αποκαλύψεις» και οι οποίες μερικές φορές φτάνουν μέχρι το βαθμό της ολοκληρωτικής μας αποσοβώσης, χωρίς όμως στιγμή να χάσουμε την επαφή με την πραγματικότητα των εσώτερων διεργασιών.

Βέβαια η εκτίμηση της καθαρότητας των μετάλλων είναι προσωπική υπόθεση. Εξαρτάται από το είδος των μετάλλων που καταλήγει να προτιμά κάποιος και το πόσο καλά γνωρίζει και χρησιμοποιεί τους ατομικούς ανιχνευτές καθαρότητας. Τώρα στα 1988, όλη αυτή η διαδικασία, όταν προκύψει, δεν αποτελεί ακριβώς «προσωπική υπόθεση». Μάλλον πρόκειται για «προσωπική δοκιμασία».

Σκέψεις πάνω στα μουσικά προϊόντα της χρονιάς που πέρασε, τα οποία στην πλειοψηφία τους, καλλιτέχνες κι εταιρείες ετοίμασαν με πολλή αγάπη, περίσκεψη, και σεβασμό προς κάθε πιθανή ανάγκη μας. Αν τώρα ορισμένοι από μικρή πείρα δειχτούν δύσπιστοι στην υπερβολική αγάπη και φροντίδα από αγνώστους — η οποία είναι και αγοραία συν τοις άλλοις — ...

Γενικά κι ανάλαφρα, το διαχωρισμό των αμνών από τα ερίφια τον βιώνουμε καθημερινά... Γνωρίζουμε και την παραβολή του «απολωλότες»... και την παραβολή του «ασώτου»...

Την παραβολή των «μωρών παρθένων» μάλλον την έχουμε ξεχάσει ή επιμένουμε να την ξεχνούμε. Αυτά. Και για όσους έπαθαν μουσικοροφική δηλητηρίαση οξείας μορφής το 1987, ιδού μερικά από τα δραστηκότερα αντίδοτα που μας προσφέρθηκαν, μολονότι η επίσημη κοινωνική άποψη εντοπίζεται μάλλον στην ομοιοπαθητική.

Ελληνική επικράτεια

Νίκος Ξυδάκης
Τρύπες
CICADAS

Παραγωγές 1987 (ή ο επιμένον δεν Ελληνικά)

- Κοντά στη δόξα μια στιγμή
- Πάρτυ στον 13ο
- Συλλογή με νέα Ελληνικά συγκροτήματα (Blue Light, No Nan's Land, Human Grape, Mushrooms, Villa 21, Anti Troppau Council)

Μόνο...

20 + 2 Ξένες Κυκλοφορίες

(Με * σημειώνονται οι δίσκοι που δεν έχουν κυκλοφορήσει σε ελληνική εκτύπωση).

RENALDO AND THE LOAF
CHILLS
DAVID SYLVIAN
SONIC YOUTH
CHARLES HAYWARD
MOMUS
MINUS DELTA
WIRE
BUTTHOLE SURFERS

- The elbow is taboo*
- Brave words*
- Secrets of the beehive
- Sister
- Survive the gesture*
- The poison boyfriend*
- Opera death*
- The ideal copy
- Locust abortion technician

FETUS PRODUCTIONS
STEVEN BROWN
THE FOURGIVEN
DIE TOTLICHE DORIS
DEAD CAN DANCE
TRIFFIDS
EX
NON
AMERICAN MUSIC CLUB
BIG BLACK
SWANS
VAN MORISSON
JOHN ZORN

- Luminous Trails* (c.p. 1985. Εισαγόμενο στα 1987)
- Searching for contact
- Testify*
- 1ος δίσκος: Unser Debut. 2ος δίσκος: Sechs (1)*
- Within the realm of a sudden sun*
- Calenture
- Too many cowboys
- Blood and flame*
- Engine*
- Songs about fucking
- Children of God*
- Poetic champions compose
- Spillain*

Σημ.: (1) Οι δύο δίσκοι μπορούν να παιχτούν ξεχωριστά ή και ταυτόχρονα σε δύο πλατώ. Το τελικό μιξαρσμένο αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός τρίτου δίσκου... χωρίς βινύλιο.

ΥΓ. Η σειρά καταγραφής δεν είναι αξιολογική και η επιλογή απλώς ενδεικτική. Στη θέση των παραπάνω δίσκων θα μπορούσαν να τοποθετηθούν τουλάχιστον άλλοι 30. Σαν το "Hysterie" της Lyndia Lunch για παράδειγμα. Για τους ενδιαφερόμενους... εύχομαι καλή ακρόαση.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

ΔΙΑΒΑΖΩ

Κάθε τεύχος
κι αφιέρωμα

Κυκλοφορεί κάθε
δεύτερη Τετάρτη

βιβλιογραφίας

περίπλους

Θ. ΒΕΪΚΟΥ: Τα είδωλα του θεάτρου, Αθήνα 1988.

Το βιβλίο του Θ.Β. βγαίνει μέσα απ' τον καπνό μιας τεράστιας, σε μέγεθος και ουσία, φρυκτωρίας που από καιρούς έχει στηθεί σ' έναν υψλό βράχο για να μεταφέρει ένα μήνυμα: το θάνατο της φιλοσοφίας. Οι πρώτες σπίδες τούτης της φωτιάς φάνηκαν βέβαια σε χώρους παλιότερους και με τρόπους τραγικότερους. Μα η σημασία των σημερινών μηνυμάτων είναι πιο σαφής: η παραδοσιακή εκείνη διαδικασία, που ορίστηκε ως φιλοσοφία, δεν είχε τις ιδιότητες του Πρωτέα και φτάνει πια — καλύτερα: έχει φτάσει ήδη — στα όριά της.

Αν η φιλοσοφία είναι το αιώνια εναγώνιο παιχνίδι με την «Αλήθεια», στο παιχνίδι αυτό φάνηκε πως οι νικητές δεν ήταν βέβαια οι φιλόσοφοι: «η ιστορία προσφέρει πλούσια μαρτυρία πως η αλήθεια έμεινε απλά και μόνο στα όνειρα των φιλοσόφων. Η αλήθεια υπήρξε η γυναίκα των ονείρων τους» (132). Και φαίνεται πως η γυναίκα τούτη απόχτησε πολλούς εραστές και, εν τούτοις, παρέμεινε παρθένα. Χωρίς αυτό να είναι καθόλου παράδοξο, αποδείχθηκε αντίθετα πως οι φιλόσοφοι δεν υπήρξαν ποτέ Δον Ζουάν. Έχτισαν προσεχτικά ένα δόγμα - καταφύγιο από την πολυπλοκότητα του κόσμου κι εκεί εγκατέστησαν την αλήθεια τους, αυτοθεωρούμενοι παντεπόπτες και ευαγγελιζόμενοι πια την Αλήθεια, που δεν ήταν βέβαια παρά το δια-μορφωμένο φάντασμα μιας ανύπαρκτης Αλήθειας. Ο Θ.Β. εντοπίζει τις μεγάλες στιγμές της φιλοσοφικής ιστορίας και αναδειχνει την αυταπάτη των μεγάλων φιλοσόφων: «οι φιλόσοφοι μη όντας σε θέση να συνειδητοποιήσουν την ιδιόζουσα αυτή φύση της ίδιας τους της εργασίας, πέφτουν ο ένας μετά τον άλλο στην παγίδα που ο κακός δαίμονας τους έχει στημένη, να δίνουν λύσεις, και μάλιστα οριστικές, σε άλυτα προβλήματα» (168). Το ανθρώπινο πνεύμα θέλει να τιθασεύσει τον κόσμο και, για εκατοντάδες χρόνια, πάσχιζε να περάσει πίσω από την «αηπατλότητα των φαινομένων» και να γνωρίσει την ουσία (: ιδεατός κόσμος, κόσμος του απόλυτου, πραγματικός κόσμος, τέλειο είναι...). Και σε κάποιες στιγμές οι φιλόσοφοι πίστευαν πως το κατάφεραν, μα πάντα ερήμην της πραγματικότητας, παρεμβάλλοντας μεταξύ αυτών και του κόσμου τις ιδέες και τις θεωρίες. Πίστευαν ακόμα πως οι ίδιοι θα ήταν ικανότεροι να κυβερνήσουν (Πλάτων, Hobes...) ή και να αλλάξουν (Μαρξ...) τον κόσμο.

Ωστόσο, η φιλοσοφία, με τα τεράστια ολκής συστήματά της, παρέμεινε αδύναμη να επιτελέσει τις δύο παραπάνω λειτουργίες, αλλά αποδείχτηκε και αδύναμη να συλλάβει το νόημα του κόσμου, και συχνά, του εαυτού της. Στην περίπτωση της φιλοσοφίας γινόταν πάντα ένα «σφάλμα», όπως έχει επισημανθεί και στην περίπτωση του K. Jaspers και του G. Hegel χαρακτηριστικά. «Η φιλοσοφία (με τον Hegel) υγώνεται σε θέαση του κόσμου από τη σκοπιά του απόλυτου. Ο φιλόσοφος μεταβάλλεται σε υπερκόσμιο πνεύμα, που επισκοπεί τα πράγματα από ψηλά, τα περιγράφει και τα ερμηνεύει συνολικά» (54). Μια μορφή πνευματικού ιμπεριαλισμού κυριεύει σαν την πλατωνική «μανία» τα κεφάλια των φιλοσόφων και τους κάνει να πιστεύουν πως εποπτεύουν τον κόσμο από ένα μυθικό Όλυμπο και ακόμα πιο ψηλά. Μια τάση κυριαρχίας που, άλλωστε, είναι μέσα στη φύση του φιλοσόφου — ανθρώπου.

Έτσι, η φιλοσοφία φόρεσε τη σοβαρότητα της μορφής του Kant και του Hegel και θέλησε να διώξει απ' την πόλη της τα ερεδιστικά πνεύματα των ελεύθερων στοχαστών. Έτσι, όμως, η φιλοσοφική εργασία απόδειξε τα όριά της. Το στίγμα της συνολικής ερμηνείας και ο πειρασμός της κυρίαρχης και μόνης αλήθειας ενυπάρχει στη «σχολή» του Πυθαγόρα, στη θεόσταλη «γνώση» του Παρμενίδη και στην «ιδανική πολιτεία» του Πλάτωνα.

«Ο υυχρός λόγος-μονάρχης δεν εκφράζει τον πλούτο και τη ζωντάνια της πραγματικότητας» (165).

«Ο υυχρός λόγος-μονάρχης δεν εκφράζει τον πλούτο και τη ζωντάνια της πραγματικότητας» (165). Αυτή την ουσιαστική πρόταση οι φιλόσοφοι δεν την είδαν — ή διέπραξαν ένα, και λογικό, σφάλμα παραγνωρίζοντάς την. Η φιλοσοφία, μ' έναν άλλο μανδύα, επιτελεί λειτουργία ανάλογη της θρησκείας: «το (φιλοσοφικό) σύστημα υποκαθιστά κατά έναν τρόπο τη θρησκεία: αναπληρώνει την ανάγκη των ανθρώπων να βλέπουν τον κόσμο έμμεσα, δηλαδή με ιδεατά πλάσματα που μπαίνουν ανάμεσα σε μάς και στα πράγματα, με φώτα που προβάλλουν τον κόσμο κατάλληλα φωτισμένο, ταξιθετημένο, διακοσμημένο» (39). Και η αναλογία τούτη καταγγέλλθηκε από τα κριτικά μάτια των ανθρώπων εκείνων που δεν ένοιωθαν τον τυφλωτικό πειρασμό του απόλυτου, ή αισθάνονταν το αδύνατο του ά-μετρου εγχειρήματος. Για το λόγο τούτο οι «φιλόσοφοι» σήμερα κουρνιάζουν ωρίς. Για το λόγο τούτο σήμερα δε χτίζονται πια συστήματα, φωτερά παλάτια φιλοσοφικά, οικοδομημένα πάνω στις περίφημες λογικές αρχές. Η σκέψη σήμερα για να ζήσει πρέπει να ξαναγίνει κόρη της Απορίας και της Ανάγκης. Και είναι τούτος ένας λόγος που πρέπει να αρνιέται να αναπαύεται στα σαλόνια της διανόησης.

Η σύγχρονη κριτική σκέψη «πρώτα μάχεται να απαλλαγεί από το όνειρο της αλήθειας, από τις αυταπάτες της μεγάλης τέχνης ιδεών, την υγιεινή θεωρία και τη μεγαλόσχημη σύνδεση. Ακόμα θέλει να αποβάλει τα φθαρμένα (λόγω της μακρόχρονης χρήσης) ενδύματα και να μείνει απέριπτη, αφτιασίδωτη, γυμνή» (157). Αν βέβαια σήμερα την τάση της φιλοσοφίας για κατανόηση κι ερμηνεία του κόσμου, την ικανοποιεί (περισσότερο «αποτελεσματικά», είν' αλήθεια) η επιστήμη και αν ο ελεύθερος και μη-συστηματικός στοχασμός και η ποιητική σκέψη πασχίζουν να μας λυτρώσουν από το μαρτύριο και το φάντασμα της αλήθειας (σσ. 151-165), εντούτοις οι φιλόσοφοι δεν υπήρξαν επί ματαίω.

Μας άφησαν δείγματα λογικών παιχνιδιών και αγώνων, περισσότερο ή λιγότερο συνεπών, ένα πλούσιο χωράφι στο οποίο βλάστησε ένας οργιαστικός χορός από τις πιο παράξενες ιδέες, και ακόμα το όπλο της κριτικής. Να μην ξεχνάμε βέβαια πως η επιστήμη και η ποίηση — ολότελα διαφορετικές διαδικασίες — ξεπήδησαν μαζί μ' αυτήν, αν όχι μέσα απ' αυτήν. Και αν η φιλοσοφία είναι, καταπώς είπε ο W. James «ένας σάκκος που υπάρχουν όλα τα προβλήματά με τα οποία δεν καταπιάστηκε ακόμα η επιστήμη», αυτό δεν είναι καθόλου υποτιμητικό γι' αυτήν. Αν η επιστήμη υποδουλώνει το Είναι και το απομυθοποιεί, η φιλοσοφία μας χάρισε, αρκετές φορές, γοητευτικούς μύθους, που υπήρξαν άλλωστε δυνατότητες σκέψης και εκδοχές ύπαρξης. Και αν οι φιλόσοφοι δε συνόδευσαν το έργο τους με την αξίωση της Αλήθειας, δάχε αξία ανάλογη μ' αυτή της ποίησης. Και αν «το τέλος της φιλοσοφίας δεν σημαίνει και το τέλος του φιλοσοφείν» (137) τούτο σημαίνει πως μπορούμε να μελετάμε τη φιλοσοφία και να ξεπερνούμε τα παραδοσιακά σχήματα και, κυρίως, τους πειρασμούς στους οποίους εκείνη υπόκυγε.

Σήμερα, επιτέλους, ο φιλόσοφος μπορεί να πάρει ένα μάθημα από τον ποιητή: η ποιητική σκέψη αποδείχτηκε πιο ισχυρή από την ομογάλακτη αδελφή της, γιατί οι ποιητές δε θέλησαν ποτέ να κυβερνήσουν τον κόσμο. Διαφορούν για ερμηνείες και αποδείξεις και έχουν κατά νου το λόγο του Νίτσε πως «όποιος σήμερα γυρεύει ν' αποδείξει κάτι καταντά ύποπτος».

Οι στοχαστές και οι ποιητές μπορούν, κυρίως σήμερα, να κάνουν «φιλοσοφία» αναδειχοντας δυνατότητες και γκρεμίζοντας τις φυλακές που το ίδιο το πνεύμα έχει χτίσει για τον εαυτό του. Αν ο φόβος μπροστά στην ελευθερία δεν είναι πια τόσο μεγάλος, τότε η «συνέχεια» της φιλοσοφίας μπορεί να γίνει, μέσα από την υπέρβασή της, περισσότερο γοητευτικά και λυτρωτικά, με την τέχνη και τον ελεύθερο στοχασμό.

Αν είναι, λοιπόν, κάτι που πετυχαίνει ικανοποιητικά να πει ο Θ.Β. είναι ότι το καλάμι της Φιλοσοφίας κείται πια σπασμένο και «αναποτελεσματικό» σε τόπους έρημους. Ότι πρέπει,

κατά το λόγο του Π. Βαλερύ, να μην υποτιμά ο φιλόσοφος τη μαγείρισά του γιατί «αν αυτός δεν ξέρει και πολύ περισσότερα απ' αυτή, εκείνη στα θέματα της κουζίνας ξέρει ασυγκρίτως πιο πολλά απ' αυτόν». Ν' αφουγκραστούμε, εν τέλει, τ' αθάνατα γέλια της Θρακιώτισσας δούλας που συνόδευαν το Θαλή όταν σκόνταγε στη γη, επειδή περπατούσε με τα μάτια στραμμένα στον ουρανό.

Δημήτρης Αρβανιτάκης

• **Αντώνης Φωσιέρης: «Το Θα και το Να του Θανάτου», εκδ. «Καστανιώτη», Αθήνα 1987, σελ. 64.**

Μια εξαιρετική ποιητική προσφορά, από τις καλύτερες και πιο ολοκληρωμένες του τελευταίου καιρού, μας χαρίζει ο γνωστός ποιητής Αντώνης Φωσιέρης «παίζοντας» επιδέξια με δύο συλλαβές και με την έννοια και το γεγονός του «θανάτου» (που η «ύπαρξή» του εκφράζεται στον τίτλο δύο φορές), όπως αυτό διαπιστώνεται στη διάρκεια μιας μεταφυσικής προβληματικής, αναζήτησης κι ενδοσκοπήσης και μιας ζωής που δοκιμάζεται καθημερινά και εντυπώνεται ακέραια σ' ένα σώμα με τέλος αυστηρά καθορισμένο.

Όλα τα ποιήματα της συλλογής είναι καρπός μιας σκέυης φιλοσοφημένης, μα όχι εγκυφαλικής, και μιας εναισθησίας καθαρής και ελεγχόμενης που μ' ένα λόγο απόλυτα λειτουργικό και αποσταγμένο μας τοποθετούν απέναντι στο αιώνιο πρόβλημα και στη σχέση «ζωής και θανάτου», σαν όψεις του ίδιου νομίσματος. Το ανηθιτικό στοιχείο επισημαίνεται σε αρκετούς στίχους, λεκτικά και εννοιολογικά, και καθορίζει τις ποιητικές αφητηρίες και τους ποιητικούς ή άλλους στόχους του ποιητή. Ο λόγος κυλάει ευφρόσυνος και ερεθιστικός, η ενόττια ύφος και θεματικής είναι απόλυτη, χωρίς παρεκτροπές, και όλα τα ποιήματα προσφέρονται για πολλαπλές αναγνώσεις. Σε τελική ανάλυση, εκείνο που μένει από τούτο το ποιητικό «σώμα» δεν είναι μόνο η προβληματική πάνω στον άζωνα όπου κινείται η ποιητική και υπαρξιακή συνείδηση του ατόμου – απολογητή (με φανερό την κατάφαση της Ζωής), αλλά είναι και η αισθητική ικανοποίηση και μάλιστα η αληθινά τρυφερή, όσο και πικρή, ανθρώπινη αίσθηση που δυναμικά μας τοποθετεί απέναντι στο «πρόβλημα» μιας Τέχνης και μιας ποιητικής γραφής προορισμένης να λειτουργεί ευεργετικά όχι μόνο για τον «πομπό» αλλά κυρίως για το «δέκτη». Σαν δείγμα μιας τέτοιας γραφής παραθέτουμε από τη συλλογή του Αντώνη Φωσιέρη το ποίημα.

ΑΠΟΨΕ ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ

Αυτούς που βασανίζονται κλεισμένοι στο καθούκι τους/ – Ν' ακούνε μουσική και να καπνίζουν –/Αυτούς που αποπειράθηκαν ν' αυτοκτονήσουν με μορφιά/ – Ρουφήξαν το θιπριόλι της και κάπκαν –/Αυτούς που ο φόβος τους φυτεύει στις ερμιές/Αυτούς που άπνοι αιωρούνται στον αέρα/Αυτούς που κάνουν έρωτα και μείνανε πιο μόνοι/Αυτούς που ανέκφραστοι ακολουθούν μια νεκροφόρα μνήμη/Αυτούς που λιώνουν βουτηγμένοι στα χαρτιά/Αυτούς που βλέπουν τ' όνομά τους στο κουδούνι/Και το χτυπούν δαιμονισμένα/να ξυπνήσει/ο ένοικος.

Ευχή μας να «ξυπνήσουν» κι άλλοι τέτοιοι «ένοικοι» της αληθινής Ποίησης και να σιγήσουν πια οι «υπνεοικιαστές».

Διονύσης Σέρρας

• **Μάχη Μουζάκη: «Πρισματική μου Ευδοξία», εκδ. «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα 1987, σελ. 110.**

Η Ζακυνθινή ποιήτρια Μάχη Μουζάκη με το πεζογράφημά της αυτό, που η ίδια το χαρακτηρίζει «ιστόρημα», συνδέει με δύναμη και εναισθησία, με λυρισμό και ποιητικότητα σελίδες αυτοβιογραφικές απ' όπου αναδύεται «πρισματική» η «μοίρα» της ίδιας, ως γυναίκας και κοινωνικού ατόμου, που συγκρούεται με τη «φύση» της, την εποχή της, τις συνθήκες ζωής και τον περιβάλλοντα χώρο της. Πρόσωπα, γεγονότα, σκέψεις και αισθήματα, μνήμες και «φωνές», βιωμένες βαθιά κι ανεξίτηλα, συνδέονται μεταξύ τους και δίνουν την ταυτότητα μιας πορείας δύσκολης, μα και ωραίας, κι ενός αγώνα που δικαιώνει τη δύναμη και τη θέληση για ζωή και ανάταση πολύπλευρη και προπαντός εσωτερική. Οι αντιζοότητες δεν εξουδετερώνουν την αισιοδοξία και το «μέσα πλούτος και φως». Η «πρισματική Ευδοξία», που έλκει την καταγωγή της από την περίπτωση της τραγικής Ελισάβετ Μουτσάν – Μαρτινέγκου κι

απ' την ανάλογη «μοίρα» της Γ' υναίικας, αφού διηγηθεί, καταγράψει και καταμαρτυρήσει διαδοχικά τα όποια συμβάντα, τα δεινά και τα άδικα, πικρή, αυστηρή και δίκαιη μαζί, είναι σε θέση να φωνάξει δυναμικά την αντοχή της και το «μέγα πάθος» για ζωή και δημιουργία, στηριγμένη σ' ένα «θαύμα» υπαρκτό, όπως είναι το σώμα:

«Όταν οι άνθρωποι τη σημάδεγαν να γίνει δίγα μέσα στην πείνα, πήρε το ρόπαλο του σώματός της και χτυπούσε την πέτρα να βγάλει νερό.

Η πέτρα έβγαζε φωτιά και το ρόπαλο του σώματός της λαμπάδιαζε. Και η φωτιά μέσα στη δίγα γύρευε δίγα άλλης φωτιάς.

Από δίγα σε φωτιά σφυρηλάτησε την αντοχή της, ώσπου ήρθε ο σεισμός των πραγμάτων, ο μέγας!...».

Μια προσωπική εξομολόγηση με κοινωνικές προεκτάσεις που, δοσμένη ποιητικά, περιμένει από τη Μάχη Μουζάκη τη συνέχεια της.

Διονύσης Σέρρας

• **Γ.Ε. Γεωργούσης: «Διπλοσκοπία», εκδ. «Διάττων», Αθήνα 1987, σελ. 72.**

Το πέμπτο (από το 1966) ποιητικό βιβλίο του Γ.Ε. Γεωργούση χωρισμένο σε τέσσερες ενότητες: «Ο άνεμος στον καθρέφτη», «Αφύλακτη διάβαση», «Τα ποιήματα για τον συμπαίχτη» και «Σημειώσεις της λευκής γραφής». Με τους στίχους του ο ποιητής θεάται και καταγράφει μ' εναισθησία και ωριμότητα έναν κόσμο δισυπόστατο, εσωτερικό και εξωτερικό, που τον συνδέτουν εικόνες, μνήμες, γεγονότα, παραστάσεις κι αισθήματα, μ' ένα λόγο συχνά συμβολικό που φωτίζει στο βάθος προσωπικές εμπειρίες και σημεία της ανθρώπινης ύπαρξης και περιπέτειας. Μια αρκετά προσεγγισμένη ποιητική προσφορά και έκδοση.

• **Οδυσσέας - Κάρολος Κλήμης: «Δρώμενα και έδιμα του Κερκυραϊκού λαού», 6' έκδοση, Κέρκυρα 1987, σελ. 176.**

Ενδιαφέρουσα έκδοση από λαογραφική, γλωσσική, ιστορική, κοινωνική και φιλολογική άποψη, σημαντική για τη γνώση της ταυτότητας του λαϊκού Κερκυραϊκού πολιτισμού. Ο συγγραφέας καταγράφει και περιγράφει προσεχτικά, ερευνάει και μελετάει πολλά έδιμα και δρώμενα του τόπου του που σχετίζονται με την Πρωτοχρονιά, το γάμο, την Ανάσταση, τους λαϊκούς χορούς κλπ. Το βιβλίο αποτελείται από είκοσι κεφάλαια, προλογίζει ο Θανάσης Φωτιάδης, ενώ περιέχονται και αρκετές χαρακτηριστικές και χρήσιμες φωτογραφίες. Η εργασία του Ο.Κ.Κλήμη φανερώνει αγάπη και μόχθο και σίγουρα μπορεί και πρέπει να πλουτιστεί και με άλλο υλικό, ώστε να ολοκληρωθεί η «χαρτογράφηση της κερκυραϊκής εθιμογραφίας». Στο βιβλίο δημοσιεύεται και συνεργασία του Σπύρου Καββαδία σχετική με τον κερκυραϊκό χορό «Δόξα να...».

Διονύσης Σέρρας

• **Ντίνος Κονόμος: «Επτανησιακά Φύλλα», τόμος ΙΔ' 2, Αθήνα 1987, σελ. 65 – 112.**

Και με το τεύχος αυτό της φιλολογικής, λαογραφικής και ιστορικής του έκδοσης (από το 1945) ο Ντίνος Κονόμος αποδεικνύει γι' άλλη μια φορά την ερευνητική του διάθεση και την πολύπλευρη συμβολή του στα ζακυνθινά, κυρίως γράμματα. Γνωστός για το πολύχρονο και πολύτομο έργο του ο σύγχρονος ιστοριοδίφης της Ζακύνθου, μας αποκαλύπτει σ' αυτή την έκδοση των «Ε.Φ.» την ύπαρξη στα κρατικά αρχεία της Αγγλίας μιας δικογραφίας του 1814 σχετικής με μια εφηβική ερωτική περιπέτεια του ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ («παρθενοφορία» της Μαρίας Πέττα). Η εκπληκτική αυτή αποκάλυψη (στηριγμένη σε ανακοίνωση του Κυριακού Χ. Μεταξά) αποτελεί σίγουρα για τις σολωμικές έρευνες και μελέτες το γεγονός των τελευταίων χρόνων που θα οδηγήσει ασφαλώς σε πολλές και καιρίες αναθεωρήσεις των γνωστών έως τώρα στοιχείων για τη ζωή και τη μορφή του εθνικού μας ποιητή. Ο Ντίνος Κονόμος μ' αυτό το δημοσίευμα (στην 130ή επέτειο από το θάνατο του Σολωμού) συμπληρώνει πολύ γόνιμα την αξιόλογη σειρά των σολωμικών του εργασιών.

Στο ίδιο τεύχος επισημαίνουμε τις «ανέκδοτες μακέτες» του ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΟΞΑΡΑ, που συμβάλλουν αρκετά στην αντιμετώπιση του προβλήματος του ζωγράφου των περίφημων Προφητών της εκκλησίας της Φανερωμένης Ζακύνθου. Τα δύο αυτά πολύτιμα ντοκουμέντα των «Ε.Φ.» πλαισιώνονται και με άλλα κείμενα και ανακοινώσεις που πλουτίζουν την υτόπια ή όχι ιστορία και γραμματεία.

Διονύσης Σέρρας

• **Παναγιώτης Ν. Κούτσος: «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», Αθήνα 1987, σελ. 176.**

«Ποίημα δραματικών», όπως χαρακτηρίζεται από τον Π.Κ., η εργασία αυτή «μεταμορφώνει» το πασίγνωστο έργο του Νίκου Καζαντζάκη «σύμφωνα με τα πρότυπα της κρητοζακυνθινής λαϊκής δημιουργίας». Ο Ζακυνθινός Παν. Κούτσος στο βιβλίο του αυτό συνδυάζει, στα μέτρα του δυνατού, την ικανότητα και γνησιότητα των ανώνυμων δημιουργών της ζακυνθινής «Ομιλίας» (που διασκεύαζαν παλιότερα τα έργα του κρητικού θεάτρου) με το σεβασμό στο κείμενο του μεγάλου συγγραφέα, ώστε και ο λόγος και το πνεύμα του Καζαντζάκη να μην αλλοιώνονται και να μην προδίδονται, αλλά να λειτουργούν πολύ πετυχημένα. Η διασκευή αυτή εκτείνεται ποιητικά και σκηνικά σε εννιά πράξεις, γεγονός που, όπως τονίζεται και στον πρόλογο, καθιστά (λόγω έκτασης) δύσκολη τη θεατρική της παρουσίαση.

Η όλη έκδοση φανερώνει υπομονή, ευχέρεια και υπευθυνότητα. Το εξώφυλλο φιλοτέχνησε ο Ζακυνθινός αρχιτέκτονας Γιάννης Ν. Κούτσος.

Διονύσης Σέρρας

• **Γιώργος Μαρκόπουλος: «Η ιστορία του ξένου και της λυπημένης», εκδ. «Υάκινθος», Αθήνα 1987, σελ. 44.**

Ο ποιητής των γνωστών και πολύ πετυχημένων «Πυροτεχνουργών» στο νέο του ποιητικό βιβλίο μας προσφέρει επτά ανεξάρτητα ποιήματα και μια εκτενή σύνθεση που τιτλοφορείται «Νατάσα Πανδή ή Παιχνίδι με τη λέξη Ξένος». Στα ποιήματα εκφράζονται κάποιες έντονες ή ελλειπτικές εικόνες, στιγμές, σκέψεις και διαθέσεις του ποιητή γύρω από το χώρο, το χρόνο, τα πρόσωπα, τις μνήμες, τον έρωτα, τη ζωή, όπως τις είδε, τις ένιωσε και τις έζησε ο ίδιος (χωρίς να περιορίζεται στην ατομική του περίπτωση). Στη σύνθεση (με μορφή πεζογραφική) κινώντας από τη λέξη «ξένος» και «υποδουμένος» ποιητικά και ουσιαστικά όχι μόνο κάποια αφηρημένη μορφή, στέκει και αγγίζει θέματα του ατομικού και κοινωνικού χώρου, αφήνεται ονειρικά ή όχι σε πολλές κι αναγκαίες, εσώτερες, αναζητήσεις, μ' έντονη την αίσθηση της πίκρας, της μοναξιάς και της όποιας φθοράς.

Μία ωραία έκδοση, που για το περιεχόμενό της θα μπορούσε, ίσως, να υποβληθούν από τους φίλους της προηγούμενης δουλειάς του Γ. Μ. κάποιες ενστάσεις. Πάντως η ποίηση, γενικά, λειτουργεί κι εδώ, χωρίς ο ποιητής να «παίζει» απλά με τις λέξεις.

Διονύσης Σέρρας

• **Σαράντος Ντουφεζής: «Λεκτικά δίπολα», εκδ. «Πλέθρον», Αθήνα 1987, σελ. 104.**

Το έβδομο, μέσα σ' επτά χρόνια, ποιητικό βιβλίο του Σ.Ντ., που δείχνει έτσι ιδιαίτερα παραγωγικός, καθώς οι σίχοι του μοιάζουν να πηγάζουν από μια γόνιμη ευαισθησία και από ποικίλα ερεθίσματα που σχετίζονται με «κόσμους» πολλούς και πολύμορφους, αισθητούς ή όχι. Πολλά ποιήματα αποτυπώνουν σκηνές, εικόνες ή μικρές ιστορίες και σταθμούς μιας πορείας «διπολικής». Η στιχουργική ευχέρεια, η θεματική ποικιλία και η ενότητα του ύφους είναι φανερές και σ' αυτό το βιβλίο του Σ. Ντουφεζή.

Διονύσης Σέρρας

• **Δέσποινα Πολυχρονίδου: «Συμπαντικά», εκδ. «Δωδώνη», Αθήνα 1987, σελ. 64.**

Τέταρτο ποιητικό βιβλίο της Δ.Π. που έχει ακόμα στο ενεργητικό της μια συλλογή διηγημάτων κι ένα μυθιστόρημα. Σίχοι που δένουν γερά το γήινο με το συμπαντικό κόσμο και φέρνουν τον αναγνώστη σε σφαίρες μακρινές και απρόσιτες, μα όχι σκοτεινές και περιπτεές, καθώς ποιητικά σχετίζονται με τη δική του μικρή παρουσία στον περιορισμένο του χώρο, με τη διάρκειά του σε σχέση με την έννοια του χρόνου και με την αέναη περιπέτειά του. Το λεξιλόγιο της Δ.Π. εναρμονίζεται και υπηρετεί σωστά το θέμα, που για τα ποιητικά μας πράγματα είναι ακόμα παρθένο, αν και ανοίγεται μπροστά μας, μ' όλα τα υπέρ και τα κατά, η ερεθιστική σ' όλες τις διαστάσεις της διαστημική εποχή.

Διονύσης Σέρρας

• **Βάσια Τσώνη: «Η παράσταση», Αθήνα 1987, σελ. 64.**

Καθαρα βιωματική η ποίηση της Βάσιας Τσώνη, μ' έντονο το προσωπικό, ερωτικό αλλά και το ευρύτερα κοινωνικό στοιχείο, ιχνυλατεί εδώ χώρους και πράξεις που αφήνουν ανεξίτηλα τα σημάδια τους σε σώμα, σκέψη και γυχή. Στο τέταρτο αυτό ποιητικό της βιβλίο η Βάσια Τσώνη σκηνοθετεί έντεχνα μια «παράσταση» και μια «περιπέτεια», με ρόλους μοιρασμένους από την ίδια τη ζωή, τις περιστάσεις και τις ατομικές της, κυρίως, εμπειρίες και διαγραφές. Ο λυρισμός, ο σαρκασμός, η πίκρα, ο εξομολογητικός τόνος, ο αυτοέλεγχος και η «ετερο – κρίση» συμπλέκονται σε μια γραφή προσιτή, καθαρή κι ευθύβολη, που προβάλλει, σαν σε δίχρωμη οδόνη, σκηνές ενός έργου όχι πρωτόγνωρου και μυστηριακού, αλλά αιώνια επαναλαμβανόμενου και καθοριστικού για την ανθρώπινη ύπαρξη. Πρωταγωνιστής ή κομπάρσος, σκηνοθέτης ή υποβόλεας, ο καθένας με τον τρόπο του δίνει κρυφά ή φανερά τις δικές του «παραστάσεις», με ή χωρίς προσώπειο. Όμως εδώ η Βάσια Τσώνη, «παρούσα μα όχι αθέατη», μας μετατρέπει σε σιωπηλούς, μα όχι απλοϊκούς θεατές ή και συμπαίχτες, καθώς ο λόγος της ενεργοποιεί μνήμες, αισθήματα κ' εμπειρίες που λίγο – πολύ όλοι τις έχουμε ζήσει ή τις ζούμε στο δικό μας «σκηνικό» χώρο.

Διονύσης Σέρρας

• **Κώστα Γ. Τσιγκάκη: «Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915 – 1936) καταγραφή. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1986, σελ. 800.**

Μνημειώδης καταγραφή όλων των νεανικών περιοδικών της περιόδου του τίτλου και μαζί πολλές φωτογραφίες εξωφύλλων και σελίδων αυτών των περιοδικών. Καταγράφονται 324 περιοδικά σύμφωνα με το έτος και τον τόπο έκδοσής τους. Επίσης υπάρχουν αλφαβητικός κατάλογος, κατάλογοι κατά τόπο έκδοσης και κατά βιβλιοθήκη, όπου βρίσκονται τα περιοδικά που καταγράφονται, καθώς και γενικό ευρετήριο ονομάτων, των επιμελητών έκδοσης, διευθυντών, τυπογράφων, συνεργατών, βιβλιογράφων και συγγραφέων που αναδημοσιεύονται τα κείμενά τους. Σε κάθε περιοδικό καταγράφονται ο υπότιτλος, ο τόπος έκδοσης, οι υπεύθυνοι, η διάρκεια έκδοσης, οι συνδρομές, το σχήμα, η ιστορία του περιοδικού, τα χαρακτηριστικά του περιεχομένου του, η διάρκεια έκδοσης, οι συνεργάτες, οι βιβλιογράφοι και οι βιβλιοθήκες όπου υπάρχει. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η Ζάκυνθος στην περίοδο αυτή έρχεται ένατη με βάση τον αριθμό των εκδιδόμενων νεανικών περιοδικών με επτά έντυπα. Προηγούνται η Αθήνα, η Μυτιλήνη, η Πειραιάς, η Αλεξάνδρεια, η Θεσσαλονίκη, η Τρίπολη, η Κωνσταντινούπολη και η Μανσόρα της Αιγύπτου. Σήμερα δε βγάζει κανένα...

Μάριος Στράνης

• **Stendhal: Τα θαύματα ή τα προνόμια της 10ης Απριλίου 1840, εισαγωγή – μετάφραση: Γ.Π. Σαββίδης. Λέσχη, 1987.**

Το «παραχωρητήριο δίπλωμα» των προνομίων που τάχα είχε εξασφαλίσει από τη Θεοότητα, που ο Stendhal έγραψε σχεδόν δύο χρόνια πριν από το θάνατό του (1841) στη Ρώμη. Παρ' όλη την ιδιορρυθμία του θέματος, όπως σημειώνει και ο μεταφραστής στη μελέτη που προηγείται, «όχι μόνο δεν υπάρχει υπερβολή, αλλά σχεδόν παντού βρίσκουμε νύξεις λιτότητας και εγκράτειας, φινέτσας και αυτοειρωνίας». Η μετάφραση είναι εξαιρετικά προσιτή στον Έλληνα αναγνώστη, παρά το ότι ο μεταφραστής απέφυγε «να καλλωπίσει το πρωτότυπο» και γίνεται πιο προσιτή από τις πέντε πυκνογραμμένες σελίδες σημειώσεων στο τέλος του βιβλίου.

Μάριος Στράνης

Γ Ρ Α Μ Μ Ο Ρ Ο Η

Φ Ω Τ Ο Σ Υ Ν Θ Ε Σ Η

ό,τι μπορεί να συμβεί σ' ένα γράμμα... ...όσο πιο γρήγορα γίνεται!

ΓΡΑΜΜΟΡΟΗ σε • ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΑΔΑ 5-7 • ΤΗΛ.: 32.24.693, 32.24.859

εκδόσεων περίπλους

περίπλους

• **ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ: «Σχεδόν αίγιμα». ΥΑΚΙΝΘΟΣ 1987, σελ. 76.**

«Στολισμένοι πασχαλιές / μενεξέδες κυκλάμινα / γενικώς όλα τα μωβ άνθη / παίζεις απόγε τον νεκρό. / Πειστικά αν και πια σ' έχω μάθει. / Το σχέδιό σου: / σύντομα ανασταίνεσαι».

• **ΕΖΡΑ ΠΑΟΥΝΤ: «Χιου Σέλγουιν Μώμπερλυ». Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις: ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ. ΕΣΤΙΑ 1987, σελ. 114.**

«Ο Πάουντ έχει συνδέσει αρκετούς επιτάφιους για τον εαυτό του, από τους οποίους ο Χιού Σέλγουιν Μώμπερλυ είναι ο πλέον επεξεργασμένος. Είναι ένας «αποχαιρετισμός στο Λονδίνο» και δημοσιεύτηκε το 1920, το δωδέκατο και τελευταίο χρόνο της πολιορκίας του ποιητή. Ανοίγοντας σαν νεκρολογία του ποιητή για τον εαυτό του ή σαν παρωδία του εαυτού του στο πρόσωπο του ηθογραφικού του ήρωα, εξελίσσεται σε σάτιρα για τον πόλεμο και τις μεταπολεμικές λογοτεχνικές αξίες του Λονδίνου». (Από την Εισαγωγή).

• **Χ. Δ. ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ: «Κίνναμος». Εκδ. Νέας Πορείας, Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 37.**

«Στον ώμο το τραγούδι / κι ένα κλαδί γεμάτο παπαγάλους / πετάνε βρόγχα. / συνεχώς βαραίνουν... / Σπκάνω τον ώμο / στην πέτρα μπήγω το κλαδί / παίρνω την τρύπα και φεύγω».

• **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΤΟΚΗ: «Αγάπη παράνομη». Διήγημα ανέκδοτο. Εκδόσεις ΚΑ-ΣΤΑΝΙΩΤΗ, Σελ. 37.**

«Ο Στάθης Θεριανός από το Δαφνύλα, ήταν ένας χωριάτης στα φράγκικα ντυμένος, σαράντα τεσσάρων χρόνων, ξανθός, ψηλός, μουσκλωμένος και μ' ευγενικά σουσούμια: ήταν από καλό ποριζόμενο σπίτι, κ' οι συχωριανοί του τον εσέβονταν. Εκατοκούμεσε στην απάνου μεριά του χωριού σ' ένα παλατάκι τρογυρισμένο από περγουλιές και κήπους, μονόπατο και χωρισμένο στη μέση, μα είχε κιόλας στο κάτω χωριό ένα καλό μαγαζί όπου εφύλαγε τα σοδίσματά του, το κρασί, τα γεννήματα και το λάδι. Περήφανος δεν ήταν κ' εδούλευε ο ίδιος τη γης του ακούραστα κ' η γης ακούραστη και εκείνη κάθε χρόνο του πλέρωνε τους κόπους του πλούσια και τώρα μάλιστα η χρονιά ήταν σπάνια, ο θέρους είχε στρωθεί άφρονος, τ' αμπέλια ήταν φορτωμένα άγουρα σταφύλια κ' οι ελιές εθάζαν από το βάρος του καρπού τους».

• **ΕΛΕΝΑ ΧΟΥΖΟΥΡΗ: «Εάλω η πόλις». ΥΑΚΙΝΘΟΣ, Αθήνα 1987, σελ. 30**

«Η πόλη. / Ακριθή. / Φανερά πολυτελής. / Διαλέγει. / Επιλέγει. / Κατατάσσει. / Έπειτα χορεύει. / Επτά τα πέπλα».

• **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΡΟΥΣΤΑΛΙΑΣ: «Πανταχώρα». Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1987, σελ. 81.**

«Μικρά μεγάλα πλεούμενα / από πείρα / από πυρά / από γαλάζια φοβέρα / Τη φθορά του ποιος ακούει / γύρω μας έχει πόλεμο / Αφέντες δρεπάνια / ποιος γάμος».

• **ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΥΜΠΑΡΔΗΣ: «Μένπιουμ». ΚΕΔΡΟΣ. Αθήνα 1987, σελ. 165.**

«Ο Άγγελος ήπια την πορτοκαλάδα μονορούφι. Καταλαβαίνοντας το δισταγμό μου, με προέτρεψε να πω κι εγώ — τα ποτήρια δεν ήταν τόσο βρόμικα, όσο φαινόταν. Μάντεψε τη σκέψη μου, βλέποντας την κίνηση του κεφαλιού μου, τα μάτια, δέλοντας και μη, περιεργαζόνταν το περιβάλλον, εκεί, από τα παράθυρα του χολ που έβλεπαν σ' ένα σκοτεινό φωταγωγό, ανέβαινε η υγρασία της μούχλας που πλανιόταν σε όλο το διαμέρισμα. Τίποτα όμως δεν ήταν τόσο βρόμικο, όσο φαινόταν, μόνο που η πολυκατοικία ήταν παλιά».

• **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ: «Το ξάφνιασμα». Έκδοση του συγγραφέα. Αθήνα 1987, σελ. 16.**

«Στο Μυθιστόρημα ο δημιουργός για να εντονοποιήσει τον δέκτη χρησιμοποιεί όχι μόνο το σύμπλεγμα στις λέξεις, όπως ο ποιητής, αλλά και κάτι άλλο, που χαρακτηρίζει αυτό το είδος του λογοτεχνικού έργου. Χρησιμοποιεί τη γοητεία της σύμπτωσης και τη σύντομη αλλαγή του χρόνου και του χώρου στον δέκτη. Είναι το αναπάντεχο, που δεν βρίσκεται εύκολα στο δρόμο του. Ωστόσο κάθε σύμπτωση αποτελεί αιτία για να προκαλέσει ποικίλα συναισθήματα. Όταν τα δρώμενα πρόσωπα τότε βρίσκονται στον ένα τόπο και τότε στον άλλο ή τότε ο χρόνος διαστέλλεται με τη μετάβαση απότομα σε άλλες εποχές, αυτά τα μηνύματα, που δέχεται ο δέκτης αποτελούν το ξάφνιασμά του».

• **ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΤΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ: «Το νέον της οδού». ΙΝΤΕΡΜΕΔΙΟ, Αθήνα 1987, σελ. 38.**

«Όλη νύχτα περιφέρεται υγρός / και σαν χαράζει / επιμένει / μες στο σακκούλι του παπά / ν' αναζητά τους όρθρους. / Όταν σβήνει το φως / πάντα θυμάμαι...».

• **ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΙΔΗΡΑ: «Αλφα-θητικό πείραμα», ποιήματα, εκδ. «Πιτσιλός»**

Ένα όντως πείραμα μιας ποιητικής ενότητας 12 ποιημάτων, όσα και τα γράμματα του αλφαβήτου, όπου όλες οι λέξεις κάθε ποιήματος αρχίζουν από το ίδιο γράμμα:

Ναρκώνοντας / Νηλεή Νέμεση / Νανούρισα / Νεκρό Ναυαγό / Νοσταλγώντας / Νηφάλιες Νυχτιές / Νύφη Ντύθηκα / Νικήθηκα.

• **ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ: «Ένα παιδί του Καρλ Μαρξ και της Κόκα-Κόλα», ποιήματα, Αθήνα 1987**

Μια σειρά ποιήματα με χρονολογική ή θεματική κατάταξη, η τρίτη συλλογή του ποιητή, που περνούν με ευκολία από την έντονη πολιτική αιχμή στον αισθαντισμό και το ρομαντισμό δέλοντας να αποδείξουν ότι πράγματι ο δημιουργός τους είναι ένα κράμα Καρλ Μαρξ και Κόκα-Κόλας.

Όλη η Ελλάδα διακοπές / Κοινή Αγορά, ΝΑΤΟ, / Παντού η Ελλάδα πληγώνει. / τάφοι, μουσεία, τάφοι... / Οι τουρίστριες γλυκαναστενάζουν για τον Πρίαπο / Κι οι Έλληνες για την Μαρινέλα / ... Αυτή η ΕΟΚ θα μας βγει σε κακό / τόπε και το ΠΑΣΟΚ.

ή Πού σε πήγαινε το όνειρο / όταν σ' έπαιρν' ο έρωτας; και Ξέρεις, / τα μυστικά προδίδονται / σαν τ' αγνοήσεις.

• **ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ή ΑΥΡΗΛΙΟΣ: «Μια νύχτα το δέρμα ήταν», πεζό, εκδ. «Τέχνη και Λόγος»**

Πεζογράφημα 32 σελίδων που εκδόθηκε σε 500 αριθμημένα (!) αντίτυπα. Από τις 32 σελίδες του οι 7 εξηγούν γιατί ο συγγραφέας του γράφει. Το κυρίως κείμενο, που είναι ομοίτιλο με το βιβλίο, αποτελεί μια ρεαλιστικότερη περιγραφή μιας σεξουαλικής (και ασφαλώς όχι ερωτικής) πράξης.

• **ΣΤΕΛΛΑ ΠΕΤΤΑ: «Ανέσπερη (Έλλη Αλεξίου)», εκδ. «Ιωνία»**

Μυθιστορηματική βιογραφία της Έλλης Αλεξίου από μια συγγραφέα που τη θαυμάζει, όπως φαίνεται καθαρά στο βιβλίο. Τη θαυμάζει ως συγγραφέα, ως αγωνίστρια, ως άνθρωπο. Περιγράφεται γλαφυρά η προσωπική σχέση συγγραφέα-βιογραφουμένης και παρατίθενται αποσπάσματα του τύπου από τη συμμετοχή της δεύτερης στις δραστηριότητες του ΚΚΕ.

• **ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ: «Le petit», εκδ. «Ρίγα»**

Μια συλλογή από πεζά και ποιήματα που χαρακτηριστικό τους είναι η δλίψη, η τρυφερότητα και ο ερωτισμός. Λιτά και κομμά δίνουν το στίγμα της απογοητευμένης γενιάς της Χούντας, της λεγομένης «γενιάς του Πολυτεχνείου».

Μια νύχτα μεθυσμένη / το φεγγάρι / παραπάτησε. / Τώρα θα το βρεις / στη λίμνη βυθισμένο / ν' α-πορεί.

ή / Δεν υπήρχαν κανόνες / αλλ' υπήρχαν κανόνες / αόρατοι / αδυσώπητοι / απόλυτοι. / Γενικά υπήρχε εκνευρισμός / και το ερώτημα αμείλικτο / ποιος καθορίζει / τι καθορίζει.

• **ΖΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: «Ανθρώπινες σχέσεις», εκδ. «Πολύτυπο»**

Ομιλία του συγγραφέα στο ανοικτό πανεπιστήμιο της Σκιάθου, που συμπληρώνεται από καταγραφή

της συζήτησης που επακολούθησε. Το θέμα είναι ό,τι καθορίζει ο τίτλος. Να μια ενδιαφέρουσα άποψη: «Ο πόλεμος δεν αρχίζει απ' την πολιτική. Ο πόλεμος βρίσκεται μέσα μας. Και γι' αυτό συμβαίνει κι έξω, με διάφορες δικαιολογίες περί συμφερόντων και ιδεών. Ο πόλεμος είναι η κατάληξη των δυσαρμονικών μας σχέσεων...».

• **π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ:** «*Η αρχαϊκή λειτουργία του Ιακώβου και ο Λάτας*»

Ο λογοτέχνης και μελετητής π. Παναγιώτης Καποδίστριας επ' ευκαιρία της συμπλήρωσης το 1986 εκατό χρόνων από την πρώτη έκδοση της «αρχαιοπρεπούς», όπως τη χαρακτηρίζει, λειτουργίας του Αποστόλου Ιακώβου στη Ζάκυνθο από τον Αρχιεπίσκοπο Ζακύνθου Διονύσιο Λάτα και την τέλεσή της και της τέλεσής της και τη σημασία της. Όπως γράφει, το γεγονός αυτό αποτελεί «ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός για το ιστορικό γίνεσθαι της Ιόνιας Εκκλησίας και κυρίως για το χώρο της Ζακύνθου». Η εργασία αυτή δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό της 'Αμφισσας «Τετράμηννα».

• **ΒΑΣΙΛΗ ΛΑΖΑΝΑ:** «*Φιλολογικά μελετήματα*», τόμος πρώτος *Φιλιππότης*.

Ο γνωστός μελετητής (Α' Κρατικό βραβείο λογοτεχνίας 1985) ιδιαίτερα από τις εργασίες του για την αρχαία ελληνική επιγραμμική ποίηση και τη γερμανική κλασική φιλολογία, συγκεντρώνει εδώ μελετήματα, που αναφέρονται στο αρχαίο ελληνικό επίγραμμα, τον Προπέρτιο, τον Παλαμά, το Σολωμό αλλά και το Lessing, το Schiller, το Goethe.

• **ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΥ:** «*Πνευματικό ημερολόγιο*» ή το ανατολικό φυλάκιο, Τα τετράδια του Ρήγα.

Με τη μορφή του ημερολογίου και σε γλώσσα και ορθογραφία προσωπική καταγράφει και σχολιάζει ο συγγραφέας γεγονότα της πνευματικής ζωής της Ελλάδας και της Κύπρου από το 1978 μέχρι το 1980 και φανερώνει ότι έστω κι αν ζει μόνιμα στη Σουηδία παρακολουθεί τα δικά μας πράγματα από πολύ κοντά.

• **ΑΛΦΟΝΣΟΥ Ι. ΚΑΤΣΟΥΛΗ:** «*Το αμερικάνικό μου όνειρο*», ποιήματα, Αθήνα 1987

LAS VEGAS: Δίπλα στην πισίνα, κακέκτυπο σαρ/Σεξ των \$ 50./Το breakfast των χαμένων, έχασε μια περιουσία/μια ζωή/απομιμητής του αληθινού

• **ΜΑΝΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ:** «*Αναμνήσεις από την όπερα*», ποιήματα, Γνώση

Ο ΚΗΠΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ: Αιμορραγούν οι αισθήσεις όταν θυμόμαστε/Επιθυμίες και φιλιὰ γδέρνουν τη μνήμη/Χιόνι σπαράζει και χρυσάφι/ Παιχνίδια ενός τυφλού παιδιού που παίζει.

πόρφυρας

γιατί

μηνιαία επιθεωρητική

περιοδική έκδοση γραμμάτων—τεχνών

Η ELINDA ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΩ ΣΤΟ “ΤΡΑΙΝΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ”

Η ELINDA είναι η μεγάλη ελληνική βιομηχανία που παράγει και διαθέτει τις συσκευές IZOLA, ESKIMO, KELVINATOR, LUXOR κ.τ.λ.

Είναι ένας τεράστιος οργανισμός (με τζίρο που θα ξεπεράσει, φέτος τα 10 δις δραχμές) ζωντανός και δημιουργικός, δυναμικός και πρωτοποριακός, με εντυπωσιακό παρόν κι ένα απόλυτα αισιόδοξο μέλλον.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΕΡΟΧΗ

Η ELINDA συνεχώς πρωτοπορεί στο χώρο της και εφαρμόζει όλες τις σύγχρονες μεθόδους έρευνας και παραγωγής με στόχο τη δημιουργία προϊόντων που ν' ανταποκρίνονται στις σημερινές απαιτήσεις των καταναλωτών με τίμια, σωστά, προσιτά και αξιόπιστα προϊόντα. Τα τμήματα Μελετών της σε συνεργασία με το Μάρκετινγκ συνεχώς ερευνούν τις τάσεις της αγοράς και σχεδιάζουν προϊόντα προσαρμοσμένα στο σύγχρονο τρόπο ζωής. Τελευταία δείγματα, οι ψυγείοκαταψύκτες της, οι εντοιχιζόμενες συσκευές, οι κεραμικές κουζίνες κ.τ.λ.

Η ΔΟΥΡΥΦΟΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η ELINDA σε συνεργασία με τη σουηδική LUXOR ξεκίνησε τη δουρυφορική εποχή της τηλεόρασης στην Ελλάδα.

Μέχρι σήμερα, έχει εγκαταστήσει δεκάδες δουρυφορικές κεραίες LUXOR και είναι έτοιμη να υποδεχθεί το μέλλον.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Η ELINDA είναι στην πρώτη γραμμή για την ανάπτυξη της χώρας συμβάλλοντας σε πολλούς τομείς:

• **ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ**
Σήμερα η ELINDA δίνει εργασία σε πάνω από 1.600 ανθρώπους.

• **ΕΞΑΓΩΓΕΣ**
Η ELINDA εξαγει προϊόντα της και εκπροσωπεί το ελληνικό όνομα στο εξωτερικό συμμετέχοντας σε παγκόσμιες εκθέσεις, όπως αυτή της Κολωνίας, όπου ανταγωνίζεται, δίπλα-δίπλα, ξένες διεθνείς φίρμες.

• **ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ**
Μέσα στα πλαίσια 5ετούς προγράμματος, η ELINDA, άρχισε επενδύσεις ύψους 1.5 δις δραχμών.

• **ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ**

Η ELINDA είναι πάνω στο «τραίνο της τεχνολογίας» και έχει τις προϋποθέσεις να συμβάλει και σε χώρους τεχνολογικούς πέρα από τις ηλεκτρικές συσκευές.

Όπως είναι γνωστό η ELINDA

επιλέχθηκε να συμβάλλει στην κατασκευή των ταμειακών μηχανών εξοικονομώντας πολύ και πολύτιμο συναλλάγμα για τη χώρα.

• ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ

Η ELINDA δεν έχει μόνο το μεγαλύτερο δίκτυο πωλήσεων, έχει και το μεγαλύτερο δίκτυο τεχνικής εξυπηρέτησης σ' όλη την Ελλάδα και βρίσκεται παντού για γρήγορη και υπεύθυνη εξυπηρέτηση καταχωρώνοντας το δικαίωμα του καταναλωτή να αγοράζει συσκευές και υποστήριξη και δημιουργώντας σωστή καταναλωτική συνείδηση.

Η ELINDA ΣΗΜΕΡΑ, Η ELINDA ΑΥΡΙΟ

Σήμερα, 7 στα 10 ελληνικά νοικοκυριά έχουν τουλάχιστον μία συσκευή ELINDA (IZOLA, ESKIMO, KELVINATOR, LUXOR κ.τ.λ.) αλλά το σημαντικότερο είναι ότι η ELINDA προχωράει με γρήγορους ρυθμούς.

Σχεδιάζει νέα προϊόντα, προγραμματίζει να μπει σε νέες αγορές και ταυτόχρονα οργανώνεται με σύγχρονες μεθόδους ώστε να παραμένει ένας ζωντανός οργανισμός και να ανταποκρίνεται συνέχεια στην καθολική επιθυμία για ανάπτυξη, υλοποιώντας στόχους οικονομικούς, κοινωνικούς, εθνικούς. Η ELINDA έχει ένα μεγάλο σήμερα αλλά ακόμα μεγαλύτερο αύριο.

LUXOR satellite

Η τηλεόραση της Δορυφορικής Εποχής

Η LUXOR Satellite είναι η δορυφορική τηλεόραση από την Σουηδία που είναι έτοιμη να φέρει όλο τον κόσμο σπίτι σας. Πολύ σύντομα, όταν όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά κράτη θα στείλουν τηλεοπτικούς δορυφόρους, εσείς με τη LUXOR Satellite (με την προσθήκη μιας πλακέτας και την κατάλληλη αντένα-κεραία) θα «είστε στο κέντρο του κόσμου».

Αγοράστε τη LUXOR Satellite σήμερα.

- Έχει μικροκομπιούτερ που ελέγχει την απόδοση και τη λειτουργία 55 φορές το δευτερόλεπτο.
- Έχει σύστημα APS (αυτόματα σταθεροποιητή εικόνας).
- Προσαρμόζει αυτόματα το κοντράστ της εικόνας στο φωτισμό του δωματίου.
- Σβήνει αυτόματα μόλις τελειώσει το πρόγραμμα.

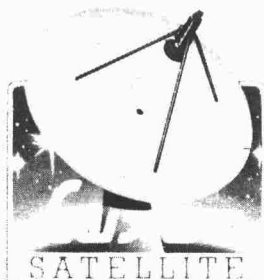
Έχει:

- Οθόνη blackstripe.
- Τέλεια γεωμετρία εικόνας.
- Δυνατότητα επιλογής 100 καναλιών (Από αυτά τα 30 μπαίνουν στην μνήμη).
- Σύστημα αυτοπροστασίας από βλάβες.
- Γίνεται στερεοφωνική. Έχει ήχο Hi-Fi.
- Είναι έτοιμη για Teletext.
- Γίνεται ενσύρματη (Cable T.V.)

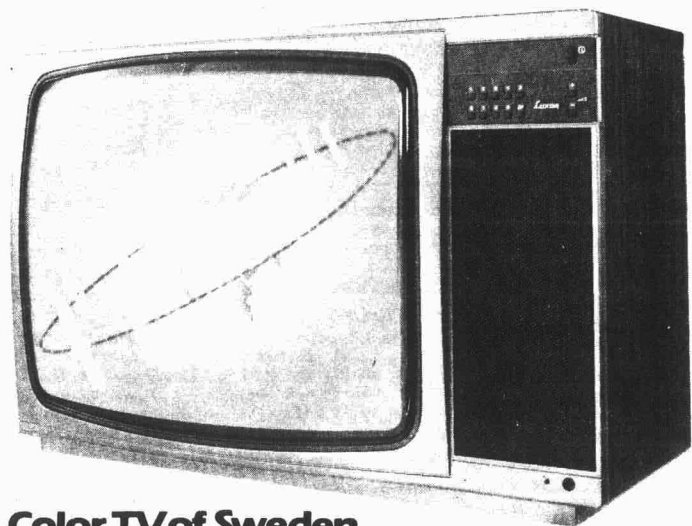
Δείτε αυτή τη μοναδική τηλεόραση επίτευγμα της Σουηδικής τεχνολογίας. Η τιμή της είναι εκπληκτική.

Η LUXOR Satellite εκπροσωπείται στην Ελλάδα από την ELINDA, την μεγαλύτερη βιομηχανία ηλεκτρικών συσκευών, που διαθέτει και το πανελλήνιο ELINDA σέρβις.

2 ΧΡΟΝΙΑ ΕΓΓΥΗΣΗ

LUXOR
OF SWEDEN
SATELLITE

Color TV of Sweden

ΠΡΟΟΔΟΣ

THE ZAKYNTHOS

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ

η νέα
ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ και Τέχνες

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΠΟΨΗ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΑΔΕΣΜΕΥΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΠΟΛΙΤΗΣ

Ο παρατηρητής

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

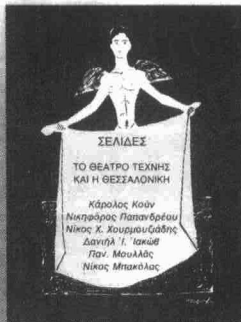
6-7

- ΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΝΤΙΝΟ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟ. Γράμματα Θεόδωρος Γεωργιάδης, Πέτρος Σπανουδάκης, Γιάννης Βέλλιος, Γεώργιος Σινόπουλος, Αλέξανδρος Αργυρίου-Γεωργίου Σαμψέρης, Σ.Α. Κοκιάς, Κίμων Φίλιπ, Οδύσσειος...
- Ο Δεκάλογος είναι τέλος... Σύνταξη του Χρίστου Ζαφειρού με τον Αντίνο Χριστιανόπουλο
- Νίκος Χριστιανόπουλος, Ρομαλέττα
- Πάνος Βασιλείου: Φωτισμένη άδεια των οφθαλμών
- Κρίστη Τσαλιώτη, Κανελλόβεργη: προλογος πολιτείας αντιστάση
- Πρωτότυπη Αντωνία Μιχαηλίδου, Ζήσης Οικονόμου, Θεόδωρος Παπαθεοφιλάκης, Τζάνη Παυτίδης για Λοοφωγραφία
- Πιέρο: Πλάσι Κριεζοπούλου, Ο Σπύριδης Μπαρμπούρι, Δημήτρης Μαντζουράκης, Παναγιώτης Αλεξάνδρου, Ηλένη Λαζαρίδου, Φώτης για Μοντά από το κενό Δημήτρης Χρηστάκης, Αλεξάνδρος Η Μάρτα Αγγέλου Κουρτοπούλου, Ο μεθυσμένος Ουράνος Πάλλας, Ο γάμος Λαύρα
- Δημήτρης Αποστολίδης, Εν σπέρματι
- Χριστίνα Θωμά, Για το καθύπερθε πολιτισμολογικό
- Θωμάς Κορφίνος, Πάρτα με τους σκεπτικούς
- Μελί Μπασιγιάννη, Ένα αλληγορικό αφηρημένο Α Κοινωνική
- Κένια Κελεσοπούλου, Τέχνη και Ομορφολογία
- Βασίλης Λεωντόπουλος, Αμίλιος Ραβής
- Αγγελική Σαβίτη, Στο Εξώστη: Σύνταξη Χρηφίτης, στη Θεσσαλονίκη
- Κόνη Γεωργίου, Μέγας στη Θεσσαλονίκη ο λόγος του Δελφίνου
- Δημήτρης Αποστολίδης, Σύνταξη Σαβίτη για τη Γαλλία από το Έργο Σαίξπηρ
- Δημήτρης Σουγιάνης, Η φανταστική ταξινόμηση της τέχνης...

Θεσσαλονίκη
Ιούλιος 1988
Έκδοση: Εβδομή τεύχος

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΜΙΑ ΟΡΟΣΕΛΙΔΑ
ΣΕ ΤΟ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
Η ΚΑΤΑΚΡΑΥΓΗΣ

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ

ΣΕΙΛΙΔΕΣ
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ
ΚΑΙ Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Κάρολος Κούν
Νικηφόρος Παπανδρέου
Νίκος Χ. Κουμουδάκης
Δανάη Ή. Γκαβιά
Παν. Μουλλάς
Νίκος Μπακούλας

Νίκος Χριστιανόπουλος:
ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΚΡΑΥΓΗΣ
και
ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΒΑΦΗ
Ηλίας Πετρίδης:
ΠΑΡΕΚΛΕΣ ΚΑΙ ΣΚΑΜΠΑ
Κένια Κελεσοπούλου:
DUNSTAN THOMSON
Διανυστής Αδώνης
ΛΑΤΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ ΣΟΜΑΤΟΣ

ΚΑΙ ΚΕΙΘΑΝΑ ΤΕΡΕ
Σόφρα Σεβέτι, Θόδωρος Γιαννίκου
Ολυμπία Σκουρού, Κ. Π. Παναγιωτοπούλου
Απόστολος Κικεσσοπούλου
Σίδηρ Παναγιωτοπούλου
Παυλίνα Κατράκου, Τζένη Κολιαντή
Β. Κοκιάδης, Κατερίνα Καραύρη-Μετρίδου
Τάσση Κουκούλου, Δημήτρης Αρμάου
Αιωνία Επαμεινώνου, Τασσής Κιάλ
Θόδωρος Γεωργιάδης, Άδης Γεωργιάδης
Κίμων Φιλιππου

3 Ιούλιος 1988, 1984-400 δραχ.

το περιοδικό των βιβλίων!

- Για να μαθαίνετε ποια νέα βιβλία εκκυκλοφόρησαν και ποιο είναι το περιεχόμενό τους.
- Για να δημιουργήσετε το προσωπικό σας αρχείο με όλα τα βιβλία που κυκλοφορούν, χωρισμένα κατά πρόσωπα και κατά θέματα.
- Για να διαβάζετε τις πιο ζωντανές και ενδιαφέρουσες συνεντεύξεις, τα πιο ζωντανά και ενδιαφέροντα κείμενα.

Τώρα έχουν και τα βιβλία το περιοδικό τους!

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΕΚΚΥΚΛΗΜΑ επιδεωρηση για το θεατρο

ΜΕΙΟΝ περιοδικο για κρισιμες ωρες

Η ΕΘΝΙΚΗ ΟΛΩΝ ΜΑΣ

Ελάτε στον κόσμο της μεγαλύτερης Ελληνικής Τράπεζας. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Μεγάλη και σύγχρονη. Βρίσκεται ανάμεσα στις 100 μεγαλύτερες τράπεζες του κόσμου. Εδώ και 147 χρόνια, πρωτοπορεί σε κάθε μορφή τραπεζικής δραστηριότητας. Δημιουργεί τον κόσμο του αύριο.

Με την κοινωνική προσφορά της στο Έθνος, το κύρος της, το ανθρώπινο δυναμικό της, τη σιγουριά που προσφέρει, την προσπάθειά της να παραμείνει ανθρώπινη παρά το μέγεθός της, κέρδισε την εμπιστοσύνη 6.000.000 Ελλήνων που συναλλάσσουν μαζί της.

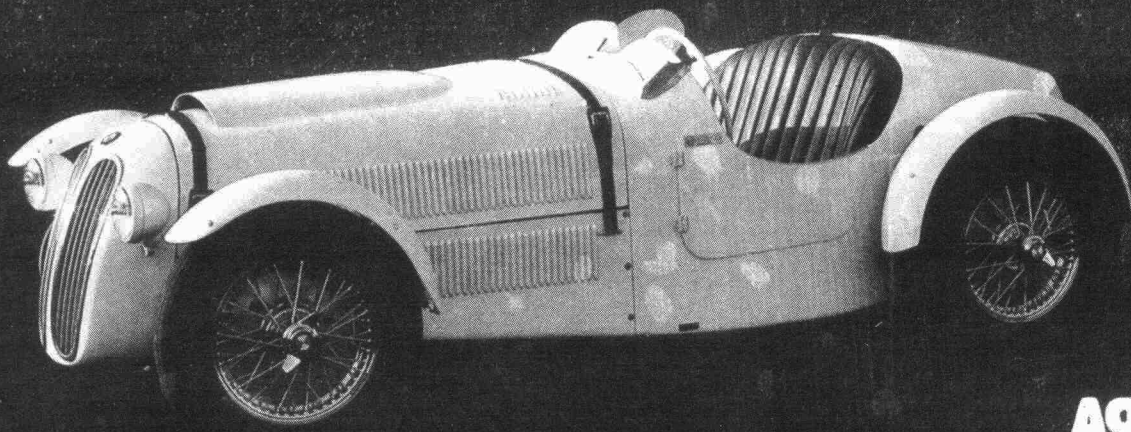
Τα 500 καταστήματα στην Ελλάδα, τα 55 στο εξωτερικό και η συνεργασία με χιλιάδες ξένες τράπεζες στις 5 ηπείρους, της επιτρέπουν να καλύπτει δυναμικά τον εθνικό και διεθνή χώρο. Είναι η ΕΘΝΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.

Σήμερα, στο μεταίχμιο του 21ου αιώνα, πανέτοιμη να αξιοποιήσει κάθε εξέλιξη της σύγχρονης τεχνολογίας στις τραπεζικές εργασίες και να στηρίξει, όπως πάντα, την οικονομική ανάπτυξη του τόπου μας, η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ δεν είναι μόνο ένας ισχυρός τραπεζικός οργανισμός. Είναι η ΕΘΝΙΚΗ ΟΛΩΝ ΜΑΣ.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Μεγάλη και σύγχρονη. Βρίσκεται ανάμεσα στις 100 μεγαλύτερες τράπεζες του κόσμου.

ΑΦΟΙ ΚΟΡΦΙΑΤΗ

Εκθεση: Θεσάλως 254 Τηλ.: 94.17.146 - 94.17.075
SERVICE. SERVIN ATHENS Ηρώς 191 γέφυρα Καλοκυνθός, Τηλ.: 51.30.601 - 2-3